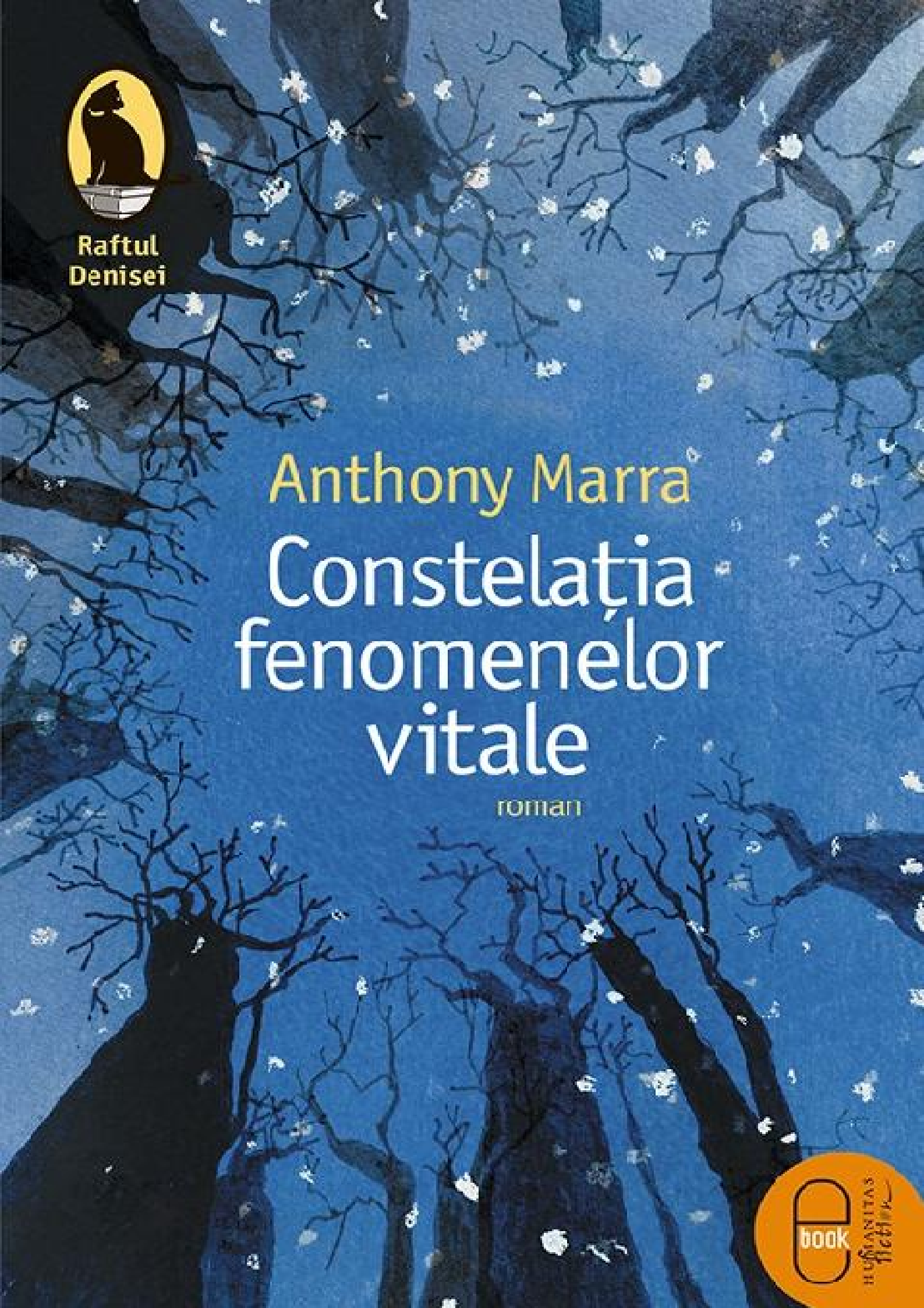
Raftul Denisei
Anthony Marra
Constelația fenomenelor vitale
roman
ebook
HUMANITAS fiction

ANTHONY MARRA
A CONSTELLATION OF VITAL PHENOMENA
Copyright © 2013 by Anthony Marra
This translation published by arrangement with Hogarth Press, an imprint of the Crown Publishing Group, a division of Random House, Inc.
All rights reserved.

© Humanitas Fiction, 2015, pentru prezenta versiune românească (ediţia print)
© Humanitas Fiction, 2015 (ediţia digitală)

ISBN: 978-973-689-944-7 (epub)

EDITURA HUMANITAS FICTION
Piaţa Presei Libere 1, 013701 Bucureşti, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0372.743.382; 0723.684.194

ANTHONY MARRA

Constelația fenomenelor vitale

Traducere din engleză și note de
IOANA AVĂDANI

Cuprins

CONSTELAȚIA FENOMENELOR VITALE

Prima și a doua zi

Capitolul 1
Capitolul 2
Capitolul 3
Capitolul 4
Capitolul 5
Capitolul 6
Capitolul 7
Capitolul 8
Capitolul 9

Ziua a treia

Capitolul 10
Capitolul 11
Capitolul 12
Capitolul 13
Capitolul 14
Capitolul 15
Capitolul 16
Capitolul 17
Capitolul 18
Capitolul 19
Capitolul 20
Capitolul 21

Capitolul 22
Capitolul 23
Zilele a patra și a cincea
Capitolul 24
Capitolul 25
Capitolul 26
Capitolul 27
Capitolul 28
Capitolul 29
Nota autorului
Mulțumiri

Pentru sora şi părinţii mei

Ciulinele strivit în mijlocul arăturii
mi-a amintit de această moarte.
Lev Tolstoi, *Hagi-Murad*[1]

1. Traducere din rusă de Ştefana Velisar Teodoreanu şi Mihail Calmîcu (în Lev Tolstoi, *Nuvele şi povestiri*, Editura pentru Literatură Universală, Bucureşti, 1965.)

PRIMA ŞI A DOUA ZI

Capitolul 1

În dimineaţa care a urmat nopţii în care federalii i-au ars casa şi l-au luat pe tatăl ei, Havaa s-a trezit visând anemone de mare. În timp ce fata se îmbrăca, Ahmed, care nu pusese geană pe geană toată noaptea, patrula în faţa uşii, privind cerul luminându-se de cealaltă parte a ferestrei; niciodată până atunci soarele răsărind nu-l făcuse să simtă ca întârziat. Când fata ieşi din dormitor, părând mai mare decât cei opt ani ai ei, îi luă valiza din mână şi ea îl urmă afară. Ajunseseră deja în mijlocul drumului când îndrăzni să ridice ochii către ceea ce fusese cândva casa ei.

— Havaa, trebuie să mergem, spuse el, dar nici unul din ei nu mişcă.

Zăpada se topea în jurul ghetelor lor, cum stăteau aşa, privind la postaţa de cenuşă ce se căsca peste drum. Ici şi colo, bucăţi arămii de jar sfârâiau în băltoace de zăpadă murdară. În rest nu mai rămăsese decât cenuşa. Cu nici şapte ani în urmă, Ahmed îl ajutase pe Dokka să mai construiască o aripă la casă, să aibă fata odaia ei. El desenase planurile şi doborâse copacii şi îi făcuse scânduri şi le prefăcuse într-o cameră; şi când Dokka îi promisese că o să-l ajute şi el să-şi extindă casa, dacă o fi să aibă vreodată copii, Ahmed îi mulţumise prietenului său şi se întorsese pe călcâie, plecând spre casă, cu un nod în gât care se transformase în suspin doar după ce trăsese uşa după el. Când a cărat lemnul, patruzeci de metri, câţi erau de la pădure la casă, îşi zdrelise încheieturile degetelor, şi subsuorile îi fuseseră leoarcă de sudoare, iar acum flăcările mistuiseră, în câteva ceasuri, ceea ce lui îi luase luni să

proiecteze, săptămâni să care şi zile să înalţe, în afară de cuie şi nituri, totul, în afară de balamale şi bolţuri, totul se înălţase, fuior, la cer. Şi duse erau şi acele mici comori care făceau ca acoperişul lui Dokka să fie şi al lui. Piesele de şah cioplite de mână, pe măsuţa rotundă; când îl mutai, regele alb, scund şi îndesat, se bălăbănea dintr-o parte în alta, ca un beţiv care de abia se mai ţine pe picioare, şi Dokka îl botezase pe maiestatea sa Boris Elţîn. Mai era şi vasul de porţelan împodobit cu arabescuri persane şi, lângă el, radoicasetofonul cu o antenă atât de lungă, că atingea tavanul dacă îl puneai pe cartea de telefon, dar nu suficient de lungă pentru a prinde şi altceva decât paraziţi. Era Coranul vechi de optzeci şi cinci de ani, cu coperta purpurie, acoperită de inscripţii frumos caligrafiate, pe care bunicul lui Dokka îl cumpărase de la Mecca. Erau toate aceste lucruri şi flăcările mistuiseră aceste lucruri şi, cum focul nu face deosebire între cuvântul Domnului şi cuvântul Biroului Registrului de Comunicaţii al Uniunii Sovietice, atât Coranul, cât şi cartea de telefoane se întoarseră în gura Lui, în aceeaşi pală de fum.

Degetele fetei îi încătuşau încheietura. Ar fi vrut să o ia pe umăr şi să fugă spre nord, până când pădurea va fi înghiţit satul, dar, şezând astfel în faţa lemnului înnegrit, nu găsi în el puterea de a-şi aduce pe buze nici măcar un cuvânt de mângâiere, de a lua mâna fetiţei în mâna lui, de a-şi urni paşii încotro voia să meargă.

— Asta e casa mea.

Vocea fetei rupse tăcerea şi el o auzi ca şi cum ar fi fost singurul sunet într-un coridor pustiu.

— Nu te gândi la ea aşa, îi spuse.

— Aşa cum?

— Ca şi cum ar fi încă a ta.

Îi înfăşură năframa portocalie în jurul gâtului şi se încruntă la urmele de fum de pe obrazul fetei. Era încă treaz, în pat, cu o noapte înainte, când veniseră federalii. Mai întâi murmurul unui motor

diesel, un duduit jos de care ajunsese să se teamă mai tare decât de focurile de armă, apoi vocile ruşilor. Se dusese în sufragerie şi dăduse deoparte draperiile de camuflaj cât de mult îl lăsase curajul. Prin triunghiul de geam, farurile străpungeau noaptea. Patru soldaţi voinici, bine hrăniţi, săriră din camion. Unul trăgea dintr-o sticlă de vodcă şi blestema zăpada ori de câte ori se poticnea. Bunicul acestui soldat îi spusese, în dimineaţa în care tânărul pornise spre centrul de recrutare din Vladivostok, că, fără mângâierea adormitoare a vodcii, ar fi pierit la Stalingrad; soldatul, cu obrajii arşi de anii în care îşi dresese acneea adolescentină cu pastă de dinţi, credea că războiul din Cecenia este mai rău decât Stalingradul şi îşi stabilea raţia de vodcă în consecinţă. Din sufrageria lui, Ahmed ar fi vrut să strige, să bată toba, să trimită o rachetă de semnalizare. Dar, peste drum, soldaţii ajunseseră deja la uşa lui Dokka, iar el nu învrednici nici măcar cu o privire telefonul care zăcea fără puls de mai bine de zece ani. Au bătut la uşă o dată, de două ori, apoi au doborât-o cu totul. Prin golul uşii, Ahmed văzuse torţele mişcându-se pe pereţi. Au fost cele mai lungi două minute din viaţa lui, până când soldaţii au reapărut în prag, ducându-l pe Dokka. Banda adezivă care-i acoperea gura se încreţea de la strigătele lui mute. I-au tras o glugă neagră peste cap. Unde era Havaa? Broboane de sudoare se formaseră pe fruntea lui Ahmed. Mâna i se făcuse nespus de grea. Când soldaţii l-au apucat pe Dokka de umeri şi de curea, aruncându-l în spatele camionului şi trântind oblonul, uşurarea care l-a încercat pe Ahmed a fost de îndată spălată de un val de ură de sine, pentru că era viu, la adăpost în casa lui, în timp ce în duba de peste drum, la nici douăzeci de metri, Dokka era deja un om mort. Pe bara dubei era scris, cu vopsea albă, 02, adică aparţinea Ministerului de Interne, adică nu va exista nici o dovadă oficială a arestării, adică Dokka nu fusese

oficial niciodată luat, adică nu se va întoarce niciodată.

— Unde-i fata? se întrebau soldaţii unul pe altul.

— Nu-i aici.

— Dacă se ascunde sub podea?

— Nu se ascunde.

— Ocupă-te de asta, poate totuşi.

Soldatul cel beat a destupat o canistră de motorină şi a intrat împleticit în casa lui Dokka; când a reapărut în prag, a aruncat un chibrit aprins peste umăr şi a tras uşa după el. Flăcările se agăţară de perdelele de la ferestrele din faţă. Geamurile se topiră şi băltiră pe pervaz. Unde era Havaa? Când duba plecă, în cele din urmă, focul cuprinsese deja pereţii şi acoperişul. Ahmed aşteptase până când stopurile maşinii se făcuseră, în depărtare, cât cireşele şi doar apoi trecuse drumul. Dând un ocol larg flăcărilor, a intrat în pădurea din spatele casei. Ghetele lui frânseră tufişurile îngheţate şi ar fi putut număra cercurile de pe cioturile copacilor la lumina focului. În spatele casei, ascuns printre copaci, sclipea chipul fetei. Dungi de piele palidă îi curgeau de sub ochi, spălându-i cenuşa de pe obraji.

— Havaa! strigă.

Şedea pe o valijoară şi nu răspunse când îşi auzi numele. O luase în braţe ca pe o legăturică de vreascuri, o dusese acasă la el şi cu un ştergar umed îi ştersese funinginea de pe frunte. O culcuşise în pat, lângă nevasta lui invalidă şi nu mai ştiuse ce trebuie să facă. Ar fi putut să iasă şi să arunce cu zăpadă peste casa care ardea, sau să se întindă şi el în pat, ca fetiţa să simtă căldura a două trupuri de oameni mari, sau să se spele şi să-şi facă rugăciunile, dar îşi îndeplinise mai devreme norma de isha'a şi, dacă cinci rugăciuni pe zi nu reuşiseră să apere casa lui Dokka, nici a şasea nu avea a stinge focul. Se dusese, în schimb, la fereastra din sufragerie, trăsese larg draperiile de

camuflaj şi privise cum casa la a cărei ridicare pusese şi el umărul dispare în lumină. Iar acum, în zori, strângând năframa portocalie în jurul gâtului copilei, văzu pe obrazul ei o urmă cenuşie de deget şi, pentru că degetul acela ar fi putut fi al lui Dokka, o lăsă la locul ei.

— Unde mergem? întrebă ea.

Stătea în zăpada frământată de cauciucurile dubei de noaptea trecută, înghetaţă acum. Zăpada se întindea pretutindeni. Ahmed nu era pregătit pentru asta. Nu-şi putea imagina ce voiau ruşii de la Dokka şi cu atât mai puţin de la fată. Nu-i venea mai sus de brâu şi nu cântărea mai mult ca un coş cu lemne, dar lui i se părea o uriaşă, copleşitoare creatură, în faţa căreia el, Ahmed, era sortit să dea greş.

— Mergem la spitalul municipal, spuse el cu un ton pe care îl spera hotărât.

— De ce?

— Pentru că la spital o să fii mai în siguranţă. Acolo merg oamenii când au nevoie de ajutor. Şi cunosc pe cineva acolo. O altă doctoriţă, spuse el, deşi tot ce ştia era numele femeii. O să ne ajute.

— Cum?

— Am să o întreb dacă poţi sta cu ea.

Ce tot îndruga? Ca mai toate planurile sale, şi acesta părea robust în mintea lui, dar se prăbuşea ca o pasăre fără aripi când îi dădea drumul în aer liber. Fata se încruntă.

— N-o să se mai întoarcă, nu-i aşa? întrebă ea.

Îşi lăsă privirea pe valiza de piele albastră care şedea în drum, între ei. Cu opt luni în urmă, tatăl ei îi ceruse să-şi facă valiza şi să o lase în dulap, unde stătuse până noaptea trecută, când i-o azvârlise în braţe şi o împinsese pe uşa din spate, pe când federalii intrau pe cea din faţă.

— Nu prea cred.

— Dar nu ştii.

Nu era o acuzaţie, dar el aşa o luă. Să fi fost oare un doctor atât de prost încât ea să nu îi lase pe

mână viaţa tatălui ei nici măcar într-o speculaţie?

— Trebuie să ne punem la adăpost, spuse el. E mai sigur să crezi că nu se va întoarce niciodată.

— Dar dacă se întoarce?

Dorul înnodat într-o întrebare atât de simplă era mai mult decât putea îndura. Dacă fata începea să plângă? I se părea, deodată, o posibilitate înfricoşătoare. Cum ar fi putut s-o ostoiască? Trebuia ca fata să-şi păstreze calmul, trebuia ca el să-şi păstreze calmul; panica, ştia, se poate răspândi între doi oameni mai iute ca orice virus. Îşi făcu o clipă de lucru cu năframa ei. Supravieţuise, nu se ştie cum, focului la fel de portocalie ca în ziua în care fusese vopsită.

— Ce zici de asta: dacă vine înapoi, îi spun eu unde eşti. Ţi se pare o idee bună?

— Tata mi se pare o idee bună.

— Da, este, spuse Ahmed, uşurat că există ceva asupra căruia pot fi de acord.

Porniră pe Drumul Forestier Eldár, principala cale de acces a satului, şi urmele lor începură acolo unde se sfârşeau cele ale roţilor dubei. De-o parte şi de alta se găseau case pe care le ştia mai mult după nume decât după adresă. Într-o fereastră nebătută-n cuie, un chip apăru şi dispăru de îndată.

— Leagă-ţi broboada mai bine, o povăţui el.

Dacă nu punea la socoteală anii de la medicină, îşi petrecuse toată viaţa în Eldár, dar nu mai avea încredere în *teip*, tradiţionalul sistem de clanuri care supravieţuise unui veac de dominaţie ţaristă, apoi unui veac de dominaţie sovietică, doar pentru a se destrăma în războiul pentru independenţă naţională. Reîntrupat în 1999, într-un armistiţiu prea nelegiuit pentru a putea fi numit pace, *teip*-ul satului fusese fărâmiţat de război în grupuri de loialitate atât de mici, încât doar loialitatea unui părinte faţă de copilul lui mai rămăsese fără să se rupă. Tăiatul copacilor, singura industrie stabilă a satului, încetase la puţin timp după căderea primei bombe şi, fără perspective viabile, cei care nu

putuseră emigra cărau arme pentru rebeli sau turnau la federali pentru a-şi câştiga traiul.

Îşi trecu braţul peste umerii fetei. Havaa fusese dintotdeauna puternică şi răbdătoare; dar această resemnare, această pasivitate ţineau de altceva. Tropotea alături de el, lovind zăpada la fiecare pas şi, încercând să o mai înveselească, Ahmed îi şopti o glumă despre un imam orb şi o târfă surdă, o glumă cu totul nelalocul ei pentru o copilă de opt ani, dar era singura pe care şi-o mai aducea aminte. Fata nu zâmbi, dar ascultă. Îşi trăsese haina groasă peste un tricou care, undeva în Manchester, Anglia, încălzise umerii a cinci fraţi înainte de a ajunge la al şaselea, un puşti de şase ani uimitor de mărinimos, care îl dăduse la colecta de haine organizată de Crucea Roşie la el la şcoală, ca s-o facă pe maică-sa să-i cumpere unul nou.

În capul satului, unde pădurea îngusta drumul, trecură pe lângă un portret de un metru, ţintuit de un copac. Cu doi ani înainte, când patruzeci şi unu de săteni dispăruseră într-o singură zi, Ahmed desenase cele patruzeci şi unu de portrete pe patruzeci şi unu de placaje, le dăduse cu lac, să nu se ude, şi le agăţase prin sat. Acesta din pădure era al unei femei frumoase, plină de sine, pe care o moşise la a doua fiică. Deşi o urmărise ani în şir, nu-i plătise nicicând naşterea aceea. După ce a fost răpită, el a decis să îi picteze un fir creţ de păr atârnându-i din nara stângă. Zâmbi către fantoma femeii celei făloase şi făcu pace cu dânsa. În scurt timp, ea n-a mai fost decât doi ochi, un nas şi o gură care dispăreau printre copaci.

Pădurea se înălţa împrejurul lor, lungi mesteceni scheletici, cu cârlionţi de scoarţă învârtejindu-se din trunchiuri. Mergeau pe marginea drumului, unde rămurişul îngheţat se întindea desupra pietrişului. Aici, dincolo de şleaurile lăsate de şenilele tancurilor, şansele de a călca pe vreo mină erau mai mici. Cu toate acestea, stătea la pândă, vânând moviliţele de sub gheaţă. Mergea cu câţiva

paşi în faţa fetei, să fie el sigur. Îşi aminti o altă glumă, una cu un comisar lovit de damblaua amorului, dar decise să nu i-o spună. Când o văzu că începe să se poticnească, o duse la vreo cinci minute în adâncul pădurii, pe un buştean care nu se vedea din drum. Se aşezară şi ea îi ceru valiza cea albastră. I-o dădu şi ea o deschise, făcându-i în tăcere inventarul.

— Ce-ai acolo? întrebă el.

— Suvenirele mele, răspunse fata, dar el nu înţelese despre ce vorbeşte.

Bărbatul desfăcu dintr-o batistă albă un dărab de pâine neagră şi uscată, o rupse în două bucăţi inegale şi i-o dădu fetei pe cea mai mare. Ea mâncă iute. În burta lui, foamea era o senzaţi cuibărită de atâta timp, încât o simţea ca pe un organ inflamat. Mestecă pe îndelete, modelând pasta într-un ghemotoc pe care îl propti pe dinăuntrul obrazului, ca pe un drajeu. Dacă pâinea nu avea să-i umple burta, măcar să-i umple gura. Fata terminase deja jumătate din bucata ei înainte ca el să ia o a doua îmbucătură.

— Nu trebuie să te grăbeşti, îi spuse. Nu ai papile gustative în stomac.

Ea se opri o clipă, să cugete la spusele lui, apoi mai muşcă o dată.

— Dar nici foamea nu-i pe limbă, mormăi cu gura plină.

Prinse în mâna făcută căuş firimiturile şi le aruncă în gură.

— Pe vremuri nu-mi plăcea pâinea neagră, spuse el.

Când era copil, mânca pâine neagră doar dacă era unsă cu o lingură de miere. Timp de un an întreg, maica-sa îl înţărcase, tăind bucăţi de pâine din ce în ce mai mari, până când micul lui dejun ajunsese să arate ca o mică şi tristă oază de miere într-un deşert de pâine neagră.

— Atunci îmi dai mie bucata ta?

— Am spus că nu-mi plăcea pe vremuri, răspunse el şi-şi închipui un borcan plin ochi cu miere, şezând pe masă fără nici un colţ de pâine la vedere.

Fata se lăsă în genunchi şi examină fundul buşteanului.

— Oare Ula o să se descurce singură? întrebă.

Nevastă-sa nu avea cum să se descurce singură, sau cu el sau cu oricine. Credea că are, în termeni tehnici, lupus combinat cu o demenţă timpurie, dar, în realitate, nervii ei erau atât de întrepătrunşi, că o dureau coatele când vorbea, iar piciorul stâng avea mai multă raţiune decât tot creierul ei. Dimineaţa, înainte de a pleca, îi spusese Ulei că va lipsi toată ziua. Ea îl privise din adâncul ceţii lăptoase care o înconjura şi el se simţise precum una dintre multele ei vedenii. Îi prinsese mâna şi îi descriesese din memorie pajiştea leneşă dintr-un ulei de Zaharov, grădina cu ierburi şi căsuţa, până când femeia adormi la loc. Când se va trezi iar, o să-l mai vadă pe marginea patului? Poate că parte din el încă mai era acolo, şezând pe pat; poate că el era doar o visare a ei.

— E om mare, spuse într-un târziu şi după multă cumpănire. Nu trebuie să-ţi faci tu griji pentru oamenii mari.

Din spatele buşteanului, Havaa nu spuse nimic.

Dintotdeauna încercase să o trateze pe Havaa ca pe un copil şi ea se prinsese mereu în joc, ca şi cum copilăria şi nevinovăţia ar fi fost creaturi fantastice care pieriseră demult, readuse la viaţă doar în prefăcătoriile jocului. Singura dată când Havaa intrase într-o şcoală fusese când se duseseră la furat de pupitre, din cele mici, pentru copii, ca să aibă ce pune pe foc, dar uneori Ahmed îşi imagina că au acelaşi soi de înţelepciune, despărţiţi fiind doar de vârstă şi de experienţă. Nu era adevărat, firește, dar trebuia să creadă că trăise mai mult decât anii ei de viaţă, că putea să se lupte cu ceea ce nici un copil de opt ani nu ar fi fost în stare

să înfrunte. Apăru de după buştean fără să-l privească.

— Ce-ai acolo? întrebă el.

Ea ridică cu grijă o formă galbenă din palmă.

— O buburuză îngheţată, spuse şi băgă gângania în buzunarul hainei.

— Ca să ai dacă ţi se face foame mai târziu? întrebă el.

Pentru prima oară în ziua aceea, fata zâmbi.

Tropăiau de-a lungul drumului şi pasul iuţit al fetei îi ajuta să recupereze timpul irosit cu odihna. Inspirând adânc pe nări, încerca să separe aerul de mirosul de motorină sau cauciuc ars. Lumina zilei le dădea o oarecare siguranţă. Măcar nu puteau fi luaţi drept câini vagabonzi.

Auziră soldaţii înainte de a vedea punctul de control. Ahmed ridică mâinile. Vântul umplu spaţiul dintre degete. Folosit cândva pentru transportul cherestelei, Drumul Forestier Eldár lega satul de oraşul Volceansk. Spaţiile dintre trunchiurile copacilor fuseseră, până nu demult, singurele ieşiri între sat şi oraş, dar în lunile din urmă federalii îşi reduseseră prezenţa la un singur punct de control. Se afla încă la vreo jumătate de kilometru în faţă, la capătul unei curbe strânse.

— Intrăm iar în pădure.

— Iar mâncăm?

— Doar mergem. Dar trebuie să facem linişte.

Fata dădu din cap şi îşi duse arătătorul la buze. Întreaga pădure îngheţase şi căzuse la pământ. Ramuri contorsionate ieşeau din zăpadă şi le zgâriau gleznele, din toate unghiurile, pe măsură ce făceau un ocol larg în jurul punctului de control. Vizibil printre copaci, punctul de control era doar o prelată ofilită ţintuită de un plop, într-o încercare nereuşită de a da locului ceva legitimitate. În jurul lui şedeau câţiva soldaţi. Să traversezi fără zgomot pardoseala de frunze uscate era cu neputinţă, dar soldaţii, opt bărbaţi care ar fi putut schimba între ei mai multe boli venerice decât cuvinte cecene, nu

păreau a fi mai vioi decât nişte ţapi damblagiţi, aşa că reveniră la drum cam la un sfert de kilometru dincolo de postul de control. Soarele strălucea printre nori ca un gălbenuş. Era aproape de amiază. Copacii pe lângă care treceau se repetau la nesfârşit, în pădure. Nici unul nu părea deosebit de cel care îi urma, dar fiecare părea aparte în mici amănunte: numărul de ramuri, grosimea trunchiului, diametrul aureolei de frunze căzute în jurul lui. Doar mici amănunte, dar doar micile amănunte transformă doi ochi, un nas şi o gură într-un chip.

Copacii se deschiseră într-un luminiş, pe care drumul îl tăia de-a curmezişul.

— Hai să mergem mai repede, spuse el şi paşii fetei se grăbiră în urma lui.

Ajunseseră pe la mijlocul luminişului când dădură de jumătatea din spate a unui lup. Ceva mai încolo, sângele păta zăpada într-un roşu brun. Nimic nu se descompusese în ger. Capul şi labele din faţă zăceau la vedere, pe zăpadă, legate de fundul lupului de trei metri de măruntaie storcoşite. Ce mai rămăsese din faţă încă mai purta expresia îngheţată din clipa morţii. Limba îi atârna din bot.

— A fost un animal fără băgare de seamă, spuse Ahmed. (Încercă să privească în altă parte, dar lupul era pretutindeni.) N-a fost atent la minele de teren.

— Noi suntem mai atenţi.

— Da, o să rămânem pe drum. N-o să ne aventurăm pe câmp.

Fata se trase aproape de el. Se spirjini cu umărul de el. Nu mai fusese niciodată atât de departe de casă.

— N-a fost dintotdeauna aşa, îi spuse el. Înainte de a te naşte tu, aici erau lupi şi păsări şi buburuze şi capre şi urşi şi oi şi cerbi.

Mai erau o sută de metri de zăpadă grea până la pădure. Câteva tulpini moarte înţepau poleiul

maroniu, pe care lupul avea să zacă până la primăvară. Scoteau aburi groşi, respirând cu greu. Nici un profet nu prorocise un atare sfârşit. Nici un sunet de trâmbiţe, nici o bătaie de aripi îngereşti nu anunţase acest anume câmp, cu anume această fată, strângând anume această mână.

— Erau de toate aici, spuse el privind câmpul.

— Şi unde le-au dus ruşii?

— Trebuie să ne vedem de drum.

Fluturi albi dădeau ocol unui bec mort.

O mână apăsată pe umăr o trezi din visare. Sonja şedea întinsă pe un pat din salonul de urgenţe, purtând încă pe ea halatul de medic. Înainte de a privi mâna care o trezise, înainte de a se ridica din urma pe care trupul ei o lăsase pe salteaua moale de burete, băgă mâna în buzunar, mai degrabă din instinct decât de nevoie, şi scutură cutiuţa chihlimbarie de medicamente, de parcă măruntaiele acesteia ar fi urmat-o în vis şi aveau şi ele nevoie să fie trezite. Amfetaminele îi răspunseră cu un răpăit. Se ridică, trează acum, bătând din pleoape ca să alunge aripile fluturilor.

— Te caută cineva, îi spuse sora Deşi de undeva, din spate, şi începu să strângă cearşafurile chiar înainte ca Sonja să se ridice din pat.

— Ca să ce? întrebă.

Se aplecă şi-şi atinse vârfurile picioarelor, uşurată să le găsească la locurile lor.

— Acum mă ia şi de secretară, bombăni bătrâna asistentă, scuturând din cap. Ca mâine o să înceapă să mă pişte de fund ca oncologul ăla, de-a pus pe fugă patru secretare într-un an. Păcătoasă meserie. N-am întâlnit niciodată un oncolog care să nu fie hedonist.

— Deşi, cine mă caută?

Bătrâna asistentă tresări.

— Un bărbat din Eldár.

— În legătură cu Nataşa?

Deşi strânse din buze. Ar fi putut spune *nu* sau *de data asta nu* sau e *timpul să treci peste asta*, în

schimb scutură din cap.

Bărbatul se sprijinea de zidul coridorului. Un *pes*[2] de marinar, o măsură prea mic, cu ciucuri îmbumbaţi, îi atârna pe ceafă. Haina îi şedea pe umeri ca şi cum ar fi stat încă pe umeraş. Lângă el şedea o fată, care inspecta cu atenţie conţinutul unei valize albastre.

2. Tichie din catifea împodobită cu un ciucure.

— Sofia Andreevna Rabina? întrebă el.

Ezită. Nu-şi mai rostise şi nu-şi mai auzise rostit numele întreg de peste opt ani şi nu mai răspundea decât la diminutiv.

— Spune-mi Sonja.

— Numele meu este Ahmed.

O barbă scurtă şi neagră îi învăluia obrajii. Crema de ras era un lux pe care mulţi nu şi-l puteau permite; n-ar fi putut spune dacă bărbatul din faţa ei era insurgent wahhabit sau doar sărman.

— Eşti dintre cei bărboşi? întrebă ea.

El se trase stânjenit de mustăţi.

— Nu, nu, de bună seamă că nu. Doar că nu m-am mai ras în ultimul timp.

— Ce vrei?

El arătă din cap către fată. Purta un fular portocaliu, o haină roz, prea mare pentru ea, o bluză de trening cu reclamă la Manchester United, cel mai probabil, îşi zise Sonja, din grămada de echipament de la Manchester care inundase colectele de haine după ce Beckham fusese vândut către Madrid. Avea pielea palidă, ceroasă, a unei pere necoapte. Când Sonja dădu să se apropie, fata deschise capacul valizei, îşi băgă mâinile înăuntru şi apucă un obiect ascuns vederii.

— Are nevoie de un loc unde să stea, spuse Ahmed.

— Şi eu am nevoie de un bilet de avion până la Marea Neagră.

— Nu are unde să se ducă.

— Iar eu nu am mai fost la plajă de ani de zile.

— Te rog, spuse el.

— Ăsta e spital, nu orfelinat.

— Nu există orfelinate.

Din obişnuinţă, ea se întoarse spre fereastră, dar nu văzu nimic prin geamurile lipite cu bandă adezivă. Singura lumină venea de la neoanele de sus, a căror strălucire albăstruie îi făcea pe toţi să pară hipotermici. Să fi fost acela un fluture care dădea târcoale becului? Nu, iar avea vedenii.

— Tatăl ei a fost luat de forţele de securitate azi-noapte. La Groapă, cel mai probabil.

— Îmi pare rău.

— Era un om bun. Era silvicultor la Eldár, înainte de război. Nu mai avea degete. Şi era foarte bun la şah.

— *Este* foarte bun la şah, protestă fata şi îl ţintui cu privirea pe Ahmed.

Gramatica era singurul loc în care fata îşi mai putea ţine tatăl în viaţă, şi, după ce îl corectă pe Ahmed, se sprijini cu spatele de perete şi cu respiraţii scurte şi foarte precise spuse *este este este*. Tatăl era chipul dimineţilor şi nopţilor ei, el era totul, saturându-i lumea astfel încât Havaa nu putea să-l mai descrie, aşa cum nu putea să descrie aerul.

Ahmed îl invocă pe silvicultor cu amintiri scurte şi declarative şi Sonja îl lăsă să vorbească mai mult timp decât ar fi făcut-o de regulă, pentru că şi ea, la rândul ei, încercase să reinsufle viaţă prin astfel de recitări, să recreeze lucruri desenându-le forma în cenuşă şi sperând că, dacă face liste cu mâncărurile şi cântecele preferate ale Nataşei şi cu obiceiurile ei enervante, soră-sa se va materializa spontan sub presiunea micilor amănunte.

— Îmi pare rău, repetă ea.

— Ruşii nu-l căutau numai pe Dokka, spuse el liniştit, privind spre fată.

— Dar ce voiau cu ea? întrebă femeia.

— Dar cu ceilalţi ce vor?

Aplombul lui brusc îi era cunoscut; îl văzuse pe feţele multor soţi şi fraţi şi taţi şi fii şi se bucura că poate să-l vadă şi aici, pe chipul unui străin, şi să nu se lase impresionată.

— Te rog, las-o să stea aici.

— Nu poate sta aici.

Era decizia corectă, cea responsabilă. Era copleşitor să aibă grijă de muribunzi. Nu i se mai putea cere să mai aibă grijă şi de cei vii.

Bărbatul privi în jos cu o încruntătură dezamăgită care, inexplicabil, îi aduse în memorie b) *substituţia electrolitică aromatică*, răspunsul la singura întrebare de la examenul de chimie organică din facultate la care greşise.

— Câţi doctori sunt aici? întrebă el, hotărât, se pare, să schimbe abordarea.

— Unul.

— Care conduce tot spitalul?

Ridică din umeri. La ce se aştepta? Cei cu grade mai înalte, cu ceva economii şi care avuseseră prevederea să fugă o făcuseră deja.

— Deşi conduce spitalul. Eu doar lucrez aici.

— Şi eu am fost doctor. Nu chirurg sau specialist, dar mi-am luat licenţa.

Îşi frecă barba cu mâna. O firimitură se desprinse şi căzu.

— Fata o să stea aici şi eu o să lucrez cu tine până când îi găsim un adăpost.

— N-o s-o primească nimeni.

— Atunci am să lucrez aici tot timpul. Am absolvit printre primii zece din promoţia mea.

Obiceiul omului de a trasforma conversaţia în poruncă o călca deja pe nervi. Se întorsese din Anglia, cu numele ei întreg, în urmă cu opt ani şi încă mai primea respectul care o uimise atât când ajunsese prima oară la Londra ca să studieze medicina. Nu conta că este şi femeie, şi rusoaică; fiind singurul chirurg din Volceansk, era apreciată, cinstită şi îndrăgită în timp de război cum nu fusese niciodată în vreme de pace. Şi ţărănoiul ăsta

de doctor, atât de slab că, dacă i-ar fi dat un pumn în stomac, i-ar fi simţit şira spinării, aştepta ca ea să i se supună? Mai mult decât tonul vocii o enerva justeţea gândirii lui. Era ultima dintr-un colectiv de cinci sute de cadre medicale şi povara îngrijirilor o covârşea. Trăia cu amfetamine şi lapte condensat, avea halucianţii tot timpul, nu mai putea empatiza cu pacienţii şi văzuse suficiente cazuri de sindrom de stres posttraumatic secundar ca să poată recunoaşte simptomele pe care le avea ea însăşi. La capătul holului, prin uşa întredeschisă, vedea tivul unei rochii negre, cenuşiul unor tenişi pe vremuri albi şi verdele unui hijab care, în loc să acopere nişte plete negre, ţinea braţul fracturat al unei femei făcute din oase de pasăre şi deficit de calciu, care credea că e la al douăzeci şi doilea os pe care şi-l rupe când, de fapt, nu-şi rupsese decât douzeci şi unu.

— Printre primii zece la sută? întrebă Sonja, cu nu doar un dram de scepticism.

Ahmed încuviinţă, dând din cap cu convingere.

— Nouăzeci şi şase de puncte, ca sa fiu mai precis.

— Atunci spune-mi cum procedezi cu un pacient care nu cooperează.

— Păi, să vedem, se bâlbâi Ahmed. Mai întâi îi dau să completeze un chestionar, ca să am o idee asupra trecutului lui medical şi asupra altor boli sau afecţiuni din familie.

— Îi dai un chestionar unui pacient inconştient, care nu-ţi poate răspunde?

— Ah, nu, nu fi caraghioasă, spuse el ezitant. I-aş da chestionarul soţiei lui.

Sonja închise ochii, sperând că, atunci când avea să-i deschidă, doctorul ăsta idiot şi însoţitoarea lui vor fi dispărut. Ghinion.

— Vrei să ştii ce aş face eu? întrebă. Aş verifica mai întâi căile respiratorii, apoi aş vedea dacă respiră, apoi aş căuta să văd dacă are puls, apoi aş stabiliza coloana cervicală. În nouă cazuri din zece

m-aş concentra pe hemostază. Aş tăia hainele pacientului pentru a-i verifica tot trupul, să văd dacă are răni.

— Păi, bine, da, spuse Ahmed, asta aş face şi eu în timp ce nevastă-sa completează chestionarul.

— Hai să încercăm ceva mai apropiat de nivelul tău. Ce e ăsta? întrebă ridicând degetul mare.

— Cred că e un deget.

— Nu, spuse ea. Este primul deget, format din metacarpiene, falanga proximală şi falanga distală.

— E un alt fel de a spune acelaşi lucru.

— Şi ăsta? arătă ea către ochiul stâng. Ce poţi spune despre ăsta, în afara faptului că e ochiul meu stâng, că e căprui şi e folosit la vedere?

El se încruntă, neştiind ce ar mai putea adăuga.

— Pupile dilatate, spuse, în cele din urmă.

— Şi s-au obosit măcar să vă înveţe pe voi, ăia din primii 10%, ce semnifică pupilele dilatate?

— Traumatism cranian, consum de droguri sau excitaţie sexuală.

— Sau poate că, mai probabil, holul este prost luminat.

Bătu uşor cu degetul o cicatrice pe tâmplă. Nimeni nu ştia de unde o are.

— Şi aici?

El zâmbi.

— Habar nu am ce se petrece acolo, înăuntru.

Femeia îşi muşcă buzele.

— OK, spuse. Oricum aveam nevoie de cineva care să spele cearşafurile murdare. Fata poate rămâne dacă munceşti aici.

Fata se ridică în picioare în spatele lui Ahmed. În palma ei, un gândăcel galben se scălda într-o băltoacă de gheaţă topită. Sonja deja regreta că îşi dăduse acordul.

— Cum te cheamă? o întrebă în cecenă.

— Havaa, răspunse Ahmed.

Ahmed o împinse blând către doctoriţă. Fata i se propti uşor de palmă, temându-se să se aventureze dincolo de atingerea lui.

Cu un an în urmă, când Nataşa dispăruse pentru a doua şi ultima oară, schimburile de o noapte sau două ale Sonjei în camera de gardă se transformară în săptâmâni. După ce lăsase să treacă cinci săptămâni de la ultima strecurare a cheii în broască, renunţase definitiv la ideea de a se mai întoarce. Cele douăsprezece străzi până la apartamentul ei puteau să se transforme prea bine în întreaga Sahară. Să o aştepte acolo însemna o linişte mai îngrozitoare decât orice auzise pe masa de operaţie. Cu ani în urmă, pozase cu mâna sprijinind un Big Ben aflat în fundal, aşa că în fotografia făcută de logodnicul ei părea că ea ţine turnul în picioare. Fotografia fusese făcută în cea de-o opta dintre cele şaptesprezece zile ale logodnei lor. Fotografia era lipită cu scotch deasupra biroului din dormitor, dar nici măcar recuperarea ei nu fusese un motiv suficient pentru a o momi din nou în apartament. Faptul că trebuia să trăiască în camera de gardă nu aducea cine ştie ce schimbare. Petrecea deja acolo şaptesprezece dintre cele optsprezece ore de trezie. Cunoştea trupurile pe care le deschidea, repara şi închidea la loc mai intim decât le cunoşteau soţii sau părinţii lor, iar această intimitate era tot atât de aproape de creaţie ca şi răsuflarea primului cuvânt al lui Dumnezeu.

Aşa că atunci când acceptase ca fata să stea cu ea voise să spună aici, la spital; dar fata ştia deja asta şi o urmă pe Sonja în camera ei.

— Aici o să dormim, da? îi spuse, în timp ce aşeza valiza fetei lângă teancul de saltele stivuite.

Fata încă mai ţinea în mână gângania.

— Ai ceva în mână? întrebă Sonja timid.

— Un gândac mort, răspunse fata.

Sonja oftă, bucuroasă că măcar nu are iar vedenii.

— De ce?

— L-am găsit în pădure şi l-am luat cu mine.

— Iar zic: cum aşa?

— Pentru că trebuie să fie îngropat cu capul spre Mecca.

Închise ochii. Nu putea să înceapă acum cu chestii din astea. Chiar copil fiind urâse copiii; încă îi mai ura.

— O să mă întorc mai târziu, spuse şi porni spre coridor.

Dacă de altceva n-o fi fost în stare, Ahmed măcar se dezbrăca repede. Cât îi luase Sonjei să ducă fata în cameră, el îşi pusese noua uniformă de spital. Îl găsi admirându-se în oglinda din hol.

— Ăsta e spital, nu sală de bal, îi spuse femeia.

— N-am avut niciodată uniformă din asta.

Îşi întoarse faţa, să nu-l vadă ea, dar oglinda îi păstră roşeaţa din obraji.

— Cum ai putut să treci prin rezidenţiat fără să porţi uniformă?

Bărbatul închise ochii şi roşeaţa îi deveni şi mai adâncă.

— Profesorii mei nu au avut prea mare încredere în mine. Eu nu am făcut ceea ce s-ar numi „rezidenţiat“.

— Nu este tocmai ceea mi-aş dori să aud după ce te-am acceptat aici.

— Mă simt privilegiat că pot lucra aici.

De sub mâneci i se vedeau bicepşii palizi.

— Întotdeauna am crezut că hainele astea sunt mai largi.

— Astea-s de damă.

— De bărbaţi nu ai?

— Nu lucrează nici un bărbat aici.

— Aşa ca o să port haine de femei.

— Va trebui să porţi şi hijab.

Bărbatul se albi.

— Glumesc, spuse ea. E de ajuns să porţi năframă.

Bărbatul încuviinţă din cap, fără convingere. Cu siguranţă angajase un bufon, dar un bufon care putea să spele aşternuturi, să facă paturi şi să

vorbească cu familiile pacienţilor era mai bun decât nici un bufon.

— Ai mai fost aici? întrebă ea, căci nu avea chef să-i ofere mai mult decât un tur scurt al spitalului.

— Da.

— Când?

— Aici m-am născut.

Îl plimbă prin saloanele acum părăsite: Cardiologie, Medicină internă, Endocrinologie. Un strat de cenuşă şi praf le înregistră urmele.

— Unde au dispărut toate? întrebă el.

Încăperile erau goale. Saltele, cearşafuri, ace hipodermice, halate de unică folosinţă, aţă chirurgicală, bandaje, termometre şi pungi de perfuzie – toate fuseseră mutate la parter. Ce rămăsese fusese prins în piroane de podea şi zidit în pereţi, împreună cu lucrurile care nu mai făceau trebuinţă: portrete de familie, premii profesionale, diplome înrămate de la şcolile medicale din Siberia, de la Moscova sau Kiev.

— Am mutat tot în saloanele de la Urgenţă şi Maternitate, spuse ea. Numai pe acelea le putem ţine în funcţiune.

— Urgenţele şi Maternitatea.

— Amuzant, nu? Lumea ori se fute, ori moare.

— Nu, nu e amuzant.

Îşi mângâie barba, îngropându-şi în păr prima falangă a degetelor. Degetele lui îşi găseau drumul către barbă în momentele de necaz sau nehotărâre, scurmând părul negru şi aspru, dar arareori găsind un dram de înţelepciune.

— Vin şi pleacă şi toate se întâmplă aici.

Urcară pe o scară scăldată în lumina albastră de camuflaj. La etajul al patrulea, femeia îl conduse pe un coridor din aripa de vest a clădirii. Fără a-l preveni, deschise larg uşa de la magazia de materiale. Ea fu străbătută de o lucire malefică atunci când el, speriat să nu cadă afară, se trase un pas înapoi.

— Ce s-a întâmplat? întrebă el.

Podeaua se sfârşea, zdrobită, la doi paşi de prag. Nu mai existau pereţi sau ferestre, doar peisajul oraşului pictat pe aerul iernii.

— Acum câţiva ani am dat adăpost unor rebeli. Ca răspuns, ruşii ne-au aruncat în aer zidurile.

— A fost cineva rănit?

— Maali, sora lui Deşi.

— O singură persoană?

— Avantajul de a avea personal redus.

În zilele în care ambele tabere respectau armistiţiul, ea venea la uşa aceea şi privea de sus oraşul, încercând să identifice clădirile după ruine. Cea care strălucea cu zece mii de scânteieri fusese o clădire de birouri din sticlă în care lucrau pe vremuri nouă sute optsprezece suflete. Sub minaretul acela, un imam rotunjor conducea în rugăciune sufletele pioase. Mai erau o şcoală, biblioteca, un club de pionieri, o închisoare, o băcănie. Era locul în care mama ei o prevenise să nu creadă niciodată un bărbat care spune că vrea o nevastă inteligentă; unde tatăl ei o învăţase să meargă pe bicicletă, imitând hururitul motorului unui autobuz municipal care avea să o calce dacă nu pedala suficient de iute; unde a rezolvat prima ecuaţie algebrică de dragul învăţătorului, un bărbat căruia succesele şcolare ale Sonjei îi erau mângâiere ori de câte ori îşi plângea de milă că nu şi-a urmat fraţii mai mari, îmbrăţişând mai bănoasa meserie de gardian de puşcărie; unde a strigat după ajutor când a văzut un om înjunghiind un altul, pe peluza din faţa universităţii, doar ca să afle mai târziu că erau studenţi care repetau o piesă de Eschil. Oraşul părea făcut din cutii de pantofi şi pus la pământ de un copil plin de energie. Putea petrece toată după-amiaza reclădindu-l, repopulându-l, până când halucinaţia devenea o realitate mai uşor de crezut.

— Înainte nu puteai vedea râul de aici, spuse ea. Acum, spitalul este cea mai înaltă clădire din oraş.

Existaseră în oraş clădiri înalte şi planuri de a construi altele încă şi mai înalte decât acelea. După dizolvarea URSS, zăcămintele de petrol promiteau prosperitate pentru Cecenia în veacul capitalist ce va urma. Elţîn spusese republicilor să înhaţe atâta autonomie câtă pot duce şi, după două mii de ani de ocupaţie străină, părea că republica avea să se bucure, în sfârşit, de independenţă. Bunicii ei se mutaseră la Volceansk în 1946, după ce Stalin adăugase şoferii de camion şi croitoresele pe lista profesiilor care trebuiau epurate, dar ea se simţea la fel de înflăcărată de patriotism precum colegii ei ceceni care îşi puteau trasa arborii genealogici până la ghinda iniţială. Sentimentul acela de optimism electric răzbătea în planurile comandate arhitecţilor de la Riad, Melbourne şi Minsk. Oficialii municipalităţii făcuseră o expoziţie cu planurile acelea, le puseseră pe panouri, le tipăriseră pe fluturaşi pe care îi împărţau oamenilor în bazar. Nu mai văzuse nicicând aşa lucruri. Schiţele sugerau că măiestria arhitecturală nu mai însemna să aglomerezi cât mai mult beton armat în cel mai greţos paralelipiped posibil. Odată ridicase un astfel de fluturaş pe linia orizontului şi, când soarele roşiatic pătrunsese prin hârtie, turnurile acelea deveniseră silueta oraşului.

— Şi chiar voiau fata? zise întorcându-şi atenţia înapoi spre Ahmed.

Nu că ar fi mirat-o, dar tot a întrebat. Dispariţiile loveau la fel de la întâmplare ca trăsnetul. Doar cei care chiar se făceau vinovaţi de sprijinirea insurgenţilor – o fracţiune infinitezimală a celor răpiţi – aveau avantajul de a-şi înţelge pe deplin soarta.

— N-are nici un sens, spuse Ahmed.

Dacă se referea la camera fără podea, la oraşul sfărâmat din faţa lor sau la fată, Sonja n-avea de unde să ştie. În depărtare, dunga subţire a unor rachete de semnalizare se înălţă spre cer, dispărând în nori.

— Cred că se apropie ziua de leafă.

Femeia dădu din cap. Ruşii erau plătiţi numai dacă foloseau un anumit procentaj din muniţie. Dacă soldaţii se plictiseau să tragă la plesneală în nori, îşi puteau îngropa muniţia pe undeva, ca să şi-o dezgroape după câteva ceasuri şi să ceară răscumpărarea pentru găsirea unei ascunzători de arme a rebelilor.

— Să mergem, spuse Sonja.

Trecură pe lângă locul unde fusese dintru început maternitatea, lăsată nefolosită de la moartea lui Maali, şi coborâră pe scară până la maternitatea cea nouă. Deşi îşi lăsă jos andrelele şi îl privi pe Ahmed cu neîncredere, în timp ce traversa încăperea, ca să-l întâmpine. După douăsprezece poveşti de amor în cei şaptezeci şi trei de ani de viaţă, fiecare începând cu un gest mai grandios decât precedenta, fiecare sfârşind cu o durere mai spectaculoasă decât cea dinainte, Deşi învăţase să nu aibă încredere în bărbaţi, oricare le-ar fi fost vârsta şi statura, de la nou-născuţi la stră-străbunici, ştiind că toţi aveau într-înşii ce trebuia pentru a frânge inima unei femei de treabă.

— O să stea cu noi? întrebă.

— Provizoriu, răspunse Sonja.

— Şi fata?

— Provizoriu.

— Tu eşti asistenta, spuse Ahmed politicos. Ne-am cunoscut ceva mai devreme.

— Vorbeşte de capul lui, fără să fie întrebat, observă Deşi.

— Voiam doar să te salut.

— Continuă să vorbească fără să fie întrebat. Şi are şi un nas urât.

— Sunt chiar aici, în faţa ta, spuse Ahmed, încruntându-se.

— Ne spune că stă în faţa noastră. De parcă am fi oarbe şi proaste.

— Cu ce greşesc? o întrebă Ahmed pe Sonja. Nu fac decât să fiu de faţă.

— Pare să creadă că simpla lui prezenţă poate să mascheze urâciunea nasului lui, dar nasul acela, chiar aici, sub ochii mei, constituie o dovadă irefutabilă.

— Ce-ar trebui să spun?

Se uită disperat la Sonja. Ea zâmbi şi se întoarse spre Deşi.

— Vezi cum se uită la mine? întrebă Deşi, cu vocea tremurând de indignare. Încearcă să mă seducă.

— Nu fac nimic de genul ăsta. Nu fac decât să stau.

— Negarea este primul impuls al trădătorului.

— Citezi din Stalin, spuse Ahmed.

— Vezi? E libidinos şi stalinist.

— Nu fi caraghioasă.

— Cred că e oncolog.

— Puţine sunt domeniile medicale mai importante decât oncologia.

Deşi păru că ia foc.

— Vezi? Libidinos, stalinist şi oncolog? E prea de tot. Aşa ceva nu se poate.

— Cu tot respectul, am treizeci şi nouă de ani şi tu eşti suficient de în vârstă pentru a-mi fi mamă. Nu vreau nimic altceva decât să am o relaţie profesională cu tine.

— Nu vrea nimic? Mai întâi poftеşte, apoi insultă. Nu i-ar fi ruşine să-şi râdă de o femeie bătrână ca mine!

— Îmi pare rău, bine? Nu vreau decât să ne împăcăm.

Buzele lui Deşi se subţiară într-un rictus.

— Doar un bărbat slab se scuză în faţa unei femei.

Ochii lui Ahmed erau umezi când Sonja puse capăt disputei. Părea mai şocat decât atunci când deschisese uşa magaziei de la etajul al patrulea şi, printre hohote de râs, Sonja nu se putu împiedica

să se simtă vinovată pentru că îl expusese pe Ahmed tirurilor lui Deşi fără nici un avertisment.

— Ajunge, spuse ea. Ahmed, ea e Deşi. Deşi, Ahmed. La muncă.

— E o plăcere, spuse Deşi şi se întoarse la biroul ei de lângă incubator.

— Care-i problema ei? întrebă Ahmed când femeia fu destul de departe ca să nu-l poată auzi.

— Poftim, acum crede că e ceva în neregulă cu Deşi, spuse Sonja.

Pe faţa bărbatului se aşternu o expresie de oroare. Femeia îi dădu toate asigurările că glumeşte.

— A fost cândva îndrăgostită de un oncolog. Lucrurile n-au mers.

O femeie cu un păr negru şi unsuros şedea în primul rând de paturi, cu un prunc sugând la sânul stâng. Când îi văzu apropiindu-se, trase colţul cearşafului peste capul bebeluşului.

— E-n regulă, spuse Sonja. Şi el e doctor.

— Dar e bărbat, răspunse femeia.

— Spitalul ăsta e o casă de nebuni, spuse Ahmed, întrocându-se cu spatele.

Femeia îl săgetă cu privirea, fără să guste insinuarea că băiatul ei în vârstă de trei zile ar fi nebun, apoi trase cearşaful pentru a scoate la iveală faţa schimonosită a copilului lipită de sânul ei.

— Copilul ăsta e flămând, spuse Sonja.

— O să se obişnuiască, spuse femeia şi închise ochii.

Mama din patul de alături dormea cu chipul îngropat pe jumătate în pernă. Un incubator aşezat pe un cărucior de metal stătea lângă pat. Înăuntrul lui, un bebeluş mult prea slab şi încălzit peste poate, mai degrabă o păsăruică strivită decât o fiinţă umană.

— Subnutriţie *in utero*? întrebă Ahmed.

— Nici un fel de nutriţie *in utero*. De când a început al doilea război, n-am avut decât vreo

câteva mame suficient de sănătoase pentru a da naştere la copii sănătoşi.

— Şi-mi imaginez că taţii nu sunt civili?

— Politica noastră este să nu punem întrebări.

Porni spre uşă. Pe coridor, se opri sub un bec ars.

— Vezi vreun fluture?

— Poftim?

— Nimic, spuse femeia.

Peste cinci săptămâni avea să găsească un fluture la cantină şi nu avea să creadă că e adevărat până nu îi va fi strivit aripile sub palmă.

— Salonul de urgenţe e ceva mai jos, pe holul ăsta.

Capitolul 2

La câteva zile după ce a fost propus Acordul de Pace de la Hasaviurt, Sonja se despărţi de logodnicul ei scoţian, părăsi rezidenţiatul de la Univeristy College Hospital şi se trambală, prin tot felul de conexiuni aeriene, de la Londra la Varşovia, apoi la Moscova şi de acolo la Vladikavkaz. Bancheta din spate a taxiului ilegal pe care îl luase de la aeroport fusese scoasă, pentru a face loc bagajelor, iar singura ei valiză aluneca dintr-o parte în alta la curbe, lovindu-se, iar şi iar, de spătarul scaunului ei, ca şi cum ar recapitula lecţia potrivit căreia, în pofida iluziei pe care o nutrea atunci când pieptul lui Brendan se ridica şi cobora alături de al ei, viaţa ei era atât de mică încât încăpea într-o valiză. Să mă ia dracu', de ce naiba m-am întors?

Pale negre de fum se înălţau din vălătuci încă şi mai groşi, un lanţ de munţi rotunjiţi de vânt, pe limbă – gustul aerului postsovietic, ca o cârpă murdară. Când au ajuns la staţia de autobuz, a aşteptat mai întâi să-şi vadă coborâtă în siguranţă valiza ei pe rotile şi abia apoi l-a plătit pe şofer. Pe lângă cuferele din epoca imperială ale celorlaţi călători, Samsonite-ul, un dar de rămas-bun de la Brendan, părea un panou de neon anunţând faptul că e străină. Linia de autobuz naţionalizată nu mai făcea curse către Cecenia, dar, după ce a aşteptat peste o oră la coadă de trei persoane, un funcţionar o trimise către un chioşc care vindea reviste porno cu lesbiene, ţigări ucrainene, casete cu Air Supply şi bilete pentru un autobuz particular care, o dată pe săptămână, făcea curse din Osetia de Nord către Cecenia. Următoarea plecare era abia a doua zi

dimineaţă. Deşi era obosită după călătorie, ştia că nu avea să doarmă. Rămase toată noaptea pe o bancă de lemn, cu un şiret de la gheată legat de mânerul valizei, ca nu cumva vreun ţigănuş să dispară cu ea cu tot.

— Vă duc spre mormânt, anunţă şoferul autobuzului, mergând pe culoarul dintre scaune, ca să colecteze banii de bilete, la şase şi un sfert dimineaţa.

Mergea lăsat pe spate, ca şi cum ar fi ţinut în echilibru un nevăzut pahar de sticlă pe burdihanul lui rotund.

— Dacă mi se dă ocazia, vă vând pe toţi primului bandit, pirat sau negustor de sclavi care mi se arată în cale. N-aş fi silit să conduc *acest* autobuz către ţara *aia* dacă voi nu aţi fi cumpărat biletele *astea* şi de aia am să trec prin toate gropile şi hârtoapele de pe drum, ca să fac călătoria asta tot atât de mizerabilă pentru voi cum este şi pentru mine. Şi nu, nu vom face nici o pauză pentru mers la baie şi da, fac asta pentru că ştiu cât de naşpa se simte o groapă când ai băşica plină.

Aţipi cam o oră, cu capul spijinit de fereastră. Fiecare hârtoapă a drumului se transmitea prin geam şi tâmpla ei o înregistra. Scârţâitul ascuţit al frânelor, urmat de instrucţinile răcnite prin megafon ale unui grănicer rus o readuseră brusc la realitate. Soldaţii erau toţi numai teamă şi puf de piersică. Le ordonară pasagerilor să coboare şi să-şi deschidă fiecare valiza în câmp, cam la douăzeci de metri de drum, în timp ce ei, soldaţii, aşteptau ciuciţi, cu braţele în jurul genunchilor şi cu pleoapele strânse, ca şi cum ar fi fost gata să se arunce într-un lac. Şoferul bântuia de colo-colo. Din copilărie, petrecută pe malurile Terekului, îşi dorise să aibă propriul lui vapor de agrement. Acum şase ani şi trei sferturi, cu o săptămână înainte de căderea Zidului Berlinului, şoferul îşi înecase toate economiile de o viaţă într-un vaporaş de turism, nicicând construit, şi un contract,

nicicând dus la îndeplinire, să-i plimbe pe membrii de partid de-a lungul Terekului. Acum şedea pe pământ, cu spatele sprijinit de roata autobuzului, dar câmpul era un ocean nesigur şi tulbure şi avea să sufere de rău de mare mulţi ani de-acum înainte.

Trecerea prin punctul de control o energiză pe Sonja şi, odată ce trecură din Osetia de Nord, controlată de ruşi, în Cecenia, începu să privească pe fereastra pe care dormise până nu demult. Pe drumul presărat cu cratere, şoferul îşi respecta promisiunea. Treceau pe lângă câmpuri părăsite. O fermă cu acoperişul prăbuşit. Un plug odihnindu-se la capătul unei brazde, la patru luni după sezonul semănatului. O sondă arzând. La orizont, munţii purtau fesuri de zăpadă. Le-a luat zece ore să parcurgă cei două sute de kilometri până la Volceansk. Punctele de control se înşirau pe şosea cu mai multă regularitate decât staţiile de benzină. La fiecare din ele, îşi căra valiza douăzeci de metri în câmp şi o deschidea, în timp ce soldaţii îşi acopereau urechile, în aşteptare.

Vorbi cu bătrâna care şedea lângă ea, rostogolind fiecare cuvânt în gură înainte de a-l rosti, ca pe un sâmbure de măslină, iar femeia se dovedi o ascultătoare minunată, tăcută, atentă, în timp ce Sonja dădu cep vieţii ei de până în urmă cu două zile. Trecu în revistă toate păcatele lui Brendan – unghiile lungi, obiceiul lui de a cânta Rodgers şi Hammerstein în timp ce făcea pipi, reţinerea lui în a-i corecta greşelile de gramatică – dar chiar când Sonja se pregătea să o convingă pe bătrână că Brendan ar fi fost un soţ groaznic, i se făcu un dor nespus de felul în care îşi scria iniţialele pe degetul ei mare cu unghiile lui crescute, de felul în care trăgea apa la toaletă în acompaniament de *hiiiiiilllls are aliiiiive with the sound of muuuuuusiiiiiic*, de greşelile gramaticale intenţionate pe care le făcea, ca să vadă dacă ea se prinde, de felul în care sfărâmau regulile englezei şi le reasamblau într-o limbă pe care doar ei o

înţelegeau. Era minunat să se poată descărca astfel în faţa unei urechi îngăduitoare. Dură mai mult de o oră până când femeia scoase din geantă un carneţel, scrise ceva pe el şi îl întinse Sonjei. *Credeam că ţi-ai dat seama*, scrisese femeia, *sunt surdă*.

Clădirea de patru etaje a autogării din Volceansk era acum un morman de moloz de un etaj. Când pasagerii coborâră, şoferul le întinse şapca pentru bacşişuri:

— O să muriţi cu toţii în iadul ăsta, îi anunţă el cu un ton vesel. Ce-aţi prefera: ca rublele voastre să ajungă pe mâna ticăloşilor fără de Dumnezeu care o să vă omoare, sau la mine, un şofer pios şi cinstit, care sfidează moartea săptămână de săptămână, ca să pună pâine pe masă familiei lui?

Împotriva propriei judecăţi, Sonja lăsă în şepcălie o hârtie de o mie de ruble, rod al hiperinflaţiei şi coborî înainte ca el s-o poată blestema. La colţul următor o prinse din urmă pe bătrână, care făcuse cu mâna unei Lada de culoarea lămâii. Bătrâna crescuse într-o livadă de lămâi şi în primii şaptesprezece ani de viaţă nu pusese gura pe vreun fel de mâncare care să nu fi fost făcut din lămâi. Mâncase salată de castraveţi cu lămâie, fasole cu vinegretă de lămâie, pui cu lămâie, păstrăv umplut cu lămâie, kebab de miel cu lămâie, orez cu mărar şi lămâie, pulpe de pui prăjite cu lămâie, sos de lămâie, budincă de lămâie, plăcintă cu caise şi lămâie, biscuiţi cu marmeladă de lămâie şi tot aşa. Mai avea patru ani şi o lună până la cea de-a şaptezeci şi şasea aniversare şi până la miracolul primei sale limete.

Femeia îi făcu semn Sonjei să ia ea taxiul, iar când aceasta refuză, femeia îşi scoase carneţelul şi chiar sub *Sunt surdă* scrise *Restricţiile de circulaţie pe timpul serii încep curând şi tu eşti mai tânără şi mai drăguţă ca mine*.

Rămăşiţele a ceea ce fusese o dubiţă de aprovizionare blocau drumul la trei străzi de

apartament. Sonja coborî şi Lada de culoarea lămâii demară înainte ca ea să închidă uşa. Blocul din stânga îşi pierduse tot zidul exterior şi ea se uita acum în apartamente ca un şoarece care se uită într-o casă de păpuşi. Îşi întoarse privirea spre drum, din care lipseau bucăţi întregi, la intervale regulate. Terenul trebuia să fie plat pe kilometri de jur-împrejur şi iată că totuşi trebuia să coboare într-un canion, cu pereţii de pământ umed şi gros, lăsând în urmă asfaltul şi lutul, poticnindu-se peste resturi de zidărie care căzuseră şase etaje de aer şi doar unul de pământ, păşind pe conductele de canalizare, blestemând şi lovind cu piciorul valiza Samsonite, dar îşi aduse aminte de instrucţiuinile de folosire care spuneau că obiectul trebuia utilizat doar pe suprafeţe netede şi ajunsese deja pe fundul craterului când o lovi gândul – *Stau pe fundul unui crater!* – şi impactul o făcu să se îndoaie de mijloc, urmat de îndată de upercutul unei întrebări – *Ce dracu' fac eu pe fundul unui crater?* – al cărei răspuns era la fel de lipsit de substanţă ca şi cuvântul de pe buzele ei, trei silabe care dădeau nume motivului întoarcerii ei – *Nataşa* – sora ei, înfumurată, frumoasă şi nespus de în largul ei în situaţii sociale, cu care vorbise la telefon ultima dată în ziua în care începuse primul război, cu un an, nouă luni şi trei săptămâni în urmă, pe care o văzuse ultima dată în ziua în care plecase spre Londra, cu patru ani, opt luni şi o săptămână în urmă, pe care o invidiase ultima dată acum cinci ani şi două luni, în ziua de dinaintea celei în care primise vestea despre bursa de la Londra şi pe care o iubise ultima oară într-un moment nedeterminat din trecut, cândva, înainte de a deveni adulţii care aveau să fie. Nu s-ar fi dat jos din pat pentru sora-sa, dar iată că a coborât în fundul acestui crater. Nu ar fi traversat o cameră, dar a traversat continentul.

Blocul ei se afla dincolo de brutăria unde, în copilărie, primea prăjituri şi ceai dacă mătura făina de pe podea şi o reîmpacheta apoi în pungi mari,

maronii. Ferestrele blocului erau făcute ţăndări şi un şir de găuri de gloanţe strecurau lumina prin rama uşii, dar clădirea era încă în picioare. Uşa din faţă era întinsă înaintea pragului, ca un covoraş de bun venit. Urcă până la etajul al treilea. Răsuflarea nu mai apucă să-i umple pieptul.

Uşa era încuiată, aşa că bătu şi aşteptă, dar nu-i răspunse nici un lipăit de paşi sau vreun geamăt adânc de podele. Când unui al patrulea cvartet de ciocăniturii îi răspunse o a patra tăcere, scoase cheia de rezervă din trusa de farduri şi deschise uşa. Nu strigă; gândul vocii ei pe care nu o va auzi nimeni îi părea nespus de trist. De partea cealaltă a camerei, rame goale de ferestre încadrau pătrate de amurg. O lumânare pe jumătate arsă era aşezată pe masă, ancorată de paharul de sticlă cu funii de ceară topită. Dormise cinci ore în ultimele două zile şi o oboseală dureroasă îi reverbera prin tot trupul, furnicându-i pielea. Aprinse lumânarea şi flăcăruia pricăjită flutură pe pereţii albi precum coaja de ou. Nu rămăseseră nici plicuri, nici chitanţe, nici scrisori, nimic din ce era suficient de uşor pentru a fi purtat de vânt prin ferestrele lipsă, nimic pe care să fi putut fi scris un rămas-bun. Mobila era aşa cum şi-o amintea: divanul lipit de peretele drept al sufrageriei, încă pătat acolo unde Nataşa vărsase un castron întreg de borş; televizorul Ekran, alb-negru, cocoţat pe un scăunel de muls; masa de bucătărie din lemn, sprijinită, să nu se hâţâne, pe trei cutii de chibrituri. Aceasta fusese casa ei. Aceasta fusese viaţa ei. Acesta fusese divanul ei. Se întorcea la el, îngropându-şi faţa în perne şi plângând în stofa care, şi după atâţia ani, încă mai mirosea a sfeclă.

A doua zi se duse la uşile apartamentelor din vecini. Nu-şi mai aducea aminte numele vecinilor şi, judecând după ciocăniturile fără răspuns, aceştia fugiseră din casele lor aşa cum fugiseră şi din memoria ei. În cea de-a patra zi, auzi paşi pe coridor. Sonja descoperi o femeie gârbovită,

îmbrăcată într-un impermeabil verde, deşi afară soarele strălucea. Femeia căra o duzină de sacoşe de plastic, puse una într-alta şi cu mânerele legate cu sfoară.

— Tu cine eşti? întrebă femeia cu suficent de multă neîncredere încât sune a acuzaţie.

Laina era la capătul îndepărtat al vârstei de mijloc când Sonja acceptase bursa la Londra. Lucrase la raionul de cosmetice de la Magazinul Universal şi avea o piele minunată, o piele pe care ar fi invidiat-o şi o femeie de treizeci de ani, o piele pe care şefa ei o numea, pe drept cuvânt, cea mai eficientă reclamă a raionului de cosmetice, o piele îmbibată cu orice cremă şi loţiune aflată sub vitrina de sticlă, o piele pe care Sonja şi mama ei, ba chiar şi soră-sa, o admiraseră şi care acum arăta ca pielea unei piersici uitate multe zile în soare.

— Sunt Sonja.

Degetele Lainei o cercetară, ţinând-o strâns de încheietura mâinii, îndoindu-i urechile.

— Înţeleg, spuse Laina, convinsă în cele din urmă de întruparea fizică a Sonjei. Ai locuit aici.

— Te-am auzit pe hol, spuse Sonja câteva minute mai târziu, când îşi beau ceaiul în apartamentul Lainei. Credeam că eşti altcineva.

— N-ar trebui să deschizi uşa când auzi paşi de străini. Niciodată nu e o idee prea bună să faci asta.

— De data asta a fost.

— E o dată la un milion.

— Sunt foarte, foarte norocoasă.

— Ba nu, eşti foarte, foarte proastă.

— De ce porţi impermeabil? Nu e nici un nor pe o rază de kilometri.

Laina se duse către cercevelele goale, prin care putea vedea ce mai rămăsese din oraş, o privelişte care se întindea şaisprezece străzi mai departe decât cu doi ani în urmă.

— Nu am încredere în Dumnezeu. Cine ştie ce mai pune la cale, acolo sus.

Bazarul se repopulase treptat cu vânzători şi tarabe de tablă şi cu femei ca Laina, pentru care războiul nu era o piedică în calea unei târguieli cu folos. Tocmai dăduse un borcan de ulei de motor pe o pereche de sandale care purtau urmele înnegrite a patruzeci de degete diferite. Avusese pe vremuri un soţ, mort acum, în care putea să aibă încredere că n-o s-o înşele prin vreun bordel. Avusese cândva un fiu, dispărut acum, pe care-l ameninţa că-l va însura cu Sonja dacă nu se purta cum se cade. Cosmonautul Iuri Gagarin zâmbea de pe cadranul ceasului care atârna deasupra aragazului, iar Sonja îl privea în timp ce îşi făcea curaj să arunce întrebarea care şedea de peste un an şi jumătate în mesageria ei vocală. Când orarul căzu în palma deschisă a cosmonautului, trase aer în piept şi întrebă:

— Ştii unde e Nataşa?

Laina îşi muşcă buzele şi scutură din cap:

— Nu ştiu nimic de nimeni.

Nimeni nu putea răspunde la întrebare. Zilele se transformară în săptămâni şi Sonja îi acosta pe puţinii locatari rămaşi în timp ce plecau la lucru, la piaţă, la bătălie sau spre un adăpost mai bun, dar nu primi niciodată mai mult decât o scuturare de cap, o ridicare din umeri, o scuză. Nu exista nici un semn de intrare forţată şi patul făcut din camera Nataşei sugera o plecare deliberată. În sertarul de jos al comodei, Sonja găsi cardiganul de culoarea vinului pe care i-l dăruise surorii ei la cea de-a optsprezecea aniversare, cel pe care Nataşa îl detesta şi îl numea „pulover de babuşka“ şi pe care nu-l purtase nicicând, nici măcar o dată, în vreo zi geroasă, ca să îi facă plăcere Sonjei. Era fix lucrul pe care Nataşa l-ar fi lăsat acasă. Strânse puloverul la piept, înfăşurându-i mânecile peste umeri, ca într-o îmbrăţişare.

Spitalul nr. 6 o angajă fără a aştepta să facă o cerere sau să depună un CV. Când a prezentat o listă de referinţe din Londra, Deşi a mototolit

hârtia, a aruncat-o sub birou şi i-a spus Sonjei că dr. Coşdegunoi îi va contacta pe referenţi, după cum se cuvine. Foştii profesori ai Sonjei fugiseră spre Vest, la ţară, în clinici particulare unde puteau salva vieţi fără să şi le rişte pe ale lor. Fără piedica unei ierarhii birocratice sau a unei memorii instituţionale, avansase în doar două luni de la rezident la chirurg-şef. Minele de teren nu respectau Acordul de Pace de la Hasaviurt şi într-un an avea să acumuleze mai multă experienţă în chirurgia traumatologică decât profesorii cu care studiase. Lucra plină de recunoştinţă pentru durerea pacienţilor ei. În strigătele lor îşi auzea numele, de parcă ea era sora dispărută, rechemată de vaietele lor în acest loc unde tăia membere şi oprea hemoragii, unde experienţa ei era atât de necesară şi de greu de găsit, încât pacienţii ei o vedeau plutind deasupra paturilor lor ca pe ultimul proroc al vieţii, căruia i se rugau şi i se închinau şi pe care îl preamăreau.

Zilele erau pline de tensiune, nelăsând timp de pauze de reflecţie dincolo de reamintirea studiilor de caz şi a lecţiilor de anatomie. Noaptea plutea spre casă. Dacă îşi amintea, îşi curăţa dinţii cu bicarbonat şi spunea rugăciunile învăţate de la mama ei. Limba i se împleticea în acele cuvinte străvechi şi ciudate, şi, deşi nimeni nu le auzea, găsea o anumită pace în acest limbaj străvechi al rugăciunii. După ce-şi făcea semnul crucii, se întindea pe divan şi îşi turna un strop rece de loţiune de mâini din flaconul pe care îl adusese de la Londra. Invariabil îşi turna prea mult şi mâinile îi rămâneau unsuroase şi lucioase în lumina lumânării, cerând o altă pereche, cu care să împartă preaplinul.

Săptămânile se adunară în luni, file întoarse în calendarul Crucii Roşii care atârna în spatele biroului din recepţia spitalului; calendarul era din 1993 şi avea să fie refolosit până în 2006 şi pentru aceşti treisprezece ani, ziua ei avea să cadă mereu

într-o luni. Marca zilele, dar timpul nu înainta; doar se transforma din zi în noapte, de la spital în apartament, de la strigăte la linişte, de la claustrofobie la singurătate şi înapoi, ca o monedă care se răsuceşte când pe-o faţă, când pe alta. Fericirea apărea în momente de o frumuseţe neaşteptată. Orbul care cântase la acordeon pentru ea cât timp pusese în ghips piciorul fracturat al câinelui lui însoţitor. Băiatul care îi povestea visele lui, revenindu-şi după meningită.

Apoi, într-o seară, un ciocănit răsună în uşă, în timp ce se pregătea de culcare. Cumpăni un pic şi nu dădu ascultare sfatului Lainei. Clanţa îi aluneca în mâinile unsuroase. Când deschise uşa, era cât pe ce să ţipe. În prag stătea Nataşa, chiar în faţa ei, putea să o ia în braţe. Şi chiar ţipă şi o îmbrăţişă pe Nataşa şi, mai târziu, pe divan, prinse mâinile Nataşei şi le frecă până când propriile mâini se uscară.

Capitolul 3

În pofida unei prime zile, sincer, neimpresionante, Ahmed părăsi Spitalul nr. 6 privind la stele şi cu un anume elan în călcătură. De bună seamă, Sonja era o femeie rece şi dominatoare, a cărei privire putea face florile să se ofilească-n glastre şi femeile să avorteze, iar Deşi era clar dusă cu pluta şi, cu toate că nu aveau nici un dram de compasiune şi singurul lucru mai rău decât a nimeri ca pacient pe mâna ăstora două era să le ai de colege, fusese o zi bună. Havaa era în siguranţă. Pregătirea lui medicală îşi găsise întrebuinţare şi, pentru prima oară în ultimele luni, Ula nu mai era singurul lui pacient.

Fusese prima persoană din Eldár care intrase la Medicină, o instituţie atât de îndepărtată şi imaterială, încât admiterea lui fusese sărbătorită ca o realizare a întregului sat. Se dăduseră chefuri în onoarea lui, se făcuseră colecte publice ca să-şi cumpere cărţile trebuincioase. În 1986, Ahmed devenise cel mai mare erou din istoria satului, după bărbierul din Eldár care aranjase barba marelui imam Şamil, cu o sută patruzeci şi unu de ani înainte. Se zvonea că o să se mute la Volceansk, ba chiar – şi aici vocile coborau până deveneau şoaptă – la Groznîi. Orice loc mai îndepărtat de atât era prea departe ca să poată fi visat. Înţelesese el că toate speranţele satului stăteau în el? Nu prea. Deşi îi spusese Sonjei că terminase printre primii zece din promoţia lui, absolvise, de fapt, printre ultimii zece, ultimii 4% mai precis, şi, când nu reuşise să capete un post ca lumea, dăduse vina pe prejudecăţile celor de la Biroul Sovietic pentru Medicină mai degrabă decât

pe faptul că chiulise un an întreg de la patologie ca să se ducă la orele de la Facultatea de Arte. În cele din urmă, satul îi oferise o casă părăsită, undeva, la margine, bântuită, umbla vorba, de fantoma unui pedofil. O transformase în clinică. Chiar dacă sătenii îşi înfrânaseră frica de strigoiul pedofilului – deşi mulţi nu-şi lăsau copiii să intre în clinică – şi chiar dacă viaţa lor se îmbunătăţise, fără putinţă de tăgadă, prin existenţa clinicii, Ahmed simţise tot timpul că le înşelase aşteptările, sau măcar propriile aşteptări, reîntorcându-se în satul care îi sărbătorise într-atât evadarea. Dar după ce candidase pentru douăzeci şi trei de posturi diferite fără a primi măcar o singură invitaţie la interviu, devenise azi, în sfârşit, doctor la Spitalul nr. 6. Şi nu numai doctor, ci şi al treilea pe scara ierarhică! Dacă priveai aşa lucrurile, era o onoare mai mare decât ar fi putut spera vreodată. Păşea pe drumul forestier cu mai multă încredere decât de dimineaţă şi îşi imagina ce-ar fi avut de zis acum toate comitetele alea de angajare, cu înfumurarea lor cu tot. Probabil n-ar fi zis nimic. Probabil erau cu toţii morţi. Din punctul ăsta de vedere, războiul era un agent egalizator, prima meritocraţie cecenă autentică. Era un doctor prost, dar un om bun, credea el, compensând limitările profesionale cu simpatia faţă de pacient, cu înţelegerea durerii. Trecând pe câmpul pe care leşul lupului zăcea în lumina lunii, se gândi la Marx. Poate că aici istoria ajunsese la finele ei. O civilizaţie fără clase, proprietate, stat sau lege. Poate că acesta era sfârşitul.

Ultimii cincizeci de metri prin sat erau cei mai periculoşi din tot drumul de unsprezece kilometri. Paşii lui, dacă erau auziţi, puteau fi la fel de letali ca minele. Încetini când se apropie de singura casă fără perdele de camuflaj. Lumina becurilor alimentate de la generator ardea prin ferestre. Înăuntru, Ramzan, ciugulind o bucată unsuroasă de carne, nu aducea a turnător sau colaborator, nu

părea mai ameninţător decât un om în ghearele unei indigestii cumplite. La fereastra de alături, Hassan, tatăl lui Ramzan, şedea la biroul lui, citind. Hassan nu mai vorbise cu fiul lui de doi ani, de când acesta începuse să toarne, şi, deşi Ahmed nu-l învinovăţise nicicând pe bătrân de crimele fiului lui, becurile electrice îi scăldau pe amândoi în aceeaşi lumină.

Strălucirea casei lor devenise doar într-un licăr palid când ajunse la el acasă. Cadrul uşii era intact; uşa era în picioare. Deschizând-o, muşchii i se încordară, aşteptând să fie înşfăcat de umăr, să primească un pat de puşcă în frunte. Nu se întâmplă nimic. Aprinse lampa cu kerosen şi se duse în dormitor. Ula zăcea în pat. Se întoarse pe o parte, în cercul galben de lumină.

— Unde ai fost? întrebă.

Chiar şi lipsite de orice ton, cele trei cuvinte aduceau a acuzaţie şi speră că tăcerea lui va stinge întrebarea, aşa cum o făcea de cele mai multe ori.

— Unde ai fost? întrebă ea din nou.

Capul femeii de abia de lăsa vreo urmă pe pernă.

— Am fost la Dokka. L-am ajutat să tundă oile.

Femeia zâmbi destul de larg pentru a lăsa să se vadă vârfurile dinţilor. Cu doisprezece ani în urmă, incisivii aceia erau pasiunea dentistului din sat, un tânăr care îşi implânta cele mai lascive gânduri în gurile larg deschise ale pacientelor; dar dentistul muri virgin când un obuz ţintit aiurea căzu peste cabinetul lui şi-l purtă spre paradis într-o erupţie de praf cenuşiu.

— Dokka e atât de nerăbdător, murmură ea. Dacă mai aştepta o lună, avea să strângă mai multă lână.

— Da, încuviinţă el. Dokka a fost întotdeauna nerăbdător.

Se aşeză pe pat şi puse felinarul lângă oala de noapte şi castronul de supă. Amândouă erau pe jumătate pline. Un arc de urme ude îl urmă până la

pat. Îşi scoase ghetele îngheţate, îşi masă tălpile şi se întise alături de Ula. Pe vremuri, trebuia să se aşeze pe-o parte ca să-i facă loc şi lui, dar acum rămăsese atât de puţin din ea.

— Ce mai face familia lui?

— Sunt bine, spuse.

Se întoarse pe o parte şi-şi strecură stânga pe sub cămaşa ei de noapte, ca să-şi încălzească degetele pe burta ei.

— Ar trebui să îi chemăm la masă, curând.

— O să aducă porumb şi castraveţi, şopti el către firele subţiri şi translucide care înconjurau urechea Ulei. O să facem jar de mangal şi o să punem de şaşlîk şi o să mâncăm de prânz şi soarele o să strălucească. Mielul e deja pus la marinat în găleata aia albă, de plastic a lui Dokka, cu roşii şi ceapă şi bucăţi de lămâie şi *ukus*. O să-i chemăm şi pe părinţii lui Dokka şi o să vină şi ei şi poate Dokka o să aducă cutia lui de şah, nu aia de lemn, ci aia frumosă, cu piese de plastic, pe care Havaa i-a dat-o în dar de ziua lui, aia de zicea el că-i place, deşi nici un şahist de clasa lui nu ar juca cu piese de plastic. Dar el juca. Mai ţii minte? A învăţat-o şi pe Havaa să joace tot pe tabla aia şi a lăsat-o să câştige, când a împlinit ea şase ani. O să-i chemăm la masă zilele astea.

— Mi-e foame, spuse ea, nu vreau să aştept până atunci.

Îşi apăsă buzele pe fruntea soţiei şi le lăsă să stea acolo până când sărutul deveni o conversaţie de la piele la piele. Cum se putea oare ca boala ei să îi repugne şi să îl lege de ea astfel? Dragostea, mila şi greaţa îşi cereau drepturile asupra ei, o ocupau şi erau alungate din ea, pe rând, şi chiar şi acum, când ştampila acest timbru de piele, se temea că, atunci când el se va desprinde, dezgustul va cotropi urma buzelor sale.

— Mi-e foame, repetă ea.

Se trase înapoi anevoie. Lăsând felinarul la capul patului, traversă întrunericul, spre bucătărie.

După zece ani fără electricitate, tălpile cunoşteau bine drumul. Opt paşi până în sufragerie, un sfert de rotaţie, şase până la pragul bucătăriei, doi până la sobă. Puse vreascuri peste cenuşa serii dinainte, împroşcă cu un pic de gaz lemnul alb şi aprinse un chibrit. Pregăti un castronaş de orez şi o cană de lapte praf, în timp ce lumina flăcărilor îi juca printre picioare. Cât aşteptă să se fiarbă orezul, trase un scaun lângă sobă şi se aplecă spre flacără. Voia să îi spună un cuvânt de mângâiere lui Dokka, şi speră că, atunci când vorbele sale vor arde în vatră, simţirea ce le anima se va ridica prin horn, va ajunge, pe aripi sau pe pale de vânt, la urechile lui Dokka, dar, chiar şi dacă Dokka ar fi putut să-l audă, nu ştia ce i-ar putea spune, aşa că nu spuse nimic.

Când orezul se-nmuie, îl puse într-un vas de lut şi sprijini de el lingura şi-l duse aşa, împreună cu cana de lapte, doi paşi, şase paşi şi un sfert de rotaţie în întuneric. Aşa oare s-o simţi şi pruncul în pântecul mamei? Asistase la naşterea a zeci de copii, dar niciodată nu fusese în stare să-şi imagineze acele câteva prime clipe. O destrămare a giulgiului, apoi brusc culori, forme, răceală, o lume de halucinaţii.

Felinarul arunca un cerc de lumină pe podea şi păşi în el cu inima strânsă, apropiindu-se de Ula. Se aşeză lângă ea şi o hrăni, ducându-i la gură linguriţe cu orez. Cunoştinţele Sonjei şi îndemânarea lui Deşi nu contau; nici una din ele nu ar fi putut s-o îngrijească pe Ula aşa cum făcea el.

— M-a căutat cineva azi? întrebă el.

Ea dădu din cap că nu.

— Eşti sigură? Nici o ciocănitură la uşă, nimic?

— Nu cred. Am dormit.

— Dar ţi-ai aminti dacă Ramzan ar fi strigat din prag?

— Ah, da, Ramzan. Ce om de treabă. Întotdeauna mă întreabă ce părere am, spuse ea,

luând o gură din cana cea albastră. Cred că laptele ăsta s-a stricat.

Spălă vasele, se dezbrăcă şi se băgă sub pătură. Degetele femeii cercetau pe sub cearşaf, în căutarea alor lui.

— Lucrurile merg din ce în ce mai prost, nu?

— Nu, spuse el. Nimic nu merge mai prost.

— Nu mai am prea mult timp, nu-i aşa?

Momentele acestea erau cel mai greu de suportat, când firul şerpuitor al întrebărilor ei ducea spre limpezime şi el nu-şi mai putea da seama ce crede şi ce nu. Chiar credea că el a stat toată ziua tunzând nişte oi vândute, tăiate şi mâncate demult? Uitase deja de Havaa dormind lângă ea, trupul micuţ al fetei ca o aşchie de căldură în întuneric, sau poate fata fusese pentru ea doar un vis, ars de zorii de ziuă? Un gând la fel de tulburător: dar dacă ea participa pe deplin conştientă la aceste halucinaţii, ca să-l ţintuiască pe el?

— Nimeni nu mai are, spuse el şi o strânse de mână.

Când răsuflarea ei se prelinse în somn, îşi trase degetele din strânsoarea acum slăbită şi se gândi la ziua de mâine. Cum o să fie să trateze iar un pacient? O să fie în stare? Trecuseră şase luni de când tratase ultimii pacienţi la clinică, dar încă îşi mai amintea şovăiala lor când îi conducea în cabinet, când realizau că trupurile lor i-au trădat o dată, prin boală şi încă o dată, silindu-i să se lase pe mâna unui doctor nepriceput. Uneori se întreba dacă nu cumva ura lui de sine se răsfrângea asupra pacienţilor, făcându-le rău, ca şi cum o parte întunecată a inimii sale voia ca ei să sufere pentru eşecurile lui. Şi acum, să se confrunte cu Sonja, un chirurg a cărui faimă ajunsese chiar şi la Eldár. Îl întrebase ce ar face cu un pacient care nu cooperează şi el, într-o gafă de moment, interpretase asta drept un pacient tăcut sau care nu vrea să vorbească şi se gândise la brutarul mut din

sat, care comunica numai prin bileţele scrise – ceea ce se dovedise a fi problematic iarna trecută, când brutarul suferise o criză de impotenţă de care se ruşina prea tare ca să mai şi scrie, chiar şi lui Ahmed. Ahmed rezolvase problema – ba chiar cu multă dibăcie, credea el – dându-i brutarului cel mut o listă cu o sută de potenţiale simptome, din care brutarul bifase unul singur şi astfel putuse să-i salveze acestuia testiculele, căsnicia şi mândria. Dar Sonja nu avea de unde să ştie asta; fusese prea ruşinat ca să-i povestească. Doar se uitase la el, ştiind că un impostor ca el nu avea cum să ajungă în primii zece la sută. Nu întrebase cum a dat de numele ei, de ce anume la ea venise. Nu avea de gând să îi ascundă adevărul, dar, dacă ea nu întrebase, nu văzuse nici un motiv ca să-i povestească de pieptul cusut cu aţă dentară.

Sonja transformase în dormitor biroul fostului director de la Geriatrie, un om pe care nu-l văzuse niciodată, dar ale cărui gusturi transmiteau o imagine foarte clară – ochelari cu lentile mari, o garderobă predominant din tweed, trăsături ale feţei fin sculptate. Mâini îngrijite – i-ar fi putut identifica trupul printre morţi. Secţia de Geriatrie fusese închisă în primul an de război din cauza penuriei de resurse şi a consensului general că a prelungi viaţa celor în vârstă era o întreprindere potrivită pentru timpuri de pace. Dar directorul, un burlac care-şi aloca o mare parte din salariul lunar decorării biroului, avea cel mai extravagant mobilier din spital, aşa că Sonja şi-l însuşise iute. Pe podea era aşternut un covor afgan de un roşu aprins. La capătul biroului se găsea o vază străveche, cu decoraţiuni persane, sub care Sonja găsise fotografia unei femei la malul Mării Negre, zâmbind ciudat, o fotografie nedatată şi fără nici un alt indiciu, o stafie din viaţa directorului care, iată, îi supravieţuise. Aici îşi petrecuse viaţa directorul, iubind o femeie pe care nu o mai văzuse de când avea douăzeci şi unu de ani, când taică-său

o măritase cu un ucrainean, de teama unui scandal care putea să-l distrugă; femeia era sora vitregă a directorului şi iubirea pe care o nutrea pentru ea îl împingea într-o asemenea confuzie, încât nu o putea exprima altfel decât prin iubirea faţă de bătrânii speraţi şi incoerenţi. Biroul fusese împins către perete şi pe el mai stătea şi azi un ultim stat de plată, în aşteptarea semnăturii directoriale. Şase saltele, puse pe trei rânduri, formau patul Sonjei, în care, după plecarea lui Ahmed, Sonja o găsi pe fată îmbrăcată în mănuşi de latex.

— Ce-ai făcut? o întrebă.

Era o imagine de neuitat. Fata îşi capsase mănuşi de latex gălbui pe tricou, pe pantaloni, îşi trăsese mănuşi peste picioare, ba chiar purta una şi pe cap, ca o creastă de mohawk cu cinci degete.

— Repet: ce-ai făcut?

— Vezi? răspunse fata, fără să se ridice.

Să vadă? Ce să vadă? Nu credea că ar mai fi avut nevoie de încă vreun motiv ca să respingă ideea de a avea copii, dar iată-l chiar acolo, sub ochii ei: copiii vorbesc în ghicitori.

— Vezi ce sunt? întrebă fata.

— O bătaie de cap?

— Nu, o anemonă-de-mare.

Fata se roti. Părea că se aşteaptă ca mănuşile să se umfle cu aer şi să se întindă ca nişte tentacule, dar mănuşile acelea de abia se deschideau când Sonja îşi vâra mâna în ele, iar acum atârnau flasc de pieptul fetei, de spate, de membre. Întrega realizare părea atât de jalnică, încât Sonja nu reuşi să stârnească în ea furia pe care o atare risipă ar fi meritat-o.

— Anemonele-de-mare nu vorbesc. Acum, schimbă-te de haine.

Sonja arătă din cap către valiza albastră, care încă şedea lângă saltele, acolo unde o lăsase în urmă cu şase ore.

— Nu. Aceea e valiza mea doar pentru la o adică.

— La o adică ce?

— Dacă am vreo urgenţă. Ca să iau cu mine lucrurile importante.

— Păi, a fost o urgenţă, spuse Sonja.

Oftă. Fetiţa asta era proastă ca un dărab de brânză veche.

— De aceea ai ajuns aici.

— Dar poate mai vine una.

— Hai să facem un târg, spuse Sonja, frecându-se la ochi. Schimbă-ţi hainele astea caraghioase şi nu o să te trimit să dormi în parcare.

Fata, care cu o noapte înainte asistase la răpirea tatălui ei, se temea de multe lucruri, dar doctoriţa ţâfnoasă şi obosită moartă nu se număra printre ele. Privi în jos, la mănuşile care atârnau; taică-său ar fi găsit spectacolul încântător, ar fi luat-o în braţe şi i-ar fi spus că ea este anemona lui de mare. Încurajările lui aduceau strălucire şi zilei celei mai cenuşii, puteau să o înfăşoare în încrederea de sine şi siguranţa care altfel îi lipseau; şi fără ele, fără el se simţea mică şi neajutorată şi ameninţarea că ar putea petrece noaptea în parcare păru dintr-odată extrem de reală.

— O să mă schimb, îi spuse Sonjei, cu o aplecare înfrântă a umerilor. Dar numai dacă nu trebuie să-mi desfac bagajele.

— Chiar te rog să nu o faci, spuse Sonja, întrocându-se cu spatele cât se dezbrăcă fata. Este cea mai mare dorinţă a mea ca tu şi valiza ta să dispăreţi în mare, în zori. Dar ce e atât de important în ea de nu poţi să o desfaci?

— Hainele şi suvenirele mele.

— Suvenire? Dar pe unde ai fost?

— Nicăieri.

Era prima noapte pe care o petrecea vreodată departe de sat.

— Sunt amintiri de la oamenii care au stat la noi acasă.

Când fata termină cu schimbatul, Sonja îi spuse:

— Ai o urmă de deget pe obraz. Nu, pe celălalt obraz. Nu, aia e fruntea.

Sonja îşi linse degetul şi îi şterse urma de funingine de pe obraz.

— Eşti murdară pe faţă. În spital este foarte important să te menţii curat.

— Nu e igienic să dai cu scuipat pe faţa unei alte persoane, spuse Havaa provocator şi Sonja zâmbi.

Poate că fata nu era chiar atât de toantă cum crezuse.

Mâncară în cantina de la capătul salonului de urgenţe, unde Sonja adunase cele mai sofisticate tehnologii ale spitalului, o maşină industrială de făcut gheaţă, care absorbea mai toată puterea generatorului, dar măcar furniza apă filtrată. Fata fu mai impresionată de imaginea ei deformată de spatele lingurii.

— E decembrie. Întrega lume e o maşină de făcut gheaţă.

— Acum gândeşti practic.

Fata se strâmbă la lingură.

— Degetele pot să crească la loc? întrebă fata, punând lingura jos.

— Nu. Dar de ce întrebi?

Fata se gândi la degetele lipsă ale tatălui ei.

— Nu ştiu.

— Dar de unde ştii tu de anemonele-de-mare? Cea mai apropiată mare este peste câteva ţări.

— Mi-a zis tata. E arborist. El ştie totul despre copaci. Eu sunt încă o minimalistă.

— Ştii ce e aia?

Havaa încuviinţă din cap, aşteptându-se la întrebare.

— E un fel mai drăguţ de a spune că nu ai nimic.

— Aşa ţi-a zis tatăl tău?

Din nou încuviinţă, privind ţintă la căuşul lingurii care îi adăpostea reflecţia deformată. Tatăl ei era la fel de deştept ca dicţionarul care şedea pe

biroul lui. Toate cuvintele pe care le ştia veneau de la el. Nu putea nimeni să îi ia ce o învăţase el şi asta făcu să simtă, pentru prima oară, că acele cuvinte mari, importante pe care el o pusese să le înveţe, să le rostească şi să le definească sunt cu adevărat mari şi importante.

— Mi-a spus despre minimalişti şi arborişti şi biologi marini şi despre savanţi şi despre ştiinţele sociale şi despre economişti, şi despre comunişti şi despre obstrucţionişti şi terorişi şi jihadişti. Iar eu i-am spus despre anemone-de-marişti.

— Se pare că ştii o mulţime de cuvinte mari.

— E important să ştii cuvinte mari, spuse fata, repetând o axiomă de-a tatălui. „Nimeni nu-ţi poate lua ce ai înăuntrul capului.“

— Sună a solipsism.

— Nu vreau să învăţ cuvinte noi de la tine.

Sonja spălă vasele într-o chiuvetă cu apă călduţă. În spatele ei, fata păstra tăcerea.

— Deci tatăl tău este arborist, spuse în timp ce freca lingurile cu un burete cenuşiu.

Nu era nici întrebare, nici afirmaţie, ci doar o punte peste linişte. Fata nu răspunse.

Întoarse în biroul de la geriatrie, îi dădu fetei o păpuşă Barbie bălaie, luată de la Obiecte pierdute. Aparţinuse unui catolic fervent din Varşovia, care credea că cei care făceau jucăriile din magazine conspirau să o transforme pe fiica lui de zece ani într-o păgână, aşa că pusese într-o cutie toate jucăriile, mai puţin cele din scena Naşterii, folosite de Crăciun, şi, cuprins de spiritul milei creştine, le trimisese spre o ţară păgână, unde nu puteau face nici un rău sufletelor copiilor aflaţi deja dincolo de orice mântuire. Păpuşa, îmbrăcată în rochie de seară şi purtând o diademă, părea extrem de vioaie, în ciuda siluetei ei emaciate. Fata o inspectă, neîncrezătoare într-o astfel de viziune asupra lumii.

— De ce zâmbeşte? întrebă fata.

— Poate că a găsit diadema aia pe jos şi plănuieşte să o vândă ca să-şi ia bilet de avion către Londra.

— Ori poate că a omorât un rus.

Sonja râse.

— Da, chiar, poate. Poate este o *şahidka*.

— Da, e o Văduvă Neagră, spuse fata, mulţumită de interpretare. S-a strecurat într-un teatru din Moscova şi i-a luat ostatici pe toţi de-acolo. De-aia poartă rochia asta şi bijuteriile.

— Dar unde sunt ostaticii? Că nu văd nici unul. De ce altceva ar mai putea zâmbi?

Fata se concentră asupra dinţilor nenatural de albi ai păpuşii.

— Poate că era moartă de foame şi tocmai a mâncat o plăcintă.

— Poate o prăjitură? întrebă Sonja, lovită de o idee.

— Cred că poate ar zâmbi şi dacă ar fi mâncat o prăjitură.

— Dar tu?

Umbra capului fetei încă se mai legăna pe perete când Sonja scoase din sertarul de sus al biroului un baton energizant cu aromă de ciocolată, destinat maratoniştilor, o adăugire de dată mai recentă la ajutoarele umanitare paraşutate. Fata mestecă guma groasă şi întrebă:

— Ce e asta?

— Un fel de prăjitură.

Fata scutură din cap, cu ochii dilataţi de trădare.

— Asta *nu* este prăjitură.

— E un fel de prăjitură. Are gust de prăjitură.

— Cum poate ceva să aibă gust de prăjitură dacă nu este prăjitură?

— Savanţii şi medicii pot să facă un fel de mâncare să aibă acelaşi gust cu altul.

— Poţi şi tu să faci asta?

Oh, de-ar putea.

— Eu nu sunt un astfel de doctor.

Fata mai luă o îmbucătură, apoi strânse staniolul în jurul a ce mai rămăsese din baton şi îl strecură sub pernă.

— Nu-i chiar aşa de rău, spuse Sonja, iritată de papilele mofturoase ale fetei.

— Îl păstrez.

— Pentru ce?

— La o adică.

Fata se fâţâi un pic între cearşafuri, dar tot adormi prima. Sonja strânse pleoapele şi îşi înfundă capul în pernă, dar nu se putu arunca în uitare. Nu ştia să doarmă decât singură. De când revenise de la Londra, cu opt ani în urmă, aventurile ei întâmplătoare nu fuseseră niciodată suficent de serioase ca să necesite o geantă pentru rămasul peste noapte. Oftă. Când Deşi o trezise în dimineaţa aceea, nu şi-ar fi putut imagina că ziua se va sfârşi astfel, cu ea chinuindu-se să adoarmă lângă arătarea asta mică şi ciudată. Chiar şi aşa, se bucura că Ahmed o va ajuta. Avea nevoie de încă o pereche de mâini, oricât de nesigure şi neîndemânatice ar fi fost. Nu că ar fi fost gata s-o recunoască în faţa lui. Va trebui să-l mai călească, să-l înveţe că a salva o viaţă şi a îngriji o viaţă sunt două procese diferite şi că pentru a reuşi în primul este nevoie să te lepezi de patosul celui din urmă.

Cearşafurile transmiteau forma fetei, scobitura din saltea, căldura uşoară radiind din pielea ei. Sonja nu o voia aici, nu-şi putea imagina ce văzuse copila, sau ce ştia, sau ce nu văzuse sau ce nu ştia că văzuse de ajunsese ca federalii s-o caute. Undeva, un colonel se răsucea în pat, dorindu-şi s-o găsească pe Havaa tot pe atât pe cât Sonja voia s-o vadă plecată şi ar da-o bucuros la schimb pentru Nataşa, sau pentru părinţii ei sau pentru un bilet către Londra sau o noapte de odihnă cumsecade. Fata îşi pierduse tatăl şi ea îşi pierduse sora şi chiar dacă experienţa lor comună ar fi putut conduce spre o compasiune împărtăşită, se simţea trasă pe sfoară. Fluturi se zbătuseră la marginea

câmpului ei vizual în dimineaţa aceea, intrând pe coridor, sperând că bărbatul aducea veşti. Sora ei luase Samsonite-ul când dispăruse, în decembrie anul trecut. Nu lăsase nici un bilet sau explicaţie, nici măcar sub divan, unde Sonja se târâse înarmată cu o coadă de mătură şi cu speranţa deşartă că biletul de rămas-bun la Nataşei fusese răpit de curent. Era ca şi cum ar fi deschis uşa către magazia de la etajul al patrulea şi ar fi căzut pe pământ. Buf şi dusă a fost. Dar nu existau rapoarte privind arestarea, înregistrări la trecerile de la frontieră, nici cadavru nu exista, iar această absenţă a dovezilor era de ajuns ca să-i permită Sonjei să spere că următorul pacient care va fi transportat din sala de aşteptare, prin uşile batante ale salonului de traumoatologie, va fi Nataşa. Dar trebuia să fie respectată o cotă. O limită superioară a miracolelor cu care cineva este binecuvântat în cursul unei vieţi. De câte ori poate să reapară cineva drag?

Lumina lămpii de veghe o învăluia pe fată într-o peliculă verde. Obrajii aceia netezi, curăţaţi cu salivă, nu lăsau să se ghicească nimic din visele care se încâlceau sub ţeasta-i. Dacă avea să ajungă la maturitate, fata avea să aibă două sute şase oase. Două milioane şi jumătate de glande sudoripare. Nouăzeci şi şase de mii de kilometri de vase de sânge. Patruzeci şi şase de cromozomi. Şapte metri de intestin subţire. Şase sute şase muşchi diferiţi. O sută de miliarde de neuroni cerebrali. Doi rinichi. Un ficat. O inimă. O sută de trilioane de celule care au murit şi au fost înlocuite, iar şi iar. Dar oricum ar fi dezmembrat şi cuantificat trupul care dormea alături, nu ar fi putut spune câţi ani mai avea de aşteptat până la măritiş, dacă avea să se mărite vreodată, sau câţi copii o să aibă, dacă o să aibă; şi între crearea acestui trup şi sfârşitul lui se întindea misterul pe care fata îşi va petrece întreaga viaţă descifrându-l. Deocamdată, dormea.

Capitolul 4

1994 1995 1996 1997 1998 1999 2000 2001 2002 2003 **2004**

O umbră apăru la orizont, umplând mânecile unei familiare tunici de marină. Cu două zile în urmă, Ahmed ar fi fluturat din mână şi s-ar fi dus să îşi întâmpine prietenul. Ar fi mers până când umbra de pe chipul lui Hassan ar fi dipărut şi apoi ar fi mers încă şi mai departe, ridicând glasul, fără teamă şi fără şovăială, dacă întâlnirea s-ar fi întâmplat acum două zile. Dar acestea erau gândurile de după, gândite alergând prin pădure, ca să se ascundă după un trunchi cenuşiu pe jumătate cât el. Se ghemui la rădăcina copacului şi înghiţi aerul dimineţii, sperând că Hassan, lunetist în Marele Război Pentru Apărarea Patriei, nu-l văzuse fugind. Îşi prinse falca în pumn. Aşa o să trăiască de acum înainte? Fugind în pădure la cel mai uşor foşnet?

Trei ciocănituri răsunară în trunchiul mesteacănului.

— Este cineva acasă? întrebă bătrânul.

Ahmed se ridică şi se întoarse, plin de amărăciune. Urmele paşilor lui conduceau direct spre copac. Chiar şi de la capătul greşit al binoclului, Hassan l-ar fi putut vedea.

— E prea rece ca să ieşi din casă atât de dimineaţă, spuse Ahmed.

Întorcându-se spre drumul forestier, nu-şi putuse ridica privirea mai sus de umerii lui Hassan. Trupul bătrânului încă îi mai umplea tunica şi căra în fiecare mână o greutate de două kilograme. La şaptezeci şi nouă de ani – cu peste douăzeci de ani mai mult decât durata medie de viaţă a unui rus, aşa cum insista adesea – Hassan îşi respecta regimul de anternament pe care îl începuse în

armată, cu mai bine de jumătate de secol în urmă. Cincizeci de genuflexiuni, de ridicări şi de flotări, plus o alergare de cinci kilometri care, în decursul deceniilor, se transformase într-un pas lejer, de plimbare.

— Mi-au îngheţat coaiele în Polonia şi în Germania nazistă şi în Kazahstan. Mi-au îngheţat pe nouă fuse orare diferite. Şi-acum?

Oftă şi privi trist spre prohab.

— Acum sunt prea bătrân ca să mai am nevoie de ele, aşa că ce să-mi mai pese dacă îngheaţă?

În copilărie, ca şi la maturitate, Ahmed fusese fascinat de poveştile odiseei de şaisprezece ani a lui Hassan. Pentru un om care nu fusese niciodată nici măcar până la Groznîi, călătoriile lui Hassan se ridicau la rang de legendă. În 1941, Armata Roşie îi dăduse cinci gloanţe şi ordinul să-şi găsească o armă căutând printre cadavre. Cu o puşcă smulsă dintre nişte degete îngheţate la Stalingrad, şi-a croit drum, tot împuşcând, prin Ucraina, Polonia şi Germania. Îşi scosese două gloanţe din coapsa stângă, pierduse trei prieteni, morţi de hipotermie, ucisese douăzeci şi şapte de nazişti cu glonţul, doi cu pumnalul, trei cu mâna goală, luptase sub cinci generali, eliberase două lagăre de concentrare, auzise vocile a nenumăraţi îngeri în exploziile obuzelor şi se căcase o dată într-o comodă din Reichstag, moment care avea să marcheze pe vecie sfârşitul glorios al războiului. La terminarea stagiului militar, s-a întors într-o Cecenie fără ceceni. În timp ce el luptase şi ucisese pentru URSS, întreaga populaţie cecenă fusese deportată în Kazahstan şi Siberia, acuzată fiind de Stalin de colaborare etnică cu inaimcul fascist. Ofiţerul cu care luptase, un bărbat a cărui viaţă Hassan o salvase de două ori, avea să-şi petreacă următorii treizeci şi opt de ani muncind ca hamal în gară la Liski, unde vederea liniilor lucind în soare, către orizont, îi servea ca zilnică aducere aminte a nefericitei dimineţi când îl expediase pe

Hassan, singurul soldat adevărat căruia avusese şansa să-i scuipe ordine, către Kazahstan, într-un tren plin cu doctori ruşi, prizonieri de război nemţi, soldaţi ai aviaţiei poloneze şi evrei. Părinţii lui Hassan nu supravieţuiseră deportării şi, în 1956, când – după moartea lui Stalin, survenită cu trei ani mai devreme – Hruşciov aprobase repatrierea cecenilor, Hassan le dezgropase osemintele şi le adusese acasă. În valiza maro cu care plecaseră.

— Din ce mi-ai povestit, spuse Ahmed, nu ar fi reci din lipsă de folosinţă.

Hassan zâmbi.

— Slavă Domnului că graniţele sunt închise. Cine ştie câte *fräulein* m-ar urmări pentru pensie alimentară?

O lumină violetă vârsta norii. Ahmed căuta ceva de zis, o propoziţie care să-i scoată din groapa dispariţiei lui Dokka.

— Cum merge cartea?

Hassan tresări. Întrebare greşită.

— O să renunţ la chestia asta, spuse.

— Nu se scrie singură?

— Istoria se scrie singură. Nu are nevoie de serviciile mele.

— Dar e opera vieţii tale.

— Opera vieţii tale poate fi să ştergi pişatul de pe un vas de WC. Munca are rost doar pentru că îţi petreci viaţa făcând-o.

Timp de patru decenii, Hassan scrisese şi refăcuse o relatare istorică asupra pământurilor cecene – şase volume, trei mii trei sute de pagini. Ahmed era copil când văzuse pentru prima oară paginile acelea. După ce cancerul o băgase pe maică-sa în pământ, el şi tatăl lui primiseră invitaţii săptămânale la masă la Hassan, în casa cu trei camere construită de tatăl acestuia într-un timp în care bărbaţii trebuiau să-şi crească singuri porumbul, să-şi pască singuri oile şi să-şi construiască singuri casele. Ciorna parţială, ţinută în opt cutii aşezate sub biroul lui Hassan, era scrisă

de mână, cu scrisul cursiv şi îngrijit al scrisorilor de condoleanţe. Ahmed dăduse peste ea într-o după-amiază, când taică-său şi Hassan şedeau afară, bârfind ca muierile sub soarele de iunie. În fiecare după-amiază, când Hassan preda la universitatea din oraş, Ahmed se strecura în casă şi fura câte o pagină. O citea noaptea, după ce-şi termina temele şi o schimba a doua zi cu pagina următoare. Hassan îşi începuse istoria din vremurile de dinaintea apariţiei omului, când flora şi fauna Ceceniei trăiau într-un egalitarism fără clase sociale. Într-o descriere pe douăzeci de pagini a geologiei Caucazului, Hassan dovedea că rocile şi solurile aderau la aceleaşi modele ale materialismului dialectic predicat de Marx. O explicaţie pe şapte pagini a selecţiei naturale îi compara pe culaci cu o specie care nu a reuşit să se adapteze schimbărilor de mediu. Ahmed a apucat să citească în total şaptezeci şi trei de pagini, ajungând doar la neolitic, până când Hassan şi-a dat seama că lipsesc pagini: trei pe care Ahmed le pierduse, două pe care le făcuse avioane şi una, o descriere a pădurii Eldár înainte ca omul să inventeze drujba, care era prea frumoasă ca să o dea înapoi. Bănuind că vinovat de acestea ar fi un turnător al poliţiei secrete, Hassan a ars tot mansucrisul în soba casei.

— Dar trebuie s-o termini, îl îndemnă Ahmed, nefiind sigur dacă Hassan vorbea serios.

Un Hassan obsedat de o carte de istorie pe care, chiar de-ar fi fost vreodată publicată, nu se ştie dacă ar fi citit-o cineva, era singurul Hassan pe care-l ştia. Chiar dacă ar fi anunţat că-şi taie picioarele, Hassan nu putea să pară mai ridicol ca acum.

— Ai dreptate, spuse Hassan.

Buzele lui întredeschise lăsară să se ivească nişte dinţi de culoarea uleiului de gătit. Dentistul ăla, atât de îndrăgostit de dinţii pacientelor lui, nu se putea uita în gura unui bătrân mai mult de

câteva minute fără să simtă un val de greaţă şi trădare; niciodată nu-i spusese lui Hassan să se spele pe dinţi.

— Îmi pare rău, Ahmed, pentru Dokka.

— L-au dus la Groapă?

Umerii lui Hassan se curbară într-o ridicare. Amândoi ştiau răspunsul, dar asta nu-l făcea mai uşor de rostit.

— Nu ştiu. Nu ştiu nimic.

— Poţi să-l întrebi pe Ramzan…

Să-l întrebe ce? Ramzan nu avea răspunsuri. Orbirea prin care mergea era doar cu un pic mai neagră decât a lor.

— Poţi să-i zici lui Ramzan să lase fata în pace? A plecat.

— Ramzan nu mi-a mai auzit sunetul vocii de când a început să toarne – un an, unsprezece luni şi trei zile. Am numărat fiecare zi de tăcere. E o prostie, ştiu, dar tăcerea este singura autoritate care mi-a mai rămas.

Se uitară unul pe lângă celălalt, în codrul care se întindea de ambele părţi ale drumului, stânjeniţi şi ruşinaţi.

— Sunt un paria. Sunt tatăl unui turnător, continuă Hassan. Tu şi cu fiul meu sunteţi singurii oameni din sat care încă mai vorbesc cu mine, iar eu cu el nu mai pot vorbi. Timp de un an, unsprezece luni şi trei zile, singurele vorbe pe care le-am schimbat au fost cu tine. Tu încă mai vorbeşti cu mine. De ce?

Ahmed se concentră asupra copacilor. Nu ştia. Nu ştia că, după ce se va fi întors acasă în dimineaţa aceea, Hassan avea să scrie, într-o stenografie pe care fiul lui nu putea să o înţeleagă, ceea ce-şi amintea din conversaţie sau că, mai târziu, Hassan avea să o recitească în tăcere, fără să rostească o singură vorbă, şi chiar scrise pe hârtie, cuvintele aveau să ridice, ca zece stâlpi zdraveni de cort, tăcerea care-l acoperea. Ceea ce ştia era că Hassan era prietenul lui, un om de

treabă şi că asta era un lucru rar, ca ninsoarea în luna lui mai.

— Mai adineauri te-ai ascuns de mine, spuse Hassan, înainte ca Ahmed să poată răspunde. Înţeleg, fiul meu e netrebnic şi crud. E în regulă. Ştii, m-am gândit zilele astea la Sărbătoarea Sacrificiului. În taberele de deportaţi o ţineam în secret, tăind vreun câine sălbatic în loc de miel. Mă întreb dacă palmele lui Ibrahim erau ude de sudoare când l-a dus pe fiu-său pe munte. I-o fi spus că merg la o plimbare? Au luat apă cu ei? Cred că s-a uitat la cuţitul acela până când chipul lui reflectat a devenit una cu lama. Cred ca uşurarea a luat locul ororii când şi-a scos cuţitul din teacă şi şi-a văzut acolo chipul. Trebuie să fi ştiut că ceea ce avea de făcut avea o asemenea însemnătate, încât el deja devenise ceea ce era, aşa că s-a oferit şi pe sine, şi pe fiul său tăişului de *kinjal*[3].

3. Sabie scurtă din regiunea Caucazului.

Aplecat, Hassan îşi puse amândouă palmele pe zăpadă. Le înfipse apoi până la coate şi le ţinu aşa, într-o postură care, pentru un străin, putea să pară un test de rezistenţă, dar Ahmed ştia că este doar un ritual intim de căinţă. Chipul îi era atât de schimonosit, că Ahmed nici nu se putea uita la el, darămite să-l înţeleagă, darămite să-i aducă mângâiere.

— Mergi pe ambele părţi ale drumului, ca să nu mi se poată citi urmele, spuse Ahmed. O să fiu plecat toată ziua. Asigură-te că nu ştie nimeni unde mă duc. Fă asta pentru mine.

Capul lui Hassan se mişcă în sus şi-n jos. Scoase doi pumni de zăpadă şi şi-i apăsă pe ochi. Firicele de zăpadă topită îi şiroiau pe încheieturi.

— Faptul că Ibrahim era gata să-şi sacrifice fiul nu e greu de crezut. Fiul lui era nevinovat. E mult mai greu atunci când ştii ce ţi-ar face fiul tău dacă

ar supravieţui. Când ştii ce s-ar întâmpla dacă un înger ţi-ar smulge hangerul din mână.

Falanga distală, falanga proximală, metatarsul, cuneiforma medială, navicularul, talusul, calcaneul. În drum spre spital, Ahmed recita oasele degetului mare de la picior, urmând nordul denumirilor latine, spre gleznă. În dimineaţa aceea, înainte de a pleca, rupsese câteva planşe din vechiul lui manual de anatomie şi le studia din mers, ridicându-şi ochii din foi la fiecare câteva secunde, uitându-se după mine. O să fie pregătit dacă îi mai dă Sonja teste. Soarele era deja sus pe cer când intră în spital şi gardianul, al cărui braţ se termina la cot, îl opri în uşă.

— Aici? întrebă Ahmed exasperat. Am mers până aproape de Turcia ca să evit punctele de control.

Manşeta mânecii stângi a gardianului era cusută de umăr. Bărbiţa rară care îi atârna de pe falcă arăta precum coada unei veveriţe care-i hiberna în gură.

— Trebuie să-ţi scoţi cioburile de sticlă din talpă, îi spuse gardianul.

— Nu-ţi face probleme. Sunt doctor.

— Nu, Sonja e doctor, îl corectă gardianul cu un braţ. Tu eşti idiotul cu cioburi de sticlă înfipte în talpă. Acum şezi frumos pe banca aia, ia cleştele şi scoate-ţi cioburile de sticlă din talpă dacă vrei să intri în spital.

Nimeni n-ar fi putut umbla prin oraş fără să adune o întreagă fereastră de cioburi în tălpile ghetelor. Iar gardianul, care timp de optsprezece luni crâncene luptase alături de rebeli şi văzuse, şi luase parte la tot felul de orori, se temea de Sonja şi de ceea ce ar fi putut face dacă găsea cioburi în spital. Îl privi pe Ahmed smulgând paisprezece cioburi şi aruncându-le în scrumieră.

Ahmed oftă, zdrobit. Prima lui zi la spital nu începea bine.

— Ia spune-mi, întrebă, arătând din cap către braţul lipsă. Te plătesc doar juma' de leafă?

Gardanul de treizeci şi unu de ani nu primise niciodată vreun cec de salariu şi nici n-ar fi ştiu ce să facă dacă ar fi primit vreunul; peste trei ani, când spitalul avea să înceapă să dea din nou cecuri de salariu, din care primul va fi uriaş, salariul pe nouă ani în urmă, gardianul avea să îl pună pe al lui în ramă, fără să-l încaseze vreodată. Pentru tot restul vieţii, nu va mai avea încredere în numerele pe care oamenii le pun pe hîrtie.

— Ar trebui să mă plătească mai mult decât pe tine, spuse zâmbind. Chiar şi eu ştiu că nu poţi să dai un chestionar unui pacient care nu cooperează.

Roşeaţa din obrajii lui Ahmed nu se stinsese când deschise uşa dublă. Ghiuleaua capului Haavei îl lovi direct în stomac.

— Te-ai întors! strigă ea, cu răsuflarea tăiată de fuga de-a curmezişul camerei.

Îşi trecu degetele prin părul ei de culoarea alunei, aceeaşi culoare pe care o avea şi pielea lui. Fusese atât de prins de denumirile latineşti, că şi uitase de ea şi când braţele fetei puseră un garou în jurul mijlocului lui, strânsoarea îi tăie răsuflarea. Ea nu uitase de el nici o clipă.

— Bineînţeles că m-am întors. Unde altundeva să mă duc?

— El a… începu ea, şi Ahmed îi strânse umărul cu câtă blândeţe putu el.

— O să mai stăm aici un timp, amândoi, bine?

— Cred că da, spuse ea.

Îşi slăbi strânsoarea şi se trase înapoi, pe măsură ce entuziasmul primului moment i se scurgea de pe chip. Valiza ei albastră şedea lângă scăunelul pliant pe care fata stătuse până adineauri.

— Chiteai să pleci undeva?

— În caz că plecam acasă, spuse fata şi Ahmed îi strânse iar umărul, dar gestul era mărunt şi nefolositor şi întărea neajutorarea pe care fata asta i-o insufla pe neştiute.

— Cum ai dormit? o întrebă el, nădăjduind să o mai înveselească. Sonja s-a făcut liliac la căderea serii?

Ea dădu din cap că nu.

— Eşti sigură?

— Da, spuse Havaa, cu o voce ajunsă şoaptă. Sonja a fost plictisitoare. A tot trăncănit despre maşina ei de gheaţă. Şi m-a făcut solipsistică.

Ahmed o urmă în hol, în zona scaunelor cu vopseaua scorojită, şi se aşeză lângă ea. Ea îşi ridică valiza în poală şi o cuprinse în braţe.

— Nu vrei să duc aia înapoi la tine în cameră? se oferi el.

Ea scutură încet, abătut din cap, puse valiza în picioare şi o îmbrăţişă.

— Ştii ce-ar trebui să faci? spuse el. Ar trebui să-l înveţi pe paznicul de jos să jongleze.

— Dar nu are decât o mână.

— Dar chiar vrea să înveţe. Se ruşinează tare de braţul lui lipsă, aşa că o să te refuze la început. Dar tu trebuie să insişti.

— Pot să insist, spuse.

— Da?

— Tata spunea că insistenţa este un mod politicos de a călca oamenii pe nervi.

— Şi la asta te pricepi, nu?

Cu un zâmbet mic, confirmă experienţa ei considerabilă în domeniu. Dar zâmbetul la care trudise atâta se ofili când uşile salonului de urgenţe se dădură brusc în lături şi Sonja îşi făcu apariţia. Fiecare pas era însoţit de foşnetul scos de halatul ei scrobit. Firicele roşietice îi împânzeau ochii.

— Ai întârziat, lătră Sonja, ignorând complet opera importantă la care lucrau cei doi, pe scaunele pliante din sala de aşteptare.

Ahmed ridică sprâncenele spre Havaa şi o urmă pe Sonja pe coridorul înfăşurat în falduri de amoniac înţepător. Ea coti către cantina personalului, unde, într-un colţ, duduia faimoasa maşină de gheaţă. Aşternuturi şi perdele atârnau de

pe frânghii, iar instrumentarul argintiu bolborosea în cratiţele cu apă clocotită. Ferestrele erau acoperite cu bandă adezivă, iar luminile de veghe aruncau pe pereţi o lumină chioară, albăstruie. Chiar şi în vremuri de război se aşteptase ca Spitalul nr. 6 să fie ceva mai acătări.

— Totul a fost în regulă cu Havaa, noaptea trecută? întrebă.

Sonja nu se întoarse către el.

— Să spunem că este un musafir lipsit de experienţă, spuse pipăind cearşafurile, să vadă dacă s-au uscat.

Îi dădu o bluză de pe frânghia cea mai îndepărtată. Încă umedă.

— Dar aia de ieri ce are? întrebă. Am lăsat-o într-un dulap, pe coridor.

— Nu, trebuie să fie curate. Şi, la fel de important, trebuie să fie albe.

— De ce albe?

Sonja se rezemă de zid şi îşi înfundă mâinile în adâncurile buzunarelor halatului. El îi privea atent chipul, de parcă se pregătea să îi facă portretul – unghiurile şi proporţiile trăsăturilor –, totul doar pentru a-i evita privirile.

— Înfăţişarea noastră este la fel de importantă ca orice altceva facem. Pacienţii noştri trebuie să creadă că funcţionăm ca oricare alt spital din Omsk, spuse şi, cu mâna până la cot în buzunar, scoase o ţigară.

— Deci percepţia profesionalismului este mai importantă decât profesionalismul?

Era o idee pe care o putea susţine.

Sonja ridică bărbia şi suflă un fir de fum către tavan.

— Suntem trei oameni care ţin în funcţiune un spital care ar avea nevoie de cinci sute de angajaţi. Trebuie să arătăm ca nişte profesionişti pasionaţi pentru că doar aşa îi putem păcăli pe oameni să creadă că într-adevăr asta suntem.

— Deci, în clipa asta, pentru că tu fumezi, şi eu nu, eu sunt cel mai profesionist dintre noi doi?

Râsul ei avea un sunet mai plăcut acum, că nu mai râdea de el, şi urmări cu satisfacţie cum stinge ţigara într-o băltoacă formată sub frânghia de rufe şi o aruncă într-un coş de gunoi.

— Eşti foarte optimist.

— Apropo, mă gândeam că, dacă tot e prima mea zi de lucru, ar fi bine să nu lucrez singur cu pacienţii aşa, direct.

— Cred că este cea mai bună idee pe care ai avut-o până acum, spuse ea şi îi dădu şi restul uniformei.

Când el începu să se dezbrace, ea zăbovi un timp înainte de a-şi depărta privirea.

Pacienţii curgeau la urgenţe – un tânăr cu o tuse adâncă, tuberculoasă, o bătrână căreia îi luase foc părul, doi adolescenţi care-şi distruseseră în bătaie câte o jumătate de faţă, disputându-şi proprietatea asupra unei gheare de cocoş care, zice-se, aducea noroc – şi Ahmed, plin de recunoştinţă, nu se apropie de nici unul dintre ei. Era foarte plăcut să fie din nou între braţele unui stetoscop, dar era şi mai plăcut la cantină, unde nu se abătea asupra lui nici o calamitate mai cumplită decât vreo ocară de la Deşi. Îşi petrecu dimineaţa urmând-o peste tot, dând politicos din cap când ea îi acuza pe ruşi de tot soiul de rele pământeşti şi de câteva – vulcanii, iarna, şoldul ei artritic – care ţineau de competenţa lui Dumnezeu.

— Dacă am putea, am da vina pe ruşi şi pentru constipaţie.

— Eu chiar cred asta. Materia fibroasă se găseşte atât de greu azi.

Apucă o pereche de pantaloni maro dintr-o grămadă aflată pe podea şi îi goli buzunarele pe tejghea. Din ele se răspândiră nişte hârtii împăturite, mărunţiş, chei, carduri de plastic şi scame. Cu un gest al mâinii, aruncă totul într-un coş, mai puţin cartea de identitate şi mărunţişul.

— Ai găsit ceva bun în ăştia?

Era a paisprezecea pereche de pantaloni pe care Deşi o golea pe tejghea în dimineaţa aceea, cea de-a paisprezecea pe care o scotocea de bani, ţigări, orice obiect pe care răposatul nu apucase să-l folosească înainte de a se duce.

— Poate un bilet de avion?

— Un bilet de avion.

Dădu din mână, ca să alunge chiar şi suflarea care adusese o întrebare atât de nătângă.

— Unde s-ar fi putut duce?

— Habar n-am. La Groznîi.

— La Groznîi?

Se uită la el cu gura căscată de uimire. Sâmbătă de sâmbătă, din 1976 până în 1978, Deşi îşi vizitase a şaptea dintre cele douăsprezece mari iubiri ale sale, un geolog petrolist, în apartamentul de la hotelul Inturist din Groznîi, până în sâmbăta în care, intrând în casă, îl găsise ocupat cu o altă asistentă; nu avea a ierta nicicând oraşul care adăpostise un astfel de om.

— Vorbeşte serios?

— Eu nu am fost niciodată la Groznîi, spuse Ahmed.

— Dar, dacă ar fi să se ducă undeva, la Groznîi s-ar duce?

— Eu nu am fost acolo niciodată, spuse Ahmed încet.

În deceniul şi jumătate de când terminase medicina, uitase cât de largă era lumea dincolo de satul lui, cât de proivincială şi neînsemnată îi era viaţa, dacă o comparai cu aproape orice altceva. Deşi, care, dacă era să judeci după tonul ei de nemulţumire, nu s-ar fi lăsat impresionată de nimic mai prejos de ocolul Pământului, îşi aminti iute de el.

— Incredibil, spuse şi îi întoarse spatele.

Privi cartea de identitate, ca să vadă dacă nu cumva pantalonii aparţinuseră vreunui cunoscut, apoi o aruncă într-o cutie de pantofi plină cu

câteva zeci de alte documente la fel. Era un gest simplu, un simplu bobârnac, făcut fără răutate sau dispreţ, doar cu o completă lipsă de interes, dar care străpunse inima bărbatului ca o aripă de rechin sfâşiind apele oceanului. Vedea în indiferenţa ei adevărul unei lumi în care el nu voia să creadă, o lume în care o fiinţă umană putea fi dată deoparte cu uşurinţa cu care arunci o scamă dintr-un buzunar. Dar Deşi nu se mai uita la el.

— Groznîi, mormăi ea. Un doctor îngust la minte şi idiot. Probabil că ar prescrie fructe de călină pentru pneumonie. Şi garguiul ăla care şade ciucit acolo unde ar fi trebuit să-i fie nasul. Destul de lung cât să-i ţină uscate degetele de la picioare când plouă.

Întoarse pantalonii pe dos şi îi întinse pe tejghea; dintr-o cusătură interioară se iţi o pungă, chiar sub genunchi, unde fusese prinsă cu aţă neagră. Trecu cu bisturiul peste cusătură şi trase afară câteva bancnote mototolite şi o foaie împăturită. Stomacul lui Ahmed se strânse când Deşi se îndreptă spre coş cu biletul acela.

— Stai aşa, spuse.

Ştia ce era scris pe el, ştia că momentul ultimei dorinţe trecuse deja, dar întrebă oricum:

— Ce scrie pe el?

Deşi se încruntă:

— *Octombrie ’90, strada 25, Şali*, citi ea. *Duceţi-mă acolo pentru înmormântare*. Prea târziu, amice. Trebuia să-ţi coşi chestia asta pe din afara pantalonilor.

— Unde e trupul?

— Deja în nori. E un sacrilegiu, ştiu, dar se ard aproape toate cadavrele pe care nu le cere nimeni. În zilele noastre n-ai de unde să faci rost de saci pentru cadavre. Federalii le-au rechiziţionat ca să facă din ele *bania*[4] de campanie, să aibă când pleacă în patrulare. Cel mai ciudat lucru pe care mi-a fost dat să-l văd. Trei sute de soldaţi, goi cum i-a facut mama lor, încotoşmănaţi în saci negri de

plastic care izolează aburii produşi de aruncarea unei căni de apă pe nişte pietre încinse. Numai un rus ar putea găsi plăcere într-un sac de morgă.

4. Baie de aburi, saună (în limba rusă, în original).

Împături biletul şi îl aruncă, iar Ahmed voi să întindă mâna, să-l prindă înainte de a ajunge la coş, dar iată-l rătăcit precum alte zeci de ultime cuvinte, oameni morţi departe de satul lor, aruncaţi de mâini străine în cuptoare, înmormântaţi în straturi de nori şi care nu aveau să se întoarcă acasă până la următoarea ninsoare. Adresa lui Ahmed era scrisă pe o bucată de hârtie şi cusută pe cracul stâng al pantalonilor, în aşteptarea acelui suflet bun care să-l aducă, în cazul în care ar muri departe de casă.

— Cum îl chema? întrebă.

Bărbatul ăla avea o soră în Şali care i-ar fi dat agenţiei de turism – acum doar un nume de răsunet – pe socrii ei şi nouă zecimi din sufletul ei nemuritor ca să pună mâna pe acel bilet care zăcea acum pe fundul coşului, chiar şi doar pentru a primi ultima dorinţă a fratelui căruia îi dăduse atât de puţin în viaţă, lucru pe care acum îl regreta.

În cutia de pantofi, cărţile de identitate erau puse pe rânduri de câte opt. Deşi ridică una în lumină şi o puse la loc.

— E una dintre astea, spuse.

Dacă Sonja şi-a petrecut după-amiaza în sala de operaţii, Ahmed şi-a petrecut-o la cantină, împăturind cearşafuri, care curând au umplut coşurile de răchită. La început protestă, spunând că asta era de datoria infirmerelor, până când Sonja îi reaminti că acestea erau singurele sarcini pe care era autorizat să le îndeplinească. Împăturind cearşafurile, şi-o imagină pe soţia lui, zăcând pe un cearşaf mai cenuşiu ca acelea, cu capul proptit pe favorita ei dintre cele două perne ale familiei, cea de burete gros, care lui îi dădea dureri de ceafă în nopţile în care adormeau împărţind-o. Dacă avea

putere, ridica una dintre cărţile de artă pe care el le stivuise lângă pat. Copertele acelea groase, legate în pânză, închideau lumi de statui de marmură, gravuri pe lemn, frunze de nufăr, buchete, generali morţi demult şi peisaje placide în care zburdau aristocrate cu pălării caraghioase. Seara îi povestea acele scene ca şi cum chiar ar fi ştiut despre ce vorbeşte, imaginând biografii pentru fiecare portret, intrigi pentru fiecare privire prinsă în rame. De când începuse să chiulească de la patologie, în primul an de facultate, ca să meargă la cursurile de natură moartă, îşi păstrase un interes viu pentru arte şi, pentru un om care nu fusese niciodată la Groznîi, adunase o colecţie respectabilă de albume de artă. În fiecare zi rearanja mormanul de cărţi, astfel încât prima carte din teanc era mereu nouă pentru ea.

Împături cearşaful şi îl puse lângă celelalte. De când nu mai schimbase aşternuturile Ulei? De cel puţin zece zile. Arareori se muta de pe partea ei de pat şi, când o ducea pe divanul din sufragerie şi strângea cearşafurile de pe saltea, găsea mereu silueta ei slăbuţă imprimată cu sudoare. Pata aceea întunecată, mirosind a mosc, era atât de particular, de irevocabil Ula, încât nu se îndura să o spele. Dar apoi, certându-se singur pentru sentimentalism, umplea cada cu apă şi săpun şi îi scufunda silueta şi o privea dispărând. O pierdea bucată cu bucată. Fie că erau câteva fire brune de păr pe pernă, sau semilunile unghiilor roase aruncate în spatele tăbliei de la capătul patului sau umbra întunecată dizolvată în apă. Aşa cum pânza de păianjen e făcută doar din găuri ţesute împreună, pe ei doi îi ţinea la un loc ceea ce nu mai era acolo. Mâncarea care nu mai era gătită şi mâncată, cu reţetele, cuprinzând nu mai mult de patru sau cinci ingrediente, stivuite frumos deasupra aragazului. Plimbările în care nu mai mergeau, pădurile de vară, tufişurile prin care tivurile lor nu mai croiau cărare. Certurile

nemaicertate; mizele lipsă, nimic care să mai poată fi dorit sau pierdut. Dragostea nemaifăcută, dorită, imaginată sau deplânsă. Boala reclădise în Ula o nevinovăţie pe care el nu mai voia s-o întineze şi căldura cărnii ei împletindu-se cu a lui era doar o aşchie a vieţii lor desprinsă din amintire.

Începuse în 2002, către sfârşitul primăverii, la un an după *zacistka*[5] în care îşi pierduseră viaţa patruzeci şi unu dintre consătenii lor, în ziua în care ea nu se mai sculase la micul dejun.

5. „Curăţenie“ – termen argotic pentru operaţiunile speciale în cadrul cărora soldaţii din trupele de ocupaţie puteau cerceta abuziv orice casă şi aresta pe oricine, fără a fi nevoie de o justificare legală.

— Mi-e rău, bâguise ea, iar el îi adusese ceaiul pe noptieră.

Dacă ar fi ştiut că aceea este prima dintre sutele de alte ceşti pe care avea să i le ducă la pat, ar fi făcut un ceai mai amar. Îi luase temperatura, pulsul, tensiunea: totul era normal. Ochii îi erau limpezi, pielea frumos colorată. Când o întrebase, Ula nu putuse să-i descrie coerent ce o doare. Era ca o pietricică rotundă care i se rostogolea prin organism, migrând de la gleznă la genunchi, apoi la şold şi înapoi. În unele zile, degetele de la picioare adunau toată durerea. În altele, cele de la mâini. Sau coatele. Sau rinichii. În cele din urmă, se opri undeva între piept şi stomac, scurgându-se către picioare doar în zilele de luni. Durerea este mai mult un simptom decât o cauză, chiar şi el ştia asta şi singura concluzie rezonabilă la care ajunsese era că boala era în mintea ei. Dar chiar dacă nu credea că are o boală fizică, nu ar fi putut nega realitatea suferinţei ei. Cu un an înainte, *zacistka* făcuse una cu pământul o treime din sat. Îngerii se pogorâseră. Profeţii agrăiseră. Adevărul era doar unul, printre multe închipuiri.

În primele săptămâni, se opuse ideii de a o duce la Spitalul nr. 6. Drept e ca absolvise în ultima

zecime a promoţiei, dar era totuşi doctor cu diplomă, ba chiar unul cum se cade, chiar dacă nu ştia tot timpul ce face. Ce-ar fi zis lumea dacă ar fi aflat că nu-i poate pune un diagnostic propriei neveste? Şi aşa pacienţii lui arareori îşi achitau notele de plată; dacă se răspândea zvonul că mai e şi prost, ar muri de foame. Dar trecu o lună fără ca ceva să se agraveze sau să se îmbunătăţească, iar această stagnare, acest nonprogres de purgatoriu fu cel care îl convinse, în cele din urmă, că boala nevestei îi depăşea cunoştinţele. Încercase să o ducă la spital. De trei ori se porniseră spre Volceansk, în camioneta cea roşie al lui Ramzan, dar cordoanele armatei blocau deja toate drumurile către oraş. Visa – şi în carneţelul lui notase – tot felul de posibile modalităţi de a o duce: un scaun cu rotile, un tunel, un zmeu suficient de mare ca să-i poată ridica patul. La a patra încercare, când un cilindru de obuz îi perforă cauciucul lui Ramzan la zece metri de casă, se lăsă păgubaş. Ce i-ar fi putut spune doctorii, în fond? Cu atât de multe răni adevărate care trebuiau tratate, Ula şi boala ei fantomatică nici n-ar fi fost băgate în seamă. Gândul că ar fi fost silită să-şi demonstreze durerea îl făcea să-şi încleşteze pumnii de furie.

Timp de opt luni şi jumătate o îngrijise ca un tată. Dar dimineaţă de dimineaţă, când îi aşeza ceaşca de ceai pe noptieră, se gândea dacă nu cumva lipsurile trupului nu i-ar putea cumva readuce la viaţă mintea suferindă, aşa că, cu zece zile înainte ca Dokka să-şi piardă degetele, Ahmed îi lăsă ceaşca pe masa din bucătărie. Toată ziua strigă după el şi strigătele ei deveneau din ce în ce mai confuze şi mai disperate, până când numele lui nu mai era al lui, ci un cuvânt de dezolare profundă. Pentru că nu putea să mai suporte să-şi audă numele astfel strigat, Ahmed şezu trei nopţi cu nevasta şi fiica lui Dokka. În cea de-a patra dimineaţă reveni acasă şi o găsi prăbuşită pe podeaua dormitorului. Începuturi de escare îi

înroşeau vârfurile omoplaţilor. În acel moment a înţeles că îşi va petrece tot restul vieţii căindu-se pentru acele ultime trei zile şi că restul vieţii nici nu va fi suficient de lung pentru asta. A ridicat-o de pe podea şi a pus-o în pat. I-a adus un pahar cu apă de la bucătărie, apoi încă cinci.

— Nu va mai trebui niciodată să te dai jos din pat, i-a promis.

Şi-a aşezat capul pe pieptul ei şi a simţit cum inima femii îi loveşte tâmpla.

— Ahmed, rosti ea. Ahmed.

Numele lui era acum un cântec de leagăn.

Nu a mai încercat niciodată să o forţeze pe Ula să se facă bine. Avea să se termine şi asta. Totul se termină. Dar când golea oala de noapte în fundul ogrăzii sau când o spăla pe dinţi, cu toate protestele ei, o aură de resentiment încă mai fumega. Plecase, dar era încă acolo, fantoma soţiei pe care războiul o amputase din viaţa lui şi, încapabil să o iubească şi să o jelească cum se cuvine, o îngrijea şi o ura deopotrivă. Şi de aceea, cu o zi înainte, când se oferise să lucreze la spital până când se va găsi o altă casă pentru Havaa, nădăjduise că Sonja va încuviinţa, nu numai spre binele fetei, dar şi spre al lui. În dimineaţa aceea, îi lăsase Ulei pe noptieră patru pahare de apă şi un castronaş cu orez călduţ, încuiase uşa de două ori şi pătrunsese în gerul dimineţii cu convingerea că viitorul fetei însemna mai mult decât al nevestei lui şi mărşăluise unsprezece kilometri, strivind sub tălpi o obligaţie nerespectată, pe care doar viaţa unui copil o putea justifica.

Când termină de împăturit ultimul cearşaf, se strecură pe sub frânghiile de rufe şi deschise dulapul. Pantalonii lui şedeau, împăturiţi, pe raftul de jos. De-a lungul cusăturii, pe cracul stâng, zări preacunoscuta umflătură. Dacă avea să moară departe de casă, spera să fie găsit de un suflet mai milos decât Deşi.

— Mâine mergem la Groznîi, îl anunţă Sonja intrând pe uşa cantinei şi oprindu-se în dreptul tejghelei ca să cerceteze instrumentele puse de el la fiert.

— Deşi ţi-a spus? întrebă Ahmed, fără a-şi putea ascunde groaza care i se ridica îndărătul ochilor. Glumeam, de bună seamă. De bună seamă aş fi folosit biletul de avion să merg în altă parte. La Tbilisi, poate chiar la Istanbul.

— Le-ai fiert zece minute?

— Glumeşti, nu?

Făcu spre el un gest cu un bisturiu, un pic cam prea aproape pentru gustul lui.

— Circa zece minute în apă clocotită? N-am fost nicicând mai serioasă.

— Nu, de Groznîi ziceam.

— Le-ai fiert sau nu le-ai fiert zece minute?

— Da, dar chiar mergem la Groznîi?

Ea se încruntă, convinsă că el e cel care o ia peste picior.

— Nu mai ai voie să mai pui nici o întrebare. În gura ta, un semn de întrebare e o armă periculoasă.

— Deci mergem?

Oftă, lăsându-se păgubaşă.

— Da.

— De ce?

Femeia scoase din buzunar o brichetă.

— Fumezi?

— Sunt un excelent fumător.

Trecuseră şapte săptămâni de la ultima lui ţigară şi încă două luni de la cea de dinaintea ei şi, din punct de vedere tehnic, şi alea fuseseră *papirosî*, nişte ţigări scurte, la capăt cu un tub de carton şi îndesate cu un tutun atât de aspru, încât îi fusese greaţă toată ziua.

Inspirată, poate, de demonstraţiile lui de profesionalism de mai înainte, femeia aşteptă să ajungă în parcare înainte de a aprinde bricheta. Îi întinse pachetul pătrăţos. Ahmed ştia alfabetul latin, dar nu-l mai folosise de ani de zile.

— Duh…

— Dunhill, spuse ea.

Alese una din cele două ţigarete ridicate şi o înfipse în flacăra brichetei. Primul fum îi pătrunse în plămâni fără asprimea de şmirghel a ultimelor lui ţigări şi privi jarul arzând încet, admirând calitatea tutunului şi calitatea flăcării, plăcut surprins de faptul că nu i se făcea rău.

— De unde le-ai luat pe astea? o întrebă.

— Groznîi.

— Mergem acolo după ţigări?

Sonja zâmbi.

— Nu-mi vine să cred că ai folosi biletul de avion să te duci acolo.

— N-am fost niciodată.

— E vorba de altceva.

— Atunci de ce mergem?

Ceva mai jos pe stradă, faţada unei clădiri strivise toate maşinile din parcare. Ahmed avea treizeci şi nouă de ani şi sperase ca, până la vârsta asta, să aibă şi el maşină.

— Mă duc o dată pe lună, la aprovizionare, spuse Sonja. Nu numai pentru ţigări. Apoape toate lucrurile din spital sunt procurate printr-un tip din Groznîi pe care-l ştiu şi care are legături bune în afară. Mai sun şi un prieten la Londra, mă ţine la curent cu ce se mai întâmplă în lumea largă.

— Şi ce se întâmplă? întrebă el.

Lumea largă era pentru el doar un zvon, un miraj care începea dincolo de graniţă. Cu treizeci şi doi de ani mai devreme, în aerul rânced din şcoala lui primară – adăpostită de un bloc strâns între o uzină de epurare a apelor din canalizare şi un bordel pentru tăietorii de lemne – profesoara lui de geografie avusese pretenţia ca ei să creadă că lumea seamănă cu o minge de fotbal. Fusese primul din clasa lui care acceptase această teorie, nu pentru că ar fi avut vreo idee despre gravitaţie, ci pentru că, în după-amiaza aceea, aerul din clasă era mai greţos ca de obicei şi voia să se care.

Pentru tot restul carierei sale, profesoara de geografie s-a lăudat că a fost prima care a remarcat aplecarea spre ştiinţă a lui Ahmed.

— Săptămâna trecută mi-a spus că George Bush a fost reales.

— Cine-i ăla?

— Preşedintele Americii, spuse Sonja, întorcându-şi privirea.

— Credeam că preşedintele Americii e Ronald McDonald.

— Glumeşti.

Iat-o din nou, o condescendenţă atât de groasă, că o puteai întinde cu cuţitul pe pâine. Mama lui era singura femeie care îi mai vorbise aşa şi doar atunci când fusese mic – şi doar atunci când nu voia să-şi mănânce castraveţii.

— Păi nu Ronald McDonald i-a spus lui Gorbaciov să dea jos zidul?

— Cred că vorbeşi de Ronald Reagan.

— Toate numele englezeşti sună la fel.

— Şi asta a fost acum cincisprezece ani.

— Şi ce dacă? Brejnev a fost secretar general optsprezece ani.

— Acolo nu merge aşa, îi explică ea. Au alegeri la câţiva ani o dată. Dacă preşedintele nu câştigă, îi ia locul altcineva.

— E ridicol.

Vântul îi spulberă scrumul ţigării şi îl purtă prin parcarea pustie.

— Şi poţi fi preşedinte doar zece ani, adăugă ea.

— Şi după aia? Te faci prim-ministru un pic şi te întorci pentru alţi zece ani?

— Cred că pur şi simplu te retragi.

— Adică Ronald s-a retras, aşa, pur şi simplu, după zece ani? întrebă.

Credea că Sonja face mişto de el.

— S-a retras şi George Bush a devenit preşedinte.

— Şi după aia George Bush l-a împuşcat pe Ronald Reagan, ca să-l împiedice să revină la

putere?

— Nu, spuse Sonja. Cred că sunt prieteni.

— Prieteni? întrebă Ahmed. Stai şi te întrebi cum de am pierdut Războiul Rece.

— Corect.

— Deci George Bush a a fost preşedinte de la Reagan încoace.

— A mai fost un tip. Clinton.

— Ah, da, futăciosul. Mi-aduc aminte de el, spuse satisfăcut. Apoi George Bush a devenit din nou preşedinte?

— Nu, George Bush care e preşedinte acum e fiul primului George Bush.

— Aha, de asta nu-i împuşcă pe foştii preşedinţi. Sunt toţi rude între ei. Ca Romanovii.

— Cam aşa ceva, spuse Sonja, cu gândul în altă parte.

— Şi atunci cine e Ronald McDonald?

— Ştii ceva, Ahmed, spuse Sonja, privindu-l cu adevărat pentru prima oară în ultimele minute. Începe să-mi placă de tine.

— Nu-s prost, să ştii.

— Tu ai folosit cuvântul ăsta, nu eu.

O explozie vui dinspre est, un val lung brăzdând cerul.

— O mină, spuse ea, ca şi cum ar fi vorbit de o simplă tuse. Ar trebui să mergem.

Îşi aruncă ţigara fără să o fi terminat, prima oară când făcea gestul acesta în ultimii şase ani, şi păşi cu atenţie în urma ei, evitând cioburile, până la intrarea în spital.

— Mâine, când vii, să-ţi coşi buzunarele, îl sfătui femeia. O să trecem prin vreo zece puncte de control până la Groznîi şi, cu barba asta, aduci a fundamentalist. Nu vreau ca soldaţii să-ţi poată planta nimic în buzunare.

Ahmed privi norii înainte de a o urma pe coridor. N-ar fi avut nici o importanţă dacă ar fi găsit un bilet de avion. Nu mai văzuse un avion comercial pe cer de zece ani şi jumătate.

Bărbatul târât în sala de aşteptare nu era prima victimă a unei mine pe care o vedea Ahmed, nici primul pe care-l vedea însoţit de o femeie greu de descris, nici primul târât pe o prelată de-a lungul unei dâre purpurii şi lucioase; nu era primul pe care îl vedea viermuind ca un tăieţel în apă fierbinte şi nici primul pe care-l vedea cu gamba atârnând, de-abia ţinându-se în nişte zgârciuri. Dar când l-a văzut pe acesta, era ca şi cum ar fi văzut om pentru prima dată în viaţa lui: nu mai gândea, nu se mişca, nu putea decât să privească încremenit, ca şi cum aerul unde ar fi trebuit să fie piciorul ar fi umplut podeaua şi odaia şi plămânii lui. Femeia care trăgea de colţul prelatei vorbea o limbă de strigăte şi răsuflări adânci şi se uita la el de parcă el ar fi putut s-o înţeleagă. Ce sunet puternic putea să iasă din pieptul ei! Culoarea rochiei nu i se mai distingea de-atâta sânge. Când, în cele din urmă, îşi aduse aminte cum să-şi folosească picioarele, trecu chiar pe lângă ea şi pe lângă bărbatul care se zvârcolea şi se duse aţă către scaunul din colţ, trecând un halat de doctor peste capul Havei.

Pulsul bărbatului era o zbatere neregulată sub degetul lui. Femeia punea întrebare după întrebare. Rochia îi lăsa la iveală rotunjimile picioarelor. Îi simţea răsuflarea pe obrazul stâng. Bărbatului îi fusese secţionată o arteră. Obrajii îi erau de un galben pal. Sonja era şi ea acolo. Îi legă un garou de cauciuc sub genunchi. Îl rostogoli pe o targă, apoi o luă spre hol. Targa o coti spre sala de operaţie, iar Deşi îi lua tensiunea rănitului.

— Şaizeci cu patruzeci! strigă.

Tensiometrul era prins de braţul tânărului. Para se bălăbănea deasupra roţii târgii. Rana era udă şi sărată.

Cu gesturi iuţi, bine exersate, Sonja înfipse perfuzii cu glucoză şi Poliglukin în venele bărbatului. Scoase un fierăstrău chirugical dintr-un dulăpior şi dezinfectă lama, în timp ce Deşi striga

valorile tensiunii. La şaptezeci cu cincizeci, injectă lidocainã chiar deasupra garoului. Deşi îi anticipa comenzile şi îi pusese la îndemânã pensele pe care el le dezinfectase de dimineaţă înainte ca Sonja să le ceară. Lucra fără să privească faţa bărbatului şi fără să-i audă strigătele, de parcă pacientul nu ar fi fost nimic mai mult decât cea mai gravă rană a lui. Avea sânge până la sprâncene, dar halatul îi rămăsese nepătat. Bărbatul, căci bărbat era, dar asta era atât de uşor de uitat când îi atârnau maţele pe-afară, era absolvent de arhitectură şi, la căderea primelor bombe, era în căutarea unui loc de muncă. Când mina i-a înşfăcat piciorul era deja în al nouălea an de când căuta primul său contract de arhitectură. Mai aveau să treacă şase ani şi trei sferturi până să primească prima lui comandă, la vârsta de treizeci şi opt de ani. Cu doar douăzeci la sută din oraş încă în picioare, nu avea să mai şomeze niciodată.

— Vino-ncoace! strigă Sonja.

Ahmed privi peste umăr, invocând o stafie mai pricepută ca el să apară din zidul de un bej brejnevian.

— Ahmed, vino-ncoace! repetă Sonja.

Făcu un pas înainte, agitându-şi degetele în bocanci. Un pas, un altul apoi, o imensă recunoştinţă pentru fiecare din ei. Pielea fusese răsfrântă peste genunchi. Muşchiul gambei, tăiat. Osul nu era mai gros decît un picior de scaun.

Sonja gesticulă cu bisturiul:

— La amputaţiile sub nivelul genunchiului trebuie să ţii cont că protezele sunt greu de potrivit dacă bonturile sunt prea aproape de articulaţie. Bonturile lungi sunt şi ele greu de potrivit şi pot conduce la probleme circulatorii. Întâi de toate, trebuie să faci o incizie în gură de peşte deasupra punctului de amputare. E nevoie ca lamboul posterior să fie suficient de lung ca să poată acoperi bontul, fără a tensiona cusăturile.

Descrise cum trebuie izolate fasciculele musculare anterior, lateral şi posterior. Îi arătă cum a ligaturat tibiala, peroniera şi safena şi îi atrase atenţia că presiunea sanguină creşte întotdeauna după ligaturarea arterei peroniere. Secţionă nervul sural deasupra liniei de amputaţie şi îl lăsă să se retragă în straturile de ţesut moale, pentru a reduce efectul „membrului fantomă“. Cu un bisturiu curat, inciză periostul. Dădea indicaţii cu tonul neutru, plictisit al unui tâmplar care învaţă un copil să măsoare şi să taie lemnul, iar Ahmed o auzea fără să o asculte. Toată latina ei şi tot jargonul chirurgical nu reuşeau să amorţească profundul sentiment de neajutorare care-l încerca când o privea încheind lucrarea începută de mina de teren.

— Amputarea de picior este o treabă obişnuită pe-aici, spuse şi îi înmână fierăstrăul.

Ahmed îl luă şi aştepta să i-l ceară înapoi. Ea privi spre instrument şi dădu din cap. Nu, nu putea vorbi serios. Doar nu se aştepta ca el să facă *asta*? De abia dacă avea încredere în el să împăturească cearşafurile cum trebuie.

— Va trebui să te obişnuieşti cu această procedură cât de iute posibil.

Ahmed îşi mută ochii de la lamă la os. Osul avea o culare neliniştitoare, de un cenuşiu roşiatic; s-ar fi aşteptat să fie alb. Avea şase ani când înţelesese că acel copan de pe care sugea grăsimea este, în principiu, la fel cu osul care îi permite lui să meargă, să alerge şi să câştige meciurile de fotbal de după şcoală. N-a mai mâncat carne după aceea vreo doi ani, atât de mare şi de implacabilă îi fusese teama că un alt carnivor i-ar putea mânca lui piciorul, ca răzbunare.

— Nu am calificarea necesară, bâigui.

— Ăsta-i târgul, spuse ea calm.

Îl prinse de mână. Acea strângere de mână avea în ea mai multă compasiune decât adunaseră ultimele două zile, dar apoi dispăru, înlocuită de

un pragmatism dur, iar degetele lui se încleştară pe mâner.

— Asta-i treaba noastră. Asta înseamnă să lucrezi aici.

Mâinile lui tremurau, iar ale ei i le linişteau. Ultima operaţie pe picior pe care o efectuase fusese după *zacistka*, unui băiat pe nume Akim. Îşi dăduse silinţa, chiar şi-o dăduse, dar nu putea să i se reproşeze lui lipsa de materiale şi de experienţă, nu putea fi el acuzat pentru sângele insuficient din trupul băiatului şi cel care uda din abundenţă podeaua, pentru glonţul pe care nu el îl trăsese sau pentru războiul în care el nu avea nici un cuvânt de spus; dacă cineva s-ar fi sinchisit să-l întrebe ce părere are, le-ar fi spus cu plăcere că, în general, războiul este un lucru rău, care trebuie evitat şi pe care nu i-ar fi sfătuit să îl pornească, pentru că, dacă ar fi ştiut că nu unul, ci două războaie aveau a veni, ar fi lăsat baltă medicina încă din primul an, ducă-se pe pustii reputaţia lui, şi s-ar fi dus la arte; dacă ar fi ştiut că o doctoriţă rusoaică dominantă, cu inima de piatră o să îi ceară într-o bună zi să taie piciorul unui sărman om, ar fi studiat portretistica şi peisajul în ulei, sculptura şi ceramica, şi-ar fi sacrificat scurta lui faimă în sat numai pentru a se feri de piciorul omului ăstuia.

— Acum e doar o amputaţie, dar data viitoare s-ar putea să vină cinci, sau zece.

Răsuflă adânc. Sudoarea îi lipea masca chirurgicală de obraji. Sonja îi împinse mâna în faţă. Pânza fierăstrăului scrijeli osul. Vibraţiile fiecărei treceri a unui dinte pe os treceau prin lamă, prin mâner, către mâna lui, în oasele lui. Osul acela se numea *tibia* şi era conectat cu *fibula* şi *patella*. Învăţase denumirile în dimineaţa aceea, dar ceea ce ştia nu avea să împingă fierăstrăul.

— Apasă mai tare, îl instrui ea, fixând osul ca să-i fie lui mai uşor. Nu e o operaţie delicată.

La jumătatea mişcării, lama fierăstrăului se făcu toată roşie de măduvă. Se opri din tăiat.

— Care-i baiul? întrebă Sonja.

Ar fi putut să răspundă la întrebarea aceea în multe feluri, dar dădu din cap şi merse mai departe.

— Nu ştiam că măduva umană e roşie. Credeam că e galbenă. Ca la vacă.

— Măduva unui os vital e plină de celule roşii. Dacă am pune un pic de sare şi piper pe osul ăsta şi l-am băga la cuptor, măduva s-ar face galbenă în cam cincisprezece minute.

Se temu că o să vomite chiar acolo.

— Bună treabă, spuse Sonja, când el termină de tăiat tibia. Încă un os şi gata.

Puse lama pe fibulă şi mişcările lui ferme aruncară în aer o pulbere fină de os care pluti înspre el, atrasă de răsuflarea lui, pentru a sfârşi dizolvată în masca umedă. Ochii negri ai Sonjei îl ţintuiau, undeva la marginea câmpului lui vizual, şi mânuia fierăstrăul mai tare, mai repede, dorind ca Sonja să vadă în el mai mult decât neajutorarea lui, dorindu-şi să termine înainte de a leşina. După alte zece mişcări, piciorul căzu pe masă. Îl prinse de gleznă şi, fără a se opri sau a sta pe gânduri, îl ridică, iar degetele i se umplură de sânge şi măduvă cât numără el şase cioburi care sclipeau în ceea ce mai rămăsese din talpa omului.

— Pune-l deoparte, spuse ea. O să-l împachetăm în plastic şi o să-l dăm familiei, să-l îngroape.

Îi arătă cum să rotunjească osul tăiat şi să-l învelească în muşchi. Trase lamboul posterior peste bont, tăie pielea în exces şi îl sutură cu aţă chirurgicală neagră.

Când terminară, Ahmed îşi scoase mănuşile de cauciuc şi îşi masă zona roşie şi dureroasă din palma dreaptă, unde pielea dintre degetul mare şi arătător se umflase de la apăsarea mânerului. Sonja băgă de seamă, zâmbi şi, când îi arătă mâna dreaptă, Ahmed îşi dori să fi fost în pat cu Ula, unde putea să-şi tragă cearşafurile peste cap şi, în umezeala respiraţiei lor stătute, să ţină în braţe

singura persoană din lume care îl credea atotştiutor, capabil şi puternic.

Palma Sonjei era plină de bătături.

Capitolul 5

Hassan Gheşilov terminase prima versiune a cărţii lui despre istoria Ceceniei în singura zi din ianuarie 1963 în care nu a nins. Manuscrisul avea trei mii trei sute două pagini. Când l-a depus la editura locală din Volceansk, i s-a spus că trebuie să-l trimită editurii din Groznîi, şi, când l-a trimis editurii din Groznîi, aceasta i-a spus că trebuie trimis la biroul naţional de la Moscova; iar când l-a trimis acolo i s-a spus că trebuie să trimită *trei* exemplare bătute la maşină. Lacrimi mari i s-au scurs pe la colţurile ochilor, privindu-şi sărmanele-i degete bătucite. Dar a cumpărat timbre, hârtie, benzi pentru maşina de scris şi muntele de ţigări pe care o întreprindere atât de monumental de monotonă le cerea, şi optsprezece luni mai târziu primea un telefon de la directorul secţiei de istorie a editurii, Kiril Ivanovici Kapuţh.

— Tocmai lansăm o colecţie nouă, extraordinar de interesantă, „Preistoria republicilor sovietice autonome“, şi am vrea să publicăm lucrarea dumneavoastră ca titlu de deschidere, i-a spus Kiril Ivanovici.

Chiar şi în vâltoarea surprizei şi neaşteptatei bucurii, Hassan tot a găsit puterea să întrebe ce înţelege editorul prin preistorie; cartea scrisă de el se termina în 1962.

— Preistoria, îi explică Kiril Ivanovici, este perioada de dinaintea existenţei politice şi culturale a statului rus.

— Păi, în cazul Ceceniei, asta ar veni în 1547.

— Chiar aşa.

— Dar ăsta nu-i decât primul capitol din cartea mea.

— Cred că ţi-ai ieşit din minţi de bucurie, cetăţene Gheşilov. Asta-i toată cartea.

— Ba nu, astea sunt doar primele două sute douăzeci şi opt de pagini. Mai urmează vreo trei mii, a insistat Hassan.

Niciodată nu şi-ar fi imaginat că bucuria de a fi publicat şi disperarea de a fi publicat prost pot fi atât de strâns legate, ca vârfurile şireturilor de la două ghete diferite.

— Da, în bucuria şi uimirea dumitale, te-ai tulburat la cap. Du-te şi sărbătoreşte măreaţa realizare, cetăţene Gheşilov. Primeşte, rogu-te, felicitările şi gândurile mele de bine. Nu oricine are şansa de a publica o carte de două sute douăzeci şi opt de pagini.

Şi astfel, după un an, văzu lumina tiparului *Originile civilizaţiei cecene: De la preistorie la căderea Imperiului Mongol*. Apariţia făcu prea puţină vâlvă. Singura cronică, scrisă pentru ziarul universităţii de unul dintre studenţii lui, numea cartea „mai interesantă decât cărţile de referinţă obişnuite“. Nimeni nu voia să citească lucrări despre preistoria rusă şi tocmai de aceea editura de la Moscova era atât de dornică să le publice. Până când să apuce Hassan să comprime restul de trei mii de pagini într-o continuare şchioapă a cărţii dintâi – arzând o ciornă parţială după ce au început să-i dispară pagini –, Hruşciov fusese deja dat jos; ca urmare a ceţoaselor schimbări din politică, Kiril Ivanovici Kapuţh, ascuns încă şi mai adânc la adăpostul trecutului, luase hotărârea să publice numai studii geologice despre perioada de dinainte de apariţia omului. Aceia au fost anii de glorie ai colegilor lui Hassan care se ocupau de ştiinţele pământului.

Pe urmă, la cârmă ajunse Brejnev, care conduse ţara cu spiritul de aventură al unui şofer de rată. Cu fiecare an care trecea, editura mai făcea un pas în mlaştinile istoriei omenirii, acceptând mai întâi istoria sumerienilor, apoi a Egiptului antic ca, pe la

1972, anul naşterii lui Ramzan, să ajungă cu publicarea la Grecia antică. Simţind că pragul lui 1574 ar putea fi depăşit cam într-un deceniu, Hassan şi-a revizuit tomul, rebotezându-l *Cultura şi civilizaţia cecenă sub patronajul rusesc*. Scria pe un ton liniştitor, justificând, glosând pe marginea temei, dar neiertând nicicând cele patru veacuri de prăduire rusească, convins fiind, totodată, ca va reuşi să strecoare trei mii de pagini de subînţelesuri pe sub nasul unor cenzori atât de sensibili la insinuări, că ar fi fost în stare să scoată norii de ploaie din prognoza meteo de Ziua Muncii. În leagănul înalt până la genunchi, Ramzan, înfăşat strâns şi cu boneţică în cap, moţăia în timp ce Hassan scria. Niciodată nu avea să se simtă mai apropiat de fiul lui ca în vremea aceea, când susurul somnului lui Ramzan acompania scârţâitul peniţei pe hârtie şi, cu o mână pe pagină şi cu cealaltă în leagăn, se simţea cordonul care lega această moştenire împărţită pe din două; după ani avea să-şi amintească acele luni în care el şi fiul lui puteau sta şi o zi întreagă în aceeaşi cameră fără ca tăcerea să însemne ceva.

În 1974, Kiril Ivanovici a acceptat, în principiu, publicarea cărţii, dar a cerut să se taie două mii de pagini. Asta înainte de a fi dat afară şi băgat la închisoare pentru scurt timp, sub acuzaţia de a fi prea conservator când vine vorba de editarea textelor, prea vocal când vine vorba de opiniile sale şi prea polonez; opt luni mai târziu, aflându-se la muncă forţată la vreo patru mii de kilometri est de Polonia, Kiril Ivanovici avea să dea peste artefactele unei aşezări străvechi, în timp ce săpa o latrină pentru închisoare, şi să-şi reamintească de asistentul său, faţă de care continua să nutrească o iubire pe care detenţia nu o putuse domoli, un tânăr pe care îl asculta în timp ce îi citea cu glas tare pasaje din istoria civilizaţiilor timpurii a lui Hassan Gheşilov, pasaje pe care Kiril Ivanovici le păstrase neatinse în memorie, ca pe nişte chiupuri

în care conservase frumoasa voce a asistentului său. Succesorul lui Kiril Ivanovici, un redactor al cărui nas acvilin indica întotdeauna curentul politic dominant, a decis că volumul avea nevoie de o revizuire mult mai radicală pentru a corespunde tendinţelor insipide ale epocii. Şi astfel debută un deceniu de rescrieri care oglindi întocmai regimul pe cale de prăbuşire al lui Brejnev. Noul redactor sublinie că nu, cartea nu trebuia să fie mai scurtă – ba dimpotrivă, mai lungă, spuse el, ca responsabilii cu cenzura să îi pună păcatele pe seama ambiţiei nemăsurate a autorului –, aşa că Hassan reşapă paragrafele pe care le scosese la indicaţiile lui Kiril Ivanovici. Scrise tratate întregi despre tehnica treieratului în secolul al XIX-lea, despre istoria meteorologiei cecene.

Noul redactor îi răspundea la acestea cu indicaţii atât de vagi şi de schimbătoare, încât dura săptămâni ca să poată găsi o interpretare politică sănătoasă. „Rescrie capitolul al doisprezecelea ca şi cum ai fi nu o persoană, ci un popor“, suna una dintre scrisori. „Dacă scrii despre patrie, cuvintele tale vor sta faţă în faţă cu paradisul“, spunea alta.

Nu mai scria în prezenţa fiului său. Ramzan învăţase să vorbească, deşi Hassan ar fi vrut să nu. Copilul îşi folosea vocea ca pe un ciocan de cauciuc; *pot* era singurul cuvânt care îi ieşea pe gură, niciodată *ce* sau *cum* sau *de ce*. Ramazan nu era deştept sau drăguţ sau plin de imaginaţie, nici măcar prea ascultător sau crud sau tont, şi Hassan îşi întemeie aversiunea pe beciul gol reprezentat de ce nu era fii-su. Documentele istorice vorbeau de regi şi prinţi al căror dezgust faţă de propriile progenituri lua forme mult mai sadice decât indiferenţa lui Hassan; faţă de Ivan cel Groaznic, era un adevărat tată-model. Nu-ţi poţi alege fiul, aşa cum nu-ţi poţi alege tatăl, dar poţi alege cum să te porţi cu el, iar Hassan a ales să se poarte de parcă fiul lui nici nu ar fi existat. A ales să scrie când ar fi trebuit să vorbească, să vorbească atunci

când ar fi trebuit să asculte. A ales să-şi citească tomurile atunci când ar fi trebuit să îl vegheze şi a ales să-l vegheze atunci când nici nu ar fi trebuit să se bage. Într-o zi, pe când avea vreo opt ani, Ramzan a intrat în biroul tatălui său şi l-a rugat pe Hassan să-l înveţe să meargă cu bicicleta.

— Ai să cazi, i-a zis Hassan, fără a-şi ridica ochii din carte.

Momentul acela avea să-l bântuie mai târziu. Ce-ar fi fost dacă l-ar fi privit?

Brejnev arăta de parcă era pe ducă cu zece ani înainte de a-şi da, de-adevăratelea, duhul, dar, pe 10 noiembrie 1982, mult iubitul bunic al naţiunii trase ultima ţigară Novost cu filtru. Brejnev fu înmormântat în uniforma lui de mareşal, alături de cele două sute de medalii – le avea pe toate, de la Erou al Uniunii Sovietice până la Premiul Lenin pentru literatură – dobândite de-a lungul celor optsprezece ani în care fusese secretar general. Privind funeraliile alături de familie (cu toţii se uitau după Galina Brejneva, să vadă dacă o să facă scandal chiar şi la înmormântarea lui taică-su), Hassan acceptă, în cele din urmă, inutilitatea întreprinderii sale. Călătorise în ţinuturi mai îndepărtate decât Herodot, dar nu scrisese nici o istorie, asistase la mai multe bătălii decât Tucidide, dar nu scrisese *Istoria Războiului Peloponesiac*. Fiul îi şedea de-o parte, nevasta – de cealaltă şi priveau omagiile aduse unui om a cărui mediocritate leşioasă descria întreaga epocă. Ani de zile redusese istoria la trecut, acolo unde timpul o tocise deja, unde se afla în siguranţă şi de unde se derula înapoi, nesfârşit, dar istoria era chiar acolo, în acel moment, pe ecranul televizorului, unde nişte politicieni chelioşi şi primitivi îşi aduceau omagiile înainte de a purcede la redesenarea imperiului, unde chipul turtit, îmbălsămat al mult iubitului devenea translucid în lumina reflectoarelor şi unde au zărit-o, în cele din

urmă, şi pe fiica defunctului, purtând o rochie de un roz scandalos.

Iuri Andropov i-a luat locul lui Brejnev, doar pentru a muri cincisprezece luni mai târziu, iar Konstantin Cernenko i-a luat locul lui Andropov, doar pentru a muri treisprezece luni după aceea. Încă o dată Hassan privi funeraliile împreună cu familia; funeraliile de stat erau singurele ocazii în care familia se reunea. Nu avea atunci cum să ştie că acestea erau ultimele funeralii televizate ale unui secretar general, dar mai târziu, când îşi aducea aminte de tristul cortegiu, îşi imagina că întreaga Uniune Sovietică era înmormântată în sicriul lui Cernenko. Gorbaciov măcar parea că va supravieţui mai mult de un an în funcţie şi nu mult după venirea lui la putere, Hassan primi un telefon de la un redactor nou, cu o minte reformatoare, care îl dăduse jos pe fostul lui redactor. Redactorul reformator găsise manuscrisul original al lui Hassan, cel din 1963, şi îl găsea mai precis şi mai uşor de citit decât oricare dintre versiunile ulterioare.

— Nu mai e nevoie decât să îl mai fasonezi un pic şi să îl actualizezi, spuse redactorul. Acum e momentul. Acum câţiva ani ai fi fost trimis în Siberia. Azi vei primi laude.

Nici măcar fervoarea împrospătată a revizuirii nu putea ţine pasul cu potopul de informaţii declasificate făcute publice de agenţiile statului. Timp de un sfert de secol, cartea lui nu fusese publicată pentru că era prea exactă. Acum nu mai putea fi publicată pentru că nu mai era, şi nu avea cum să fie, suficient de exactă. Avusese nevoie de ani de zile pentru a scrie varianta de trei mii de pagini. Nu avea cum să analizeze şi să încorporeze dezvăluirile care, scoase la lumină zi după zi, schimbau modul în care un istoric sovietic putea să interpreteze datele. Chiar şi aşa, termină o variantă de care era destul de mulţumit pe la finele verii lui 1989. După câteva luni, când a căzut Zidul

Berlinului, nici măcar o redacţie atât de consecventă în incompetenţa ei precum *Pravda* nu şi-a permis să speculeze asupra importanţei evenimentului. Redactorului reformator îi plăcu manuscrisul şi vru să programeze cartea pentru publicare în anul următor. Dar Hassan dădu înapoi. Titlurile dimineţii făceau ca munca de cu o seară înainte să pară deja învechită; a publica volumul acum era ca şi cum ai fi construit nouă zecimi dintr-un acoperiş. Coaja de state-tampon se subţia văzând cu ochii, pe măsură ce republicile se desprindeau de pe trunchiul Uniunii. Toată Europa Centrală doborâse conducerile comuniste, iar acum statele baltice, statele de la Marea Neagră, chiar şi Moldova vorbeau de secesiune. Pentru prima oară în două mii de ani, Cecenia avea o şansă la suveranitate. Totul se schimba. Trebuia să prindă asta în carte.

Şi totul s-a schimbat, chiar mai iute decât puteau degetele lui să scrie. Ceea ce el nu îndrăznise să spere, din precauţie, fusese smuls din visurile lui şi devenise realitate pe ecranul televizorului. În momentul astral al acelei zile de 26 decembrie 1991, pe când privea steagul roşu al Uniunii Republicilor Socialiste Sovietice – imperiul care se întindea pe unsprezece fuse orare, de la Marea Japoniei la ţărmul Balticii, cuprinzând peste o sută de etnii şi două sute de limbi; colectiva a cărei securitate ceruse sacrificiul a milioane de oameni, a cărei prostie slavă făcuse ca Hassan să fie deportat, cu tot neamul lui; acel miraj utopic concoctat de nişte tineri cruzi, care aveau mai multă grijă de mustăţile lor decât de moralitatea lor, întreg acel sistem oribil care îi spusese ce poate să fie şi să facă şi să gândească şi să spună şi să creadă şi să iubească şi să vrea şi să urască, sistemul condus de Lenin şi Zinoviev şi Stalin şi Malenkov şi Beria şi Molotov şi Hruşciov şi Kosîghin şi Mikoyan şi Podgornîi şi Brejnev şi Andropov şi Cernenko şi Gorbaciov, toţi acei pe

care, cu excepţia lui Gorbaciov, îi urâse cu un dispreţ pe care nici un autor nu ar trebui să-l nutrească pentru subiectul lui, un dispreţ înscris genetic în sângele lui, moştenit de la străbunii cu păr negru şi pielea smeadă – privind steagul acela alunecând în jos de pe catargul Kremlinului pentru ultima dată, atârnând fără vlagă în văzduhul nestrăbătut de boare de vânt, ca şi cum însăşi vremea ar fi dorit să îi administreze comunismului această din urmă umilinţă, şi-a petrecut braţele pe după umerii nevestei şi fiului său şi i-a îmbărţişat, în timp ce statul care îi refuzase dreptul la viaţă îşi dădea în linişte obştescul sfârşit.

În anul care a urmat şi-a pierdut editura, apoi postul la universitate, apoi soţia, care, într-o marţi dimineaţa, se stinsese la fel de discret precum trăise; el nu băgă de seamă decât la unsprezece ore după ce ea-şi dăduse ultima suflare. Drujbele tăcură şi pădurea crescu la loc, veni un război, apoi altul, iar Hassan rămăsese cu fiul lui şi cu cartea lui, şi speranţa de a-şi găsi împlinirea ori cu unul, ori cu celălalt era tot pe atât de deşartă ca şi aceea că aveau să supravieţuiască deceniului. Dar Hassan încă mai avea aceste două speranţe, iar într-o vreme în care orice credinţă se topise, actul posesiei era mai important decât ceea ce posedai. Lucrurile care îi prilejuiseră cea mai mare durere erau şi lucrurile cu care avea a trăi cel mai mult, iar acum, când totul se ducea de râpă, acestea îi deveniseră stâlpii care îl ţineau în picioare; dacă ar fi avut, în locul fiului de treizeci şi doi de ani, o durere de măsea de treizeci şi doi de ani, şi pe aceea ar fi preţuit-o la fel. Dar lucrurile nu aveau să rămână aşa. După-amiaza aceea prea caldă pentru timpul ei, cu un an, unsprezece luni şi trei zile înainte, când Dokka şi Ramzan se întorseseră de la Groapă – Dokka fără toate cele zece degete şi Ramzan doar fără *pes* – avea să fie ultima dată când Hassan îi vorbea fiului său.

La început Ramzan se făcuse că nu-i pasă, apoi a strigat, apoi s-a rugat de tătâne-su să-i vorbească. De unde avea Ramzan să ştie că va ajunge să ducă dorul dezaprobărilor monosilabice ale tatălui? Cum avea să fi ştiut că trăia doar ca reacţie la speranţele părintelui său, că avea nevoie de ele ca să ştie exact cum arăta persoana în care el nu putuse să se transforme?

— Fac asta pentru tine, aşa cum o fac şi pentru mine, îi spusese Ramzan cu logica disperată a celui care nici el nu crede ce spune. Avem generator, lumină electrică, avem ce pune pe masă. Ce mare crimă e că îţi fac rost de insulină? Că avem apă bună de băut?

Dar Hassan, care îşi ceruse scuze toată viaţa, cunoştea prea bine retorica justificării şi se obişnuise să-şi ignore fiul. După cinci luni, mânia fiului arsese toată şi în locul ei se pogorâse o deprimare adâncă. Paşii lui Ramzan umpleau noaptea. Curând, calmantele şi pastilele de dormit aveau să se adauge acelor hipodermice, buletelor de vată, spirtului şi insulinei aduse de la aprovizionarea armatei. Pastilele verzi, ca nişte ouă, îl lăsau pe Ramzan într-un soi de comă preţ de şaisprezece ore şi în aceste intervale, când casa respira şi podelele tăceau, Hassan intra în camera fiului său.

În incursiunile de la început inspectase sertarele, dulapul şi rafturile. În sertarul din stânga sus al biroului a găsit *kinjal*-ul cu lama de treizeci de centimetri pe care i-l dăduse lui Ramzan când împlinise şaisprezece ani, un cuţit pe care îl primise de la tatăl său, pe care acesta îl primise de la tatăl său. Între paginile unui manual de algebră, o listă cu numele celor pe care Ramzan îi ajutase să dispară. Pe listă apăreau trei nume când a găsit-o prima oară, împăturită frumos între paginile 146 şi 147, mult peste paginile în care se aventurase fiul său în anii de şcoală. Ultima dată când se uitase, cu câteva săptămâni înainte ca numele lui

Dokka să se adauge pe listă, erau înşiruite douăsprezece nume. Dar în cele mai multe dimineţi, ca şi în aceasta, a doua după dispariţia lui Dokka, Hassan nu simţea nici nevoia, nici dorinţa de a învinui pe cineva. Se aşeză, în schimb, pe pat, îi luă mâna lui Ramzan şi îi spuse:

— Azi-dimineaţă l-am văzut pe Ahmed şi a fugit de mine, spuse Hassan. A fugit în pădure şi s-a ascuns printre copaci pentru că sunt tatăl tău.

În astfel de clipe, când fiul său zăcea incrustat sub coaja unui somn greu, dăruit de chimicale, când vorbele-i se stingeau ca scânteile în vid, Hassan îşi dădea frâu liber gurii. Spunea poveşti din tinereţe, cerea îndurare pentru unii dintre săteni, ba chiar odată îi sugeră lui Ramzan să bea ceai de mentă ca să-i treacă tusea. Ce altceva ar fi putut să facă atunci când onoarea îi cerea să îi întoarcă spatele fiului său, când renegarea era singura rămăşiţă a autorităţii lui paterne? Conversaţiile acestea cu un singur vorbitor erau lungi drumuri peste poduri care nu duceau nicăieri, dar nu ştia nici un alt fel de a face punte peste hău; se bucura de prada colaboraţionismului pe care îl condamna, îşi respingea fiul pentru că îi lipsea compasiunea pe care nu îl învăţase niciodată să o arate.

— Dă-i pace lui Ahmed, şopti. Lasă fata în pace. Uită-le numele. S-au dus.

În birou găsi jungherul învelit, fără pompă, într-un maiou. Trei paşi mai încolo, mărul lui Adam al lui Ramzan se hâţâna ca o plută la vremea fluxului. O tăietură – atât ar fi fost de-ajuns. I-ar fi spus asta lui Ahmed mai devreme. Ar fi putut face un pas, apoi încă unul, apoi cel de-al treilea. Ar fi putut să proptească lama jungherului pe piept şi să se lase apoi să cadă, luând astfel gravitaţia drept complice. Ar fi fost sânge mult, dar asta ar fi putut suporta; un cecen, ştia el prea bine, avea mai mult sânge în el decât un rus, dar cu mult mai puţin decât un neamţ. Ar fi putut, aşa cum o făcuse şi în

alte dăţi; dar scoase un măr verde din buzunar şi îl tăie felii pe acela. Cotorul şedea cuibărit între două hălci de carne pală şi şterse cu maioul zeama de pe cuţit şi îşi dori să fi avut snaga de a fi schimbat zeama cu sânge. Ce fel de tată este acela care visează la uciderea propriului fiu? Chiar şi ucigaşii, siluitorii şi politicienii merită un tată care ştie să separe dragostea de repudiere, dar Hassan nu putea face asta; precum vopseaua turnată în apă, ceea ce simţea faţă de Ramzan era o unică, de nedespărţit întunecime. Neliniştit că doar trei paşi sunt între *kinjal* şi beregată, Hassan scoase mărul afară din cameră. Se aşeză pe treptele curăţate de zăpadă şi fluieră de trei ori.

Privi curtea în timp ce aştepta câinii să se arate din pădure. Pietrele de mormânt şi împrejmuirea de piatră a grădinii de zarzavat nu erau decât adâncituri şi moviliţe în zăpadă. Grădina fusese ideea nevesti-sii, una dintre puţinele cărora le dăduse curs în cei douăzeci şi trei de ani de căsnicie. Şarik, pe atunci doar un căţelandru, amuşina prin ogradă, ca şi cum ar fi împins cu botul o minge, şi Hassan a plantat seminţele în rânduri însemnate cu umeraşe de sârmă îndoită. Mâncărurile pe care nevastă-sa le gătea dintotdeauna prinseră curând gust nou, ca şi cum ar fi fost gătite de o altă femeie şi Hassan s-a gândit la acea femeie când au făcut dragoste, de cinci ori în primăvara aceea. Acum zăcea îngropată în spatele grădinii, alături de valijoara cafenie cu oasele părinţilor lui, comemorată de o adâncitură uşoară în zăpadă şi de un rahat de câine îngheţat.

Sălbăticiţi şi cu blana numai noduri, jigăriţi de lipsuri, câinii veniră în salturi către trepte. Fuseseră ai vecinilor pe care fii-su îi făcuse să dispară şi chiar şi în halul acela încă îi mai ştia pe nume. Se strecurară prin gaura pe care o tăiase în gardul de sârmă şi se strânseră în faţa lui, într-un semicerc strâmt, îmbulzindu-se şi scheunând la feliile de măr care cădeau din lama *kinjal*-ului.

Întinse mâinile şi câinii îi linseră zeama de pe degete. Ca şi ei, nu era binevenit în casele vecinilor şi lumea se ferea de el pe stradă. Ca şi ei, era un paria. Prinse o potaie maronie de bot, de la trufa cea neagră până la urechi şi, fără a-şi da seama ce se petrece, ajunse curând să o îmbrăţişeze aşa cum nu mai îmbrăţişase de ani de zile o fiinţă umană. Potaia – care fusese cândva darul unui soţ pentru femeia lui la a zecea aniversare a căsătoriei – îi linse grăsimea din păr.

— Crezi că sunt minunat, nu? Crezi că sunt cel mai bun, curajos, cel mai generos om căruia i s-au dăruit două picioare să bată lumea cu ele, iar câinele continuă să-l lingă, drept răspuns. Asta pentru că eşti un câine prost.

Se duse la bucătărie de unde se întoarse cu doi pui şi un picior de miel pe care le puse pe zăpadă, cu părul încă lipicios de saliva de câine, regele şi binefăcătorul fălcilor lor deschise. Nu avea să uite niciodată faţa fiului său în dimineaţa de după cea de-a cincea vizită la magazia militară, când deschisese frigiderul şi nu mai găsise decât borcane cu mirodenii scăldându-se în lumina celor treizeci de waţi. Ramzan se năpustise ca o fruntună în curtea din spate, unde câinii zăceau pe pământ, cu burţile umflate la soare, neputând să se mai mişte, nicidecum să se mai ridice în picioare, nicidecum să fugă, şi Hassan şedea acolo, printre ei, cu propriul buric privind spre nori, mărunţind iarba uscată, cu acea minunată şi deosebită lipsă de griji pe care doar bătrânii care au dormit cu câinii vagabonzi o pot resimţi. Ramzan răcni la el, ridicând o pulpă din care rămăsese numai osul curat-luminat, trăgând zgârciurile dintre fălcile clămpănitoare ale unui copoi orb, şi o fericire îndepărtată se întoarse către Hassan, ca un cuvânt al cărui înţeles îl ştii, dar pe care nu ţi-l aminteşti. Din acea zi, cu un an şi jumătate înainte, dezaprobarea lui crescuse de la tăcere la sabotaj. Dacă Ramzan folosea hrana ca justificare pentru

dispariţii, Hassan se asigura că ajunge toată la câini. Iubirea câinilor şi exasperarea fiului deveniseră singura lui sursă de plăcere. În replică, Ramzan începu să ascundă mâncarea prin casă, dar îşi dădu curând seama că, fie şi pregătită, carnea se împuţea. Cumpără apoi un lacăt pricopsit pentru frigider, inventat pentru occidentalii graşi şi care nu se pot controla; în fiecare dimineaţă scotea atât cât îi trebuia lui Hassan să mănânce în ziua aceea, apoi încuia. Doar că Hassan îşi dădea cele trei mese câinilor şi se lăsa să moară de foame, iar când slăbi destul, Ramzan abandonă tactica. După aceasta, Ramzan aduse numai mâncare la care câinii sunt alergici: ciocolată, stafide şi alune. Dar începură să-l doară dinţii, rahatul începu să îi semene cu o ciocolată elveţiană şi, cu o privire iute către insulină, Hassan îi reaminti că un diabetic nu poate trăi doar cu dulciuri. Fuseseră zile minunate; cât de tare îi plăcuse să-l terorizeze pe fii-su. În cele din urmă, băiatul cedă. Nu-l putuse învinge pe taică-su în isteţime. În ultimul an, comunicaseră doar prin privirile unui armistiţiu plin de resentimente. Hassan hrănea câinii ca şi cum ar fi fost singura lui familie, dar tot timpul îi lăsa suficient şi lui Ramzan, deşi nu mai mult decât avea restul satului ca să-şi ducă zilele în vremurile acestea de restrişte.

Hassan şedea şi zâmbea la cei şase câini, cu boturile în pământ, cozile fluturând leneş. Unul era chel, altul orb. Când şi când, câte unul o lua la fugă spre gard, hăituind vreun şobolan închipuit; în aburii nebuniei care se pogorâse peste întreaga ţară, chiar şi câinii aveau vedenii. Un ciobănesc alb şedea mai în spate. Lui îi aruncă cea mai bună bucăţică.

— Şarik! îl strigă, dar câinele nu îşi recunoscu numele.

Cu trei ani mai devreme, înainte ca trădarea fiului să le aducă mâncare de prisos, îi dăduse drumul câinelui. Ghearele îi dănţuiseră nebune pe

podea şi Hassan fusese nevoit să îi ardă vreo două ghionturi înainte ca animalul să se strecoare pe uşă afară. Trei zile patrulase câinele pe lângă gard, cu capul plecat, aşteptând ca stăpânul să-l cheme înapoi. Hassan n-a mai ieşit din casă până când Şarik n-a dispărut în pădure. Dar Ramzan, când au apărut primele cutii de alimente, a încercat să ademenească animalul din nou acasă, dar, de existase cândva vreo brumă de încredere între ei, se topise deja. Hassan nu mai putea griji de câine decât dacă se îngrijea de toată haita. Acesta era darul făcut de Şarik şi Hassan îi mulţumea în fiecare dimineaţă, oferindu-i cea mai bună bucată.

Câinii îl urmară în jurul casei, prin buruieni pe care frigul iernii nu le putuse ucide, prin făgaşele roţilor de camion săpate în noroi. Veneau după el, acordându-i o încredere pe care oamenii nu i-o arătau şi, când descleştă pumnii şi-şi flutură degetele, simţi boturile reci şi căldura limbilor.

— Ţi-am spus vreodată povestea ciubotarului şi a fiului său? o întrebă pe potaia cafenie. Da, de bună seamă ai mai auzit-o, Şarik o spune cel mai bine.

Păşi prin gaura din stradă unde se aflase casa lui Dokka. Câinii nu îl urmară în cenuşa îngheţată. Găsi colţul unde se aflase raftul cu cărţile lui Dokka, şi îşi îndesă în buzunarul hainei un pumn de cenuşă. Praful negricios i se topi în palmă.

— Ditamai dulăii, spuse el haitei care îl aştepta la limita dărâmăturilor îngheţate. Dar vă e frică să veniţi după mine…

Să vină după el unde? Unde era el?

Peste stradă, ferestrele acoperite cu perdele păreau doi ochi pe obrazul casei lui Ahmed. Dacă Ahmed plecase în zori şi spusese ca o să lipsească toată ziua, cine avea să aibă grijă de Ula? Cele mai dureroase revelaţii erau cele tăcute, momentele acelea în care harta se deschidea chiar la drumul sinuos care îl adusesee aici. O femeie bolnavă care rămâne singură toată ziua; nu se gândise la asta.

— Aş putea să mă duc la ea, să văd dacă e bine, dacă n-are nevoie de ceva, spuse, privind către câini, căutând încuviinţare.

Toţi erau o apă şi-un pământ.

— Dacă am grijă de o haită de câini, măcar atâta pot să fac, să am grijă de ea. Nu vă uitaţi aşa la mine. Nu sparg casa omului. Am cheia chiar aici.

Le arătă cheia pe care Ahmed, cu un rânjet mare pe faţă, i-o dăduse cu nouă ani în urmă, când banca care deţinea patru cincimi din casă fusese bombardată şi făcută una cu pământul. Câinii aplecară capul a neîncredere.

— Nu, nu m-a rugat, dar asta nu are importanţă. Sunteţi siguri că vrem să vorbim acum despre etichetă? Aş avea o grămadă de spus despre amuşinarea curului în semn de bună ziua.

Nu făcu bine doi paşi către casă, că o teamă crescândă puse stăpânire pe el. Dacă potăile o să creadă că le părăseşte pentru a căuta tovărăşie umană? Mă rog, aşa şi era, dar trebuia să le-o spună cu blândeţe. Erau suflete sensibile, chiar dacă mai deshumau ei câte un leş şi-l mâncau. Se aşeză într-un genunchi şi deschise larg braţele. Cu toţii, mai puţin Şarik, se repeziră să-i lingă urmele de ovăz din respiraţie, iar el le spuse cât îi iubeşte, cât de multă nevoie are de ei şi cum nu o să-i părăsească niciodată. După care câinele cel chel îi amuşină fundul.

Publicul canin cel extrem de pretenţios stătu şi privi cum bate la uşa din faţă.

— Vedeţi? le spuse. Nu am de ales, trebuie să folosesc cheia.

Deschise larg uşa şi traversă umezeala groasă, spre dormitor. O pereche de picioare subţiri, doar două cute sub aşternuturi, se foiră sub pătură. Trei minute o privi din prag. Pentru a doua oară în ziua aceea contempla odihna unei minţi rătăcite; apoi femeia se întoarse. O privi în ochii, iar ochii aceia îl priviră, la rândul lor, îndelung.

— Ai îmbătrânit, Ahmed, spuse femeia şi el nu putu să-şi înăbuşe un zâmbet.

Era ca un copil.

— Nu sunt Ahmed, spuse.

Ahmed avea opt zile când se întâlniseră pentru prima oară, în sufrageria părinţilor lui, în 1965. Luase bebeluşul în braţe şi o uşurare, cum nu mai avea să simtă vreodată, i se răspândi prin vene. Ochii de opt zile ai lui Ahmed adăposteau reflexiile a zece mii de posibile vieţi. Hassan nu era un om prea emotiv sau superstiţios şi nimic de genul acela nu avea să i se mai întâmple vreodată, dar a găsit atunci, culcuşite în ochii pe jumătate închişi ai pruncului, nenumărate, vorace chipuri, nici unul cunoscut.

— Îmi pare rău, spuse Ula. Mintea mea nu gândeşte cum trebuie.

Se aşeză pe marginea patului, lângă şoldul ei osos.

— N-ai de ce să-ţi ceri iertare. Eu mi-am petrecut dimineaţa vorbind cu câinii.

— Dacă nu eşti Ahmed, atunci cine eşti?

— Voiam să văd dacă ai nevoie de ceva. Dacă vrei să stai de vorbă cu cineva. Ahmed nu se va întoarce prea curând.

— Nu se va întoarce?

Părea că întreabă, dar nu era prea sigur. Nu avea în ea decât două note, şi, pe struna dintre ele, întrebările şi răspunsurile ei sunau la fel.

— Nu prea curând, spuse.

Trei pahare cu apă şi un bol cu orez încremenit şedeau pe noptieră.

Ghicindu-i nesiguranţa, femeia îl mai întrebă o dată:

— Tu ce cauţi aici?

— Mi-e dor să vorbesc cu oameni, spuse.

Când se auzi recunoscând asta cu voce tare, îl pufni râsul. Iată ce simplu era. Atât de singur era. Venise la o femeie neputincioasă ca să obţină ajutorul de care avea nevoie.

— Mi-e dor să pot vorbi. Timp de doi ani, Ahmed a fost singura persoană cu care am purtat vreo conversaţie.

— Dar ai zis că ai vorbit toată dimineaţa cu câinii.

Încuviinţă din cap şi zâmbi.

— Nu credeam că o să îţi aduci aminte asta. Cred că el este singura persoană cu care ai vorbit şi tu, în tot timpul ăsta.

— Cine?

— Ştii cum mă cheamă? o întrebă.

Femeia se strădui, dar nu-şi putea aminti nimic.

— Nu-i bai, spuse. E în regulă.

— Spune-mi o poveste.

— O poveste?

— Poveştile tablourilor. Toate sunt adevărate.

Hassan se încruntă. Nu ştia povestea nici unui tablou.

— Nu ştiu decât o singură poveste, spuse. Pot să spun că s-a-ntâmplat, dar nu pot spune dacă e adevărată. Ai văzut-o vreodată pe mama lui Ahmed?

Consideră privirea ei goală drept un nu.

— Mă bucur că ţii minte asta, pentru că nu ai fi avut cum să o cunoşti. A răpit-o cancerul când avea Ahmed şapte ani. O chema Mirza.

Femeia dădu din cap pentru că ştia că asta se aşteaptă de la ea.

— Dacă îţi spun povestea asta, îmi permiţi că ai s-o uiţi?

— Nu pot să promit nimic, spuse ea pierdută.

Bărbatul îi prinse încheietura mâinii, îi simţi pulsul chinuit. *O minte prea slabă pentru a distinge ziua de noapte poate însă trimite sângele care trebuie la locul unde trebuie*, gândi. Nu mai vorbise nimănui despre ea.

— O să îţi povestesc despre Mirza.

Auzise despre deportările în masă la doi ani după ce avuseseră loc, îi spuse Ulei, numai după ce el însuşi fusese deportat în Kazahstan. Pe 23

februarie 1944, de Ziua Armatei Roşii, o zi în care Hassan împuşca nemţi în estul Poloniei, NKVD-ul sovietic îi adunase pe ceceni în pieţele oraşelor lor şi îi îngrămădise cu forţa în nişte camioane Studebaker primite de la americani. Cei care opuneau rezistenţă sau despre care NKVD-ul credea că nu vor face faţă transportului erau împuşcaţi. Înghesuiţi într-un vagon de transportat cărbuni, părinţii şi sora lui Hassan au dormit pe nişte saci de porumb şi au mâncat boabe uscate de porumb în timp ce trenul şi-a croit încet drum către est. Când ajunseră în stepele Kazahstanului, soldaţii de acolo i-au tuns şi le-au dat cu prafuri împotriva păduchilor. Hassan nu a aflat niciodată ce s-a întâmplat cu sora lui, ştia doar că fusese văzută pe când se urca în vagonul de cărbuni, la Groznîi, dar nimeni nu o mai văzuse coborând. Părinţii lui au fost adăpostiţi într-un dormitor improvizat la subsolul unui colhoz, pe saltele făcute din paie, iar, când îi răzbea foamea, făceau făină din paiele saltelei şi prăjeau nişte turtiţe prăfoase care îi lăsau arşi de febră, dar cât de cât sătui. Când au rămas fără paie, au dormit pe piatra goală şi au făcut supe din grăunţele culese din balega cailor. Când a ajuns Hassan în Kazahstan, în toamna lui 1945, condiţiile se îmbunătăţiseră, dar părinţii lui pieriseră deja, iar el reconstruise povestea ultimului lor an de viaţă din amintirile vecinilor şi prietenilor lui şi ale Mirzei.

Mirza era doar un copil când Hassan plecase pe front, iar în 1947, când dăduse peste ea strecurând apa prin sădila de brânză, nu o recunoscuse drept fata care, pe când avea opt ani, fusese anchetată pentru că îşi desenase, cu cărbunele, o mustaţă sub nas şi defilase în pas de gâscă în jurul hambarului şi le poruncise lighioanelor să devină constructori mai activi ai comunismului.

— Dă-mi şi mie, îi ceruse el, însetat după drumul lung.

— Du-te la dracu’, îi spusese ea simplu.

A fost prima lor întâlnire. Avea să devină iubirea vieţii lui, dar nu avea de unde şti asta când făcu un pas în spate şi intră în bălegar până la nodul şiretului de la bocanci. Nu avea cum şti asta atunci când apucă găleata din mâna Mirzei şi îşi spălă bocancul în apa curată a fetei.

Un an mai târziu, directorul şcolii a murit şi Hassan i-a luat locul. Nu avea nici pregătire, nici experienţă, dar, după război, mâzgălelile copiilor semănau a pace şi el era fericit. Printre elevii lui era şi sora mai mică a Mirzei, o fetiţă isteaţă, cu unghiile atât de roase din carne, că nu ar fi putut apuca o copeică de pe tejgheaua unei crâşme şi care aşezase odată o piuneză pe scaunul fiului celui dolofan al comisarului, să vadă dacă nu explodează. Deşi îl salvase pe fiul comisarului de piuneză – şi astfel pe sora Mirzei de glonţ –, recunoscuse în ea fiorul de nesăbuinţă care îi bântuia familia şi care nu cerea decât să fie lăsat să-şi facă de cap.

Pentru ziua de 1 mai din 1950, Hassan a organizat o paradă a copiilor. Adulţii s-au aliniat pe strada cu borduri de piatră pentru a-şi întâmpina copiii cu urale şi pentru a evita pedeapsa cu zece ani de închisoare pentru neparticipare. Douăzeci şi trei dintre cei nouăzeci şi şase de copii care au defilat în acel mai nu vor mai ajunge să-şi vadă Cecenia natală. Printre ei şi băiatul comisarului, pentru că salonul bolnavilor de holeră, care nu avea nici un fel de respect pentru clasa politică, avea să se dovedească cel mai apropiat lucru de societatea egalitaristă pe care cei mai mulţi dintre ei vor apuca să-l vadă. Sora Mirzei fusese una dintre cele patru fete care, cocoţate pe un palet de lemn, au ţinut un bust de ghips al lui Stalin. De peste drum, Mirza privea cu mâinile în şold, singura pereche de mâini neîmpreunate în apaluze. Dispreţul ei trecuse prin el ca lumina prin ceţuri. A doua zi îl înfruntase în sala de clasă, cu o privire care ar fi putut reteza grumaji mai slabi.

— Eşti un laş, a spus şi cu acel singur cuvânt a scris un denunţ, o biografie şi o profeţie.

Aşa a fost a doua lor conversaţie.

În 1956, la trei ani după moartea lui Stalin, etnia cecenă a fost reabilitată printr-o singură trăsătură de condei a vreunui birocrat din depărtări. În seara primei zile în care veniseră trenurile să îi ia acasă, Hassan a urmat drumul pavat cu pietre palide care ducea la cimitirul cu pietre palide, cărând cu el o cazma şi valiza maronie pe care părinţii lui o împachetaseră cu doisprezece ani în urmă. Pământul era dur şi uscat şi i-a luat mai multe ore ca să ajungă la ei. Arătătorul mamei era îndreptat către el, prin noroi. Giulgiul luase locul pielii. Erau mai uşori decât se aşteptase, cu muşchii întăriţi de uscăciune. Le-a încrucişat braţele, a tras de picioare până când au plesnit tendoanele; s-a purtat cât a putut de cuviincios. I-a împachetat cu duioşie în căptuşeala decolorată a valizei. Oasele lor şedeau aplecate şi parcă în rugăciune. Nu făcuse nici o abluţiune şi brunul pământului şi al putregaiului îi ruginise mâinile, dar Dumnezeu avea să îi ierte aceste blasfemii mai mărunte. Îi oferiseră o viaţă cât se putuse de bună. Ar fi vrut să le poată oferi o moarte mai bună. A decis atunci că va scrie o istorie a părinţilor lui, a neamului lui, a acelei aşchii de umanitate pe care lumea părea atât de hotărâtă să o uite. Înfiptă în movila de pământ, cazmaua părea o piatră de căpătâi subţiratică. Nu fusese singur. Alte sute veniseră să-şi învie şi să-şi întoarcă morţii şi praful înroşea noaptea.

Când a ajuns la cabana lui, o colibă ascunsă în spatele un zid de piatră, a vrut să se spele pe mâini. Dar n-a făcut-o. S-a apucat, în schimb, să-şi împăturească alene cămăşile pe care le câştigase la cărţi de la gardienii Armatei Roşii, izmenele pe care le dezbrăcase de pe un leş, haina de marmotă pe care o văduvă kazahă i-o dăduse în schimbul promisiunii că numele răposatului ei soţ va rămâne pe limba lui timp de nouă ani, în rugăciunea de

seară. Valiza cea maronie şedea lângă uşă. Unsprezece ani visase să lase în urmă hainele împăturite, pentru orice etnie sovietică avea să cadă în dizgraţia puterii, să lase în urmă totul, doar părinţii să şi-i ia, şi a doua zi dimineaţă, când un fluier de locomotivă îi sfâşiase somnul, în visul ăsta se trezise.

Vagoanele de vite erau deja pline când a ajuns el la calea ferată. Refugiaţii priveau cu nelinişte trenul scufundându-se în iarba decolorată a stepei, care devenea singura unitate de măsură. Ţinându-şi echilibrul pe o traversă, sub un nor de fum care se ridica precum un roi de lăcuste ce revenea spre gura Domnului, o găsise pe Mirza.

— Mai eşti aici, spuse ea.

— Sunt, răspunse el.

Fata ridică valiza cea maronie.

— E uşoară.

— Sunt părinţii mei, răspunsese.

Aceasta fu cea de-a treia conversaţie a lor.

Refugiaţii îşi făcuseră tabără pe marginea căii ferate, de teamă să nu piardă următorul transport, dar Hassan, încrezându-se în cerul care avea să-i transmită zgomotul vagoanelor care se apropie, s-a întors în satul pustiu, alături de Mirza. Poteci de haine, mobile şi vase se prelingeau din uşile deschise ale caselor şi colibelor. Comisarul şi apropiaţii lui fuseseră primii care plecaseră, şi sediul Partidului, clădirea cea mai sănătoasă architectural pe o rază de mulţi kilometri, fusese părăsită. Au trecut prin sălile de şedinţă, cu pereţii tapetaţi cu anunţuri privind repatrierea, şi au ajuns în biroul comisarului. Trei scaune tapiţate înconjurau o măsuţă de cafea, pe care un stilou aurit şedea în poziţie de drepţi în suportul lui. În spatele lor, atârnând de tocul uşii, bustul de ghips al lui Stalin îi privea cu răceală. Hassan l-a ridicat de pe suport – două palme pe fruntea lui Stalin răsunară în craniul gol – şi l-a înfăşurat în

draperiile de culoarea vinului. Faţa Mirzei era de nerecunoscut din cauza aerului aprobator.

Hassan a dus bustul până în câmp şi, când l-a pus jos, iarba ţepoasă şi înaltă arunca raze în jurul chipului răposatului dictator. Mirza şi-a lăsat călcâiul să cadă pe tâmpla lui Stalin – şi el ce altceva ar fi putut face, când ea se uita aşa la el, decât să îi devină complice? S-a apucat să-i sfarme mustaţa mare şi cafenie şi ea i s-a alăturat, strivindu-i ochiul stâng; picioarele lor s-au împletit în cea de-a patra conversaţie până când bocancii li s-au albit de la praful de ghips şi astfel înfăptuiră, în cele din urmă, trădarea pentru care fuseseră acuzaţi cu doisprezece ani înainte. Chiuiseră şi strigaseră până când răguşiseră şi plămânii îi dureau şi vântul a dus departe praful acela şi totul a fost o sărbătoare. În cele din urmă, Hassan a întins draperia de culoarea vinului pe iarbă. Ea a întins mâna spre obrazul lui, iar el a prins-o de umăr. Pe pântec, în stânga buricului, un semn din naştere oval se întindea ca o pată de cerneală. Şi-a lipit buzele de el.

Ula închisese ochii, dar în liniştea aceea, Hassan simţi eliberarea mărturisirii ca un curent care îl poartă, acum, că încetase să se mai opună. Era minunat să se simtă ascultat şi iertat. Voia mai mult. Voia să şteargă trecutul pe care petrecuse o viaţă păstrându-l. Mai târziu, în biroul lui, îşi adună notiţele, ciornele, foile cu corecturi făcute cu roşu, tot-tot, le puse într-un cearşaf şi le duse în pădure. Avea să fie nevoie de multe drumuri, de multe cearşafuri înnodate, dar avea să piardă urma oricărui cuvânt pe care îl scrisese vreodată. Câinii se ţineau după el şi, în urma lor, venea amintirea acuzaţiei Mirzei, mai puternică acum, întărită de mărturisirea a patru decenii petrecute ca apologet al Sovietelor. Şi după ce focul îi va fi citit manuscrisul şi câinii se vor fi încălzit la focul acela şi cenuşa va fi înnegrit zăpada, ce va mai scrie? Nu istoria unei naţiuni care a distrus şi

istoria, şi ideea de naţiune. Ceva mai mic. O scrisoare către Havaa. Amintirile lui despre Dokka. Va începe cu cea mai dragă amintire despre Dokka, apoi se va întoarce la prima dată când l-a cunoscut şi va sfârşi cu naşterea fetei. Va fi primul lucru adevărat pe care l-a scris vreodată.

Capitolul 6

1994 1995 1996 1997 1998 1999 2000 2001 2002 2003 **2004**

În clipa aceea, Havaa ura spitalul. Ura chimicalele care iuţeau aerul şi îi ardeau gâtlejul, exact precum clorul folosit de mama ei la spălatul aşternuturilor, pe vremea când mai exista clor şi mai exista şi mama. Ura pacienţii, pe cei loviţi, pe cei cu fracturi, pe cei cărora le lua atât, atât de mult să moară. O ura pe Deşi. Asistenta era bătrână, asistenta era plicticoasă şi, dacă ea era chipul vieţii, atunci nu era de mirare că atâţia pacienţi alegeau moartea. Se încruntă la tâmpenia aia de linoleum galben, ce făcea Ahmed? Şi pe el îl ura. Aruncase un halat alb peste ea şi o lăsase de capul ei în sala de aşteptare, în timp ce bărbatul adus prin prelatele de la uşă umplea aerul cu vaiete şi podeaua cu sânge. Prin materialul subţire al halatului, Havaa privea umbrele frenetice alergându-se pe podea, chinuindu-se să oprească ce curgea din acel biet om. Când au terminat, au dispărut la capătul coridorului şi au lăsat-o singură aici, ca pe un cuier.

Şi acum Ahmed plecase acasă, o părăsise iar. Oare o să revină mâine? Da, era musai. Nici nu încape îndoială. Da, Ahmed se va întoarce mâine; se va întoarce mâine şi va merge la Groznîi, un loc unde ar fi trebuit să meargă *împreună*, aşa cum vorbiseră dintotdeauna, dar el va merge cu Sonja, pe care, clar, o plăcea mai mult decât pe ea, pentru că era mai mare şi avea sâni, şi probabil că o să facă nişte chestii pe care numai ei doi o să le găsească amuzante, cum ar fi să inventeze o cale pentru a te scărpina la un picior-fantomă, pe care nu-l mai ai, dar te mănâncă totuşi, iar mâine, când

se va întoarce, ea o să-l urască, dar până atunci o să-i fie dor de el.

Un membru-fantomă. Încă nu-l învăţase pe gardianul cu un singur braţ să jongleze, aşa cum îi promisese lui Ahmed, şi se ura că voia să-l impresioneze chiar şi atunci când nu era cu ea. Îl găsi pe gardian la intrarea în spital, adormit pe bancă. Purta uniforma de un verde şters a rebelilor. Îl împunse cu arătătorul în burtă cât putu de mult, ceea ce nu era cine ştie ce, pentru că omul nici nu prea avea burtă. Bărbatul se trezi cu un mormăit.

— Ce vrei?

— Să jonglez.

Omul închise ochii.

— N-ai nevoie de permisiunea mea. N-ai decât. Jonglează.

— Nu, am venit să te învăţ pe tine să jonglezi.

— Cred că glumeşti.

Nici măcar nu mai deschise ochii.

— Nu eşti un ciudat cu un singur braţ care stârneşte mila tuturor, spuse ea cât de încurajator putu.

Când Ahmed o învăţase să jongleze, cu şase luni în urmă, folosise nişte dreptunghiuri de tifon, care fluturau şi se roteau în adierea vântului ca un banc de peşti albi morţi de foame. Stătuseră în mijlocul drumului, unde doar adierea vântului ţinea loc de trafic, cu fâşiile de tifon unduindu-se în palele de aer, iar Ahmed striga ori de câte ori fata prindea vreuna. Îi luase o după-amiază întreagă ca să înveţe să jongleze cu una. A doua zi au stat în casă. Jonglatul ţine mai mult de minte decât de mâini, îi spusese Ahmed; în aerul nemişcător a învăţat în doar câteva minute.

— Jonglatul ţine mai mult de minte decât de mână, îi spuse ea paznicului.

— Am murit în somn, nu-i aşa? Şi am ajuns în iad, nu?

— Începi prin a arunca în aer o batistă, spuse şi îi arătă de îndată cum, cu gesturi teatrale.

Paznicul cel ciung începu să se roage.

— Izbăveşte-mă, Allah, din această hazna de răutate.

— Trebuie să te asiguri că împăturești batista, ca şi cum ai prinde-o de umărul unui partener invizibil. Un partener-fantomă. Asta ar trebui să-ţi sune cunoscut!

— Iisuse Hristoase, ascultă-mi ruga! îngână paznicul cel ciung, pentru cazul în care dumnezeul necredincioşilor ar fi mai receptiv.

— Apoi repeţi aceeaşi mişcare cu cealaltă mână.

— Crede că am şi cealaltă mână!

— Vezi eu ce bine fac? spuse ea cu tustrele batistele în aer.

— Braţul meu invizibil te loveşte peste faţă.

— Nici nu simt, spuse ea cu mândrie.

— Nici eu, spuse el mohorât.

— Pari cam morocănos. Poate că ar mai trebui să tragi un pui de somn.

Lăsându-l în urmă pe paznicul cel ciung, Havaa îl urî pe Ahmed încă şi mai tare; dacă nu putea să-i povestească, era ca şi cum nici nu l-ar fi învăţat pe paznicul cu un singur braţ să jongleze. O părăsise, aşa cum o părăsise şi tatăl ei, şi mama ei şi bandajă rana aceea cu toată amărăciunea încăpăţânată de care era în stare, ca să stea ascunsă, bine înfofolită, ca să nu vadă nimeni cum, în doar trei ore, ajunsese să îi simtă lipsa cu acel dor incredibil pe care îl rezervase părinţilor ei. Ar fi trebuit să ştie că Ahmed avea să o dea uitării tot atât de iute pe cât o uitase şi pe mama ei.

Pe Sonja nu o ura, sau nu atât ca pe Ahmed. De bună seamă, Sonja era dură şi iute la mânie, o neumoristă, o persoană care nu ar fi putut aduna într-un ceas glumele pe care Ahmed putea să le producă într-un minut. Dar asta era în regulă, pentru că Sonja era altceva. Sonja era şefa acestui loc, dând ordine tuturor şi chiar şi Ahmed se schimba la faţă când vorbea ea. Nu numai că era doctoriţă, dar era şi directoarea întregului spital.

Femeile nu ar fi trebuit să se facă doctoriţe; nu erau în stare de aşa muncă, de toată învăţătura aia, de timpul şi de dăruirea necesară, când ele aveau atâta treabă să ţină casele curate, să aibă grijă de copii, să gătească cinele şi să le facă pe plac soţilor lor. Dar Sonja era mai ciudată, mult mai minunat de năucitoare ca paznicul cel ciung; în loc de membre amputate, ea avea aşteptări ciuntite. *Nu avea* soţ sau copii sau o casă pe care să o ţină curată şi de care să aibă grijă. Ea era în stare de muncă, de şcoală, de ore lungi, de dăruire şi de tot ce mai era nevoie ca să conducă un spital. Aşa că, deşi Sonja era cam bolovănoasă şi iute la mânie, Havaa putea să îi ierte aceste defecte, care erau defecte doar pentru că mergeau împotriva a ceea ce se aştepta de la o femeie. Carapacea groasă şi ţeapănă ascundea sfidarea care reprezenta întreaga viaţă a Sonjei. Lui Havaa îi plăcea asta.

Astfel se preumbla pe coridor, încercând să-şi imagineze cam cum ar fi ea însăşi dacă ar fi să trăiască precum Sonja. Poate ar fi putut să fie arborist, ca tatăl ei. Nu se gândise că femeile ar avea voie să fie savanţi, dar, dacă Sonja putea să fie chirurg şi şef de spital, de ce să nu poată fi şi ea arborist? Sau anemone-de-marist? Încetini pasul ca să tragă cu ochiul în salonul unde dormea bărbatul fără picioare. Sângele i se închega, întunecat, pe bandaje. Ciotul îi ieşea de sub marginea cearşafului, ca o buturugă putredă de sub pătura de zăpadă. Dormea. Cumva, în somnul acela pâclos produs de heroină, proiecta prin vis monumentul soldaţilor căzuţi în război pe care, douăzeci şi trei de ani mai târziu, avea să îl construiască din oţel şi beton. Era singura persoană din spital pe care, în clipa de faţă, n-o ura.

— Şi eu care credeam că i-am spus să-şi găsească ceva de făcut, spuse Deşi, pătrunzând în încăpere cu bine cunoscuta-i încruntare.

— Păi, mi-am.

— Mi-am, zice ea. Mi-am ce?

— Mă gândeam! strigă Havaa, ca şi cum ar fi aruncat o piatră în faţa turtită a asistentei.

— Găseşte-ţi ceva mai util de făcut, spuse Deşi.

Tricota chiar şi aşa, sprijinită de perete. Ghemul i se rotea alene în buzunar.

— Sonja îţi dă ordine tot aşa cum îmi dai tu mie?

— Şi de ce-ar spune asta?

— Pentru că Sonja conduce spitalul.

— De necrezut, spuse Deşi oftând. Lucrez aici de dinainte ca Sonja să fi fost doar o lovitură în pântecul mă-sii, eram deja la pensie când am angajat-o şi tot ea e lăudată că ţine spitalul în spinare. Ăştia ţi-ar lua totul, chiar şi respectul unei fetiţe orfane cu prea multe întrebări pe limbă.

— De ce e condus spitalul de femei? Ce s-a întâmplat cu toţi bărbaţii?

— Au fugit.

— Dar ei sunt cei curajoşi.

— Nu, ei sunt ăia care îţi frâng inima şi te părăsesc pentru una mai tânără.

— Deci tu zici că femeile sunt uneori mai curajoase decât bărbaţii. Şi sunt şi doctori mai buni.

— Spun doar că, dacă vrei să ţii un bărbat lângă tine, trebuie să-i ascunzi pantofii în fiecare seară, ca să nu poată fugi.

— Nu înţeleg.

Deşi scutură din cap. Sfatul ei de suflet era demn de o răsplată şi uite-o acum, dându-l pe gratis unei fete care nu putea să-i aprecieze înţelepciunea greu dobândită.

— Doar să te ţii departe de oncologi, ai înţeles? spuse ea şi conduse fata spre sala de aşteptare. Dacă îţi aduci aminte fie şi numai asta, şi tot te scuteşti de cea mai mare parte a necazurilor. Acum, ce-ar fi să-ţi scoţi caietul şi să desenezi ceva?

— Cam ce?

— Habar n-am. Unde ţi-ar plăcea mai mult şi mai mult să te afli acum?

— Acasă la mine, spuse fata.

Credea că vorba asta înseamnă doar cei patru pereţi şi acoperişul care să o cuprindă, dar i se răspândiră în trup, o podidiră Ahmed, satul, părinţii ei, pădurea, tot ce nu se afla aici. Săptămâna trecută.

— Iar mie mi-ar plăcea să mă aflu aici, acu' patruzeci de ani, la început, când mi-au oferit slujba asta. Mi-aş flutura degetul sub nasul asistentei-şefe şi aş spune nu, nu, nu mă păcăliţi voi pe mine şi aş ieşi glonţ pe uşile alea.

— Ce prostie. Există hărţi care să-ţi arate cum poţi ajunge în locul unde vrei, dar nu există hărţi care să-ţi arate cum să ajungi în timpul pe care-l vrei.

— Ce-ar fi să desenezi tu harta aia?

— Numai dacă mă laşi să mă joc la etajul al patrulea.

— Copilă, dacă ar exista harta aia a ta, ar exista şi etajul al patrulea. Hai, desenează.

Coridorul înţepător, cu perdele de cauciuc, absorbi paşii lui Deşi şi Havaa rămase singură. Cu caietul legănându-i-se pe genunchi, se gândi la tatăl ei. Nu îl ura. Gândi asta, înţelegând-o, simţind cum îi trosneşte prin oasele braţelor, prin oasele degetelor, simţindu-şi braţele strângându-se în jurul pieptului, degetele încleştându-i-se pe umeri, cu acel tremur dinăuntrul ei care era doar bătaia inimii. În fiecare seară îi spunea poveşti despre o rasă de omuleţi verzi care aveau, în loc de faţă, doar un orificiu prin care vedeau, mâncau, miroseau, auzeau, gândeau şi vorbeau. În fiecare seară îi povestea un nou capitol şi atâtea nopţi se scurseseră, atâtea capitole fuseseră povestite, că ajunseseră să le spună capitole, şi nu poveşti, pentru că poveştile au sfârşit, dar a lor nu avea. După cum zicea tatăl ei, extratereştrii aceia verzi îşi distruseseră planeta într-un război civil

interstelar şi migraseră pe lună, ca să o ia de la capăt. În fiecare seară, cu civilizaţia prăbuşindu-se în jurul lor, tata îi povestea despre una nouă, care se construia pe faţa lunii. Spera că acolo a ajuns tatăl ei, sus, pe Lună.

Sonja intră pe uşă, duhnind a ţigară, cu ochii umflaţi şi degetele tremurând.

— Eşti aici, spuse Sonja surprinsă.

— Da, confimră Havaa. Aici sunt. Asta e sala de aşteptare.

Sonja aruncă o privire podelei, scaunelor, cu o oarece uimire şi dădu din cap, în cele din urmă.

— Ai dreptate. E sala de aşteptare, spuse şi se aşează pe scaunul pliant, lângă Havaa.

— Cum ţi-a fost ziua? întrebă Havaa.

Sonja ridică din umeri, îşi aprinse bricheta şi privi în gol, spre perete.

— A fost o zi bună. A ta?

— A fost bună.

Sonja oftă, închise ochii şi continuă să îşi aprindă bricheta într-un ritm lent, fără nici o noimă.

— O să mă ia şi pe mine federalii?

Un răspuns la întrebarea aceasta însemna că lucrul s-ar putea întâmpla şi, conform experienţei ei, orice oroare care se putea întâmpla în cele din urmă se întâmpla. Mai bine să te blindezi cu închipuirea. Să te întorci către tine, să te ascunzi în apele întunecate, printre anemonele-de-mare, în adâncuri în care rechinii nu te pot vedea.

Printre scaune, mâna Sonjei prinse mâna fetei.

— O să mă ducă federalii la tata? întrebă, deşi ştia că nici nu ar vrea să afle răspunsul la întrebarea asta.

Tatăl ei era uşa către lume; era singura deschidere prin care ea vedea, auzea şi pipăia. Fără el, nu avea cum să ştie ce vede sau ce aude sau ce simte; şi tot ce simţea acum era că el plecase.

— Hai să mergem la culcare, spuse Sonja.

Se ridică, ţinând încă mâna fetei.

— Închidem ochii şi uite-i, chiar acolo unde i-am lăsat, în propria lor sală de aşteptare, aşteptându-ne pe noi.

Capitolul 7

Optsprezece zile în şir a dormit Nataşa, de parcă visul ei închis ermetic ar fi fost adevărata ei casă, în care se repatria cincisprezece ore pe zi. Şi atunci, ce ar fi putut face Sonja? Nataşa era acolo, în siguranţă, vie şi suficent de reală ca să poată începe să-i poarte pică. În lumina alba şi plată a dimineţii, intră în dormitorul surorii sale, cu o ceaşcă de ceai fierbinte în mână, şi începu să inspecteze trupul femeii de parcă ar fi fost un cadavru sau un pacient în comă sau cineva pe care, cu mult, mult timp în urmă, îl invidiase. Ochii îi alunecară pe curbele şoldurilor, pe unghiul ciudat făcut de coatele pe care le putea scoate din articulaţii şi bandaja după bunul-plac. Pe marginea zimţată a unghiilor roase, de-a lungul picioarelor, tot lungi, tot zvelte şi pe puful brun de pe braţe pe care Sonja îl folosise, când apăruse, la pubertate, ca să o convingă pe Nataşa că se transformă în băiat. Pielea Nataşei spunea ce ea n-ar fi vrut să spună. Cicatricile tipice ale consumatorului de heroină îi împânzeau degetele de la picioare. Un mănunchi de arsuri de ţigară îi tatuau umărul stâng. Dacă Sonja ar fi găsit aceste urme pe pielea unui pacient de la spital, nu ar fi simţit milă, dar aici, în dormitorul Nataşei, mila o copleşea. Optsprezece zile în şir s-a dus să vegheze visele femeii, fără a lăsa în urmă-i decât o ceaşcă de ceai care se răcea.

Dar Nataşa nu era bine. În cea de-a optsprezecea seară, cum şedea în faţa fundului de tocat, pe care mărunţea două cepe şi un cartof, Sonja abordă subiectul.

— Cred că ar trebui să vezi un psihiatru.

Judecând după privirea pe care i-o aruncă soră-sa, ai fi zis că tocmai anunţase că vor mânca la cină fundul de lemn.

— Cred că ţi-ar face bine să vorbeşti cu cineva. Despre ce s-a întâmplat în Italia. Despre ce se va întâmpla, probabil, acasă, spuse ea.

— Vorbitul nu ajută la nimic.

— Ba ar putea ajuta cu câte ceva, spuse Sonja, subliniindu-şi vorbele cu tocatul cuţitului pe lemn.

— Nici o vorbă din lume nu va lipi jumătăţile alea de ceapă la loc.

— Mintea omului este ceva mai complexă decât ceapa.

Nataşa îşi trase părul pe spate, ca să aprindă o ţigară de la flacăra aragazului pe care, cu doisprezece ani înainte, tatăl ei îl cumpărase, la mâna a doua, de la o femeie care apoi nu mai avea să găsească un foc care să fiarbă un ou la fel de bine.

— Unii dintre noi ar fi fericiţi să aibă măcar o ceapă din asta între urechi.

Sonja vedea cum soră-sa fugea de ea, de subiect, de ceea ce s-a întâmplat în Italia.

— Gândeşte-te la minte ca la un muşchi, sau ca la un os, spuse privind în jos, către mult mai respectuosul public format din cubuleţele de cartof. Traumele emoţionale sau mintale nu se vindecă de la sine, aşa cum nu se vindecă un os fracturat lăsat netratat.

Nataşa dădu din cap către fundul de lemn.

— Convinge tu ceapa şi cartofii ăştia să se arunce singuri în tigaie şi atunci o să mă duc şi eu să vorbesc cu un psihiatru.

Deşi era enervantă, rezistenţa Nataşei era, de fapt, semn bun, nu? Încăpăţânarea era o tijă care avea să-i susţină şira spinării atunci când Sonja nu-i va mai ţine spatele. Şi, deşi ducea dorul unui strop de politeţe care să ungă rotiţele ruginite ale relaţiei lor, îndura cu bucurie vorbitul în răspăr şi datul ochilor peste cap, ştiind că sora ei nu şi-a

pierdut capacitatea de a o scoate din minţi. Nataşa era un pagur cu gura spurcată şi care fuma ţigară de la ţigară, care ieşea din cochilia lui doar în prezenţa Sonjei. Când Nataşa credea că este singură – în zilele în care Sonja trântea uşa, prefăcându-se că pleacă şi stătea apoi la pândă – căuta cochilii mai groase. I se rupea sufletul privind-o, prin gaura cheii, cum îşi împărţea camera în adăposturi tot mai mici. Muta biroul, patul şi comoda ca un copil carte mută mobila prin casă, construindu-şi un castel închipuit, încercuind structura cu un şanţ tocmit din pahare de apă. De partea cealaltă a găurii cheii, Sonja se ruga ca asta să o apere de balaur; în piept, inima, ca şi cum ar fost doar desenată pe un petic de hârtie, i se strângea ghem. Când se întorcea, toate mobilele se vor fi reîntors la dreptunghiurile lor de perete alb. Nu a pomenit niciodată de cele văzute, păstrându-le doar ca pe un avertisment că trebuie să fie blândă şi răbdătoare când prepara cina. Le şoptea mici nimicuri cartofilor şi cepelor, dar nenorociţii ăia mici erau la fel de încăpţânaţi ca şi soră-sa, nenorocita aia mare.

Nataşa cedă când îi atrase atenţia că, prin comparaţie cu interminabilele ei predici, discuţia cu un psihiatru ar fi floare la ureche. Recunoscu că mai vorbise cu unul la adăpostul pentru femei din Roma – cel care îi furnizase şi proviziile de Ribavirin pe şase luni, pe care Sonja le găsise în baie, medicament utilizat pentru tratarea hepatitei, de care Nataşa refuzase să admită că suferă, lucru pe care Sonja îl considera un mare rahat.

— Vorbea rusa cu accentual ăla ridicol italienesc, spuse Nataşa. Mi-era tot timpul teamă că o să înceapă să cânte operă.

— Niciodată nu fac promisiuni pacienţilor, dar ţie îţi promit că pe oricine voi găsi nu va vorbi o boabă de italiană.

Şi a încercat. Şi-a luat la mână toate contactele, ca să constate că toţi psihiatrii din oraş fie erau

morţi, fie plecaseră, fie dispăruseră. Personalul spitalului nu număra nici măcar un singur profesionist în sănătate mintală. Fuma, într-o după-amiază, în parcarea spitalului, simţind nevoia să ia la pumni norii de pe cer, dar vărsându-şi nervii pe un obiect mai la îndemână, capota unei Volga din ’83, atât de rablagită, încât simţi greţosul fior de a lovi un animal rănit doar pentru a-i spori durerea. Cum de ajunsese aici? Vorbea fluent patru limbi şi, cu toate acestea, pumnii lovind capota ruginită erau cea mai completă formă de articulare a înfrângerii suferite. În lunile care precedaseră întorcerea în ţară, inima i se întărise în jurul absenţei surorii ei, lăsând-o să o iubească pe Nataşa din închipuire aşa cum nu o iubise niciodată în realitatea trupului ei. Rămânea faptul că plecarea ei în exil adusese exilul Nataşei. Adevărul era că ea plecase prima din Cecenia. Adevărul era că ea fugise de războiul pe care Nataşa trebuise să-l îndure de una singură. Avea sens ca soră-sa să încerce aceeaşi tranzacţie, folosind singura monedă de care dispunea: trupul. Dar acum era din nou acasă şi avea nevoie de îngrijire medicală pe care Sonja nu putea să i-o ofere. Să fii o soră rea era ceva; să fii un doctor prost era un păcat cu mult mai grav. Deşi dădu de ea în parcare, dând pumni ruginii de pe capota Volgii rablagite. Lacrimile-i deveniră maronii când şi le şterse cu pumnul.

— Vrei să vorbim despre asta? întrebă Deşi.

— Du-te dracului! îi răspunse.

La cină, Nataşa primi vestea cu aroganţa-i caracteristică.

— Tot aia-i, spuse. Doctorii de cap sunt o decadenţă nepotrivită pentru o ţară ca a noastră. Sunt bideurile profesiei medicale.

— Ai putea să vorbeşti cu mine, se oferi Sonja, suficient de mârâit ca să se asigure că Nataşa va refuza.

Ceea ce şi făcu. Şapte ani şi trei săptămâni mai târziu, când Nataşa avea să dispară pentru a doua oară, Sonja se va învârti în jurul acelui moment, dând târcoale şi evitând orice atingere, fără a pune degetul pe rană: dar dacă s-ar fi străduit mai mult, dacă ar fi fost mai caldă, mai blândă?

Ascultând cum zgomotul străzii umple golul din conversaţie, Sonja se dădu bătută. Dacă lumea îşi pusese în cap să o înece, atunci nici ea nu o să mai înoate. Începu să îşi lungească orele de serviciu, orele de navetă. La bazar, negustorii vindeau orice se putea ridica şi căra: raţii de urgenţă, saci de cereale, suluri de ţesături, lână netoarsă, scânduri, aparate din bucătării industriale, muniţii abandonate de Armata Roşie, semafoare şi echipamente de rafinare a ţiţeiului. Trecu pe lângă stative cu pantofi vechi care bătuseră mai mulţi kilometri decât un avion de luptă federal, pe lângă blocuri cu mai multe urme de mortiere decât arsurile de pe umărul stâng al soră-sii, pe lângă schelărie exoscheletală, cu muncitori împingând la roabe cu de-ale zidăriei, până la capăt, la Spitalul nr. 6.

Şi cum cele optsprezece zile se transformară în douăzeci, patruzeci, şaizeci, salonul de urgenţe deveni capitala republicii în reconstrucţie. În fiecare zi, ajungeau aici cetăţeni cu atacuri de cord, cu pietre la rinichi, urgenţele mai uşoare ale unor timpuri mai paşnice. Când un bărbat veni şchiopătând, cu o accidentare de la fotbal, îl sărută pe obraz; bărbatul acela şi nevasta lui aveau să realizeze dala care, unsprezece ani mai târziu, avea să fie turnată în trotuar, fără prea mare tam-tam, în onoarea personalului spitalului din timpul războiului. Războiul se sfârşise; nimeni nu ştia că era doar primul. Cu toate acestea, penuria de materiale sanitare rămăsese o problemă.

Luă legătura cu fratele unui bărbat cu o mustaţă făcută din picioare de păianjen şi căruia îi salvase viaţa când explozia unei mine îi înfipsese în

piciorul stâng trei bile de rulment, patru şuruburi şi trei monede de zece copeici. Cu fratele se întâlni pe bancheta din spate a unui Mercedes care mergea în cercuri strânse pe o porţiune de asfalt cât un teren de tenis, aflată în faţa garajului lui din Volceansk, singura bucată de drum încă demnă de călcătura unei atari fine maşini occidentale. Nu avu nevoie de mai mult de o privire la încheieturile degetelor ca să îşi dea seama că are acces la rutele de contrabandă care şerpuiau prin munţii din sud.

— I-ai salvat viaţa lui Alu, spuse fratele, punându-şi o ţigară între buzele delicate, hidratate noapte de noapte cu balsam de aloe. Pentru asta îţi sunt dator cu o favoare. Una mică, pentru că dintre cei şase fraţi ai mei, Alu îmi place cel mai puţin.

Îi întinse o listă limitată la produsele medicale cele mai uşor de procurat: comprese de tifon, leucoplast, unguente antiseptice, măşti chirurgicale, mănuşi de cauciuc, feşe, termometre, foarfeci, bisturie, aspirină, antibiotic, fierăstraie de chirurgie şi calmante.

— Sunt chestii de bază. Orice distribuitor medical ar trebui să le aibă. E cam ce se găseşte într-o trusă de prim ajutor. Numai că am nevoie de cantităţi mari.

— Alu a vorbit frumos de dumneata, se văită fratele. Trebuia să mă gândesc că o să fii o pacoste. Altceva?

— Credeam că nu am dreptul decât la o favoare.

— Hai să-ţi spun o poveste, spuse fratele, ţinând ţigara ca pe o baghetă de dirijor. Când eram copil, aveam o broască ţestoasă pe care o botezasem tot Alu pentru că aveau în comun acea – cum să-i spun – idioţenie animalică. Odată, am plecat la Groznîi cu tata şi cu cinci dintre fraţii mei, la înmormântarea unui unchi de-al tatii şi am plecat atât de pe fugă, încât nu am avut timp să îi las de mâncare broaştei Alu. Frate-miu, Alu cel idiot, a rămas acasă cu mama, că avea febră. Într-o clipă atât de grea pentru mintea lui cât o nucă, de-i

ieşeau, sunt sigur, aburi pe urechi, idiotul de Alu şi-a adus aminte să-mi hrănească broasca. A adunat viermi şi greieri, probabil că i-a şi gustat înainte de a-i da iubitului meu crustaceu. De atunci, Alu-idiotul a crescut şi a devenit un hemoroid cât stânca Gibraltarului, dar în copilărie şi-a folosit singura idee bună la care a avut dreptul în viaţă ca să îmi hrănească mie ţestoasa şi, pentru asta, primeşti şi o a doua favoare.

— Ţestoasele nu sunt crustacee, spuse ea.

— Scuze, juma-de-crustaceu.

— Sunt reptile pursânge.

Fratele mârâi spre ea.

— Ar trebui să te auzi. Eşti absolut ridicolă.

— O ţestoasă este sută la sută reptilă, spuse femeia. Cred că şi Alu ştie asta.

— Nu mă jigni. Toată lumea ştie că ţestoasele sunt crustacee după mamă.

— Explică-mi, spuse Sonja, foindu-se pe banchetă, în timp ce maşina se rotea în cerc.

— O şopârlă fute un crab şi nouă luni mai târziu apare o ţestoasă. I se spune evoluţie.

— Sper că profesorul tău de biologie a fost trimis în gulag, spuse ea.

Prinse privirea şoferului în oglinda retrovizoare. Şoferul crescuse într-un cătun de munte în care erau mai mulţi oameni care credeau în căpcăuni decât cei care credeau în automobile. Primul război îl catapultase de pe spinarea măgarului într-un Mercedes şi el privea războiul ca pe un noroc neaşteptat într-o viaţă altfel plină de dezamăgiri.

— Nu pot să cred că îţi dau voie să operezi oameni având o cunoaştere a naturii atât de incompletă, spuse fratele.

— Ce alte animale mai apar aşa?

Fratele îşi tuguie buzele.

— Balena.

— Stai să ghicesc. Un peşte cordeşte un hipopotam?

— Pe aproape, un elefant, spuse fratele râzând.

— Desigur, spuse Sonja. Cum am putut uita de hoardele de elefanţi care bântuie în largul oceanelor.

— Nu mi-aş dezonora niciodată mama, dar unii ar putea crede că Alu este pe jumătate maimuţă. Deci, îl trec pe Darwin drept a doua favoare?

Sonja scrise la repezeală nişte titluri pe listă şi i-o dădu înapoi.

— Dumnezeule, exclamă fratele, eşti mai rău decât mi-aş fi închipuit vreodată. Nu-i de mirare că te-ai înţeles atât de bine cu Alu. *Metode moderne în interogarea psihologică*. *Tulburarea de stress posttraumatic: Cauze, simptome şi tratament*. *De la victimă la supravieţuitor: Cum să treci peste viol*. Asta vrei? Credeam că vrei cocaină sau o târfă sau ceva.

— Arăt eu a cineva care are nevoie de o târfă?

Fratele era tot numai rânjet.

— N-am întâlnit niciodată pe cineva care să aibă mai mare nevoie.

— Poţi să faci rost de ele sau nu?

— Om vedea. Arme, droguri, uraniu, curve, ostatici, nici o problemă. Dar nu mi s-a cerut niciodată să procur cărţi sau materiale medicale. O să fie o provocare.

Mercedesul mergea în cercuri ameţitoare. Voia să iasă din maşinăria asta rotitoare, care-i făcea greaţă. Şi, mă rog, ce nu era în regulă cu Alu? Prin comparaţie cu omuleţul ăsta ridicol, care vorbea de parcă ar fi trăit în lampa unui djinn, Alu era un cetăţean model. Dar ce putea face? Cei care aveau glonţul aveau şi bandajele.

— Poţi să le procuri, sau nu?

— Nu mă jigni, spuse bărbatul. Pot fura şi petele de pe un leopard al zăpezii.

— În cazul ăsta, îţi mulţumesc.

— Asta-i tot? Nimic altceva? Că, dacă ieşi din maşina asta, nu mă vei mai vedea niciodată.

Oare ce ar fi putut să-i ceară? Transport către Georgia? Bilet de avion de la Tbilisi la Londra? O

viză în paşaportul pe care încă îl purta cu ea, în chimirul de la brâu, ori de câte ori ieşea din casă?

— Ba da, spuse.

Aerul vibră. Norii galbeni priveau cu indiferenţâ.

— Vreau una dintre ţigările tale.

Luă ţigara aia şi o fumă în drum spre bazar, unde, câteva zile mai târziu, pe când căuta pânzeturi, avea să dea peste o maşină industrială de făcut gheaţă, la un wahhabit care vindea arme. Era o maşinărie grozavă, cenuşie, cu un interior de plastic de culoarea borşului de cartofi şi cu un grilaj pentru ventilaţie frumos decorat, la spate. Capacul de oţel îi reflecta ceţos chipul în interiorul siglei hotelului Intourist, de pe vremea sovietelor. Trei fraţi vitregi, acum în vârstă de şaisprezece, unsprezece şi respectiv opt ani, fuseseră concepuţi pe acel capac de oţel, nici unul neştiind încă de existenţa celuilalt. Negustorul cu unghiile pătate de nicotină, cu ochelari cu rame din sârmă şi cu barba lungă a celor din mişcarea religioasă wahhabi, descrise maşina.

— Gorbaciov, Brejnev şi Bee Gees – toţi şi-au răcit băuturile cu gheaţa produsă de această maşină minunată. Este o vedetă printre maşinile de gheaţă, admirată şi invidiată de cei de o seamă cu ea. Tăviţele de cuburi din întreaga Cecenie au, pe pereţii camerelor lor frigorifice, poze cu maşina de la hotelul Intourist şi li se spune că, dacă se străduiesc din greu şi de cred cu toată inima în ideologia gheţii, pot ajunge, cândva, la înălţimea ei. Ai putea spune „Bine, Mullah Abdul, dar nu am *nevoie* de o maşină industrială de gheaţă care poate furniza, la nevoie, douăzeci de metri cubi de gheaţă pe oră“. La asta îţi voi contraargumenta: dar ce zici de nişte apă curată? Vezi tu, H2O ăla pur, fără păcat, îngheaţă la exact zero grade, temperatura la care este calibrat cu mare precizie termometrul acestui colos magnific. Apa care conţine sedimente, minerale, bacterii şi paraziţi

îngheaţă la o temperatură un picuţ mai joasă şi astfel rămâne lichidă şi se scurge la canal. Apa îngheţată rămasă este curată ca fecioarele din paradis, cu care sper că voi face cunoştinţă cât de curând, dacă Dumnezeu m-o considera vrednic.

Sonja dădu din cap, neimpresionată. Pe mesele de carton de alături şedeau arme de toate mărimile şi calibrele, cingători cu muniţie, ţevi de canalizare transformate în lansatoare improvizate de rachete Stinger, mine de teren şi casete video cu *Baywatch*.

— Ce cauţi? continuă neguţătorul. Grenade cu fragmentare? Gloanţe cu capete concave? Dacă mă laşi câteva zile, îţi pot aduce o vestă cu C4 care să fie chiar pe măsura ta.

Şi-l amintea, era profesorul de chimie care o plesnise peste fund de trei ori în tot atâtea luni şi care se aştepta ca ea – studentă în anul întâi pe atunci – să îi mulţumească pentru că a scăpat-o de albina invizibilă care trăia la el în birou. Pe vremea aceea era un cu totul alt om, venea la cursuri în fiecare dimineaţă cu obrajii proaspăt raşi şi cu o haină de catifea reiată mirosind a stătut, dar îi recunoscuse mâinile delicate cu care alunga albinele, încolăcite acum pe ţeava unei mitraliere.

— Poate că ar fi mai bine să vorbesc cu soţul tău, spuse bărbatul. Aş vrea să am două vorbe cu el despre cum te lasă să ieşi pe stradă îmbrăcată aşa.

— *Fuck off, you disgusting little man*[6], spuse Sonja în engleză.

6. Du-te naibii, omuleţ dezgustător (în limba engleză, în original).

— Mai şi vorbeşte în limbi străine, mormăi pentru sine neguţătorul. Un alt semn că sfârşitul e-aproape. Ascultă la mine, femeie. Asta e treabă serioasă. Dacă te îmbraci aşa, ca diavolul să-ţi vadă chipul şi părul, o să se întoarcă ruşii, să ştii, şi doar voi, femeile, o să fiţi vinovate.

Dacă nu ar fi avut la îndemână dotările unui mic arsenal, i-ar fi tras un şut în acum pioasele lui boaşe. Dar aşa dădu doar din cap şi se îndreptă spre standul de metraje.

Se întoarse acasă cu valuri de pânză verde şi purpurie şi le desfăcu pe podeaua dormitorului. Adolescentă fiind, respinsese oferta mamei ei de a o învăţa să-şi croiască haine; chiar şi la acea vârstă, o atare îndeletnicire domestică îi insulta ambiţiile; acum, cu ochii plecaţi, privind materialul de parcă o pereche de pantaloni s-ar fi putut materializa doar prin forţa concentrării ei, se simţea ca Sonja cea idioată. Nu-i trecu prin cap decât o idee. Îşi luă măsurile cu un centimetru, apoi le desenă pe pânză şi croi pe conturul picioarelor, cu o forfecuţă de unghii. Timp de două ore, cusu una de alta cele două bucăţi, cu aceeaşi cusătură pe care o folosea la răni. Când sfârşi, îşi admiră creaţia. Cusătura ţinu când trase de ea şi degetul cel mic intra la fix în butonierele de la şliţ. Îşi imagină cum ar arăta cu buzunare, poate şi cu bride pentru curea. Dacă mergea, putea să facă o haină şi o bluză. Poate că putea să lanseze o linie de îmbrăcăminte – *haute couture* din zona de război, toate veniturile mergând către sprijinirea spitalului – şi să exporte hainele cusute de mână către bulevardele festonate cu buticuri ale Londrei, acolo unde şi ea consimţise tacit la practica Occidentului de a consuma, între adormirea conştiinţei, arta şi cheesburgerii din Lumea a Treia.

De abia când încercă să probeze pantalonii înţelese ce greşeală făcuse. Trasase exact pe mărimea coapselor, fără să lase loc de tivuri, aşa că se luptă cu pantalonii, prăbuşindu-se pe saltea şi ridicând picioarele spre tavan în speranţa vană că gravitaţia va avea milă de ea. Un efort extenuant. De ani de zile nu se mai agitase atâta fără măcar speranţa unui orgasm. Când reuşi, în cele din urmă, să-şi tragă pantalonii peste şolduri, dădu cu

ochii de rânjetul de o sută de waţi ai Nataşei, în pragul uşii.

— De când stai şi te uiţi?

— Nu de cât de mult aş fi vrut, nici pe departe.

— Dar dormeai! Întotdeauna dormi când gătesc sau dau cu mătura sau caut baterie pentru maşină sau plâng sau fac orice altceva matur şi util, dar apoi tot timpul te trezeşti ca să vezi cum o dau în bară. Cum faci? Citeşti gândurile? Dacă da, atunci ştii ce gândesc acum; dacă nu, să ştii că mă gândesc la un gest foarte mitocănesc.

— Încearcă să te ridici, sugeră Nataşa, mult prea veselă.

Sonja mai degrabă şi-ar fi amputat picioarele cu forfecuţa decât să se umilească încă şi mai mult, dar ce putea face? Să refuze? Să accepte că a dat greş? Nu. Îşi puse palmele pe marginea patului. Împinse. Cu braţele tremurând, cu picioarele imobilizate, l-ar fi lăsat pe libidinosul profesor de chimie să îi plesnească o după-amiază întreagă albinele invizibile de pe fund în schimbul unei perechi de pantaloni care să-i vină. La punctul culminant al ridicării, când o văzu iar pe Nataşa, ochii i se prefăcură în cărbuni, pentru că ce, era atât de greu să îi mulţumească? Să fie apreciată? Să i se spună că toate brioşele din Anglia valorau mai puţin decât cartofii şi cepele cu soră-ta? *Da, se pare că cer prea mult*, îşi spuse Sonja, *sau prea mult de la tine, prietena mea mâncătoare de cartofi, tu, care crezi că eşti singura persoană din lume care înţelege pierderea şi chiar şi pe aceea refuzi să o împărtăşeşti cu mine*.

Dar privirea i se pierdu odată cu echilibrul. Scândurile de lemn ale cracilor pantalonilor o aruncară în faţă şi, fluturând din braţe, căută sprijin la Nataşa. Nu era nimeni altcineva care să o ajute.

Şi Nataşa o prinse. Impactul îi străbătu coloana, eliberând tensiunile încolăcite între vertebre. Când au ajuns atât de jos? Când s-au supărat atât de tare, încât actul Nataşei de a o prinde să nu cadă cu

nasul în podea avea semnificaţia unui gest de nemaipomenită iubire frăţească? Lacrimi străbătură prin ochii strânşi ai Sonjei. Din mijlocul podelei fu scos un dop prin care se scurseră toate tensiunile.

— Sunt cei mai urâţi pantaloni pe care i-am văzut vreodată, spuse Nataşa, încă sprijinind-o.

Era prima oară când se îmbrăţişau de la revenirea ei. Aveau să mai treacă doi ani şi un sfert până să se întâmple din nou.

— Par vopsiţi direct pe tine.

— Nu-mi simt degetele, strigă Sonja. Nu cred că îmi mai circulă sângele de la genunchi în jos.

— Ar trebui să-i foloseşti la spital, ca garou.

— Nu vreau să fiu aici, Nataşa. Sunt atât de-al dracului de nefericită. Vreau la Londra.

— Nu-i nimic. Sunt doar nişte pantaloni. Uite ce facem.

Apucându-i de talie, Nataşa îi sfâşie în două cu o singură mişcare. Sonja îşi trase capetele peste călcâie şi îşi întinse coapsele strivite. Luă bucata de material, cu conturul coapselor decupate, şi îşi aplecă capul, privind prin tăietură la Nataşa.

— Cred că aici e genunchiul.

— E un genunchi foarte frumos.

— Ce să fac cu el?

— Nu cred că mi-ai mai cerut vreodată părerea.

— Nu o să fac un obicei din asta.

— Ai putea.

— Zi-mi ce să fac.

Nataşa se uită la material.

— Şi eu aş avea nevoie de nişte pantaloni noi.

Sonja zâmbi şi îi întinse Nataşei forfecuţa de unghii.

În ciuda momentelor de reconciliere, surorile reveniră curând la politica lor de evitare politicoasă. Când, după serviciu, Sonja dorea o companie ceva mai puţin complexă, se ducea alături, la vecina Laina. Laina nu părea niciodată deosebit de încântată să o vadă pe Sonja, dar, zilele

acelea, nu părea deosebit de încântată de nimic, şi Sonja nu o lua personal. Bătrâna primea zilnic vizite de la fantome, îngeri, proroci şi monştri şi, uneori, Sonja se întreba dacă ea însăşi nu este, pentru femeia asta, doar o halucinaţie ca oricare alta.

— Am văzut ieri, la bazar, o maşină de făcut gheaţă, spuse.

Laina nu-şi ridică ochii de la fularul pe care îl împletea, temându-se să ridice ochii cu atât de multe creaturi care aglomerau spaţiul din jurul ei.

— Pe vremuri a răcit paharele celor de la Bee Gees, sau aşa spunea cel care o vindea. Să nu te întorci niciodată cu spatele la el, Laina. Nu e niciodată vorba de albine.

— Îţi poţi da seama după cum merg că sunt un bărbat iubitor de femei[7], spuse Laina, fără să ridice ochii de la vârful andreleleor.

> 7. „*You can tell by the way I use my walk I'm a woman's man*“, versurile de deschidere ale cântecului *Stayin' alive*, cântat de Bee Gees.

— Ştii cântecul ăsta?

— De bună seamă. Oamenii obişnuiau să-l recite la război. Nici nu ştiam că e cântec. Mult timp am crezut că e din Coran.

Sonja zâmbi, bucuroasă că încă mai putea fi surprinsă de ceva.

— Nu am ştiut niciodată că Bee Gees pot să fie atât de profunzi.

— Am văzut şase care pe cer, azi. Mai bine aş fi văzut o maşină de gheaţă.

Timp de o oră, Laina îi descrise o bogăţie de fenomene supranaturale. Arhanghelul Gabriel a zburat, fluturându-şi aripile, într-un coteţ de găini fără de cocoş în Zebi-Yurt, iar a doua zi ţăranul a găsit opt ouă imaculat concepute. Un băiat din Groznîi l-a bătut pe bunicul lui, un maestru clasa a treia la şah, aflat pe poziţia o mie şase sute optzeci şi patru în lume, după un joc care a durat treizeci şi

nouă de zile şi nopţi nedormite, care l-a lăsat pe bunic atât de uimit, de mândru şi de extenuat, încât muri în curând. O bandă de moroi s-a ridicat din morţi la graniţa Daghestanului şi a deturnat trei camioane de transport ale Crucii Roşii, lăsându-i pe şoferi legaţi fedeleş şi legaţi la ochi şi plutind vrăjitoreşte la trei metri în aer.

— A înviat Stalin, spuse Laina.

— Ştiu, răspunse Sonja, e prim-ministrul Rusiei.

O săptămână mai târziu, în drum spre serviciu, când o ajunse din urmă Mercedesul negru, fu sigură că se aventurase într-unul dintre delirurile Lainei. Mercedesul frână scurt, ridicând o perdea de praf de-a lungul drumului. Cauciucurile – cândva într-atât de elegante, că nu puteau decât să meargă în cerc pe un teren de tenis – fuseseră înlocuite cu unele de jeep blindat, înălţând caroseria cu o jumătate de metru. Plăcuţele cu numere suedeze, observă ea, încă mai erau la locul lor. Fereastra fu coborâtă şi unghiile acelea minunate îi făcură semn să se apropie.

— Credeam că nu o să ne mai vedem, spuse ea, trăgând portiera.

— Şi eu îmi tot spun că n-o să-l mai văd vreodată pe Alu, dar el tot fratele meu rămâne. Mă intrigi. Ai trăit la Londra ani de zile, dacă informaţiile mele sunt corecte, ceea ce se întâmplă întotdeauna. Dacă ai fi rămas, ai fi putut primi acum cetăţenia. Nici măcar eu nu-mi pot trece numele într-unul dintre paşapoartele alea frumoase, maronii. Şi totuşi te-ai întors.

— Am familie aici, spuse ea stânjenită.

— Când familia mea vine în vizită, ascund hârtia igienică, ca să nu stea prea mult.

— Ai putea să mă duci înapoi la Londra?

— Puteai să întrebi. Dar atunci, eu cu cine aş mai fi vorbit? Nimeni, cu inteligenţa ta, nu s-ar fi întors de la Londra, ceea ce înseamnă că eşti fie unul dintre savanţii ăia idioţi, dar mai uşurel cu savantlâcul, ori eşti cu totul deosebită. Singurii

care se întorc sunt cei ca mine, cei care ştiu câţi bani se pot scoate de aici.

Prin fereastră vedea cum marginea oraşului lăsa loc câmpurilor brune, secţionate de urmele şenilelor. Erau pe drumul către Groznîi.

— Nu sunt aici pentru bani.

— De aia mă nedumereşti atât de tare.

Ajunseră la garajul din Groznîi după două ore. Doi bărbaţi cu feţe de brute îi întâmpinară la poartă cu Kalaşnikovurile în mână, unul din ei la doar trei săptămâni distanţă de a-l ucide pe celălalt în urma unei dispute pornite de la nişte indicaţii de drum, iar Sonja spera cu ardoare că iubirea traficantului pentru ţestoasa Alu va depăşi dispreţul lui pentru Alu Cel Mai Nefericit Frate Mai Mic din Istorie. Trei camioane şedeau la capătul aleii asfaltate. Fratele o conduse până la primul, al cărui lacăt lovit de gloanţe atârna încă de o jumătate de toartă sclipitoare. Deschise uşa şi lumină scurt interiorul cu o lanternă. O trusă de prim ajutor de la Crucea Roşie trona în mijlocul cercului de lumină gălbuie. Cercul porni să lumineze cutii de carton zdrobite şi sute, nu, mii de truse de prim ajutor.

— Astea sunt de furat.

— Evident că sunt şi nu fără bătăi de cap, trebuie să ştii. Dar, aşa cum chiar tu singură ai spus, aproape tot ce-ţi trebuie se găseşte într-o trusă de prim ajutor.

— Ce au păţit şoferii?

— Dar ce te interesează?

Îşi putea da seama că o pune la încercare, gata să îi teşească orice ascuţiş de protest moral cu o predică despre relativismul războiului, sau poate cu un alt exemplu de dispreţ faţă de Alu. Deschise prima trusă şi îi inspectă conţinutul. Patru comprese absorbante, opt fâşii de leucoplast, un tub de unguent antiseptic, o mască chirurgicală, două mănuşi de cauciuc, o rolă de tifon, un termometru, un pachet de aspirine şi o foarfecă.

Închise capacul, strânse la loc chingile, nu avea ce să-i dăruiască în afară de recunoştinţă. Din partea ei, şoferii puteau să fie legaţi fedeleş sau răniţi, că acum avea cremă să le dezinfecteze tăieturile, tifon să le panseze rănile, ba chiar şi foarfeci, să taie orice sfoară vrăjită care i-ar fi ţinut suspendaţi la trei metri de pământ.

— Şi morfina?

— Era să uit.

Trase de pe scaunul din faţă o sacoşă neagră de fâş, o sprijini pe bara de protecţie şi îi deschise fermoarul. Pe fundul ei zăcea o cărămidă de praf alb învelită în plastic.

— Morfina e prea scumpă, îi spuse femeii.

— Asta ce e?

— Heroină.

Cuvântul singur cântărea zece kilograme. Praful acesta fusese fiert şi injectat între degetele de la picioarele Nataşei de două ori pe zi, timp de opt luni. Dumnezeule. Şi pentru prima dată în nu mai ştia câte zile, răsuflă uşurată că Nataşa e acasă, în siguranţă, baricadată în spatele unui şanţ de apărare construit din pahare de apă, departe de colţii balaurului.

— E neamestecată?

— Pe-aici nu găseşti zahăr nici cât să îndulceşti o ceaşcă de ceai.

— Am cerut morfină.

— Chiar dacă mi-ai fi făcut serviciul de a-l lobotomiza pe Alu cât se afla în grija ta, tot nu ţi-aş fi putut face rost de morfină. Heroina e mult mai ieftină.

— Atunci vreau altceva.

— Şi eu. În spitalul tău sunt doar câteva secţii deschise, da? Dacă îmi închiriezi ceva spaţiu nefolosit, putem continua acest aranjament.

— Pentru ce?

— Pentru depozitele mele.

— Fără arme, droguri sau oameni.

— Fireşte că fără, spuse. Pe astea le ţin acasă. Nu, în principiu tezaure naţionale furate de la muzeele orăşeneşti, pe care le pot vinde în afară.

— Bine. Vreau o maşină de gheaţă. Spitalul a rămas fără de câteva luni. Un bărbos vinde în bazar una frumoasă, luată de la hotel Intourist. Poţi să fii oricât de dur cu el. Şi cărţile pe care ţi le-am cerut unde-s?

— Ţi-ai ales o meserie greşită, spuse bărbatul, plăcându-i încăpăţânarea ei. Eşti un negociator perfect. M-ai fi scos de pe piaţă. Mi-a fost greu să fac rost de ele, dar o să ajungă în curând. Un văr de-al treilea din Vest le comandă pe Amazon.

— Ce-i aia?

— Habar n-am. Puştiul ăsta poate face să-ţi apară cărţile de neunde. Şi el o să mă scoată de pe piaţă.

Scutură din cap.

— Lumea întreagă conspiră să mă scoată pe mine de piaţă.

— Şi mai e ceva.

— Acum chiar începi să mă enervezi. Dacă o ţii tot aşa, data viitoare va trebui să-l aduc pe frate-meu cu mine.

— Vreau nişte haine noi.

Bărbatul râse şi râse şi râse.

Două săptămâni mai târziu, Sonja se întoarse acasă purtând un pulover maro de caşmir, cizme de piele de culoarea ruginii şi o pereche de blugi strâmţi, gen o-măsură-prea-mici, care scoteau în evidenţă curbe pe care profesorul de chimie ar fi văzut roiuri întregi de albine dacă ochii l-ar mai fi slujit. Greutatea manualelor de psihologie îi trăgea în jos bridele rucsacului. Mâna stângă, strânsă în jurul unui pahar cu gheaţă, îi amorţise.

Pe palier, se opri la uşa Lainei, vrând să lase gheaţa pentru vecina ei. Murmurul vocilor dinăuntru o opri însă. Se aplecă să privească prin gaura cheii. Oare halucinaţiile Lainei începuseră să vorbească şi ele cu ea?

— Au fost douăsprezece care pe cer azi? Cu două mai multe ca ieri.

Vocea Natașei înflorea sub un soare care nu strălucea niciodată atunci când vorbea cu Sonja. Era bine să vadă că Natașei îi păsa de ceva, chiar dacă nu de ea.

— Douăsprezece, spuse Laina. Cred că pun la cale ceva.

— Cum ar fi?

— Cine știe? Poate vor să fure luna și să o vândă la bazar. Poate apără cerurile de avioanele federalilor. Poate încearcă să afle cum pot să-și coboare caii din nori.

Vocea Natașei devin mai moale.

— În iarna războiului, înainte de a pleca în Italia, când erau bombardamentele mai rele, mă temeam că o să lovească blocul. Așa că m-am mutat în Parcul Orășenesc. Îmi aduc aminte că Profetul din Parcul Orășenesc a zis odată că tot ce nu este întuneric sau moarte este viziune. Mi-aduc aminte cum spunea că noi suntem halucinațiile lui Dumnezeu.

— Eu îmi aduc aminte că odată, de ziua mea, când eram mică, am intrat în bucătărie și am văzut o cutie mare de lemn pe masă, spuse Laina. Am fost atât de fericită! Îmi și imaginam ce cadou grozav o să fie într-o cutie de lemn atât de mare.

— Și ce era?

— Un coșciug. Cu mătușa mea în el.

Sonja își mușcă degetele. Când erau mici, se prefăceau că mai au o a treia soră, o fată brunetă pe nume Lidia. Ca și Alu, sora cea închipuită nu era niciodată acolo și, în lipsa ei, o zgândăreau, o necăjeau, o certau și o învinovățeau pe Lidia, pentru ca ele două să se poată iubi mai simplu.

— Mi-e frică să ies din apartament, spunea Natașa. Mi-e frică de oraș. E atât de mult spațiu gol acum. Mi-e frică de aproape oricine. Nu știu de ce. Mi-e frică de toți, mai puțin de tine. Chiar și Sonja poate fi înfricoșătoare. Uneori, dacă îmi dau

voie să mă gândesc la Italia, trupul meu se opreşte. Ca şi cum nu eu l-aş mai comanda, mi se opreşte creierul şi trebuie să mă încui în cameră şi să mă baricadez cu mobile. Mă simt atât de proastă. Sunt o idioată.

— Vezi carele?

— Nu, nu încă. Dar văd un portofel.

— Un portofel?

— Da, era un bărbat şi, când se îmbrăca, i-a căzut portofelul din pantaloni şi avea în el poza cu copiii lui, într-o despărţitură din aia de plastic, pentru cărţile de credit. În ziua aia am renunţat.

— E bine să vorbeşti despre lucrurile astea. Ele păstrează carele şi portofelele lumii ăsteia cinstite. Ei vor şti că noi le vedem şi că nu ne temem că părem nebune.

— Da, îmi place să vorbesc cu tine.

— Rămânem în viaţă.

Sonja se ridică şi porni spre uşa lor, îngrozită de ce ar mai fi putut auzi. Aşezată la masa din bucătărie, examină paharul cu gheaţă. Toate cuburile se rotunjiseră de la temperatura camerei, dizolvându-se în propriile rămăşiţe şi, cu întârziere, înţelese că aşa dispar cei dragi. În ciuda şocului produs de intrarea într-un apartament gol, absenţa nu e imediată, e mai mult o retragere treptată a timpului prezent pe care îl împărtăşeai, o topire în trecut, nu o ştergere, ci o conversie a formei, de la prezenţă la amintire, de la solid la lichid, şi persoana pe care cândva o atingeai se prelinge acum pe pielea ta, acum pe cearşafuri, pe şira spinării în jos şi te poţi îmbăia, te poţi scufunda, te poţi îneca în amintire, dar degetele nu mai pot apuca nimic. Ridică paharul la buze. Apa era curată.

Capitolul 8

La cinci ore după prima amputare reuşită, mâinile lui Ahmed se opriră din tremurat. Drumul acoperit de chiciură lucea către el, mai ameninţător acum că văzuse de aproape ce poate face. Tăiase piciorul acelui biet om. Nu putuse să apuce fierăstrăul până când degetele Sonjei nu se încleştaseră peste ale lui. Până când nu îi împinseseră mâna înainte. Omul care Ahmed îşi imaginase că este murise în clipa în care Sonja pusese fierăstrăul pe os şi îi împinsese mâna. Nu era decât un alt instrument mânuit de ea. Chipul ei încremenise într-o hotărâre de marmură, nemişcat de suferinţa lui sau a celuilalt bărbat. Ca şi cum nu ar fi ştiut că piciorul acela aparţine cuiva. Ca şi cum nu ar fi ştiut că şi mâna lui aparţine cuiva. Împingând lama înainte, îl observase de parcă ar fi fost şi el tot pacient. Şi chiar fusese. Când dinţii fierăstrăului intraseră în os, ea efectuase şi o altă operaţie, una mai puţin sângeroasă, deşi nu mai puţin brutală, scoţând din inima lui impulsul de a fugi, de a se ascunde, de a lăsa rănitul să sângereze până la moarte mai degrabă decât să facă faţă ororii salvării lui. Amputaţia îi lăsase pe ambii pacienţi mai uşori.

Cu ochii aţintiţi pe drum, să ghicească orice ridicătură, cât de mică, se simţea mult mai asemănător cu tânărul rănit decât cu doctorul. El nu era deloc ca Sonja. Ea era cea mai ciudată rusoaică pe care o întâlnise vreodată, o enigmă înfăşurată într-o taină înfăşurată într-un halat de spital foarte neatrăgător, dar extrem de alb. La ce renunţase ca să-şi menţină mintea întreagă? Ce anume tăiase din ea? Dacă ar fi privit adânc în

ochii ei, ar fi ieşit, uimit şi clipind, pe partea cealaltă a lumii. Îl uimea? Absolut. O respecta? Fără nici o îndoială. Voia să fie ca ea? Nu, niciodată, deloc. S-ar fi considerat norocos să nu mai vadă niciodată holurile bej ale Spitalului nr. 6. Dar trebuia să se întoarcă a doua zi; aveau o înţelegere. O femeie capabilă să taie un picior cu atâta detaşare ar fi fost în stare să dea pe uşă afară un copil orfan.

Cam la două sute de metri, într-un cot al drumului, apăru un evantai difuz de lumină de faruri. O luă la fugă. Trunchiurile mestecenilor împărţeau fasciculul de lumină în blocuri de un galben pal, aşa cum şedea ascuns în spatele unei buturugi pe jumătate putrezite, sugând zăpadă, ca să-şi mascheze respiraţia. După ce farurile trecură de el, zări roşul camionetei lui Ramzan îndreptându-se spre oraş. Îşi muşcă încheieturile degetelor, fără a-şi putea aminti numele latin al articulaţiei. Ramzan nu avea de unde să ştie. Pur şi simplu nu avea cum. Când stopurile maşinii dispărură într-o străluminare îndepărtată de roşu, se întoarse pe drum, masându-şi locul dureros dintre degetul mare şi arătător. În după-amiaza aceea plină, palma lui căpătase două noi ocazii de a face bătături.

Cam la o jumătate de kilometru de sat, strălucirea unui foc ţâşni de sub arbori. Ştiind camioneta departe, la jumătatea drumului către orizont, curiozitatea mai degrabă decât teama îl împinse pe Ahmed în pădure. Se strecură, cu speranţa că flăcările vorbeau mai tare decât poleiul de sub tălpile lui. Acolo, în luminiş, un bărbat făcut din umbre înmâna manifeste acelei străluciri tremurătoare. Câinii, aciuiţi pe lângă foc, l-au auzit înaintea omului.

— Sunt eu, Ahmed! strigă către mârâitul câinilor.

Nu înţelesese niciodată obligaţia pe care Hassan o simţea faţă de animalele astea bolnave şi

jegoase. Fiul lui îl transformase într-un paria, iar câinii nu îl ajutau să treacă de asta. Un alt mănunchi de pagini flutură în flăcări.

— Ce faci? îl întrebă.

Hassan studie atent foaia de hârtie din mână, pe care, în a cincea frază din al doilea paragraf, în strungăreaţa unei virgule lipsă, îşi găsise toată amărăciunea vieţii lui. Fraza descria ascensiunea unei căpetenii tribale mărunte din secolul al XVIII-lea şi aceasta avea să fie ultima dată când cineva avea să mai citească numele mamei căpeteniei.

— O greşeală de punctuaţie, spuse, cu un tremur ce prevestea probleme mult mai grave. Am citit paragraful acesta de mii de ori şi n-am observat-o.

— Nu face asta, spuse Ahmed.

Ar fi putut să întindă mâna, să prindă filele, să arunce, cu piciorul, zăpadă peste foc, dar pagina cu eroarea de punctuaţie era deja fum, iar numele unei mame care murise cu două sute douăzeci şi trei de ani în urmă era deja pierdut. Îşi goli plămânii de aer, dar oftatul nu se sfârşi: continuă până îl goli de tot. Într-o dimineaţă de primăvară, pe când Ahmed era copil, Hassan îl dusese la o tăiere de copaci, cam la o jumate de dimineaţă de mers de sat. Bărbaţi cu drujbe portocalii urlătoare se propteau de trunchiurile mestecenilor şi trunchiurile acelea spumegau nori de rumeguş, în timp ce vârfurile lor înfrunzite se prăbuşeau la pământ. Avea opt ani şi cioturile copacilor erau mai scunde decât el.

— Le-a luat sute de ani să ajungă atât de înalţi, spuse Hassan şi porniră spre casă.

— Mă gândeam la cineva pierdut cu mulţi ani în urmă, spuse Hassan. Mi-a spus odată că sunt laş. Nu ce a spus, ci felul în care a spus-o. Ca şi cum sentinţa ei ar fi trecut prin mine. Ca şi cum aş fi fost un nor.

Focul dezgheţase ramurile de deasupra. Picăturile care alunecau de-a lungul degetelor

slăbănoage ale crengilor se transformau în abur înainte de a atinge flăcările. Nimic din ce-ar fi putut spune Ahmed nu l-ar mai fi vindecat pe omul acesta.

— Ai fost un soţ bun, spuse. Nevastă-ta te-a iubit.

Hassan păru nedumerit, ca şi cum nu la nevastă-sa s-ar fi gândit, şi se aplecă să mai ia un teanc de pagini.

— Nu m-a iubit, dar îţi mulţumesc, spuse, dând din cap spre foc. Patruzeci şi patru de mii trei sute treizeci şi opt de pagini. Mi-a luat cinci ore să le număr. Peste douăzeci de drumuri am făcut ca să le aduc. Nu-i de mirare că sunt atât de obosiţi căţeii ăştia.

Se aplecă şi mângâie pe burtă câinele cel chel, cu o afecţiune plină de uimire.

— Pe fiecare pagină încap, în medie, trei sute cincizeci de cuvinte. Am scris cincisprezece milioane de cuvinte.

— Mai sunt şi alte cuvinte pe lume.

Lumina flăcărilor li se unduia pe chipuri. Asta era tot ce găsise de spus.

— Mai sunt şi alţi scriitori.

— Nu poţi face asta.

Vorbea din adâncul unei frici care îi strângea stomacul ghem, neajutorat ca un copil, emoţiile lui fiind o amplificare a ceea ce simţea în inima bătrânului. Dacă Hassan îşi pierdea speranţa, Ahmed unde avea să o mai găsească?

— Nu înţelegi acum, Ahmed, dar o să poţi cândva, dacă ajungi la vârsta mea. Mă gândeam la basmele pe care mi le spunea mama, cu prinţi şi războinici care făceau totul ca să se asigure că numele lor va dăinui în istorie şi erau pedepsiţi de Allah pentru asemenea trufie. Eu vreau să fiu uitat. Este ceva miraculos în felul în care anii şterg dovada existenţei tale, mai întâi pe tine, apoi pe prietenii şi pe familia ta, apoi pe urmaşii care-şi amintesc chipul tău, până când devii ceva mai

puţin decât o amintire, eşti numai carbon, deloc mai mare decât atomii din care erai făcut, iar timpul îi va diviza şi pe aceia.

— Ce tot spui acolo? întrebă Ahmed, deşi ar fi vrut ca Hassan să nu mai spună nimic.

— Spun că aş vrea să dispar.

Odată, pe când vâna în pădurile acestea, Ahmed dăduse peste o căprioară care se zvârcolea pe pământ, chinuindu-se să respire. O rană întinsă, trandafirie, se lăbărţa între picioarele din spate, iar botul îi depăna un lung şirag de gemete, şi, ca să îi curme suferinţa, se gândi să ţintească la ceafă. Dar, chiar înainte de a apăsa pe trăgaci, un ieduţ încă înfăşurat în placentă despică rana. Falca i se încleştase pe loc. Pusese puşca pe jos, în frunze, şi ascunsese la spate degetul arătător, ruşinat de ceea ce era cât pe ce să facă, şi privi cum începea o nouă viaţă acolo unde una veche fusese pe punctul să se sfârşească. Şi acum, când ultimele file se încolăceau în jar, o teamă uimită se trezi, martoră la acest moment de egală profunzime. Niciodată, de când îşi putea el aminti, nu recunoscuse Hassan vreo greşeală, un neajuns, nici măcar o scăpare atât de banală precum o virgulă lipsă. În seara asta îşi măturisise însă eşecul deplin.

Farurile care făceau cale întoarsă le întinseră umbrele pe copaci mult prea curând pentru a fi putut străbate tot drumul până la spital. În fasciculul de lumină care se legăna către ei, văzu mici urme de lăbuţe în cenuşa a cincisprezece milioane de cuvinte.

Ţinută în aer de ţintele îndepărtate ale stelelor, noaptea era o perdea de camuflaj care ascunsese camioneta lui Ramzan până când devenise prea târziu ca Ahmed să se întoarcă din drum. Ramzan coborî din cabină, îşi aprinse o ţigară şi privi la rămăşiţele casei lui Dokka până se apropie Ahmed.

— L-ai văzut pe tata?

Faţa i se scufunda într-o aură portocalie cu fiecare fum tras. Dacă ar fi avut chipul turtit al

unui căpcăun, sau o mulţime de capete, ca hidra, Ahmed ar fi înţeles. Dacă ar fi avut limba despicată a unui diavol, sau părul de şerpi al Meduzei, sau coama încâlcită a unui vârcolac, Ahmed poate că ar fi înţeles. Dar Ramzan avea doi ochi, un nas şi o gură, o pereche de braţe şi una de picioare şi una de urechi, un păr gras, dar nu unsuros din cale-afară şi cu siguranţă neşerpuitor, aşa că Ahmed nu înţelegea. Se născuseră în acelaşi sat, merseseră la aceeaşi şcoală, degetele le fuseseră înroşite cu aceeaşi riglă, şutaseră în aceeaşi minge de fotbal, pe acelaşi maidan, pe care vara iarba creştea doar cât să încurce un penalty.

— Ce vrei, de fapt? întrebă Ahmed, prea obosit penstru a se fâstâci.

Ramzan se încruntă, cu obrajii albi ca metalul bătut cu ciocanul.

— Doar să vorbesc, spuse. E atât de mult de când nu am mai vorbit. Două săptămâni. Am un carneţel şi uneori mai scriu în el şi poţi să te prefaci, un timp, că astfel ai o conversaţie, dar…

— Nu vreau să vorbesc cu tine, îl întrerupse Ahmed.

— Ultima persoană cu care am vorbit a fost Dokka. Acum două săptămâni. Am trecut pe la el, să îl întreb dacă mai vrea lemne de foc. Şi uite ce s-a întâmplat. Sărmanul nostru prieten. În ce s-o fi băgat?

— În nimic. Nu ar fi fost în stare să omoare o muscă.

— Şi am auzit că fata, Havaa, a dispărut şi ea. Dar nu în mâinile forţelor de securitate, lăudat fie Allah. Nu, pe ea a luat-o altcineva. Altcineva a luat-o, dar nu ştiu cine. Cred că sunt gata-gata să pun mâna pe el. Sau ea. El ar putea fi o ea. Dar cred ca e un el. Un el. Un…

— Unde era? întrebă Ahmed, cât de liniştit putu.

— Forţele de securitate nu au găsit-o. Nu era aici. Nu era nicăieri.

Ramzan se opri să-şi tragă răsuflarea.

— Nici în sufragerie, nici în dormitor, nici sub podele, nici în dulapuri, nicăieri, nicăieri, nicăieri.

— Dar ce le pasă? întrebă Ahmed, sperând că Ramzan, care vindea informaţii, ar putea să-i dea o fărâmă pe gratis. Ce-ar putea să vrea de la un copil?

— Nimeni nu e dincolo de limita pericolului, pentru că limite nu există. Nu e treaba noastră să ne întrebăm de ce şi ce. Astea sunt întrebări pentru filozofi şi imami, nu pentru oameni ca noi, ce-om fi noi.

Buzele îi luceau în lumina jarului.

— Noi trebuie să ştim doar cine şi unde şi doar la întrebările astea răspundem.

— Nu văd ce-ul şi de ce-ul unui copil.

— Iar o iei de la capăt, Ahmed, pui întrebările greşite. E căutată. Asta e. Nu contează de ce. Nu contează decât unde este şi cu cine.

— Dacă o văd, îi spun că vrei să ai o vorbă cu ea.

— Eşti înfumurat, înfumurat, înfumurat.

Braţul deşirat al lui Ramzan se înfăşură în jurul umărului lui Ahmed şi un miros dulce, decadent, de deodorant se răspândi de la subsuoară. Întâia dată când Ahmed fusese conştient de propriul miros fusese în noaptea nunţii, când, lipt de ea în pat, stângaci şi chinuindu-se şi făcând, în general, totul de-a-ndoaselea, o văzuse pe Ula întorcându-şi capul spre fereastra deschisă.

— Dokka-i dus, spuse Ramzan, suficient de aproape ca respiraţia lui să-i încălzească ceafa lui Ahmed. Dus. Sunt trist. Dus. Mi-ar plăcea să fie aici, ca să-l pot întreba ce e de făcut. Ca să-l salut. Aş fi putut să vorbesc cu el. El mă asculta tot timpul. El tot timpul vorbea cu mine. Tot timpul răspundea când îi puneam o întrebare.

Ştiind prea bine acestea, Ahmed nu spuse nimic. Nu fusese aşa dintotdeauna. Ani de zile el, Ramzan şi Dokka fuseseră prieteni. Duminicile, o dată la două săptămâni, se adunau la Dokka să joace şah,

să mănânce pe îndestulate şi, fie şi doar pentru câteva ore, să dea la spate teama şi lipsurile care luaseră locul vechii orânduiri. Într-o altă viaţă, slăbiciunea lui Ramzan nu s-ar fi materializat în nimic mai tragic decât o victorie trişată la şah. Ramzan era cel mai mic dintre ei, un jucător de şah atât de prost, încât Dokka îi dăduse meditaţii. Dar învăţase bine: transformase tot satul în tablă, iar pe maestrul său, în pion.

— Ia spune-mi, unde ai umblat toată ziua, întrebă Ramzan, cu o voce plată şi solidă, mai degrabă vocea nicovalei decât a metalului lucrat pe ea. Spune-mi unde-ai fost, cu cine te-ai văzut.

— Nicăieri, cu nimeni.

— Ei, hai, Ahmed. Amândoi ştim că tot o să-mi spui. Eşti bărbat deştept, ai acasă o nevastă bolnavă de care trebuie să ai grijă, amândoi ştim ce s-ar întâmpla dacă nu-mi spui. Să mai încercăm o dată. Ahmed, prietene, unde ai fost tu azi?

Ahmed nu spuse nimic.

— Un prieten timid azi, nu? Hai să începem cu ceva mai simplu. Spune-mi ceva ce-ai făcut azi, hm?

— M-am rugat.

— Asta-i bine. Trebuie să te rogi. Eu mă rog de zece ori pe zi. De cinci ori pentru mine, de cinci ori pentru tata. Am grijă de el, să nu te neliniştești pentru asta, spuse Ramzan.

Buzele îi erau maluri care nu reuşeau să stăvilească şuvoiul care se scurgea printre ele.

— Rugăciunea este importantă. Rugăciunea este foarte importantă. Mai ales acum, că trăim sfârşitul vremurilor. Ştii asta, nu-i aşa? Califul din urmă va apărea şi profetul Iisus va coborî din ceruri, omorând porcii şi strivind crucile. Nu cred că mai avem prea mult timp. De-aia mă rog de zece ori pe zi. Deşi poate că ar trebui să mă rog de cincisprezce, poate chiar de douăzeci de ori. Tata are nevoie de asta. Crezi în zilele de pe urmă, nu?

— Cred în judecata de pe urmă, răspunse Ahmed. Cred că toţi vom fi chemaţi să dăm socoteală pentru faptele noastre.

— Când eram mic, tata mi-a adus un magnetofon cu opt piste. Majoritatea benzilor pe care mi le-a adus de la universitate erau concerte pentru vioară şi operă şi simfonii. Îţi poţi imagina ceva mai plicticos pentru un copil de zece ani? Dar a fost un dar minunat. L-am iubit. Îmi plăcea mai mult să mă joc cu vitezele şi cu butoanele decât să ascult muzica. Dacă micşoram viteza, plânsetul viorii căpăta tonuri mai joase, mai prevestitoare de rele. Mă duceau cu gândul la Al-Haaqqa. Ştii versetul al treisprezecelea? *Şi când se va sufla în trâmbiţă cu o singură suflare şi vor fi ridicate pământul şi munţii şi apoi vor fi făcute pulbere dintr-o singură lovitură, în Ziua acceea se va produce „cea care trebuie să se întâmple“, iar cerul se va despica, căci el în Ziua aceea va fi slab şi îngerii vor fi la marginile sale, ridicând Tronul Domnului tău deasupra lor, în Ziua aceea*.[8] Mă gândeam că sunetul trâmbiţei va veni dintr-odată şi va prăpădi totul în jur. O explozie. O bombă atomică. O înţepătură de ac în balonul care este lumea aceasta. Dar poate că nu. Poate că nu. Poate că sunetul trâmbiţei a fost încetinit ca o bandă de magnetofon cu opt piste, poate că sună cu tonuri mai joase şi poate că suflarea trâmbiţaşului durează ani şi ani, chemându-ne nu la unison, ci unul câte unul.

8. Coranul, Liga Islamică şi Culturală din România, Editura Islam, 2010.

— Dar uiţi de versul următor din Al-Haaqqa, spuse Ahmed.

O broboană rotundă de sudoare aluncă de pe fruntea lui Ramzan, urmând linia subţire a unei cicatrici. Când Ahmed era în primul an de facultate, venise acasă într-un noiembrie, pentru sărbătoarea sacrificiului. Ramzan, pe vremea aceea

încă un adolescent, încercase, la miezul nopţii, să dea drumul caprei pregătite de tăiere, în parte pentru că obiceiul ăsta barbar nu se potrivea cu raţionalismul sovietic, dar mai ales pentru că voia să-l vadă pe tată-său alergând după ea, în crucea nopţii, în pijama. În încăierarea care a urmat – Hassan nu era prost, şedea pitulat, la pândă –, capra, care nu mai ştia să facă diferenţa dintre eliberator şi casap, îi arsese o lovitură de corn în tâmplă lui Ramzan. Aşa a devenit el primul pacient al lui Ahmed. Când Ahmed îi cosea rana, adolescentul neobişnuit de ciufut îl tot întreba de termeni latineşti. Ramzan îi rostea ca şi cum i-ar fi silabisit, ţinând vocalele între buzele rotunjite, ca pe nişte boabe de struguri. Iar Ahmed nu şi-ar fi putut închipui că adolescentul care intona plin de respect *fellatio*, crezând că este numele unui zeu roman, avea să devină, în timp, bărbatul care vorbea cecena ca pe o limbă moartă, vânzându-i cuvintele de parcă ar fi vândut arme şi explozibili, fără să le cunoască adevărata valoare, fără să-i pese pe cine aveau să ucidă.

— Versetul următor din Al-Haaqqa? întrebă şovăitor Ramzan.

— *În ziua aceea vă veţi înfăţişa şi nimic din voi nu va fi ascuns*.

Ula zâmbi somnoros şi se întoarse pe o parte când Ahmed intră în cameră. El desenă mici opturi, cu degetul mare, pe braţul ei, până când vocea lui Ramzan, vorbind cu nimeni anume, se topi în scrâşnetul pietrişului. În bucătărie, trase un scaun lângă sobă. Voia să stea aplecat asupra uşii deschise şi să se scalde în lumina tremurătoare până când duhul acestei zile obositoare avea să dispară pe horn în sus. Havaa era în siguranţă. Era în siguranţă şi el şi-ar fi amputat singur piciorul ca Dokka să afle lucrul acesta. Gândindu-se la Dokka şi Havaa, începu să suspine. Uitase cum se simte un val de mândrie, cum te poate copleşi când te aştepţi mai puţin, cum putea să crească la loc – şi

ce bine era să ştii că există părţi din tine pe care nici un fierăstrău nu le poate îndepărta. Flăcările i se dizolvară în ochi şi printre ele răsună o durere: un râs. Nu şi-l putea explica. Chipul lui nu putea exprima ceea ce simţea pieptul. Era cel mai incompetent doctor din Cecenia, cel mai puţin distins medic care absolvise vreodată Şcoala de Medicină a Univeristăţii de Stat din Volceansk şi el îi salvase viaţa Havei. Îşi şterse ochii cu mâneca, dorindu-şi să rămână acolo, ghemuit în faţa sobei, dar trebuia să-şi hrănească nevasta.

— Cum a fost ziua de azi ? întrebă după ce Ula înghiţi prima îmbucătură.

— Ocupată, murmură ea.

— Şi a ta?

— Am vorbit cu tatăl tău.

Tatăl lui, botanist şi colecţionar de flori presate, murise cu zece ani înainte. Ula nu-l cunoscuse niciodată.

— Cred că a bătut drum lung să vină să te vadă.

— Da, aşa este. Arăta îngrozitor.

— Şi despre ce aţi vorbit?

— Despre mama ta, spuse, ca şi cum ar fi fost mai nimic.

Puse castronul pe podea şi se întinse lângă ea, cu braţele strânse, astfel încât genunchii şi nasurile aproape că li se atingeau. Fruntea ei frigea de parcă ar fi stat toată ziua în soare. Poate că era vară în locul de surghiun de unde venise tatăl lui şi poate că adusese un pic pentru Ula. Ea nu mai întoarse capul spre fereastră ca să respire; pentru asta, o sărută pe nas.

— Şi ce a avut de spus despre mama?

Ula închise ochii atât de mult timp, încât el crezu că adormise.

— Am văzut un semn din naştere, şopti în cele din urmă. O aluniţă ovală pe pântec.

Adormi curând. El termină castronul de orez, dezamăgit de cât de puţin mâncase Ula, şi îl clăti în găleata care devenise chiuveta bucătăriei. După

ce îşi cusu buzunarele – ca să nu-i pună soldaţii de la punctul de control vreo marfă de contrabandă în ele, a doua zi –, se spălă pe dinţi cu bicarbonat şi se urcă în pat. Îşi agită degetele de la picioare. Se simţeau minunat acolo, la capătul tălpilor. Iar pe când înota să se întâlnească cu Ula în somn, o întrebare ieşi la suprafaţă. Până dimineaţa avea să fie uitată, înecată de vise, dar acum şedea acolo, adusă de flux. Aluniţa ovală de pe pântecul mamei sale. Nu-i povestise Ulei niciodată de ea şi cu toate astea ştia.

Capitolul 9

Cele ce urmează sunt despre tatăl tău. Îmi aduc aminte că a scris tratate întregi despre clasificare, toate ideile erau un -ism, orice persoană un -ist şi, când odată l-am criticat pentru acest obicei reducţionist, mi-a răspuns: „Nu cunoaştem înţelesul nici unui lucru, doar cuvintele pe care le folosim pentru a le descrie“. Îmi aduc aminte când a vrut să te înveţe să scrii şi să citeşti, dar nu ştia dacă să te înveţe alfabetul chirilic (care ţi-ar fi fost folositor dacă ar fi câştigat ruşii) sau pe cel latin (care ar fi fost folositor dacă ar fi câştigat rebelii), aşa că te-a învăţat în schimb alfabetul arab şi mi-a spus că te-ar fi învăţat să citeşti şi să vorbeşti japoneza de-ar fi ştiut-o. Eu nu ştiu să scriu în arabă. Sper că vei înţelege aceste rânduri. Sper că vor mai exista persoane care să vorbească limba cecenă, când vei ajunge tu să citeşti acestea. Sunt nişte amintiri pribege, culese din aer. Dar, dacă aş închide ochii şi m-aş forţa să îl găsesc pe tatăl tău, să-l găsesc cu adevărat, l-aş găsi la tabla de şah. În cei patruzeci de ani ai lui a pierdut doar trei partide. Una a fost împotriva ta, când ai împlinit şase ani.

L-aş găsi cojind o prună. N-ai uitat, nu-i aşa, cum cojea fructele cu cuţitaşul? Douăsprezece rotiri şi coaja cădea într-o spirală subţire, neîntreruptă, un helix de un metru. Transforma coaja acelui fruct mărunt, mai mic decât pumnişorul tău, într-o lungime măsurabilă. Apoi apropia lama cuţitului de pulpa goală a fructului şi rotea pruna vertical. Se desprindeau jumătăţile, o tăietură atât de curată, că nici măcar un filament nu rămânea agăţat de sâmbure. Picături

de un roz pal cădeau în farfurie. Dacă îl aveam cu mine pe Şarik, câinele îi contempla mâinile cu mare atenţie. Dar când, în cele din urmă, tatăl tău îşi lăsa mâinile în vecinătatea limbii lui Şarik, acesta avea parte doar de dezamăgirea pielii uscate. Tatăl tău nu era un om prea delicat, dar putea tăia o prună ca un adevărat bijutier.

Se prefăcea că îi place coaja şi îţi dădea ţie miezul, întotdeauna. Hăpăiai iute bucăţelele de fruct, pentru că trebuia mereu să te speli pe mâini înainte de a atinge piesele de şah. Era un set frumos, sculptat de mână, cumpărat de stră-străbunicul tău, înainte de Revoluţie, când un funcţionar de la oficiul poştal îşi putea permite un obiect de atare măiestrie intimă. Te-a învăţat să joci şah şi, când ai împlinit şase ani, te-a lăsat să câştigi. Tatăl tău a făcut multe lucruri în patruzeci de ani. Dar, dacă m-aş strădui să pomenesc cel mai frumos moment al lui, aş alege să-l văd în sufragerie, cu tine, lângă tabla de şah, curăţând o prună.

ZIUA A TREIA

Capitolul 10

Apăruseră cu patru ani înainte ca taică-său să fie ridicat, la început câte unul-doi, cu ochi sticloşi de parcă nu mai văzuseră niciodată o casă, apoi tot mai mulţi. Veneau pieriţi şi cocârjaţi, rufoşi şi hăituiţi, de la Groznîi, Şali, Urus-Martan, un răsuflet lung, către munţi. Unii aveau asupra lor cele de strictă necesitate: ghete, ciorapi de lână, şi mai mulţi ciorapi de lână, bani de bacşişuri. Cei care pierduseră totul, chiar şi minţile, cărau cele mai ridicole lucruri: un bărbat care-şi pierduse şi părinţii şi copii în aceeaşi explozie de rachetă Uragan avea la el cheia apartamentului în care pieriseră; o femeie care rămăsese de trei ori văduvă purta un tablou, un chip pe care nimeni nu-l văzuse în viaţă în ultima sută de ani, dar nici o imagine a soţilor ei; un funcţionar pensionar căra un regulament de o mie două sute de pagini, convins fiind că regulile acelea rămâneau pe veci de necălcat. Alţii nu aveau nimic la ei. Tot veneau, iar hainele lor deveneau din ce în ce mai largi. Havaa de abia învăţase alfabetul arab şi găsea pe chipurile lor forma literelor, un ochi înălţat către munte era ﭒ, sudoarea frunţilor forma o bâlbâială de ه, toate fălcile erau ascuţile ca ر, fumul care ieşea din pipa umplută cu scoarţă de copac a unui bătrân era fumul de la ف şi, adunate toate la un loc, erau o propoziţie fără punctuaţie scrisă de drum.

Tatăl ei îi aşezase la masa din bucătărie pe primii câţiva veniţi şi pusese dinaintea lor atâta mâncare, că aceştia aproape că refuzaseră să mai plece. Vorba se răspândise printre şirurile de refugiaţi şi curând se adunaseră atâţia, că depăşeau cu mult posibilităţile modeste ale părinţilor ei. Într-

o zi, venind din pădure, îşi găsi mobila din dormitorul ei răspândită prin curte, pe tatăl ei şi pe Ahmed construind noi paturi după tipar, în aerul înţepător de la mirosul de rumeguş şi cu soarele lucind pe spatele lor gol. Două zile mai târziu, dormitorul ei fu transformat într-un cămin cu trei paturi suprapuse. Refugiaţii – căci asta erau, putea să le spună numele în cecenă şi să-l scrie în arabă – plăteau cât îi ducea punga pentru o noapte, două mese şi un rând de rufe spălate. Ruşinea care-i chircea ventriculele lui Dokka de fiecare dată când cerea bani slăbi curând, până la doar o biată împunsătură, care putea fi trecută cu vederea. Primul şi cel de-al o mielea refugiaţi veneau din seminţii diferite: primul meritându-i compasiunea şi ospitalitatea, cel din urmă nici una, nici alta. Să doarmă afară cât le-or ţine de cald bijuteriile de la bunica. Să-şi mănânce rublele. Dar pentru că doar atât de puţini aveau ruble sau bijuterii şi pentru că Dokka era incapabil să îi alunge pe cei aflaţi cu adevărat la nevoie, mercurialul impus de el s-a extins până la a include aproape orice. Jucăriile şi nimicurile mergeau către Havaa, care le colecţiona ca pe suvenire, aşa că mai mult decât cu jucăriile şi temele, ea se juca şi învăţa din figurina de plastic a unei balerine în plină piruetă, ghidul florei caucaziene pentru cercetătorii de teren şi orice altceva ce tatăl şi oaspeţii cădeau de accord că este o plată rezonabilă pentru un prici tare într-o noapte rece de iarnă. Dormea acum pe o saltea, în camera părinţilor ei. Adeseori se trezea între ei, în pat, căldura trupului ei prinsă între trupurile lor, deosebindu-i în întuneric după mărimea degetelor.

Alţii veneau în weekenduri, străini mai bine îmbrăcaţi şi odihniţi, ca să îl vadă pe Ahmed. Dacă auziseră zvonurile despre strigoiul pedofil, îşi lăsau copiii afară când intrau în casa abandonată, cu braţele pline de donaţii în bandaje de in, aţă de pescuit pe post de fir de sutură chirurgicală, ghips uscat şi bandane pe post de eşarfe de susţinut

braţul. În sala de aşteptare şedeau cu spatele drept şi nemişcaţi, cu teama de a nu respira prea tare, sau de a face să scârţâie scaunele pliante şi să spargă solemnitatea pe care astfel de acte o cereau. Ahmed îi striga, câte o familie pe rând, de parcă i-ar fi fost pacienţi. Şi chiar şi-ar fi dorit să-i fie, pentru că îl tratau cu mai mult respect decât pacienţii lui adevăraţi şi ar fi putut face mai multe pentru ei. Familia, odată intrată în cabinetul lui Ahmed, se prea poate să fi ştiut că era cel mai prost doctor din Cecenia. Aşezaţi pe scaunele pliante din faţa biroului lui, poate că ştiau că nu şi-a urmat adevărata chemare. Poate că ştiau că cel mai prost medic din Cecenia era şi cel mai bun portretist.

Cel care rupea tăcerea putea fi tatăl, cu o tuse groasă şi, rugându-se ca Ahmed să nu vrea să-l asculte la plămâni, descria forma nasului fiului lui. Teşit şi latăreţ, spunea, ca şi cum ar fi fost lovit în faţă cu o tigaie, când era mic. Nu, nu, nu, ar fi negat mama înainte ca creionul lui Ahmed să atingă hârtia. E un nas normal, cu forme, un nas frumos şi nu fusese nicicând lovit cu o tigaie sau cu o oală şi nici măcar cu un ceainic; cu un polonic, da, dar asta era de aşteptat pentru că bucătăria unei mame este templul ei şi trebuie să păstreze ordinea. Apoi ar fi sărit o verişoară, o soră, o fiică îndurerată care îşi aducea prea bine aminte durerea polonicului în palmă. Conversaţia s-ar fi putut astfel pierde pe vecie dacă Ahmed nu ar fi ridicat un deget, ca să-i readucă la tăcere; auzise astfel de certuri înainte, văzuse cum jalea face cute în materialul memoriei, astfel încât mama refuza să recunoască chipul fiului descris de tată, iar tatăl, de regulă supus vrerilor soţiei, credea cu tărie că nasul fiului era atât de strivit, încât nu mai putea să respire decât pe gură. Le cerea atunci să închidă ochii şi spera că gurile vor urma exemplul. Le cerea să se concentreze.

Aplecat deasupra biroului lui cu picioare de fier, cu o ceaşcă de ceai negru călduţ la îndemână, Ahmed se gândea la copilărie, la schiţele cu schelete de şarpe, cu tendoanele genunchiului şi cu vene pe care taică-său le luase drept interes pentru ştiinţă. Se gândea la facultatea de Medicină, de unde chiulise un an de zile de la cursul de patologie, ca să meargă la cursurile de artă. În momentul acela, o schimbare de carieră nu mai era posibilă; era o sticlă aruncată în mare, în care oamenii din sat îşi îndesaseră nădejdea şi, chiar dacă ar fi fost dispus să renunţe la el însuşi, nu putea să îi dezamăgească pe cei care credeau că ei i-ar putea trece marea. Cu toate acestea, desena naturi moarte în loc de diagrame, studia modele când ar fi trebuit să studieze cadavre. Când a absolvit facultatea, la coada listei, nu ştia că ruşinea care cântărea cât o sută de ruble în fise de cinci copeici va fi convertită, cândva, în monede ceva mai puţin asupritoare, când familii întregi, precum cea din faţa lui, veneau la el, ştiindu-l prea incompetent ca doctor ca să salveze viaţa fiului lor, dar suficient de talentat şi de bine pregătit ca artist încât să-l poată aduce înapoi.

La fiecare jumătate de minut trecea foaia de partea cealaltă a biroului şi le cerceta chipurile, căutând semne de recunoaştere. Da. Astea sunt urechile lui, chiar aşa. Nu, nevasta mea are dreptate, nasul lui nu era chiar atât de lătăreţ şi nu l-a lovit niciodată cu tigaia. Greşelile dispăreau sub un colţ de gumă rozalie. El e, spunea. Ăsta e al nostru.

Unele portrete îşi găseau loc în chioşcuri, de unde priveau ţintă către refugiaţii care treceau, căutându-şi imaginea răsfrântă printre ei. Altele rămâneau în spaţii mai intime: într-o ramă de sticlă, deasupra unui pat gol, sau împăturite, într-un portofel în care nu se mai afla nimic altceva, sau încuiate într-un sertar de scrin lângă un certificat de naştere care documenta ora exactă,

data şi locul în care viaţa aceea venise pe lume. Dispăruţii rămâneau dispăruţi şi portretele nu puteau schimba asta. Dar când Ahmed trecea portretul terminat peste birou şi familia vedea forma acelui nas iubit, aerul se scurgea din încăpere, înlocuit de miracolul recunoaşterii, cu mamă, tată, soră, frate, mătuşă şi văr găsind în nasul acela fiul, fratele, nepotul şi vărul care fusese cândva, care ar fi fost, care putea fi şi îşi permiteau acum să alerge după această posibilitate ca personajele de desene animate care sar de pe râpă, ţinute în aer de siguranţa că există un drum sub picioare până când privesc în jos – şi apoi plonjează, cum spune fratele mai mic care, la vârsta de şaisprezece ani, a obosit să fie cel mai tânăr şi speră din tot sufletul că fratele lui mai mare se va întoarce, din foarte multe motive, dintre care nu ultimul este acela că se va însura şi va face un copil şi fratele cel mic va înceta să fie cel mai mic; fratele cel mic, cel care nu are nimic de spus despre nas, pentru că el îşi aminteşte nasul fratelui său şi nu are nevoie ca nasul să însemne ceea ce părinţii vor să însemne, este cel care, şase luni mai târziu, va fi făcut dispărut în spatele unui camion, întocmai ca fratele mai mare, care va recunoaşte Groapa, cu toate că are ochii legaţi şi căluş la gură, după mirosul bogat al lutului, aşa cum o recunoscuse şi fratele mai mare, ale cărui degete vor fi schingiuite cu aceleaşi cabluri electrice care se sudaseră de oasele fratelui mai mare, care va sta pe marginea unei gropi comune pe care fratele său o săpase şi se va prăbuşi în ea, întocmai ca fratele mai mare, deşi îi va lua şase minute şi patru gloanţe mai mult ca să moară, care va fi îngropat la doar un braţ de lut deasupra fratelui său şi ale cărui oase le vor găsi, în timp, pe cele ale fratelui şi astfel, într-un moment nedeterminat din viitor, vor da răspuns rugăciunilor mamei lor ca băieţii să se reunească, oriunde ar ajunge; acest frate mai mic va avea un zâmbet pe chip şi un gând absolut

caraghios sub ţeastă cu doar un minut înainte ca primul glonţ să i-o zdrobească, gândindu-se că în ziua aceea de cu şase luni în urmă, când fuseseră să facă portretul fratelui mai mare, ar fi trebui să i-l facă şi pe al lui, pentru că acum părinţii vor fi nevoiţi să mai facă o dată drumul, şi spera că o vor face, spera pentru că, deşi ştia prea bine cum arată nasul fratelui mai mare, nu fusese pregătit să îl vadă, şi văzând acel nas, acolo, pe pagină, densitatea pierderii pe care o revărsa, insuportabila durere a lui a iubi şi a nu avea îl cuprinseseră, suficient de tare pentru a-l arunca, aşa cum făcuse şi fratele lui, într-un lac văratic, dar nu era decât aer gol şi credea că mai aproape unul de altul decât în plonjarea aceasta nu vor mai fi nicicând şi cu primul foc de armă, un frate căzu în braţele celuilalt şi la al cincilea foc de armă legătura de la ochi se topi şi lumina pe care o stăvilise dăinui de-a pururi, şi pe perete bucătăriei din casa părinţilor portretul lui va sta la un braţ distanţă de cel al fratelui mai mare, iar mama va petrece după-amiezi întregi privindu-le, rugându-se ca fraţii să se regăsească, oriunde ar fi.

La fiecare două săptămâni, duminica, Ahmed şi Ramzan veneau să joace şah cu tatăl ei. Ramzan venea primul, bătând la uşă cu fruntea, cu braţele îmbrăţişând un ceaun de tocană; uneori aducea bunuri vămuite din transporturile pe care le făcea înspre şi dinspre munţi, păstrăv marinat sau gem de prune, pastramă de miel sau nuci caramelizate. Apoi venea Ahmed, care intra fără să bată, înhăţând-o pe Havaa şi aburcând-o pe umerii lui şi amenințând-o că o s-o mărite cu un broscoi. În sufragerie, Havaa le servea ceaiul şi pentru ea asta nu era o corvoadă, ci mai degrabă modesta ei contribuţie la mersul după-amiezii. În ochii ei, cei trei formau o familie în care ea nu era fiica, ci o soră mult mai mică. Lucrurile se schimbau când li se alătura şi Hassan, o dată la câteva luni, ca şi cum structura invizibilă construită între ei era prea

fragilă pentru a susţine şi greutatea altcuiva. În prezenţa lui, luciul râsetului lui Ramzan pălea şi în spatele chipului său tăcut se înălţa ura. Ahmed şi Hassan monopolizau conversaţia şi Ramzan privea, la pândă, aşteptând ocazia unei deschideri, dar, când apărea vreuna, nu ştia ce să zică.

Cât mâncau bărbaţii, ea şi cu mama ei rămâneau în bucătărie. Obiceiul îi părea tare nedrept şi nu înţelegea de ce mama ei, de regulă încăpăţânată ca un catâr, i se supunea. Tatăl ei îi dădea voie să li se alăture după ce terminau, cu condiţia să nu-şi fi ros unghiile, şi taburetul îi oferea piedestalul perfect de pe care să privească partida de şah. Era o cutie superbă, din lemn de mesteacăn lăcuit, cu margini de sidef. Tabla trebuie să fi fost sculptată din lemn fermecat, căci, cu tot timpul petrecut în pădure, Havaa nu văzuse niciodată un copac atât de strălucitor. Piesele, divizate de culoare, dar legate de reguli, făceau din război o treabă foarte curată şi ordonată. Capetele rotunde ale pionilor şi imamilor[9], chelite de atingerea a prea multe degete, erau favoritele ei; luni de zile mai târziu avea să se întrebe de ce rebelii şi federalii, majoritatea adolescenţi sau care aveau puţin peste douăzeci de ani, aveau încă atât de mult păr. Tatăl ei era atât de priceput, că Ramzan şi Ahmed făceau echipă împotriva lui. Cei doi se consultau şi unelteau înainte de a face o mişcare, iar tatăl ei citea o carte în timp ce ei se hotărau, atât de sigur pe măiestria lui, încât nu îi păsa dacă Ramzan trişa. Când îi venea rândul, pipăia aerul cu degetele, nehotărât; apoi, ca şi cum fiecare în parte ar fi ajuns la aceeaşi concluzie, degetele se adunau pe scalpul de lemn al imamului care îl dobora pe Boris Elţîn, ca orice bun jihadist.

9. Echivalentul „nebunului“. În engleză, piesa se numeşte *bishop* (episcop).

Tatăl ei pierduse în faţa lor doar de două ori. Prima oară în 2001, după ce o companie de rebeli

răniţi petrecuse în Eldár o noapte dintre cele optsprezece luni de refugiu. Veneau de la spitalul din Volceansk, lucru pe care Ahmed ar fi putut să-l exploateze când avea să ducă fata acolo, dacă şi l-ar fi amintit. Când intraseră în piaţa satului, şchiopătând, cu armele în bandulieră, cu ochii vineţi de oboseală, sătenii adunaţi căzuseră de acord că răniţii părăsiseră spitalul prea devreme. Unul dintre ei era într-un scaun cu rotile. Cum de nu puseseră federalii mâna pe ei? Bandanele lor verzi proclamau *Allahu Akhbar*, cu litere arăbeşti aurii. Sătenii, şi Havaa printre ei, se apropiaseră de răniţi cu o curiozitate precaută. Mulţi, şi Havaa printre ei, nu văzuseră niciodată un rebel în carne şi oase. Rebelii erau un tărâm dincolo de orizont; fii şi fraţi se duceau *la rebeli* şi nu mai aveai a-i vedea vreodată. Unele dintre mame li se adresau direct, întrebându-i de fiii lor, dar cei mai mulţi, Havaa printre ei, îi priveau în tăcere. Un fior străbătu mulţimea când comandantul cel scund înfipse steagul verde al independenţei naţionale în mijlocul pieţei. Prin acest act, rebelii – atât de slăbiţi, încât i-ar fi putut învinge şi o mână de copii înarmaţi cu unelte de grădinărit – ocupaseră în mod oficial satul, condamnându-l astfel la eliberarea de către ruşi.

Aveau nevoie de asistenţă medicală şi fură duşi la cabinetul lui Ahmed de vreo zece săteni care, după ce îi prezentară, se făcură nevăzuţi, recunoscători, pentru prima dată în viaţa lor, pentru existenţa clinicii. Numai după ce au verificat dulapul de albituri, să nu fie vreo ambuscadă federală, rebelii au acceptat să lase armele deoparte. În partea cealaltă de sat, Havaa nu văzuse nimic din acestea. Şedea cu maică-sa, în siguranţa bucătăriei. Dacă l-ar fi văzut pe comandantul scund şi îndesat, i-ar fi părut că seamănă cu un sac de grăunţe pe jumătate gol, îmbrăcat în uniformă de camuflaj. Comandantul i se adresă lui Ahmed plin de curtoazie, reiterând

importanţa sacrificiului comun în campania de alungare a scursurilor ruseşti fără de Dumnezeu. Ahmed îşi împreună mâinile, dar una nu putea opri tremurul celeilalte. Îl preveni pe comandant că nu e un doctor foarte priceput, că se spunea că fantoma unui pedofil bântuia clinica şi că i-ar veni mult mai la îndemână să-i facă portretul. Cu o voce joasă, egală, în timp ce îşi desfăcea nasturii de la cămaşă, comandantul îl informă pe Ahmed că, dacă nu avea să devină cel mai bun doctor din Cecenia în următoarele cinci minute, va ajunge şi el să bântuie clinica. O aţă chirurgicală de care Ahmed nu mai văzuse nicicând ţinea la un loc pieptul comandantului.

— Ce e asta? întrebă Ahmed.

— Aţă dentară, spuse comandantul.

Judecând după depunerile de licheni de pe incisivii comandantului, Ahmed presupuse că aţa cu pricina nu avusese parte de prea multă acţiune.

— Copci cu aţă dentară. Nicicând nu am mai văzut aşa lucrătură fină. Cine ţi le-a făcut?

— O doctoriţă de la spitalul din Volceansk. Şi femeie, şi rusoaică. Îţi poţi imagina?

Îndoiala de sine desprinsă din plicurile atâtor scrisori de respingere, de pe la toate spitalele, îi tăie din nou răsuflarea lui Ahmed.

— Nu, spuse abătut.

Peste trei ani şi un sfert, când ea avea să-i ofere, în cele din urmă, o slujbă, avea să-şi recapete răsuflarea aceea.

De partea celalată a satului, Havaa studia florile de un albastru pal de pe fusta mamei, necăjită că nu le putea găsi în ghidul florei caucaziene. De ce să inventezi flori când atât de multe flori adevărate ar fi onorate să îşi afle chipurile pe o fustă? Maică-sa îşi petrecuse după-amiaza în grădină şi acum morcovi, sfeclă şi cimbru şedeau mărunţite pe fundul de lemn. Havaa, suită pe un scăunel şi amestecând în borş, fu cuprinsă de o nefamiliară recunoştinţă pentru că viaţa ei era atât de măruntă.

Dincolo de aceşti patru pereţi, miroasea peste tot a fum şi a benzină, dar aici, cea mai mare dramă era un ou căzut pe podea. Ceva mai târziu, în după-amiaza aceea, uşa se va deschide încet şi tatăl său va intra în încăpere. Îi va vorbi cu tonul acela măsurat, înşelător, pe care îl folosea când îi spunea vreo poveste al cărei sfârşit îl cunoştea deja. Ea îl va întreba dacă soldaţii aveau să locuiască la ei şi el îi va spune că nu, nu sunt refugiaţi şi nu va mai adăuga nimic. Nu avea cum să ştie că tatăl ei şi Ramzan petrecuseră un ceas discutând cu comandantul. Nu ştia că acesta, impresionat de experienţa lui Ramzan de neguţător în munţii aceia, îl pusese în legătură cu un şeic care era în căutarea unui om de încredere, un om ca Ramzan, care să livreze arme taberelor de rebeli. Tot ce ştia era că în duminica următoare, cu o zi înainte de sosirea federalilor, tatăl său îşi pierduse Boris Elţînul în faţa unui începător.

Trei dimineţi după ce rebelii se târâseră afară din sat, Havaa se trezi în panica tăcută a părinţilor ei. Tatăl o luă în braţe înainte de a apuca să îşi lepede hainele de noapte. Impactul fiecărui pas al tatei îi tresălta prin oase şi, pe când el fugea spre pădure, ea privea peste umărul lui cum satul se face tot mai mic.

— Ce se-ntâmplă? întrebă ea.

— Suntem eliberaţi, îi gâfâi maică-sa de alături.

O buturugă putredă îi adăpostea de toate, mai puţin de sunetul *zacistkăi*. Când sunetul unei rafale de mitralieră ce dură zece secunde inundă cerul, Havaa nu avea cum să-şi imagineze că era îndreptată împotriva a opt săteni consideraţi a fi prea periculoşi pentru a fi transportaţi la Groapă. Stând, ore întregi, pe pământul plin de muşchi, se gândi la înfrângerea de cu o seară înainte a tatălui ei. Ştia că soldaţii ruşi puteau distruge un sat, dar nu ştia că tatăl ei putea pierde o partidă de şah. Şedea întins lângă ea, tresărind la cea mai mică adiere de vânt, cu degetele albite strângând

mânerul cuţitului de bucătăie. Fumul care se ridica era atât de gros, că apusul veni la ora trei. Tatăl privi peste buştean cu un binoclu. Îi dădu şi ei binoclul, plata pe două nopţi de la un ornitolog care suferea acum de dor, studiind păsăretul din Ecuador. Spionând federalii printre trunchiurile copacilor, tatăl îi explică diferenţa dintre *kontraktniki* şi soldaţii obişnuiţi.

— Recruţii în uniforme albastre sunt nişte puşti speriaţi. Sunt ceea ce ar trebui să numim victimele absurdismului, spuse Ahmed, nefiind genul care să rateze ocazia de a ţine o prelegere unui public captiv. S-ar preda şi dacă ai flutura către ei o lingură de supă. Cei mai mulţi nu ştiu unde este Cecenia pe hartă şi îi doare în cot dacă preşedintele republicii e Putin, Maskadov sau Moş Crăciun; majoritatea au venit cu trenul, în vagoane de pasageri, dar se vor întoarce acasă drept Cargo 200, în coşciuge sigilate tapetate cu zinc, în marfare. Dar *kontraktniki*, cei pe care îi vezi purtând tricouri negre, fără mâneci, ca să li se vadă tatuajele, aceia sunt nihilişti, imoralişti sau mizantropişti, cum vrei să le spui. Au fost eliberaţi din puşcărie cu condiţia să lupte câţiva ani în Cecenia. Ei *vor* să se afle aici, pentru că doar aici îşi pot manifesta adevărata natură şi, dacă nu aş sta ascuns după o buturugă, cred că i-aş putea admira pentru că sunt atât de dedicaţi dialecticii filozofiei lor, oricât de oribilă ar fi ea.

În timpul acela, un soldat blond îl trăsese pe Hassan afarădin şirul de bărbaţi care urmau să fie duşi la Groapă. Îl ascunsese într-un şopron cu acoperiş de tablă şi-i dăduse numele şi adresa bunicilor lui.

— Trebuie să supravieţuieşti, spusese soldatul cel blond. Să supravieţuieşti şi să le spui bunicilor mei. Să le spui că nepotul lor nu este ca ceilalţi soldaţi. Să le spui că l-au crescut cum trebuie, că se străduieşte foarte tare să rămână băiatul pe care l-au educat.

Hassan avea să scrie o scrisoare bunicilor soldatului, dar, fără acces la un serviciu poştal funcţional, scrisoarea avea să rămână în sertarul lui şaptesprezece luni, până în dimineaţa de toamnă când o rusoaică îi va bate la uşă, întrebând dacă i-a văzut fiul. Nu era lucru rar să vezi mamele soldaţilor ruşi bătând munţii Ceceniei în căutarea fiilor lor. Hassan nu va fi în stare să o ajute, dar o va ruga să îi pună scrisoarea la o poştă din Rusia. Nu va şti că, în Novosibirsk, bunicii soldatului blond aveau să primească scrisoarea la opt zile după ce vor fi primit vestea morţii nepotului lor şi o vor citi la căpătâiul mormântului, în ziua îngropăciunii.

Seara, satul încă mai era acoperit de un obroc de fum. Douăzeci şi trei de morţi. Paisprezece de glonţ, trei sub casele prăbuşite, doi în tir de mortiere şi unul care sinucisese – un bătrân de nouăzeci de ani, care supravieţuise celor două războaie mondiale, la trei atacuri de cord şi ruşinii, cea care îl lovise cel mai tare, că întâiul lui născut, un băiat care fi putut să fie orice altceva, alesese să se facă păpuşar. Federalii împinseseră trei oameni într-o pivniţă şi aruncaseră înăuntru o grenadă de mână înainte de a încuia uşa. Alţi optsprezece fură duşi la Groapă, ceea ce însemna că patruzeci şi unu de săteni dispărură în ziua aceea, pentru a se întoarce doar graţie creionului lui Ahmed. La scurt timp după ce Havaa şi părinţii ei se întoarseră acasă, Ahmed apăru în prag şi îngenunche ca să bată la uşa doborâtă în ţărână. Avea nevoie de degetele Havei. La clinică răniţii zăceau pe orice suprafaţă suficient de plată pentru a ţine un trup. Ţeava unui Kalaşnikov închisese pe veci ochiul stâng al unei femei. Braţul unui bărbat care avea mai apoi să escaladeze muntele Elbrus era îndoit de parcă ar fi avut trei coate. Mâna lui Ahmed, aşezată moale pe umărul ei, o conduse pe Havaa prin sala de aşteptare. Biroul se transformase în sală de operaţii. O prelată acoperea biroul,

formând un relief montan, în care râuri de sânge se adunau în lacuri de sânge. Pe podea era aşezată o lampă, lumina ei aruncând silueta capului lui Ahmed pe tavan, de unde observa neutru întreaga scenă. ÎI vorbi de parcă îi dădea raportul, explicându-i că acesta nu era un spital şi că el nu era chirurg, că putea să deseneze nişte schiţe frumoase ale răniţilor, dar că nu le putea salva viaţa, că medicii de la Spitalul nr. 6 erau fără nici o discuţie mai buni şi că dacă *zacistka* n-ar fi blocat cu cordoane drumul până la oraş, i-ar fi cărat pe toţi, unul câte unul, în spinare, numai ca să scape de responsabilitatea îngrijirii lor.

Doi vecini îl ajutară să care un trup inert pe birou. Curăţă rana cu apă, dar rămăsese fără soluţie de iod şi trebui să folosească o jumătate de sticlă de spirt pentru sterilizare. Construi un hemostat improvizat, înfăşurând în tifon capul unui cleşte şi prinzând mânerele cu un gumilastic.

Akim avea treisprezece ani şi tuleiele care de abia-i mijiseră sub nas erau pline de zgură. Nişte ştergare de vase roşii îi înfăşurau coapsa şi, prin pleoapele întredeschise, privirea lui o prinse pe cea a fetei.

— Degetele mele sunt prea mari, repetă Ahmed, slăbind strânsoarea din jurul coapsei lui Akim.

Toţi adulţii din viaţa ei se purtau ca nişte copii şi, în loc să îi sporească frica, lucrul acesta o silea să rămână calmă. Desfăcu încăperea bucată cu bucată, desprinzând tavanul de pereţi şi pereţii de podea, amputându-şi umbra de lângă picioare, până când nu mai rămăsese decât scândura pe care şedea. Ahmed povesti că Havaa îl mai ajutase să ligatureze o arteră cu aţă de la o fustă destrămată. Cu câteva luni înainte mama ei o învăţase să coasă şi ştia că, pentru ziua tatălui ei, îi ţesuse toţi ciorapii rupţi la vârf.

— Bine, spuse, deşi nu voia să-l ajute pe Ahmed, deşi voia să stea ascunsă în pădure, unde

ramurile mestecenilor erau singurele lucruri care se puteau rupe.

Dar o făcu pentru Ahmed, mai mult decât pentru băiatul care cândva dăduse peste ea vorbind cu un con de brad şi o necăjise atât de rău, încât îi dorise moartea.

În noaptea aceea nu putu să doarmă. În liniştea dormitorului părinţilor încă îi mai auzea urletele. Acum totul era altfel. Nu putea spune cum şi când, dacă se întâmplase când o cărase tata în pădure sau când îşi înfipsese degetele în mâzga caldă din coapsa deschisă a lui Akim, dar totul era acum altfel. De-o parte şi de alta, părinţii stăteau treji şi ei, şi, când trase de pieptul pijamalei, aşa cum făcea, spre liniştire, de fiecare dată când avea vreun vis rău, mama ei îi răspunse, trăgând şi ea.

Nimeni nu a vrut să rişte să mute proiectilele neexplodate răspândite prin tot satul, aşa că a doua zi, părinţii Havei, printre alţi săteni, culeseră vase de toaletă din casele dărâmate, le traseră pe stradă cu gura în jos şi, doi câte doi, le aşezară uşurel peste obuzele neexplodate. Havaa nu avea să uite nicicând priveliştea asta. Zeci de vase de toaletă, cu susul în jos, împânzeau străzile pe care maşinile nu mai aveau a trece săptămâni la rând şi, în timp, avea să audă, când şi când, exploziile restante, şrapnelul zguduind ceramica, dar acele scaune de toaletă, singura moştenire decentă a Uniunii Sovietice, nu aveau a se sparge niciodată.

După-amiază, împreună cu părinţii, merse la clinică. Ahmed nu îi privi în ochi când intrară în biroul lui. Prelata întărită de sângele închegat zăcea pe podea şi, în deşertul ei ruginiu, Havaa trasă din amintire râurile. Ahmed şedea aplecat, cu capul sprijinit de birou, lângă creion.

— Nu-mi pot aminti chipurile lor, murmură.

— Ale cui? întrebă tatăl.

— Am promis că o să le desenez, dar nu-mi mai aduc aminte.

— Ar trebui să dormi, spuse tatăl şi, lângă el, mama îl privea pe Ahmed cu o expresie de îngrijorare de care Havaa îşi va aminti doar mai târziu.

Când s-a trezit, Ahmed s-a ţinut de promisiune. A pus coli albe pe panouri de lemn şi în următoarele zece zile a desenat patruzeci şi unu de portrete de câte un metru. A folosit tuş şi cărbune, cenuşa caselor arse; exista un cuvânt pentru asta, când artistul foloseşte părţi dintr-un subiect pentru a-l recrea, un -ism, pe care Dokka trebuia să-l ştie. Portretele erau mai mari şi mai detaliate decât orice alt desen al lui. Gene groase cât cinci trăsături de penel. Pupile cât sâmburele de prună. Când termină, dădu portretele cu un lac rezistent la apă şi le lăsă să se usuce peste noapte. Dimineaţa luceau ca lacul tablei de şah a lui Dokka. Unul câte unul, le duse în stradă. Pe unele le montă în tocurile fără uşă ale clădirilor oficiale, acum pustii; pe altele le fixă pe pereţii unor case de oameni, sau le atârnă deasupra unor ferestre sparte, sau le anină de suporturile pustii pentru plante, sau le cocoţă pe catarge, sau le bătu în cuie pe stâlpi, pe trunchiuri de copaci sau pe garduri. Unul acoperi gaura făcută într-un zid de un obuz. Pe altul îl puse în picioare, în cimitir, piatră de mormânt pentru o familie care nu-şi putea permite una. Au apărut fără nici o altă ceremonie decât bocănitul singuratic al ciocanului lui Ahmed. Uneori treceau săptămâni sau luni până când familia îndoliată dădea de chipul dispărutului lor şi atunci fie se apropiau, uimiţi, fie îşi băteau buzunarul de la piept, în căutarea pachetului de ţigări, sau râdeau de parcă tocmai le picase fisa la o glumă sau pur şi simplu treceau cu vederea, obişnuiţi de acum să li se năzară chipul celor dragi pe pereţi, pe pietre de mormânt şi pe nori.

Havaa avu această senzaţie doar o dată. După *zacistka*, îşi petrecea toată ziua în pădure. Satul se smochinea în nişte fâşii subţiri când se strecura

printre trunchiurile copacilor, iar ea se plimba înainte şi-napoi, construind baricade din beţe, ajutând gândăcei să găsească frunze proaspete, şi toate acestea măsurând cu atenţie volumul descrescând al chemării mamei ei. Într-o după-amiază, privi peste urmă şi înmărmuri.

Un cap, umflat şi retezat de pe trunchi, atârna dintr-un copac, lângă ea. Un cap de gigant, îşi spuse şi apoi, mai făcând doi paşi, îl recunoscu. Akim supravieţuise nopţii aceleia, dar murise a doua zi. Ahmed îi spusese că orele acelea fuseseră un dar pe care ea i-l făcuse cu Akim, că timpul devine tot mai important pe măsură ce omul se apropie de moarte, aşa că nişte ore în plus, ca să te împaci cu lumea, valorau mai mult decât ani întregi, deşi, cum s-ar fi putut împăca Akim cu lumea în timp ce răcnea aşa, ea nu putea pricepe. Stătea destul de aproape, astfel încât răsuflarea ei, răcită de aerul iernatic, îi atingea buzele. Akim o găsise odată vorbind cu un con de brad şi o privise, cu mâna astupându-şi gura, până când râsul îi bufnise pe nări. Îl urâse atunci şi încă îl mai ura. Dar stând în faţa portretului, simţi că se înfăşoară ceva în jurul acelei uri, aşa cum se înfăşoară flăcările în jurul unei lumânări şi, curând, nu mai rămase decât un gust de ars pe limbă, chipul lui solemn privind-o şi îngrozitoarea realitate că nu va mai râde niciodată. Numai atunci se minună cum de ştiuse Ahmed să pună portretul acolo unde doar ea l-ar fi putut găsi. Privi portretul câteva minute şi îşi luă rămas-bun.

Duminica următoare, când se trezi, o singură întrebare pulsa în aerul rece al dimineţii. Şi dacă azi nu se mai ţine partida de şah? Partidele bisăptămânale erau ultimele bătăi de inimă ale unei societăţi a cărei cetăţenie şi-o dorea cu atâta ardoare. Stătu în pat până când soarele se urcă până la primul ochi de fereastră. Când mama ei, Esiila, o rugă să ajute la bucătărie, refuză să răspundă şi vărsă în pernă un şuvoi de jumătăţi de

cuvinte fără noimă. Copila mereu o lua prin surprindere pe mamă. Pe timpul *zacistkăi*, se ascunsese în pădure, tăcută ca pietrele de la picioarele ei şi de două ori mai dură, mai calmă şi mai raţională decât Dokka, care o ţinuse langa, perorând şi dăscălindu-le, ştiindu-le prinse în cursă. Şi acum, copila care nu plânsese nici măcar o dată de când rebelii ajunseseră în sat se plângea de îndatoririle casnice. Crezând că răbdarea fetei ajunsese, în cele din urmă, la capăt, Esiila închise uşa încetişor.

Havaa părăsi dormitorul doar când auzi ţăcănitul uşor făcut de tatăl ei aşezând piesele pe tablă. În după-amiaza aceea, când tatăl ei îşi pierdu din nou Boris Elţînul în lupta cu tura lui Ahmed şi Ramzan, Havei nici nu-i mai păsă.

Tăcute şi precaute, lunile trecură ca bărbaţii prin moschee, după *salat*[10]. Sătenii se amestecau în şirul de refugiaţi fără a spune nimănui nimic şi gustul de praf de beton pluti în aer un anotimp întreg. O dată pe lună, camioneta roşie a lui Ramzan trăgea în faţa casei şi tatăl ei se strecura pe scaunul cu pielea crăpată de lângă şofer şi ea privea lung prin fereastră cum dispar stopurile maşinii în depărtare. Când se întorcea, după o săptămână, tot trupul îi mirosea ca o subsuoară şi se oprea în prag, cu ochii mijiţi, reconstruindu-şi în minte familia înainte de a deschide uşa şi a le spune cât de dor i-a fost de ele. Deşi Havaa nu descoperise niciodată unde se duceau Ramzan şi tatăl ei, sau ce făceau, ştia din vocea mamei că probabil făceau ceva mai periculos decât învârtitul clătitelor în tigaie cu degetele goale.

10. Rugăciune islamică.

Fereastra de la bucătărie rămânea tot timpul deschisă, ca să tragă aerul încins de la cuptor şi, dimineţile, indigestiile tatei. Se opri în dreptul ei cu o zi înainte ca tata să trebuiască să plece. Vocile părinţilor se împleteau ca nişte panglici de fum.

Tata spunea că asta avea să le asigure supravieţuirea, iar mama îi răspundea că e un idiot dacă crede că orice presupune arme sau prezenţa lui Ramzan era sigur, iar Havaa se duse din nou în pădure, unde păsările îşi vorbeau pe tonuri mult mai plăcute urechii. Camionul lui Ramzan ajunse înainte de ivirea zorilor. În uşă, Havaa puse în palma tatălui o piatră.

— Dacă o învârţi de o sută de ori, ţi se îndeplineşte o dorinţă, îi spuse.

Bărbatul lăsă pietricica să cadă în buzunarul de la piept, se aplecă în faţă şi buzele lui deveniră două aşchii de soare pe fruntea ei. Căldura se răspândi plăcut şi, când el se întoarse către mama, Havaa apăsă locul cu degetele, să o ţină acolo.

Ula căzu bolnavă în primăvara lui 2002, la un an după *zacistka* şi după ce în primele trei nopţi ale ultimei călătorii a tatălui ei Ahmed îi ocupase locul la masă; părea aproape firesc să vină singur, aşa cum făcuse şi de alte dăţi când tata era dus în munţi. Era ianuarie 2003. Havaa nu o mai văzuse pe Ula de opt luni şi jumătate. În prima seară, când Havaa punea farfuriile pe masă, Ahmed umblă în urma ei şi le strânse la loc, spunând:

— Astea nu se potrivesc.

Se duse acasă la el şi reveni după câteva minute cu un teanc de farfurii mai mici. Între cuţite şi furculiţe, farfuriile lui Ahmed arătau ca nişte capete mumificate ataşate unor urechi enorme de metal. Mama se încruntă la felul nou în care era aşternută masa; bărbaţii, ştia ea, i-ar lua totul unei femei, chiar şi farfuriile.

— Ca să ne păcălim stomacurile, îi spuse Ahmed Havei, dar destul de tare ca să audă şi mama, din bucătărie. Astăzi cinăm ca aristocraţii, feluri elegante, în porţii mici. Nu găsesc nimic mai trist ca o porţie mică pusă pe o farfurie mare. Dar asta – şi ridică o farfurioară în mâini – are dimensiunile perfecte. Dacă ne păcălim creierele

că cina ne umple farfuria, poate le păcălim să creadă şi că stomacurile ne sunt pline.

Havei i se păru că prinde, în fereastra bucătăriei, o răsfrângere a mamei zâmbind.

Tensiunea care părea să se fi înfipt în podea cu o seară înainte zbură pe fereastra deschisă a bucătăriei, în timp ce mama şi Ahmed vorbeau între ei. Îşi aminteau sosirea lui Dokka în sat. Crezuse că satul are propriul ziar, presupunere pe care unii puteau să o ia drept curată dovadă de nebunie. Adusese cu el cutii cu cărţi de nu avea unde să le pună pe podeaua camerei şi, decât să-şi arunce preţioasele volume, le-a transformat în mobile. Dormea pe o saltea pusă pe cutii cu cărţi şi lucra la un birou făcut dintr-o uşă veche pusă pe coloane de manuale de ştiinţă. Asta nu ajută reputaţiei sale printre cei care-l credeau deja fără o doagă.

Dokka crescuse şi învăţase la Groznîi şi Ahmed, care abia absolvise la coada cozii în promoţia lui, fără nici o perspectivă de slujbă şi cu laţul aşteptărilor satului strângându-i-se în jurul gâtului, făcu tot ce putu pentru a-l transforma pe Dokka într-o celebritate locală, în parte pentru că nu avusese nicicând un prieten din Groznîi, dar mai ales pentru că Dokka putea să-i ia locul pe limbile văduvelor bârfitoare. Silvicultor prin formaţie, Dokka primise o slujbă de trei ani ca să cerceteze potenţialele beneficii ale tăierilor de pădure, echivalentul profesional al exilului siberian. Când Uniunea Sovietică s-a prăbuşit şi industria forestieră a dispărut – odată cu finanţarea lui Dokka –, a rămas locului, pentru a beneficia de această rară ocazie de a studia creşterea pădurilor. Se mutase într-o casă suficient de mare ca să încapă în ea şi cărţi, şi mobile şi sătenii aproape că nu mai treceau de partea celalată a drumului când se întâlneau cu el. Deşi tatăl Esiilei se afla în tabăra celor care încă-i mai puneau la îndoială sănătatea mintală, Hassan l-a susţinut puternic pe

tânărul silvicultor şi, pentru că Dokka acceptase să se însoare cu Esiila pentru o zestre atât de mică, tatăl ar fi fost el însuşi considerat nebun dacă nu s-ar fi învoit.

Havaa urmărea conversaţia de parcă ar fi privit o partidă de şah, fiecare parte observând-o pe cealaltă, căutându-i punctele slabe. Când şi când, mama îi arunca câte o privire, iar imaginea reflectată în lumina lumânării arăta o intensitate neobişnuită în ochii ei.

— Ula dă ceva semne de însănătoşire? întrebă mama.

— Nu. Nu a mai părăsit patul de opt luni, deja.

— S-a găsit vreun diagnostic?

Din nou, Ahmed dădu din cap.

— Semnele vitale sunt bune. Ce are ea îmi depăşeşte capacităţile de diagnosticare, ca să nu mai vorbesc de cele de tratament. Mă asigur că o rotesc de pe o parte pe alta, la fiecare câteva ore, ca să nu facă escare. Ce altceva pot să fac?

— Tu nu crezi că ar fi ceva în neregulă cu ea, nu?

Întrebarea era ca o regină care avansase opt careuri.

— Cred că mintea omului nu este astfel construită ca să suporte traumă după traumă.

— Poate că trebuie să înveţe să-şi poarte singură de grijă. Poate că îngrijirile tale o paralizează.

Havaa îşi pironi ochii asupra unghiilor. Voia să vorbească, dar nu o făcu, voia să fugă, dar nu putea.

— Mă gândeam să plec pentru câteva zile, să văd dacă trupul ei îi poate reporni mintea. Dar pare prea crud.

— Şi soţia ta, şi soţul meu au dispărut în ei înşişi. Cruzimea ar putea fi firul care să-i aducă înapoi.

Conversaţia coti înapoi pe drumul neminat al trecutului, dar, când întinseră amândoi mâna după

cana cu apă, degetele mamei le atinseră pe ale lui Ahmed şi amândoi roşiră.

Ahmed şezu cu ele următoarea zi şi noapte, şi încă una după aceea, petrecându-şi mare parte din zi plantat în faţa ferestrei din sufragerie, privind spre casa lui de peste drum. Noaptea, când credea că Havaa doarme, îl auzea strecurându-se în camera părinţilor. Doar după rugăciunea *fajr* din a treia zi plecă. Nu se mai întoarse. Esiila stătea la fereastră, unde stătuse şi el, şi îl putea vedea peste drum, cum privea de la fereastra sufrageriei lui şi stăteau aşa, cu un pod întins între ochii lor. Ceva îngrozitor se întâmplase, dar Havaa nu ştia cum să-i spună. Ea şi mama nu-şi vorbiră toată ziua aceea şi nici următoarea, ca şi cum Ahmed ar fi fost substanţa prin care comunicau şi fără de el erau singure, fiecare cu ce ştia. Cu cât mai mult timp trecea fără să vorbească, cu atât mai greu îi era să vină primului cuvânt. În ziua în care trebuia să se întoarcă tatăl, maică-sa a pornit să cânte în timp ce dădea cu mătura, curăţând şi tăcerea odată cu praful. Zorile se topiră într-un apus marmorat şi Havaa adormi aşteptându-şi tatăl.

Stătură în acea tăcere încă opt zile şi nopţi înainte ca scrâşnetul pietrişului să o spargă. Uşa se întredeschise şi întreaga greutate a tatălui se prăbuşi la pieptul mamei. Îşi amintea cenuşiul gălbui al obrazului tatei, culoare pe care o văzuse în urina îngheţată de căprioară, dar niciodată pe un chip uman.

— Ajută-mă, şopti.

Doar atunci când se porni împleticit înainte, văzu cârpele de un roşu închis prinse cu benzi de cauciuc la încheieturile mâinilor. Ahmed trebuie să fi văzut totul de la fereastra lui, căci năvăli cu trusa lui de doctor înainte ca ea să apuce să ţipe.

Ahmed avea să îi explice mai târziu că cleştele de tăiat nituri îi retezase degetele atât de curat, încât nu mai rămăsese nici un pic de piele să îi acopere oasele. Avea să explice mai târziu că, deşi

rănile fuseseră acoperite cu zece fâşii de bandă adezivă, cât să ţină pe drumul de la Groapă, infecţia era un pericol mai mare decât sângele pierdut, aşa că nu avea altă opţiune decât să cauterizeze rănile, nici o altă alegere decât să lipească fiecare deget, ca şi cum ar stinge un muc de ţigară, de lama încinsă a unui satâr. Dar când dăduse buzna nu putuse să explice ce face mai mult decât ar putea să o facă un om chemat să stingă un foc de pădure doar cu apa pe care o cară în gură. I-a cerut mamei să dea drumul la plită şi i-a zis Havei să meargă în camera ei. Fata a ezitat. În timpul *zatciskăi* îl ajutase, când degetele lui erau prea mari şi tremurătoare. De ce nu ar lăsa-o să facă acelaşi lucru şi pentru tatăl ei? Tunetul numelui ei, de data asta cu vocea mamei, şi o luă la fugă.

Zăngănitul ustensilelor de bucătărie trecea prin uşa închisă a dormitorului. Ahmed striga după satârul înroşit în foc, cerea mai mult gaz şi, când trase aer în piept, spaţiul de sub uşă se lumină.

Timp de trei zile tatăl ei zăcu pe divan. În fiecare seară, mama desfăcea pansamentele ca să ungă cu alifie cioturile înnegrite. După un minut sau două, tăia o fâşie de tifon, o înfăşura în jurul ciotului lucios şi ofta, ştiind că mai erau nouă.

În după-amiaza celei de a patra zi, Dokka se ridică în picioare. Se opri la cuier, studiind nasturii şi decise că e prea cald pentru haină. Havaa îi deschise uşa şi el îi puse mâna pe ceafă, iar căldura celor cinci degete lipsă o prinse de umăr. Merseră astfel până acasă la Hassan. Ramzan deschise uşa. Priviră amândoi la degetele lui Ramzan. Nu lipsea nici măcar o unghie şi Ramzan roşi şi-şi vârî iute mâinile în buzunarele pantalonilor.

— Cum… începu Ramzan întrebarea, dar nu o mai sfârşi. Arăţi mai bine.

— Am nevoie de o armă, spuse tatăl.

— Ce? Dokka, nu.

— Trebuie să ştiu că familia mea se poate apăra.

— Dokka, ne-au dat drumul din Groapă. Ştii ce ţi-ar face dacă doar le-ar trece prin cap ideea că te-ai apucat din nou de arme?

— Ce, Ramzan? întrebă tatăl, ridicând mâinile. Ce mi-ar face?

Ramzan plecă privirea.

— Fie, spuse după o clipă. Intră.

Trecură spre camera lui Ramzan, pe lângă biroul lui Hassan. Ramzan trase o scândură şi scose un pistol Makarov rusesc dintr-o ascunzătoare de sub podea.

— De ce ai adus fata cu tine? întrebă el.

— Ca să apese pe trăgaci, spuse tatăl, privind în jos spre ea. Are şase ani. E vremea să înveţe să mânuiască o armă.

Ramzan o scoase afară, îi arătă cum să încarce şi să descarce gloanţele, cum să pună şi să scoată siguranţa. Îi spuse să ţintească potăile de la lizieră, dar ea alese un copac.

— E semiautomat, explică Ramzan, deci nu trebuie să reîncarci. Nu întinde braţul, asta e doar pentru starurile din filmele americane, e suficient să îl ţii în faţa ta, cu cotul lipit de piept, ca şi cum ai căra o cană cu apă. Nu are recul unei arme de calibru mai mare, dar nu e făcut pentru copii, aşa că o să-l simţi. Unde crezi că e bine să tragi? La cap? Niciodată din prima. E o ţintă prea mică. Trage la piept, chiar în centru, aia e lovitura mortală.

Când reveni în faţa casei, tatăl ei stătea pe prispă, cu ochii închişi, încălzindu-se la soare cu un zâmbet şters pe buze. Îi puse pistolul în buzunarul hainei. Încă nu le spusese ce se întâmplase cu degetele lui. În drum spre casă, se temea că o să-i spună, dar piciorul lui se înfigea în pietrişul scăpărător, şi al ei la fel, aşa că duseră conversaţia doar prin zgomotul paşilor.

În faţa casei îi aşteptau două femei şi un bărbat. Părul bărbatului părea pictat şi lustruit pe ţeastă; într-o altă viaţă ar fi avut o slujbă bună, un

apartament bun, o nevastă bună, dar acum capul lui cu păr lucios era singurul lucru bun care-i rămăsese.

— Am auzit că aveţi locuri de dormit, spuse una din femei.

Tatăl îşi privi vârful pantofilor de parcă tocmai ar fi călcat într-un rahat de câine. Cu un zâmbet ca o semilună dădu din cap, dar ştiau cu toţii că nu o face ca răspuns la întrebare. Havaa nu avea nicicând să afle că tatăl ei îşi petrecuse ultimele trei zile paralizat de înţelegerea faptului că degetele lui nu-l vor mai salva niciodată pe Boris Elţîn sau nu vor mai răsfira pământul de aprilie sau nu vor mai da paginile unei cărţi sau nu se vor mai înfăşura în jurul penisului, în latrina din fundul curţii, unde, în spaţiul unei răsuflări, se simţea mulţumit.

— Da, spuse.

Cei trei refugiaţi radiau de o recunoştinţă care avea să îi umple sufletul chiar mai mult timp decât un ultim drum la latrină.

— Avem mai multe paturi.

Capitolul 11

1994 1995 1996 1997 1998 1999 2000 2001 2002 2003 **2004**

Sonja nu-l văzu în parcare, nu-l recunoscu când descuie uşa, nu-l auzi când îi dădu bineţe, când se sui în camion după ea, când dădu drumul frânei de mână, tură motorul şi porni pe drumul cenuşiu către Groznîi. Cu douăsprezece ore în urmă aproape leşinase la vederea bătăturilor din palma ei. Dar de ce să te gândeşti la asta când zăpada se topeşte în pâraie mâzgoase, când albastrul unui cer paşnic se reflectă în metalul jeepului, când Havaa e în siguranţă şi el e în viaţă şi Groznîi aşteaptă ca un lac uriaş la capătul acestui râu de asfalt.

Ca să economisească benzină, Sonja accelera câteva secunde, apoi scotea motorul din viteză. Prea mult combustibil în subsol, niciodată suficient în rezervoare, gândi el; ăsta ar putea fi mottoul naţional. Avansau în salturi, camioneta ţâşnind în faţă, mergând apoi din ce în ce mai lent, până ce aproape se oprea. Simţea că-i vine rău, dar ştia prea bine că nu trebuie să o roage să conducă mai puţin smucit. Cincisprezece de minute trecură în tăcere înainte ca el să dea drumul la radio şi să rotească butonul scalei cu un sfert de cerc. Un val de paraziţi năpădi cabina.

— Nu mai funcţionează nici un releu în toată ţara. Nu mai prinzi decât paraziţi, spuse Sonja fără să-l privească.

— Ştiu. Dar ăia de pe 103,2 sunt cei mai buni. Nu prea mici. Robuşti şi cu sunet plin. Dacă un violoncel ar cânta paraziţi, aşa ar suna.

Femeia scutură din cap şi roti butonul.

— Îi prefer pe cei de pe 93,9, spuse.

Încă nu îi aruncase nici o privire.

— Sunt prea mici şi monotoni. Nici un fel de variaţie. Sună doar ca nişte paraziţi.

— Asta şi sunt, spuse ea. Paraziţi care sună ca nişte paraziţi.

Ahmed roti butonul până la marginea scalei.

— 106,7, spuse. Numai ascultă.

Fragmente de transmisii străine se îngemănau cu fragmente de zgomot alb. Silabele ieşeau la suprafaţă ca nişte bule prin hârâitul aspru. Voci în furtună. Ea întoarse butonul înapoi la 93,9 şi ascultară sunetul static al energiei statice. Ceaţa se lăsa peste câmpuri. Un autobuz era parcat pe o pajişte. Stropi de vopsea arătau calea – un drum pietruit – spre ruinele ruginite ale unei fabrici de tractoare. Coşuri în adormire. Cuptoarele unei fabrici erau ultimul loc în care ai fi putut găsi foc.

— Ți-e teamă de minele de teren? întrebă el.

— Nu prea. Am o placă de oţel montată sub scaunul şoferului.

— Acoperă cumva şi scaunul pasagerului?

Trebuia să zâmbească, dar înainte să apuce să scuture din cap şi să-i spună că acum ar fi fost în stare să-şi amputeze propriile picioare, privirea îi împietri în jurul unei siluete aflate la câteva sute de metri pe drum. O bătrână ca o paranteză. O boccea de prelată albastră agăţată cu sfoară de umeri. Tivul unei rochii de culoarea lavandei îi flutura pe la glezne.

— Nu ştii că nu e bine să faci pe jos drumul ăsta? întrebă Sonja prin fereastra deschisă. Vrei să te luăm cu maşina?

Femeia ridică din umeri, cu prelată cu tot şi privind-o Ahmed simţi nevoia să îi întindă o mână, să îi şteargă şuviţele umede de pe frunte şi să-i spună că şi pe el îl chinuie întrebările Sonjei.

— Doar o femeie fără minte s-ar urca într-un camion, spuse bătrâna, fără să schimbe pasul.

— Dar noi suntem doctori, răspunse Ahmed, insistând pe *noi*.

Îi aruncă o privire fugară, apoi îşi întoarse ochii la drum.

— Şi tot v-aţi suit în camion.

Treizeci de minute de câmpii pustii trecură fără nimic deosebit înainte ca Sonja şi Ahmed să ajungă la primul punct de control. Un locotenent din trupele OMON se apropie, urmat de doi soldaţi jigăriţi care îi imitau mişcările, chiar şi felul în care îşi muşca buza de jos între două fraze; şi, contemplând aceste două copii palide, Ahmed se întrebă dacă teama îi consumă pe cei doi tineri până într-atât încât s-ar fute, ar băşi sau ar muri după programul stabilit de superiorul lor. Sonja îi dădu locotenetului actele: două cărţi de identitate, o licenţă medicală expirată şi trei scrisori scrise de mână de trei colonei de la federali, care îl convinseră mult mai iute pe locotenent decât documentele legale. Cam la o sută de metri după punctul de control, Sonja întinse mâna peste picioarele lui şi băgă scrisorile în torpedou. Încă nu îl privise. Ahmed îi prinse mâna înainte de a închide torpedoul şi scoase de acolo peste douăzeci de plicuri. Scrisorile difereau ca grad de politeţe, de la împuterniciri oficiale, scrise la maşină pe hârtia cu antetul Ministerului Apărării, până la câteva cuvinte de susţinere, mâzgălite în grabă pe spatele unei hărţi de teren a rebelilor. Semnatarii formau un dicţionar al şefilor ambelor facţiuni în război: general al Armatei Federale Valentin Vladimirovici Korabelnikov, comandat al Batalionului Special Vostok Sulim Iamadaev, comandant al Districtului Militar Caucazul de Nord Aleksandr Ivanovici Baranov, defunctul lider mujahedin Ibn Al-Kattab, comandanţii trupelor separatiste Ruslan Gelaev şi Şamil Basaev, chiar şi un adjunct de la cabinetul lui Putin, rebeli şi federali coabitând paşnic, despărţiţi delicat de plicuri.

— Atenţie cu alea, spuse Sonja, trăgându-şi mâna.

— De ce ţii toate astea? întrebă el tulburat.

— Pentru călătorii fără peripeţii. Rezolvă formalităţile biro-cratice.

— Mi-ar fi plăcut să îmi spui înainte de a mă apuca să îmi cos buzunarele.

Sonja zâmbi.

— I-ai întâlnit vreodată, în realitate, pe oamenii ăştia?

— Bine-nţeles că nu. Majoritatea scrisorilor sunt de la bărbatul cu care mergem să ne vedem. El pretinde că ar fi în stare să fure şi petele de pe leopardul zăpezii.

— Un interlop?

Sonja scutură din cap şi îl privi cu dispreţ total.

— E prea mult să cer un minimum de decenţă?

— Pardon? replică ea, dar el ştia că femeia nu se putea da jignită.

Un mimimum de decenţă era singurul lucru pe care Ahmed îl avea, iar ea nu, şi se ţinea cu dinţii de el, ca de un triumf rar, neaşteptat.

— Mi-ai spus că au plecat toţi doctorii şi toate asistentele, cu excepţia lui Deşi. Nu crezi că s-ar putea să fi avut legătură cu modul în care te porţi cu oamenii?

— Cred că ai fi făcut bine să îţi iei bocancii, căci te vei întoarce acasă pe jos.

Ahmed vorbi cu voce egală, în timp ce încheieturile ei se albeau de strânsoare pe volan.

— Mă crezi idiot. O ruşine pentru profesia ta. Probabil ai dreptate. Dar asta nu înseamnă că mă înşel.

— Cred că ar trebui să-ţi ţii gura, Ahmed.

— De ce?

Nu îndrăzni să se întoarcă spre ea.

— Pentru că acum două zile credeam că adaug un doctor competent personalului meu. În schimb, fac pe dădaca pentru un copil care vorbeşte în cimilituri şi pentru un bărbat care nu şi-ar putea găsi propriul picior nici dacă s-ar împiedica de el.

— Asta nu-ţi dă dreptul să mă iei de sus. Încerc să te ajut.

— De fapt, asta îmi dă tot dreptul să te iau de sus. Îmi dă tot dreptul să te gonesc, pe tine şi pe copila aia, şi să o şterg dracului la Londra, unde orice student de optspezece ani de la biologie are destul creier în cap cât să nu dea un chestionar unui pacient inconştient.

— Federalii o caută pe Havaa, zise el. Tu eşti chirurgul-minune, nu? Care lasă Londra şi vine acasă şi salvează vieţi? Îi salvezi viaţa ei, Sonja. În fiecare zi. Şi nici măcar nu trebuie să-i tai picioarele.

— De unde dracu' ştii că o caută? De ce le-ar păsa de un copil?

— Aseară mă aştepta acasă un informator.

— Nu vreau să ştiu toate astea.

— Îmi pare rău, spuse el. O să tac.

— Şi de ce ţi-ar părea rău?

— Îmi pare rău pentru tine, ceva în tine e rupt.

— Un alt diagnostic brici, doctor Ahmed.

— Nu, nu e vorba de asta.

— Am amputat o mie şase sute patruzeci şi trei de picioare. Tu ai tăiat trei şi crezi că ai dreptul să-mi pui mie diagnosticul?

— Nu-ţi pun nici un diagnostic.

— Atunci ce dracu' faci?

Se întoarse cu totul către el şi atunci, pentru prima oară în dimineaţa aceea, îi văzu pupilele deschise cât moneda de o copeică. Ahmed dădu din cap către parbriz. Peste tot erau doar câmpuri cenuşii.

Şi la orizont apăru Groznîi, cenuşiu, iar drumul degeneră într-o mare de moloz şi dărâmături de blocuri. Pe trotuare şedeau chioşcuri de ţigări. Ahmed ar fi vrut să fi luat cu el creioane şi hârtie, pentru a surprinde acest prim drum către oraş. Sonja încetini mult când trecură printr-un crater. Drumul se înălţă şi dispăru deasupra capetelor lor, lumea întreagă deveni de lut negru şi umed, roţile

învârtindu-se nebune şi prinzând buzele gropii. Nici un miros nu pătrundea prin ferestrele deschise, în afara celui de motor încins. Nici o instalaţie, nici un gunoi. Nimic. Un birou strivit şedea la soare, cu butoanele de la sertare în sus. Scăpărările unui foc arzând într-un bidon de ulei, trei străzi mai departe, apărură ca un mărunt, dar bine-venit semn de locuire umană. În spatele flăcărilor, un bărbat opera o rotiserie improvizată din umeraşe şi un arac de grădină în care era înfiptă o halcă rozalie de carne. Două gheare de porumbel se roteau deasupra focului. În spatele lui, scândurile uneau piramidele de moloz. Unele treceau peste buzele craterelor, altele atârnau două sau trei etaje în sus, compunând alei suspendate. Aşa arăta Groznîi? Ar fi trebuit să vină mai devreme.

— Parcă ar fi schele, spuse el, primele cuvinte după mulţi kilometri.

— Construite de copiii străzii care locuiesc în ruine, spuse Sonja şi, pe un ton de scuze adăugă: Ai fost deştept că ai adus-o la mine.

Din zidurile cu guri căscate nu se iţea nici un chip. Gândul la satul lui amărât, atât de înapoiat că-ţi rupea sufletul, îi trezi în piept o explozie de mândrie neobişnuită.

— Şi cum supravieţuiesc ? întrebă el, privind o clădire cu mai multe podeţe de scânduri decât podele.

O strategie ingenioasă; aceşti tineri ingineri erau neîndoios ceceni. Constructorilor le-ar trebui ani de zile ca să ridice la loc planşeurile, dar podeţele de scânduri puteau fi montate în doar câteva minute.

— Vând molozul înapoi ruşilor. Au început lucrările de recon-strucţie la clădirile ministerului Apărării şi al Petrolului. Răscumpără cărămizile vechi, două ruble bucata.

— Mai mult decât m-aş fi gândit.

— Cărămizile cumpărate în zori sunt zidite până la prânz, aşa că puştii trebuie să răzuiască de pe ele orice urmă de mortar. Vezi chestiile alea de cauciuc dintre ruine?

— Alea ca nişte piei de şarpe?

— Este izolaţia de la cablurile electrice. Jupoaie şi vând cablurile de cupru. Metalele sunt vândute la kilogram. Majoritatea acestor copii nu ştiu să scrie şi să citească, dar au creat un sistem de monedă bazat pe metale.

— Fiare vechi şi dispariţii, spuse Ahmed plat şi fără urmă de ironie. Industriile noastre naţionale.

Depozitul se întindea pe o suprafaţă mai mare decât un teren de fotbal, jumătate din ferestre vopsite în negru-tuci, iar cealaltă jumătate sparte şi, când Sonja i-l arătă cu un semn din bărbie, ştiu că ceva nu e în regulă. Trecură pe lângă un butoi de chimicale, cu capacul deschis ca la conservele de fasole; o mâzgă albastră şi lucitoare, prea groasă ca să se evapore, băltea pe fund. Un paznic bloca drumul către depozit. Bandulierele pătate de sânge i se încrucişau pe piept, singura cruce roşie pe care Ahmed avea să o vadă întreaga zi. O sclipire ştearsă, nu atât recunoaştere cât cunoaştere, apăru pe chipul paznicului când o văzu pe Sonja. „Numai un nebun s-ar sui într-un camion“, spusese bătrâna; de-ar fi întâlnit-o Ahmed numai cu o zi înainte! Menghina care i se strângea în piept era acolo de dimineaţă, de când Sonja refuzase să îl bage în seamă. Ea parcă maşina, plecă să îl caute pe hoţul de leoparzi ai zăpezilor şi Ahmed se trezi singur, adus de o femeie care nu avea încredere în el la un depozit suficient de mare cât să încapă în el tot satul lui, un loc în care nu avea ce să caute, într-un oraş care nu era demn nici măcar de un bilet de avion imaginar. Trei breakuri Mercedes se aflau în mijlocul depozitului, cu numere de înmatriculare scandinave atârnate de şuruburi lucioase. Pereţii erau adevărate magazine universale din vest:

rafturi întregi cu haine de piele şi blană, frigidere şi maşini de spălat cu certificatele de garanţie atârnând de banderole de plastic, cutii de carton clădite una peste alta cât două caturi. Un scaun pliant stătea pe podea, pe el un cleşte şi bandă adezivă. În gura lui Ahmed se deschise un robinet.

— A fost cel mai remarcabil lucru pe care l-am văzut în ani de zile. Nici nu mai puteam gândi. Eram blocat. Să mă înclin? Nu ştiam ce să fac.

Vocea subţire, excitată îi aparţinea tânărului subţire şi excitat care intră în depozit odată cu Sonja.

— Niciodată nu mi-am închipuit că voi cunoaşte pe cineva din China.

Cei doi mergeau alături cu o familiaritate – ea atingându-i umărul, el potrivindu-şi paşii după ai ei – care îl făcu pe Ahmed nesigur şi nespus de invidios. Curba largă pe care paşii lor o desenau în jurul lui trasase o linie de tensiune de-a curmezişul încăperii.

— Şi ce făcea aici? Era jurnalist? întrebă Sonja evitându-i privirea.

— Era petrolist. Voia să cumpere o rafinărie.

— Mai vindeţi şi rafinării?

— Doar echipamentul, spuse simplu omul.

Purta un costum bej, de vară şi o cămaşă albă, deschisă la piept cât să lase vederii un triunghi voluminos de păr. Pantofii reflectau lumina slabă. Un bărbat arătând aşa ar fi dezbrăcat, legat fedeleş şi bătut măr la doar o stradă mai încolo, dar nu părea să fie genul de om care să meargă undeva singur.

— Acesta e prietenul nostru? întrebă bărbatul şi făcu semn cu capul spre scaunul pliant, cleşte şi banda adezivă. Ia loc, te rog.

Ahmed se întoarse iute pe călcâie, dar paznicul era deja în spatele lui, cu ţeava armei în dreptul pieptului. Un garou bloca libera circulaţie între creier şi trup şi ordinele îi ajungeau la membre în şuvoaie întrerupte, care nu i-ar fi salvat pielea. În

dimineaţa aceea, când plecase, Ula încă dormea. Nu-i spusese la revedere.

— Nu ai fost cinstit cu mine, Ahmed, spuse Sonja.

Judecând după cum îl măsura din priviri, ştia că ţeasta lui era pentru ea doar un alt mădular pe care îl putea amputa.

— Îmi pare rău, mormăi. Te-am minţit când ţi-am spus că am absolvit printre primii 10% din promoţia mea. De fapt, am fost printre ultimii 10%, la coadă.

Nici un zâmbet de uşurare nu apăru pe faţa ei.

— Crezi că despre asta e vorba? întrebă ea.

Dar ce altceva ar fi putut să fie? Singura minciună pe care i-o spusese fusese că era un doctor bun.

— Îmi ştii numele de familie şi numele tatălui, Ahmed.

Îi rostise numele de două ori. A treia oară avea să fie şi ultima.

— Nimeni altcineva nu ştie asta. Dar tu ştiai.

— Nici măcar mie nu mi-a spus, sări şi bărbatul. Nu că mi-a fost greu să aflu, şi totuşi, e foarte prudentă, nu crezi?

— Trebuie să dai nişte explicaţii, spuse şi se opri să tragă aer în piept. Sau o să te las aici. Nu pot risca să am un turnător printre oamenii mei.

Dacă ţeava armei nu i-ar fi împuns spatele, ar fi râs. Ar fi tratat tot scenariul drept un nou test al Sonjei. Ar fi tratat totul drept o neînţelegere, ceea ce şi era, căci cum ar fi putut să-l confunde pe el cu bărbatul de care încerca să o salveze pe Havaa? Havaa. Imaginea ei jupuind izolaţia de pe cabluri îi reconectă creierul. Avea un nod în gât. În saliva din gură se formă o perlă; iritarea se transformă în furie incandescentă la gândul că războiul i-ar fi putut scurta zilele cu indiferenţa cu care o făcuse cu o sută de mii de alţi oameni, că nu avea a se bucura de nici un fel de privilegiu. Nu voia să moară în faţa unui public format din frigidere

furate. O sărutase, dis-de-dimineaţă, pe Ula pe frunte şi simţise tremurul pleoapelor pe bărbie, dar, când îşi ridicase faţa, ea dispăruse deja în dulcea plutire a locului aceluia în care se ducea când nu era cu el. Nu-i spusese rămas-bun.

— Ți-am văzut lucrările încă înainte de a te cunoaşte, spuse el. În urmă cu câţiva ani, rebelii au intrat la mine în sat şi pieptul comandantului se ţinea în cele mai frumoase copci cu aţă dentară pe care le-am văzut vreodată. Am fost tare impresionat. Comandantul mi-a spus că i le-a făcut o rusoaică şi am presupus că au răpit o doctoriţă din Rusia. Dar mai apoi am întâlnit o refugiată din Volceansk care a lucrat pe vremuri la spital. A locuit la Dokka în vremea în care avea el adăpostul pentru refugiaţi.

— Cum o chema? întrebă Sonja cu ochii ficşi precum constelaţiile.

Şedea atât de aproape, încât îi putea auzi dinţii scrâşnind. Nu rămăsese prea mult din ea acolo, în faţa lui, şi ar fi dat un pas în spate dacă ţeava puştii nu l-ar fi împins înainte.

— Am pomenit de aţa dentară şi de doctoriţa rusoaică. Dar numai în trecere. Voiam să ştiu dacă se fac angajări. Iar femeia s-a uitat la mine şi mi-a spus: „Sofia Andreevna Rabina“. Am încercat să o întreb mai multe, dar n-a vrut să vorbească de tine. Numele tău a fost singurul lucru pe care îl aveam când a dispărut Dokka. M-am gândit că un doctor suficient de bun ca să coasă un om cu aţă dentară va fi suficient de bun ca să aibă grijă de Havaa.

— Cum o chema? întrebă Sonja.

Îi era frică să răspundă, îi era frică şi să respire; speranţa înfăşurată în întrebarea aceea era atât de măruntă şi de tremurătoare, încât şi o răsuflare o putea stinge.

— O chema Nataşa? Numele ei era Nataşa?

Capitolul 12

Înaltă, semănând cu o lebădă şi cu patru ani mai tânără ca soră-sa, Nataşa era focarul afecţiunii în familia ei. Cu vocea lui de zori de zi, rece pentru că stătuse şapte ore fără căldura unei ţigări, tatăl îi spunea mai întâi ei bună dimineaţa, chiar dacă intra în bucătărie la doi paşi după Sonja. Mama o trata cu mândria şi invidia unei femei care se îndrăgostise de şaisprezece băieţi în liceu, dintre care nici unul nu răspunsese iubirii ei. „Nataşa mea“, spunea mereu, prefirându-şi degetele prin părul lung şi negru al fetei, cu o posesivitate care sugera că pletele erau o prelungire a ei înseşi. Nataşa avea ochi cafenii, stropiţi cu străluciri de smarald şi diamant neşlefuit. Tehnic, aveau culoarea alunei. Mama admira cu uimire mută această rearanjare mai artistică a codului ei genetic şi aluneca într-o mulţumire de sine care apărea, de regulă, după ce nivelul vinului roşu din sticlă scădea sub marginea etichetei. Poziţia înaltă pe care o deţinea Nataşa în familie produsese doar nişte uşoare urme de aroganţă. Ştia ea mai bine ca oricine că nu făcuse nimic ca să merite frumuseţea cu care fusese dăruită. Trăsăturile comune ale părinţilor, reproduse atât de predictibil în Sonja, reacţionaseră violent în cazul Nataşei pentru a crea ceva tot pe atât de surprinzător ca o colombă albă ieşită dintr-un ou de guguştiuc.

Printre diferitele nuanţe de bej care compuneau holurile Liceului de stat nr. 28, focarul de atenţie se lărgi. Rusoaică fiind, aparţinea minorităţii etnice care conducea republica. Etnia ei o propulsă în elita popularităţii adolescentine, şi se născu un adevărat cult al personalităţii în jurul ei, alimentat

de adoraţia servilă a bărbaţilor din clasa de jos. La Moscova, reformele lui Gorbaciov împingeau Uniunea Sovietică spre prăpastie, dar, într-un oraş îndepărtat dintr-o şi mai îndepărtată republică, vechile reguli încă mai funcţionau. Etnicii ruşi controlau toate poziţiile de putere majore, de la şefi de sală la şefi de guvern, şi istoria de două sute de ani a ordinii imperiale se repeta în Liceul de Stat nr. 28. Nataşa îşi acceptase rangul cu mărinimie. Nu era nici pe departe atât de rea ca fetele care, cu înfloritã scriiturã chirilicã, notau băieţii cu note de la unu la doisprezece, pe manşeta interioară a caietelor de teme. Şi nici nu se ţinea la suprafaţa învolburatei mări de bârfe de cantină băgându-i la fund pe alţii. Cu ani în urmă, când era încă suficient de mică pentru a avea nevoie de un pupic de noapte bună, tata îşi punea buzele ţuguiate pe obrazul ei şi, într-un susur de tutun dulce, îi spunea „Noapte bună, dulcea mea ţarină“. Chiar şi atunci când devenise prea mare pentru pupici de noapte bună, îi plăcea să-şi imagineze că ar fi strã-strănepoata rătăcită a marii ducese Anastasia Nikolaevna şi aborda manierele potrivite unui mornarh înţelept şi smerit.

Aceasta – etnia ei rusă, minoritatea credincioasă care apăra hotarele Occidentului de mahomedanii cei barbari – îi permisese să treacă prin adolescenţă cu o libertate de care colegele ei cecene nu se bucurau. Putea să nutrească gânduri lascive despre Ivan Iakov – un bărbat pe care sora ei avea să-l readucă la viaţă de trei ori în al doilea război –, care era cu mult mai chipeş decât le este permis profesorilor de literatură. Putea să-şi radă părul de pe picioare fără temerea că o zeitate încuiată avea să trăsnească coloanele acelea de piele fină. Noaptea îi treceau prin vene fiori electrici când îşi dădea seama că băietanii aceia stângaci şi ruşinoşi din jurul ei se transformau în bărbaţi. Complicaţiile pubertăţii nu fuseseră complicate încă şi mai tare de cultură sau religie.

Numai când se compara cu colegele ei, dintre care multe făceau obiectul unor căsătorii aranjate de familie, înţelegea că în Cecenia gravitaţia apăsa femeile cu mâini mult mai grele. Rusismul ei scăpa acestei apăsări aşa că, da, adeseori plutea.

Deşi rusoaică, nu fusese niciodată mai departe de graniţa nordică a Ceceniei. Părinţii se născuseră la Moscova, în anii 1930, şi crescuseră în apartamente în care se trăia la comun, la patru blocuri distanţă unul de celălalt. Luaseră aceleaşi autobuze, fuseseră la aceeaşi şcoală primară, vorbeau cu un accent parfumat de aceeaşi ceaţă, mâncaseră ouă ouate de aceeaşi găină, priviseră acelaşi soare care, la apus, se trăgea singur în ţeapă pe turla aurie a pavilionului central din Centrul Expoziţional al Întregii Rusii. Ambii pierduseră rude în epurările lui Stalin. Ofiţeri NKVD, purtând uniforme de un albastru de cer de vară, pătrundeau în bloc la miezul nopţii şi, a doua zi în zori, vecinii îşi strecurau ceaiul fără să pomenească noaptea străpunsă de ţipete. Părinţii ei dădeau vina pe Stalin personal pentru epurări, iar manualul de istorie aprobat de stat al Nataşei confirma că Stalin şi numai Stalin purta răspunderea. Dar îngrozitorul trecut al dispariţiilor de noapte era încuiat în paginile acelor manuale; niciodată nu şi-a imaginat că va dispărea şi ea la fel de uşor ca şi înaintaşii ei.

În 1946 se răspândise zvonul deportării cecenilor şi se vorbea de nevoia de ruşi pentru a repopula republica rămasă goală. Tatăl ei avea paisprezece ani când bău un ultim pahar de apă de la robinet moscovită, plină de rugină. Mama ei, opt. Trenurile i-au purtat de-a curmezişul pământurilor rănite de război. Au ajuns la Groznîi şi au petrecut două săptămâni în amfiteatrul universităţii, unde trăgea curentul, dormind pe gradenele de lemn, înainte de a primi repartiţie la Volceansk. Au călătorit către oraş în acelaşi autobuz, la două zile distanţă. Şi mama, şi tatăl Nataşei se simţeau foarte singuri în ţara aceasta

tăcută. Nu crezuseră că vor găsi pe cineva care să fi văzut ce văzuseră ei, să fi simţit ce simţiseră ei. La douăzeci şi unu de ani după sfârşitul Marelui Război Patriotic, şedeau alături la coadă la pâine. Nimicurile pe care şi le spuseră se transformară în revelaţie. Nu le venea să creadă că au împărtăşit aceeaşi şcoală, aceeaşi apă de la robinet şi acelaşi apus, din apartamente aflate în blocuri alăturate. Nici nu puteau să-şi imagineze că vor avea împreună două fiice; una frumoasă, una sclipitoare.

Deşi era cea mai în vârstă, Sonja se considerase dintotdeauna ca fiind doar sora Nataşei, complementul mai mult decât subiectul oricărei propoziţii în care apăreau amândouă. Mergea singură pe coridoarele şcolii, cu capul aplecat deasupra teancului de cărţi pe care-l căra în braţe. Pentru Nataşa, era volumul cu litera п al Marii Enciclopedii Sovietice: gros şi plin de cunoştinţe de care nimeni nu va avea niciodată nevoie. În serile de la sfârşitul săptămânii, când Nataşa se întorcea de la film sau de la discotecă, vedea o fâşie subţire de lumină pe sub uşa surorii sale şi, dacă îşi lipea urechea de uşa închisă, auzea fâşâitul unei pagini întoarse la fiecare patruzeci şi cinci de secunde. Credea că Sonja este un geniu în forma clasică: un fulger orbitor într-un cer altfel apăsător. Oricum ar fi fost, Sonja avea mai multe abonamente la reviste ştiinţifice decât prieteni. Putea să explice operaţiuni complicate profesorului ei de algebră din clasa a cincea, dar nu ar fi putut spune o glumă unui băiat, în pauză. Chiar şi în lunile de vară avea pielea unei persoane care petrece prea mult timp într-o pivniţă.

Toată lumea ştia că Sonja este menită să realizeze lucruri grozave, dar nimeni nu ştia ce să facă cu ea până atunci. Chiar şi la şcoală, habitatul ei natural, era un fel de specie exotică. Chiar dacă etnia ei rusă îi oferea nişte libertăţi, ideea că o femeie, de orice etnie o fi ea, excela astfel la ştiinţe

era o fantezie exagerată. Părinţii o încurajau de la distanţă. Nici unul din ei nu înţelegea formulele moleculare, câmpurile electromagnetice sau detaliile anatomice care o captivau într-atât, aşa încât sprijinul lor venea sub forma unor generalităţi bine intenţionate, dar nepotrivite. Chiar şi după ce Sonja absolvise liceul, prima în promoţia ei, şi se înscrisese la universitatea din oraş, la facultatea de Biologie, părinţii ei găseau mai multe de iubit la Nataşa. Darurile Sonjei erau prea complexe pentru a fi înţelese, şi de aceea mai puţin dezirabile. Nataşa era frumoasă şi fermecătoare. Nu aveau nevoie de doctorate ca să ştie asta şi să se mândrească.

Uneori, când se chinuia să ia note mediocre, Nataşa credea că este singura persoană din Volceansk care o înţelegea pe Sonja şi o invidia pentru minunea care era. Existenţa ei era atât de îngustă, energiile ei atât de concentrate, era ca un cui care penetra suprafaţa rutinelor şi dezamăgirilor zilnice. Când, în mai 1989, Nataşa avu nevoie de nota trei la chimie, la bacalaureat, ca să încheie liceul, se sili să-i ceară ajutorul Sonjei. Se aşeză la masa din bucătărie. Sonja deschise manualul şi se încruntă la relieful textului fără sublinieri. Nu comentă, nu o făcu pe soră-sa să se simtă în nici un fel inferioară, ci spuse simplu:

— Să o luăm de la pagina întâi.

Nataşa nu avea să uite asta niciodată.

Luase examenul, dar nu fusese admisă la nici o universitate din Cecenia – poate pentru că nici nu candidase. Nu era proastă, nici măcar la învăţătură – avusese note mari la istorie şi, pe vremea aceea, ştia mai multă engleză ca Sonja –, dar, după nouăsprezece ani de trai lângă farul intelectului surorii sale, Nataşa era gata să-şi îndrepte mica ei lanternă în altă direcţie. Aşa că în loc de scrisoare de acceptare de la universitate primi un post de secretară la biroul din Volceansk al Grozneft, ramura cecenă a Ministerului Sovietic pentru

Petrol şi Gaze, lucrând pentru un umflat cu priviri piezişe care o asigură că dacă ştie să scrie la maşină cincisprezece cuvinte pe minut era mai mult decât suficient. Nataşa îşi pilea unghiile de la degetele arătătoare cu jumătate de centimetru mai scurte decât la celelalte şi, de la opt dimineaţa la cinci după-amiaza, clăpăcea rapoarte la o maşină de scris cu bandă neagră. Lucra într-un birou vopsit în culoarea cerului mohorât, dar chiar şi în umbrele triste ale ministerului simţea toată agitaţia şi incertitudinea lumii în schimbare. Zidul Berlinului căzuse şi în curând Uniunea Sovietică începu să se destrame. Republicile autonome cădeau ca pietricelele dintr-un bolovan sfărâmat. Rapoartele despre petrol, de regulă anestetic de plicticoase, vibrau acum de semnificaţie. Câmpurile petrolifere cecene produceau o cantitate relativ modestă, de treisprezece milioane de barili pe an, dar cea mai mare parte a petrolului din regiune trecea prin rafinăriile republicii. Nouăzeci la sută din combustibilul aviatic al Sovietelor era produs în Cecenia, ca şi mare parte din combustibilul pentru maşini. Cu miopia unei ţări al cărei prim pas în construirea unei noi economii a fost să ucidă toţi economiştii, URSS îşi construise infrastructura de producţie energetică departe de graniţele Rusiei. Când Azerbaidjanul şi-a declarat independenţa, Moscova a pierdut facilităţile de asamblare a utilajului de foraj. Când au plecat Kazahstanul şi Turkmenistanul, au luat cu ele rezerve semnificative de petrol şi gaze. Comoara subterană a Caspicii ar fi putut lumina Moscova timp de o mie de ani, dar şi aceea fusese pierdută. În memoriile urgente care îi treceau prin mână, Nataşa citea valorile estimate ale rezervelor din Caucaz care puteau fi recuperate, care mergeau de la douăzeci şi cinci la o sută de milioane de barili, din care majoritatea se găseau în noile republici independente şi singura conductă care transporta petrolul caspic dinspre Baku către pieţele europene

trecea drept prin inima Ceceniei. Apoi, miracol! Începu să-i placă slujba ei. Citea rapoarte despre eficienţa conductelor, ratele de producţie de petrol nerafinat, rezuma datele strânse în prezentări lesne de citit şi, ca un oracol care poate prevedea, dar nu poate preveni, văzu prosperitatea unei Cecenii independente.

Birourile ministerului erau adăpostite într-o clădire cu şase etaje de lângă Parcul Orăşenesc şi în fiecare seară, în drum spre casă, trecea pe lângă un vagabond a cărui barbă ţepoasă îi ajungea până la brâu. În fiecare seară îi dădea câteva ruble şi îl întreba, pe jumătate în glumă, dacă o să pomenească de bietele ei picioare ostenite în rugăciunile lui. Profetul din Parcul Orăşenesc pleca ochii plin de recunoştinţă şi promitea că o să-şi aducă aminte de ea când va veni sfârşitul.

Îşi peterecea serile de vineri într-un club de noapte numit Clubul de noapte, situat în ceea ce fusese o fabrică de asamblat avioane. Clubul se întindea pe toată suprafaţa fostului hangar, înalt cât opt etaje, suficient de mare cât să primească piruetele unei jumătăţi de Cecenie. Clubul de noapte nu-şi atinsese şi nici nu avea să-şi atingă vreodată întreaga capacitate. După ce trăgea câteva băuturi la bar, Nataşa şi prietenii ei îşi croiau drum către mijlocul hangarului. Acolo, nişte frânghii de catifea roşie delimitau un ring de dans de zece metri pătraţi în care tinerii, îmbrăcaţi elegant şi profani, puteau să se înghesuie unul într-altul, chiuind şi tremurând în spasme epileptice de lumină, libertate găsită pe ruinele imperiului. Când dansa, Nataşa îşi pierdea orice urmă de eleganţă. Tocurile înalte nu îi permiteau să se mişte în voie, dar nu-şi putea scoate pantofii – indiferent de câte ori era măturată, pe podea apăreau tot timpul bolţuri şi nituri de inox, vibrând surd odată cu basul –, aşa că asculta. Cea mai mare parte a dansului ei consta în efortul de a rămâne în picioare. Şi într-o vineri seară, în martie 1991, cu

părul, cu tocurile şi cu ameţeala dată de trei *shot*-uri cu nimic diferite de alte zeci de zile de vineri de dinainte, sfârşi în braţele lui Sulim.

BMW-ul lui negru, decapotabil, producţie 1990, fusese furat din Belgia şi fusese condus de-a curmezişul Europei, iarna, pentru a ajunge la el. Sulim avea trei dinţi lipsă – şi unul atât de cariat, încât era clar pe ducă – deoarece, cu tot bănetul lui, nu-şi putea permite un dentist decent. Avea obiceiul să ridice vocea la finalul propoziţiilor, transformând declaraţiile în întrebări, ca şi cum, atunci când îi rostea numele, nu era prea sigur cu cine vorbeşte. Avea un pat mare cât toată camera Nataşei, două pistoale de producţie sovietică, *kinjal*-ul stră-stră-străbunicului încă ruginiu de sângele infateriştilor imperiali, o barbă scurtă care nu creştea niciodată, unsprezece degete la picioare şi o cicatrice lungă şi palidă în zona pelvisului pe care, în cele şapte luni petrecute împreună, Nataşa ajunsese să o dorească şi să o urască în acelaşi timp. Avea un văr în straturile înalte din *obşcina*, mafia cecenă. Vărul, educat la London School of Economics, un om a cărui ocupaţie îi reducea speranţa de viaţă la cea a unui muncitor în Gulag, îl învăţase pe Sulim să deschidă noi pieţe cu ranga. Prima lor lună împreună a fost probabil cea mai fericită din viaţa Nataşei. Următoaele şase, probabil cele mai mizerabile.

Cancerul de ficat al mamei făcuse metastaze şi ea îşi petrecu ultimele zece săptămâni de viaţă în aerul cu miros de cloramină al Spitalului nr. 6. Prin legăturile Sonjei, tatăl primi aprobarea să petreacă nopţile pe podeaua de lângă pat, făcut ghem în sacul de dormit kaki al Armatei Roşii. Nataşa îi dădu lui Sulim o cheie de la apartament. Îşi înfigea degetele în golurile dintre coastele lui, imaginându-şi că sunt nişte mânere. Lumea întreagă se prăbuşea în jur, dar exista cineva suficient de puternic de care să se ţină. Cei doi bărbaţi cu care avusese relaţii înainte o trataseră ca

pe un lucru fragil, uşor, ca şi cum ar fi vrut să fută o urnă grecească. Selim o lua în braţe de parcă nu i-ar fi fost teamă să-i strivească rinichii. Îi lăsa pe umeri urme perfecte ale danturii lui imperfecte, care până dimineaţă se făceau stacojii. Îi cerea să îl scarpine şi unghiile ei lungi desenau o blană de tigru pe spatele lui. Trupul său, de sine stătător, părea un instrument fumos, dar nefolositor. Strânsoarea mâinilor lui Sulim pe încheietura pumnilor, caninii lui muşcându-i clavicula, apăsarea asta pe piept, carnea asta încinsă.

Dar Sulim nu rămânea niciodată până dimineaţa. Pe la două începea să caşte. Se ridica şi-şi trecea degetele pe burtă, ciupindu-se de piele. Avea mai mulţi bani ascunşi în saltea decât avea tot blocul la bancă şi cu toate astea avea talia unui sărăntoc. Buricul i se lungise, de arăta ca o migdală. Lumina cerată a lămpii din colţ îi învăluia pieptul când se mişca. Spinarea i se rotunjea într-o creastă subţire când se apleca după ciorapi şi ea număra vârfurile vertebrelor. Purta cămăşi hawaiiene cu guler larg. Se moşmondea cu nasturele, aproape prea mare pentru butoniera de la şliţ. Uneori i se părea că încearcă să construiască o relaţie de durată cu Zâna Măseluţă. Venea noaptea, lăsând în urmă-i daruri, dar întotdeauna pleca înainte de ora două. În a doua lună, pleca deja la unu şi jumătate. Apoi la unu. Dădea din umeri când ea voia să ştie de ce nu a prezentat-o familiei lui, de ce nu dansa cu ea la Clubul de noapte, de ce o îmbrăca mai degrabă ca pe o amantă decât ca pe o prietenă.

— Pentru că asta eşti, îi răspunse ieşind pe uşă.

Poliţia statală l-a arestat în noiembrie 1991, pentru fraudă. Un turnător îl legase de celebrii *vozduşniki* – oamenii aerului, astfel numiţi pentru abilitatea lor de a face miliarde de ruble din nimic. Folosind bilete de bancă falsificate, autentificau transferuri bancare de la o companie-fantomă din Cecenia către o companie-fantomă din Moscova.

Hârţogăraia era suficient de elaborată cât să le permită oamenilor din *obşcina* să încaseze în numerar, la băncile din Moscova, transferurile fictive. O mită dată de un văr de-al lui l-a scos pe Sulim din arest după două zile, dar guvernul tot mai avea atâta muniţie cât să-l facă să se ascundă. Ajunsese la apartamentul Nataşei la cinci după-amiaza. Draperiile de la sufragerie erau trase şi apusul filtrat prin smog îi scăldau obrajii în tonuri de ocru. Nu-l văzuse niciodată la lumina zilei. În mâna stângă avea o geantă de fâş albastră. Îi explică situaţia, fără tupeul care o vrăjise şi o înfuriase atât. Nu putea să stea cu rudele sau prietenii, cu nimeni despre care se ştia că îl cunoaşte. O să stea la ea. Nu-l văzuse niciodată atât de neajutorat. Pentru prima oară în relaţia lor, realiză că ea are mai multă putere decât el şi asta era tot ce avea nevoie pentru a-i da papucii. El îşi tot privea vârfurile pantofilor. O să-i fie dor de cel de-al unsprezecelea deget.

— Îmi pare rău, îi spuse. Trebuie să pleci.

Mama ei se stinse după câteva săptămâni. Nataşa era la lucru, soră-sa la şcoală, taică-său la chioşcul de dulciuri din restaurantul spitalului. Nimeni n-a fost acolo ca să vadă ce a văzut femeia aceea în ceasul morţii, în ultimele sale clipe, când unchiul ei, cel care dispăruse pe când ea nu era decât doisprezece centimetri de ţesut fetal în pântecele mamei, răsări din tapetul galben şi o conduse restul drumului. La zece zile după înmormântare, tatăl Nataşei acceptă o slujbă de camionagiu în Turkmenistan. În dimineaţa plecării, purta un pulover roşu cu romburi aurii pe piept. Nu-l putuse niciodată umple, cum îi urase mama ei în ziua în care i-l dăruise, cu cinci Crăciunuri în urmă. Avea să poarte acelaşi pulover peste doi ani şi jumătate, la nord de graniţă, când o balastieră furată avea să se ciocnească de cabina camionului lui, curmându-i viaţa, ultima cursă şi odiseea de

cinci săptămâni care urma să-l aducă înapoi acasă, la fiicele lui.

Nataşa continuă să meargă la lucru, dar nu putea fi atentă la rapoartele pe care le copia, le rezuma şi le expedia. Îşi pierdu slujba la scurt timp după declaraţia de independenţă, când tot personalul esenţial al Ministerului Petrolului fu transferat la Moscova, inclusiv şeful ei cel umflat. Pluti în derivă, ca o algă în voia mareei care îi cotropise ţara, familia şi viitorul. Găteau o zi ea, una Sonja. Pentru că absolvise facultatea prima, Sonja era acum în anul trei la medicină. Învăţa la masă, dând mai multă atenţie bolilor sistemului digestiv decât mâncării din faţa ei. Nataşa încerca să construiască dialoguri cu frânturile zilei: *Ai văzut accidentul din Piaţa Lenin? Ce cursuri ai avut azi?* Dar Sonja nu credea în conversaţiile de complezenţă şi răspundea monosilabic, lucru pe care Nataşa avea să şi-l amintească atunci când, şezând la aceeaşi masă, patru ani şi trei sferturi mai târziu, Sonja încerca să o convingă de virtuţile terapeutice ale conversaţiei.

În cele şase luni trăite fără Sulim, fără mama şi fără tata, o sigură cină fusese suficient de însufleţită pentru a o face să uite de mâncarea îngrozitor de prost gătită. Chiar înainte de a se aşeza la masă, Sonja veni de la cutia poştală cu un plic brun împetriţat de timbre străine şi-şi aruncă braţele în jurul Nataşei, ţipând şi gâfâind tot felul de prostii vesele, cu faţa mai însufleţită decât şi-ar fi putut Nataşa închipui că se poate.

— Londra, spuse în cele din urmă Sonja şi cuvântul se agăţă de Nataşa, cele şase litere lăţindu-se cât să cuprindă orice speranţă. Am primit o bursă completă ca să termin medicina la Londra.

Nataşa încercă să zâmbească, încercă să se prefacă măcar că lacrimile îi erau mai degrabă de bucurie decât de groază, dar când Sonja o îmbrăţişă, când se strânseră în braţe, se lipi de sora

ei, îngrozită de gândul că va trebui s-o lase să plece.

Deşi Nataşa se deprinsese să dormă prin scrâşnet de cauciucuri, blesteme, focuri de armă sărbătoreşti, explozii, plânsete, râsete, întregul infern al străzii de dedesubt, noaptea rămânea trează, privind stopurile maşinilor pierzându-se în dungi purpurii pe asfalt. Tinerii care se sprijineau de maşinile europene erau gangsteri şi mercenari şi jucători de jocuri de noroc. Pariau riscant cu valute sigure, punând pe masă sume pe care oameni cu educaţia lor le-ar fi câştigat într-un an într-o societate a legii. În unele nopţi încercau să sară peste statuia decapitată a lui Lenin aflată în piaţă. În noaptea aceea nu avea loc decât o cursă obişnuită de maşini. Patru maşini se unduiau prin centrul oraşului, de-a lungul unui traseu marcat cu focuri aprinse în pubele. Auziseră zvonuri despre bombardamentele de la Groznîi şi întreg oraşul era agitat şi aprins. Dimineaţa avea să ia autobuzul de Groznîi, să se întâlnească cu Lidia Nikitovna, o tipă care făcea, o dată pe săptămână, cursa între Tbilisi şi Hamburg şi se întorcea cu valizele pline de electronice şi haine occidentale. Nataşa avea să umple două genţi cu haine, dar şi cu walkmenuri, cu console Game Boy, cu telefoane prin satelit, televizoare portabile şi cu tot mai căutatele căşti care anihilau zgomotul, pe care să le vândă în bazar. Federalii blocaseră graniţa, aeroportul fusese închis, ca şi toate fabricile de pe autostrada Baku–Rostov, cu toate acestea bazarul era plin de electronice japoneze, mătăsuri birmaneze, ciocolată belgiană, lichior brazilian, mirodenii indiene şi valută americană. La a două tură, numai trei maşini mai trecură. Suflă pe geamul ferestrei din dormitor, chemând din abur o figură zâmbitoare, desenată cu degetul. Era noiembrie 1994. Nu o mai văzuse pe soră-sa de peste doi ani şi jumătate. Nu-şi mai văzuse tatăl de trei ani. Se întreba dacă o să ningă curând.

Veştile ajungeau la mâna a treia, a patra sau a cincea. Faptele nu se mai distingeau de zvonuri, aşa că totul era crezut şi totul era negat şi totul era bine. *Luaţi-vă câtă suveranitate puteţi înghiţi*, îi somase Elţîn, şi Cecenia deschisese larg gura. Preşedinte era încă Djohar Dudaev şi încă mai purta o mustaţă ca desenată cu stiloul. Era primul cecen care ajunsese general în Armata Roşie şi, cu trei ani înainte, luptase în Afghanistan, unde bombele căzuseră peste civili musulmani nici pentru prima, nici pentru ultima oară. Stând în pat, Nataşa ascultase discursul lui la radio, vocea lui fiind un cântec de leagăn pe lângă scrâşnetul cauciucurilor. Preşedinţia lui era marcată de fantastic. Guvernul avea nevoie de bani aşa că, după ce tipărise propria monedă, Estonia trimisese toate rublele la Groznîi, nu la Moscova. Guvernul avea nevoie de armată şi, cu un an înainte, când federalii îşi părăsiseră bazele din Cecenia, lăsaseră în urmă artilerie grea, muniţie, arme, jeepuri blindate şi mai multe tancuri decât avea Cecenia tanchişti autorizaţi. Aşează radioul lângă pernă. Cursa se terminase. Dădu radioul mai încet şi se întoarse către difuzorul cu pânză neagră, imaginându-şi că vocea revoluţiei era şoapta unui prieten care îi vorbea până când avea să adoarmă.

Zvonurile se dovediră adevărate; la Groznîi, bombele începură să cadă. În cursul călătoriilor săptămânale către capitală, privea cu atenţie mulţimile. Bogăţia de resturi de pe stradă făcea să nu-şi ridice ochii decât la sunetul avioanelor. Semafoarele nu mergeau şi poliţiştii, purtând încă uniforma albastră a poliţiei rutiere sovietice, dirijau traficul cu vârful aprins al ţigărilor. Se opri într-o stradă aglomerată şi privi spre cer. Nu le văzuse zburând decât o singură dată. Cinci avioane în formaţie de luptă. Îşi întinse gâtul să vadă mai bine în timp ce pe tot bulevardul oamenii fugeau, lăsând portierele maşinilor deschise. Cinci dâre de gaze brăzdau cerul pustiu. Sus, la kilometri

distanţă, nişte oameni care nici nu ştiau cum o cheamă voiau să o omoare. Un bărbat cu un costum roşu, strălucitor o prinse de umăr, scuturând-o, şi o întrebă dacă e surdă sau proastă sau ambele la un loc. Urmându-l de-a lungul şirului de maşini abandonate, închidea uşile din dreptul şoferilor şi acest simplu act restaura ordinea în lume. O duse în pivniţa de sub un magazin cu produse pentru petreceri. Se aşezară pe un sac de baloane de umflat. Bărbatul dădu un şut unei cutii şi din ea se revărsară pernuţe care imită pârţurile, Slinkies şi ochelari cu nasuri false.

— Nu-mi vine să cred că o să mor într-un loc atât de stupid, spuse bărbatul şi începu să plângă.

Îl întrebă dacă ştia locul dinainte. Bărbatul se apucă de reverele purpurii.

— Costumul ăsta, spuse. Aduceam înapoi costumul ăsta.

Era în al treisprezecelea an al unei cariere de clovn care avea să dureze patruzeci şi opt; avea un IQ de 167.

Când bombardamenul se opri, îl părăsi pe plângăciosul în costum purpuriu şi se îndreptă spre apartamentul Lidiei Nikitova. O găsi pe Lidia îndesând o valiză pe patul desfăcut. Nataşa se aştepta să o vadă ticsită cu genţi Prada, cu bluze Gucci, cravate Ferregamo; găsi însă pulovere de lână aspră, treninguri largi, ciorapi gri şi un album foto. Timp de zece minute Lidia dădu din cap a disperare. Nataşa se temea că sărmanei femei ar putea să-i cadă capul din ţâţâni.

— Cecenii au familii, spuse Lidia, trăgând o pereche de bocanci de sub o grămadă de pantofi decupaţi la vârf. Ei au *teip* şi au case vechi în munţi, unde să fugă. Barbari. Este aproape sfârşitul mileniului şi ei încă mai trăiesc în clanuri. Chiar şi acum, în mijlocul nebuniei ăsteia, nu cred că există orfani sau oameni rătăcitori, pentru că ei cred ca *teip*-ul ar avea grijă de ei. Barbari! Dar noi, ruşii, ce avem? N-avem *teip*. Ai noştri dau cu bombe

peste noi. Nu, gata, mă duc înapoi în nord. Nu am fost niciodată la Petersburg, dar văru-meu spune că e mult mai civilizat.

După ce Lidia Nikitova plecă, Nataşa petrecu un ceas inspectând apartamentul. Luă o pereche de cizme cu toc, nişte pulovere de caşmir şi rochii de seară de mătase. Nu avea ocazii să le poarte, dar lucrurile frumoase erau atât de rare, încât părea un lucru rău să le laşi abandonate.

Timpul nu mai mergea înainte. Ceasurile gigantice de pe clădirile oficiale începuseră să confunde minutele cu orele. Arătau date din iunie în noiembrie, buletine meteo din august în decembrie. Dudaev schimbase ceasul, ca o declaraţie de independenţă faţă de ora exactă de la Moscova. Suporterii lui dăduseră ceasurile cu o oră în urmă, dar toţi ceilalţi rămăseseră pe fusul orar standard şi nimeni nu mai ştia cât e ceasul. La început, Nataşa mânca la ore prestabilite din zi, ca să păstreze măcar iluzia unui timp structurat, apoi numai când îi era foame, apoi doar când găsea ceva de mâncare. Liniile telefonice vibrau de paraziţi. Guvernul independent, slăbit, promisese cel puţin cinci ore de electricitate pe zi, dar cele cinci ore veneau, de regulă, în mijlocul nopţii. Infrastructura care se degrada întorcea timpul înapoi mai abitir ca orice mandat prezidenţial. Când a fost ultima oară când ţi-ai petrecut ziua tresărind la sunetul deşteptătorului? Cu *djepelgesh*[11] la micul dejun? Cu ştiri de la Moscova, New York şi Beijing transmise la televizor? Cu căldura primei ţigări în gât, autobuzul 7 dând colţul, cu nelipsitele trei minute întârziere, ca şi tine? Cu copii care trag chiului şicanând echipele de constructori cu bulgări de zăpadă şi cu aburul din colţul Magazinului Universal umflându-ţi fusta, convecţia gâdilându-ţi coapsele? Cu şiruri de beţivani aliniaţi pe trotuarele aleilor din Parcul Orăşenesc, trecând de la alcool la apă de gură? Cu o pauză de cafea la

jumătatea dimineţii, sorbind un nescafe care are probabil vreo zece boabe la kilul de lichid, cocoloşită în lumina gălbuie a cabinei de WC, sigurul loc în care puteai fi singură? Cu prânz? Cu o pauză luată din orele de muncă, pentru a trage o ţigară de după-amiază? Cu clipocitul uşor al felinarelor de la cinci şi jumătate, care se trezeu la viaţă tocmai când treceai pe lângă ele şi cu Profetul din Parcul Orăşenesc aşteptându-te, cu barba băgată în pantaloni, cu mâna întinsă şi umil şi tu cu zece ruble în mână, ca să i le îndeşi în palmă? Cu o casă unde să vii acasă? Cu electricitate în sârme, când aprinzi întrerupătorul, cu căldura murmurând în calorifere şi apă la robinet, la duş şi la toaletă şi voci care spun *bună* şi *cum ţi-a fost ziua* şi *închide dracului uşa aia, e un frig de mori afară* şi tu îi auzi mai degrabă în urechi decât în cap, pe ei, cei care îţi cunosc numele? Cu o mâncare care chiar asta este, mâncare, şi cu o familie, ambele susţinându-te într-un fel pe care îl pricepi cu adevărat doar în absenţa lor? Cu spuma detergentului până la coate, cu bulele sclipind în vârfurile degetelor şi clătindu-se când îi întinzi surorii tale farfuria, la şters? Cu televizorul de seară, cu părinţii pe divan şi tu nu i-ai văzut niciodată ţinându-se de mână, dar îşi aruncă papucii cât colo şi degetele mici de la picior li se ating? Cu sforăitul tatei transformând holul într-o cameră de rezonanţă prin care treci ca să ajungi la baie, şi e destul de cald ca să nu te gândeşti să te înfofoleşti într-o pătură când te dai jos din pat? Cu pasta de dinţi? Cu scârţâitul creionului surorii tale pătrunzând prin pereţii de ghips subţiri ca umbra, murmurul învăţatului pe de rost, rugăciunile ei nocturne către un zeu pe care nu-l cunoşti şi nu-l înţelegi? Cu credinţa că, oricât de rău ai da-o în bară, întotdeauna aparţii acestor oameni şi că ei nu te vor lăsa niciodată să dispari?

11. Fel de mâncare tradiţional cecen – un fel de clătite din aluat, cartofi, ceapă, unt şi mirodenii.

Se duse către biblioteca Sonjei. Bride suplimentare susţineau manualele cele grele, trecu cu degetul peste cotoarele cărţilor prea grele ca să le ţii într-o singură mână. Cum de a supravieţuit civilizaţia suficient de mult pentru a aduna cunoştinţele adunate în cărţile astea? Volumele mai subţiri erau puse pe raftul de sus, un manual îngălbenit al Armatei Roşii fiind cel mai util dintre ele. Măturând raftul cu privirea, îşi aduse aminte cum Sonja citea mai întâi ultima pagină a oricărei cărţi, cum trebuia sora ei să ştie ce avea să se întâmple, unde ducea povestea, ca să vadă dacă merita efortul. Nu deschise romanele de iubire fierbinte de pe raft. Copertele uzate respirau o intimidate care le lipsea celorlalte cărţi. Şi-o imagină pe Sonja zăcând în pat, citind melodrame cu o durere surdă în piept pe care nu putea nici s-o măsoare, nici s-o explice şi astfel nici s-o înţeleagă. În schimb, puse mâna pe un volum mai subţire numit *Originile civilizaţiei cecene: Din preistorie până la căderea Imperiului Mongol*, de Hassan Gheşilov.

A citit la lumina lumânării. În popor se crede că Dumnezeu a împrăştiat seminţiile pe pământ cu o solniţă; când a ajuns deasupra Caucazului, solniţa i-a alunecat din mână şi câteva grăunţe din fiecare seminţie au ajuns în văile acestor munţi. Alte teorii ale originii: cecenii descind din hoardele scite, din fiicele lui Genghis Han, dintr-o colonie penitenciară stabilită de Alexandru cel Mare, dintr-o legiune romană. După ce sfârşi primul capitol, se întoarse la supracopertă. Potrivit biografiei de trei propoziţii, Hassan Gheşilov a predat la Universitatea de Stat din Volceansk şi a trăit în Eldár. Acesta era primul dintr-o propusă serie, în mai multe volume, a istoriei pământurilor cecene. În fotografie avea ochi căprui limpezi, o mustaţă groasă, înspicată cu păr sur şi un zâmbet care sugera că se gândeşte la o prăjitură cremoasă sau la coapsele mătăsoase ale unei femei mai degrabă

decât la hoardele din vechime. Până când s-a stins lumânarea a citit despre invaziile antice: sciţii în 850 î.Hr., grecii cu două secole mai târziu, romanii în primul secol î.Hr. goţii baltici în 240 î.Hr., hunii asatici în 370 î.Hr., avarii, kazarii, circasienii, mongolii şi, în cele din urmă, ruşii.

Fără electricitate sau gaz, bucătăria devenise un mausoleu crepuscular pentru aparatele electrocasnice moarte. Într-o bună zi, Nataşa avu o idee. Purtând mănuşi de cauciuc, pe care le găsise în camera Sofiei, frecă interiorul aragazului şi frigiderului cu buretele de sârmă şi cu sodă. Tăie o coadă de mătură pe lăţimea frigiderului, o înfipse în spatele termostatului şi scoase rafturile de plastic. În camera ei adună cu braţele hainele care zăceau pe podea şi le aşeză în faţa frigiderului şi cuptorului. De când începuse să lucreze pentru contrabandista aceea, garderoba îi depăşise spaţiul de depozitare. Agăţă rochiile de mătase şi puloverele de caşmir pe coada de mătură, puse blugii şi bluzele împăturile pe raftul cuptorului. Când termină, deschise uşa noului şifonier şi a comodei şi se declară mulţumită de ingeniozitatea ei. Uite aşa se supravieţuieşte, îşi spuse. Vei transforma găurile din viaţa ta în spaţii de depozitare.

Fumul transformase zilele în amurguri de douăsprezece ore. După-amiezile, când probabilitatea atacurilor aeriene era mai mare, se plimba prin suburbii. Se gândea adesea la sora ei. În conversaţiile lor săptămânale, Sonja îl descria pe logodnicul ei, Brendan, un doctorand în studii slave din Scoţia, a cărui rusă era chiar mai proastă decât engleza Sonjei. Îi descria căminul internaţional unde locuia, care adăpostea studenţi din treizeci şi patru de ţări şi nici unul nu încercase să îl omoare pe altul. Îi descria cârciumi şi monumente, taxiuri negre care semănau cu nişte şepcuţe de popicari pe roţi, un obelisc masiv care susţinea statuia unui omuleţ în Trafalgar Square,

gărzile de la Buckingham Palace, care nu o împuşcaseră chiar dacă făcuse mişto de ei pe faţă, supermarketuri cu aripi întregi dedicate cerealelor pentru micul dejun şi vânzători care chiar păreau încântaţi de prezenţa clienţilor. În acel prim an, pentru prima oară surorile deveniseră prietene. Suntem ceea ce au ceilalţi, gândise Nataşa, dar ştia că Sonja are cu mult mai mult. Sonja îi promise că va căuta o modalitate de a o aduce la Londra, îi promise că îi va susţine cazul în faţa direcţiunii universităţii, a Home Office, a blestematei de regină, dar nu ieşi nimic din asta şi Nataşa voia să fugă, dar nu putea, nu ştia cum, auzise poveşti de groază despre ce li se întâmplase refugiatelor singure, aşa că discuţiile lor deveniră tot mai scurte pe măsură ce societatea civilizată se dezintegra. Adolescenţi cu arme de furat luară locul poliţiştilor de pe stradă. La bazar, grenadele de mână costau mai puţin ca borcanul de nescafe. Nu mai voia să audă de brioşe şi decise că nu voia ca Sonja să se simtă vinovată că le mănâncă.

Trecură zile fără să vorbească, apoi săptămâni. Liniile telefonice deveniră şubrede din cauza lipsei curentului electric, dar centrala telefonică nu avusese de suferit. Nataşa lăsa receptorul scos din furcă zile la rând şi uşorul puls al tonului devenise vocea stabilităţii în singurătatea ei. Când voia să vorbească cu sora ei, se ducea la bibliotecă. Citi *Originile civilizaţiei cecene* de două ori într-o lună, concentrându-se pe ultima pagină a fiecărui capitol, unde se sfârşeau invaziile străine. După ce stoarse din cuvintele lui Hassan Gheşilov toată alinarea de care fusese în stare, puse cartea la loc pe raftul de sus, lângă romanele de dragoste, şi, îngenunchind pe podea, trase de cel mai mare dicţionar. O chestie masivă, o halcă de celuloză cât o masă de sufragerie. Dicţionarul Medical al Uniunii Medicilor Sovietici. Propti cartea de coapse şi greutatea ei îi amorţi curând picioarele. Cele patru mii opt sute optzeci şi patru de pagini

translucide ţineau între ele cele mai misterioase şi inutile informaţii. Numele unor vase de sânge îngropate adânc în carne, în latină, în rusă şi în limbile oficiale ale celor paisprezece republici sovietice. Intervalele de greutate ale organelor interne: 117 până la 170 de grame pentru rinichi; 1,4 până la 1,6 kilograme pentru ficat, 250 până la 350 de grame pentru inimă. Răsfoi cartea şi găsi răspunsuri la întrebări pe care nici o persoană zdravănă la cap nu le-ar pune vreodată. Definiţia labei piciorului. Lungimea medie a femurului. Nimic despre nebunia produsă de tristeţe, sau nebunia prin singurătate, sau nebunia prin lecturarea de dicţionare. Ce imunizare putea să furnizeze cartea tipărită cu corp de literă 8 pentru şuierul avioanelor Suhoi, sus pe cer? Pe baza speranţei medii de viaţă a femeii sovietice, se putea aştepta să trăiască încă patruzeci şi opt de ani, dar Uniunea Sovietică murise, iar ea nu, şi appendixul nu putea elucida această discrepanţă în date, când subiectul supravieţuise experimentului la care fusese supus. O singură noţiune îi furnizase o definiţie potrivită şi o încercui cu cerneală roşie şi o citea în fiecare seară. *Viaţă: o constelaţie de fenomene vitale – organizare, excitare, mişcare, creştere, reproducere, adaptare*.

Dacă şedea pe un scaun în colţul din sud-vest al bucătăriei şi îndrepta vârful antenei spre sud, putea să prindă uneori programe de ştiri în limba rusă din Nazran sau Tbilisi. Din ele culegea orice frântură de informaţie despre lumea de afară. Suficient de poroase pentru a permite pătrunderea maşinilor de lux, a ţigărilor americane şi a armelor ruseşti, frontierele rămâneau prea dense pentru jurnalismul obiectiv. Un accent georgian ridicase rusa prezentatorului cu o jumătate de octavă şi de la el află Nataşa că Elţîn se bucură de un procentaj al susţinerii de 8% şi că alegerile erau peste optsprezece luni. Partidul Comunist al Federaţiei Ruse, principalul partid de opoziţie, îl critica

pentru a fi pierdut mari porţiuni din teritoriul fostei Uniuni Sovietice. Înţelegea cu precizie că această mândrie rănită va duce la pedepse, va împinge o ţară ologită să pornească la război doar pentru a se dovedi mai puternică. Pe 9 decembrie 1994, Elţîn emise un ordin prin care cerea armatei federale să procedeze la dezarmarea tuturor unităţilor înarmate ilegale din Cecenia sau, aşa cum li se spunea pe plan local, a guvernului. Pe 10 decembrie 1994, s-a internat în spital pentru o operaţie la nas. Pe 11 decembrie 1994, când a auzit ştirea că primii dintre cei patruzeci de mii de soldaţi care fuseseră masaţi la graniţa nordică traversaseră râul Terek, înţelese că războiul de abia acum începuse.

În seara de 11 decembrie 1994, când Nataşa repuse receptorul în furcă şi soneria izbucni într-un mic cutremur, îl lăsă să sune timp de 20 de secunde înainte de a-l ridica şi a-l duce la ureche.

— Alo, spuse.

— În sfârşit, în sfârşit, în sfârşit! strigă Sonja. Te-am sunat zile întregi, săptămâni, toată după-amiaza!

Capitolul 13

— Nu ştiu, spuse Ahmed uşor.

O privea cu atâta compasiune, încât puteai crede că uitase de arma care–l împungea în spate.

— N-ai întrebat-o? Cum ai putut să nu întrebi? Cum ai putut să nu o întrebi cum o cheamă?

— La Dokka au stat sute de refugiaţi. Am încetat să îi mai întreb de nume.

— Unde mergea? N-a spus? Ceva trebuie să fi spus. Un indiciu, o referinţă, un pont. Trebuie să fi spus ceva. Trebuie. Cum ai putut să nu întrebi? Cum?

— Nu m-am gândit că o să mi se ceară să-mi aduc aminte.

În ochii lui larg deschişi începăea întreaga ei imagine reflectată. Poate că şi imaginea Nataşei se reflectase cândva în ei? Desenată de lumină? Ştearsă într-o clipire?

— Cum arăta? întrebă Sonja.

Ahmed ar fi putut umple zece plămâni cu oftatul care a urmat.

— Brunetă şi hămesită, spuse.

Descrierea asta se potrivea unei jumătăţi de lume.

— Ochii, ce culoare?

— Căprui.

— Căprui, dar cu sclipiri de verde şi smarald? Mai degrabă de culoarea alunei decât căprui?

— Se prea poate. Nu-mi amintesc.

— Şi faţa?

— Îmi amintea de portetul nepoatei lui Nicolae I făcut de Zaharov.

— Nicolae I? Ce tot vorbeşti acolo? Trebuie să aflu ce s-a întâmplat. Unde este?

Simţea cum i se face greaţă. Trebuia să ştie, iar el nu îi spunea. Ce s-a întâmplat cu sora ei? Când o să moară, această nevoie, atât de vecină cu eternitatea, avea să-i supravieţuiască.

— Trebuie să ştiu, trebuie să ştiu, repetă. Era frumoasă, nu-i aşa?

— Tot pe atât de frumoasă ca şi nepoata ţarului Nicolae I, da, spuse Ahmed. Probabil că se îndrepta către tabăra de refugiaţi. Toţi mergeau acolo. Probabil în Inguşetia. Poate la Sputnik, sau poate în tabăra de la Karabulak.

Vorbea de parcă ar fi vorbit cu ea ani de zile, ca şi cum ea ar fi trebuit să urmărească arcele ritmului lui, să ajungă într-o anume perioadă înaintea lui. Sonjei îi era teamă să lase ochii în jos.

— Purta haine tradiţionale de gravidă. Şi un şal verde.

— Unde este?

Mâinile femeii se încleştară pe umerii lui Ahmed. Nu-şi aducea aminte când ajunseseră acolo. Cătuşele moi ale degetelor lui prinseră încheieturile, le ridicară şi le aşezară apoi, blând, pe lângă corp. Asta avea să-şi amintească; cu puşca în spate, el tot blând era.

— Nu ştiu, spuse.

Ceva mai departe, fratele lui Alu făcu un gest cu capul şi paznicul se îndepărtă.

— O fi prietenul nostru un doctor groaznic, spuse fratele lui Alu, dar nu cred că e ciripitor.

Porniră spre cutiile cu marfă umăr la umăr, ca să nu se privească. Ahmed o ajută că încarce cutiile de carton în camion şi Sonja avea să-şi amintească mai târziu cum şi-a şters fruntea cu o batistă gri şi cum a întrebat-o dacă avea nevoie de ajutor cu cutia cu lame de fierăstrău chirugical, cu trupul într-o postură la fel de dezolantă ca şi ruinele pe care le văzuse în ziua aceea.

Când erau mici, Sonja şi Nataşa se jucaseră v-aţi ascunselea în catacombele pline de praf ale pivniţei de la bloc. Lumina se strecura în diagonale

lungi prin geamurile înalte. Pe podea, fiecare semicerc era un lac de lavă şi fulgii de praf prinşi în lumină erau rămăşiţele copiilor prinşi în aceste raze incandescente. Nataşa arunca o draperie murdară peste Sonja şi Sonja număra până la cincizeci şi distanţa dintre numere se micşora pe măsură ce se apropia de clipa când striga „Cincizeci!“ şi ţâşnea de sub draperie în lumea aceea nepământeană. Nataşa era suficient de subţire ca să se ascundă în spatele unei cozi de mătură, dar Sonja o găsea întotdeauna. Întotdeauna.

— Cine e? întrebă Ahmed pe când depozitul se făcea tot mai mic în oglinda retrovizoare.

Acum zece minute îi spusese că se vor opri la telefoane, după care nu mai spusese nimic până când se urcă la volan şi îşi aţinti privirea în parbrizul murdar de noroi.

— Sora mea, spuse

— Îmi pare rău.

Nimic nu ar fi putut s-o facă să se simtă mai rău de atât.

— Eu sunt cea care trebuie să-şi ceară scuze, spuse ea către pietriş.

— El de ce te ajută?

— Imediat după primul război l-am făcut bine pe fratele lui, Alu.

— Şi pentru asta încă mai aprovizionează spitalul?

Sonja dădu din cap că da.

— Cred că îl iubeşte mult pe fratele lui.

Femeia zâmbi. Săracul, amărâtul de Alu, al cărui nume primise mai multe lovituri ca o crupă de catâr. La şase luni după ce se văzuseră prima oară, află că numele fratelui este Ruslan, dar mereu se gândea la el ca la „fratele lui Alu“. Ştia că adunase o mică avere din contrabanda cu arme, heroină şi bunuri de lux pentru căpeteniile militare şi că folosise această avere pentru a reconstrui satul lui străvechi, după primul război. Ştia că ţestoasa lui

încă mai trăia, că tot Alu o chema şi că locuia acum în cel mai mare terariu din Caucazul de Nord. Când satul lui de baştină fu distrus din nou, în timpul celui de-al doilea război, ştia că plătise ca părinţii lui să treacă în Georgia, şi fraţii, mătuşile, unchii, verii, cumnaţii, treizeci şi şapte de persoane cu totul, inclusiv blestematul de Alu, plus vecinii de pe ambele părţi ale caselor fiecărui unchi, văr şi cumnat, în total o sută şaptezeci şi patru de suflete, care trăiau în Tbilisi, în blocul pe care îl cumpărase tocmai pentru astfel de situaţii, satul de baştină fiind astfel salvat, pentru a doua oară, vecin cu vecin. Ştia toate acestea despre el şi încă şi mai multe, dar tot nu ştia de ce nu-l plăcea pe Alu.

— Se prea poate să ai dreptate, spuse în cele din urmă. Cred că îl iubeşte pe Alu mai mult ca pe oricine.

Ruinele se deschiseră în ceea ce fusese odinioară piaţa centrală, plină cu neguţători insistenţi, cu mame cu vălul pe cap şi cu copii fojgăitori. Porumbei fără ochi sau fără aripi şchiopătau pe granitul pieţei ca nişte vestitori ai unui război ce avea să vină. În mijlocul pieţei se aflase o statuie cu un cecen, un inguş şi un rus reprezentaţi în unitate tovărăşească, numită oficial „Înfrăţirea între popoare“, dar căreia localnicii îi spuneau „Cei trei prostănaci“. Cândva, cineva aruncase câţiva caraşi aurii în fântână şi aceştia se înmulţiseră într-atât, încât apa devenise o viermuială portocalie. Rachetele puseseră la pământ clădirile cu cinci etaje care plutiseră cândva pe porticurile cu arce egale, aleile pietonale mărginite de copaci, băncile de lemn dedicate liderilor partidului, fântâna în care iarna copiii patinau deasupra trupurilor suspendate a două mii de caraşi aurii. Ruinele fuseseră nivelate cu buldozerul, transformate într-un câmp de moloz. Sonja parcă maşina. Ahmed se încruntă.

— Nu văd nici un telefon, spuse.

— O să ne oprim pe drumul de întoarcere, îi spuse.

Coborâră din maşină.

— Mi-ai spus că dintotdeauna ţi-ai dorit să mergi la Groznîi, aşa că m-am gândit să-ţi arăt centrul.

Nu privi spre el. Atâta gest de împăcare putea să facă.

El zâmbi, dădu din cap şi-şi duse mâinile la spate. Sonja răsuflă adânc.

— Ăsta e? întrebă Ahmed.

Sonja îşi puse mâna streaşină la ochi, un salut adus soarelui de după-amiază.

— Acolo, unde e pământul mai negru, la stânga norului aceluia, acolo era palatul prezidenţial.

Rotindu-se încet, arătătorul ei lipea trecutul în panorama prezentului. Piaţa unde se vindeau haine Levi's cu douăzeci de ani înaintea apariţiei oricărui magazin de firmă. Conservatorul, unde, cu câţiva ani înainte, un student-minune învăţase să cânte la violă ascultând cei două sute de ani de istorie a muzicii de cameră prefirându-se prin ferestrele deschise. Reconstrui piaţa pentru Ahmed – vocea ei ridică din moloz fiecare edificiu, replantă fiecare tei – pentru că îi era mai lesne asta decât să-şi ceară iertare.

— Mulţumesc. Din totdeauna mi-am dorit să văd Groznîi.

Trecură prin alte două puncte de control înainte de a ajunge pe o stradă curată, proaspăt asfaltată. Anomalia asfaltului fără marcaje o surprindea întotdeauna. O clădire mare, de piatră cenuşie ocupa aproape toată strada. Ferestrele cu geamuri mari, intacte, proclamau importanţa clădirii mai mult decât pancarta cu Ministerul Petrolului care atârna deasupra intrării. Militari înarmaţi, înşiraţi din zece în zece metri, înalţi şi laţi cât uşa, înconjurau clădirea.

— Eu nu intru aici, spuse Ahmed, încrucişîndu-şi braţele şi refuzând să coboare din maşină.

— N-ai nici o teamă. Nici cu toate scrisorile din torpedou nu am putea intra. Noi mergem acolo, spuse, arătând cu degetul în lungul străzii, unde fusese cândva un magazin universal.

— Ministerul Petrolului are linii telefonice internaţionale care funcţionează. Nişte băieţi deştepţi s-au conectat la ele şi au înfiinţat un centru de telefoane la subsol.

Magazinul universal era o cavernă de vitrine sparte, de rafturi goale şi sticlă stalagmitică. Chiar şi florile de plastic fuseseră furate din ghivece. Sonja deschidea drumul la lumina brichetei.

— În Londra, aici ar fi o scară rulantă, spuse ea în timp ce coborau nişte trepte.

— Ce e aia o scară rulantă?

— O scară care se mişcă.

— Un carusel pentru copii?

— Nu, nu e un carusel. E doar o scară care se mişcă. Atâta tot.

— Atunci asta este o scară rulantă stricată.

Peste trei ani, scara aceea avea să devină prima scară rulantă din Cecenia. În weekend, familii venind de departe, chiar de la lacul Kezanoiam, aveau să îşi aducă aici copiii, să se dea cu ea.

Sonja coborî pe partea dreaptă; chiar şi într-o alegere atât de arbitrară cum ar fi partea de drum pe care să mergi avea nevoie de ordine. La capătul coridorului din subsol bătu la o uşă maronie, în ritmul unui cântec al lui Umar Dimaev. Un băiat surd îi deschise uşa, iar un bărbat orb, taică-su, şedea în spatele lui. Din obraz îi lipsea carne cam cât două linguri.

— Sunt Sonja, spuse ea.

Bărbatul cel orb întinse mâna spre fiul său, care îl trase de arătătorul stâng, în semn de confirmare, apoi, privind spre Ahmed, îl trase de mijlociul de la mâna dreaptă.

— Da, sunt cu un prieten. Îl cheamă Ahmed.

Bărbatul orb dădu din cap spre fiul său şi întinse mâna spre chipul lui Ahmed. Prima oară când

orbul îi atinsese faţa cu degetele, Sonja ştiu că ar fi putut fi un mare chirug.

— Nu te strâmba, îi spuse Sonja lui Ahmed, în timp ce bărbatul îi răsfira barba. Nu vrei să te ţină minte ca pe un ciufut.

De un cablu electric maroniu, prins în cleme ruginite de tavan, atârnau becuri. Undeva duduia un generator. Mese de placaj, pe care se aflau telefoane cu disc, erau aşezate ordonat în toată încăperea. Şuşotelile a cinci vorbitori se întretăiau. Îi dădu băiatului cel mut trei sute de ruble şi se aşează lângă firele împletite ale telefonului ei.

— City University, Facultatea de Studii Slave, răspunse vocea de la celălalt capăt al firului, când termină de format.

— Bună ziua, Janice, sunt Sonja. Pot vorbi cu Brendan?

Înfofolită în formalismul englezei corecte, cererea ei îi suna nesincer.

— O clipă, Sonja. Tocmai a ieşit din birou, dar să văd dacă pot să-l prind.

În aşteptare, ascultând paraziţii, îi vedea pieptul palid ca un mormoloc; dacă l-ar fi pus în faţa unei lumini puternice, i-ar fi putut vedea organele. Încă opt ani şi avea să-şi piardă transparenţa, poate din cauza burticii, un accesoriu al promovării lui ca prodecan al facultăţii, poate din cauza voucherului pentru solar pe care îl primise în dar. Când ea rupsese logodna, Brendan petrecuse trei zile la rând la telefon cu tot felul de linii aeriene, contribuind şi cu bani când varianta cea mai ieftină şi cea mai întortocheată se dovedise că depăşea posibilităţile Sonjei. Verificându-i dulăpiorul din baie, făcuse o listă cu produsele ei cosmetice favorite şi cumpărase câte şase din fiecare tub, sticluţă sau flacon, ca să le ia cu ea acasă. Ea spusese că se va întoarce. El spusese că ea se va întoarce. În dimineaţa plecării ei, el trăsese valiza Samsonite, un alt dar de despărţire, pe trotuarul din faţa căminului internaţional şi stătuse lângă ea în

taxi, cu palmele ude de o transpiraţie rece, cu oraşul alunecând pe lângă ei. Când, la Heathrow, ea spusese, pe jumătate în glumă, că probabil era fericit că a scăpat de ea, pentru că altfel de ce i-ar fi făcut plecarea atât de uşoară, Brendan îşi îngropase faţa în scobitura gâtului ei şi, douăsprezece ore mai târziu, la opt mii de metri deasupra câmpurilor de grâu ale Ucrainei, Sonja găsise o dâră uscată a mucilor lui pe care, pentru o clipă, o luă drept primul ei fir alb.

— Sonja, spuse Janice. Brendan a plecat la o întâlnire. Pot să preiau un mesaj?

Nu mai vorbiseră de o lună. Avea contacte la Memorial şi la Crucea Roşie şi, dacă numele Nataşei ar fi apărut în vreun computer, el ar fi aflat. De regulă, momentele de dinaintea apelului erau poleite de speranţa că, luna asta, de data asta, el va fi găsit un răspuns. Dar astăzi era altfel. Azi voia doar ca Brendan să ştie că ea era în viaţă.

— Spune-i doar că l-am sunat.

— Şi cum îţi scrii numele, cu j, nu?

Îl întrebase odată despre asta, la cea de-a treia sau a patra cafea de după cursuri. Voia să ştie de ce iubirea lui Raskolnikov era scrisă Sonia sau Sonya, dar niciodată Sonja.

— Pentru că aşa se scrie în engleză, îi spusese Brendan. Numai suedezii scriu cu j.

— Dar şi suedezii sunt străini, spuse ea şi păstră j-ul acela ca fiind singura literă din nume care era doar a ei.

— Ah, da, Sonja, să nu uit, adăugă Janice. Ai vreun număr unde să te sune?

— Şi cum scriu suedezii Nataşa? întrebase ea, dar Brendan nu ştiuse să-i spună.

Capitolul 14

În iarna în care Brendan şi Sonja se îndrăgostiseră, tot Volceanskul rămăsese fără adăpost. Chiar şi cei ca Nataşa, ale căror case nu fuseseră lovite, găseau că e mai simplu să dormi în frig decât în teama molozului care se prăbuşeşte peste tine. Petrecuse iarna în Parcul Orăşenesc, un refugiu de iarbă ruginie şi copaci desfrunziţi care se întindea pe douăsprezece străzi, proiectat, se spunea, de vărul mai tont, de-a patra spiţă, al lui Boris Iofan[12], unde cea mai înaltă structură făcută de mâna omului era locul de joacă pentru copii, ruginit şi el. În tărâmul acesta domneau vagabonzii, nebunii şi alcoolicii. Având antrenamentul şi experienţa supravieţuirii pe timp de iarnă în câmp deschis, aceşti paria ai oraşului fuseseră invadaţi de profesori şi avocaţi şi doctori ale căror diplome făceau doar cât cele cinci secunde de căldură pe care le dădeau puse pe foc. Nataşa şi detaşamentul ei îşi primeau comenzile de la Profetul Parcului Orăşenesc. Marele beţivan cu barba încâlcită, care îi ajungea acum la jumătatea coapselor, tremura de indignare când le amintea profeţiile lui. Nimeni nu-l ascultase când le spusese că e aproape ziua în care cerurile se vor deschide şi Dumnezeu va cădea peste neruşinările oamenilor. Nataşa îşi amintea că trecea pe lângă bătrânul într-o ureche în fiecare seară, când se întorcea de la Ministerul Petrolului, iar el îşi amintea monedele pe care i le dăduse fata.

12. Boris Mihailovici Iofan (1891-1976), arhitect sovietic, adept al stilului arhitectural stalinist, al cărui proiect pentru Palatul Sovietelor a fost declarat

câștigător la concursul din 1932, prin intervenția directă a lui Stalin. Construcția clădirii a fost oprită în 1941, din cauza războiului, iar metalul din structura ei a fost refolosit pentru sistemul de apărare al Moscovei și la poduri de cale ferată. Clădirea nu a fost niciodată terminată.

— Ți-am spus că o să-mi aduc aminte de tine, îi spuse el în prima zi când Nataşa se mutase în parc.

Curând Nataşa avea să afle că toată turma Profetului din Parcul Orăşenesc era formată din cei care-i dăduseră de pomană şi pe care el se simţea acum obligat să îi protejeze. Îi învăţă cum să-şi camufleze corturile şi cum să caute conuri de pin în pământul îngheţat; cum să vâneze câini vagabonzi cu reteveiul şi cum să momească porumbei cu măruntaiele lor; să se roage de cinci ori pe zi şi să facă abluţiunile cum trebuie, iar Nataşa, care nu pusese niciodată piciorul într-o biserică, darămite într-o moschee, îl lăuda pe Allah că îi dăduse atâta minte cât să nu contrazică un om care îşi petrecuse viaţa pregătindu-se pentru Apocalipsă. Paisprezece ani mai târziu, toţi acei contabili şi avocaţi aveau să pună mână de la mână ca să cumpere un apartament pentru Profetul Parcului Orăşenesc, într-un bloc proaspăt renovat. O vor căuta pe Nataşa, sperând că poate şi ea contribui la avansul considerabil pentru apartament, sau măcar va fi de faţă când îl vor duce pe Profet în noua lui casă, dar puterea combinată a minţilor a şase avocaţi, trei contabili şi opt doctori în ştiinţe nu va reuşi să dea de capăt tainei locului unde se afla fosta secretară.

Spre primăvară, când trupele federale ocupară oraşul, bombardamentele încetară şi asediul se transformă în ocupaţie. Refugiaţii din Parcul Orăşenesc se răzleţiră prin satele de baştină şi aulele risipite prin munţi, unde puteau conta pe ospitalitatea rudelor îndepărtate şi a clanurilor lor. Dar Nataşa nu mai avea familie. Blocul ei era încă în picioare, devenit acum cea mai înaltă clădire de

pe stradă. Ferestrele explodaseră, dar oglinda din baie era intactă. Nu îşi mai văzuse imaginea de luni de zile. Opţiunile ei pendulau între subzistenţă şi căutatul prin gunoaie. Imaginea ei îi spunea că nu va rezista mult într-un oraş plin de soldaţi beţi, răzbunători şi însetaţi de sex. Dar încă mai existau căi de salvare pentru femeile care reuşeau să se menţină atrăgătoare chiar şi fără binefacerile apei curente.

Pe fundalul clinchetului ultimilor doi bănuţi de minte zdravănă, îl căută pe Sulim. Trăia acum la vedere, făcând afaceri atât cu rebelii, cât şi cu federalii şi, uneori, cu contrabandistul pe care Sonja avea a-l cunoaşte mai târziu drept fratele lui Alu. Se întâlniră într-un bar unde nu se servea nimic. Fără uşă, fără băuturi, fără angajaţi, fără ferestre, dar clienţii fideli reveneau seară de seară. Buzele le erau albăstrii de la lichidul de spălat parbrizul pe care-l beau.

Prin comparaţie cu ei, Sulim arăta bine. Ochii lui, limpeziţi de oboseală, o măsurară aprobator. Parkinsonul care, în unsprezece ani, avea să-l transforme într-o grămăjoară tremurătoare de peltea începuse deja să-i fermenteze în creier, dar mâinile nu îi tremurară când îşi aprinse ţigara. Îi priise războiul. Din ascunzătorile lor din munţi, şefii economici şi de poliţie ai lui Dudaev emiteau proclamaţii ce lăudau o economie şi o poliţie care nu mai existau, iar în absenţa unei autorităţi legitime, crima organizată oferea singura ordine raţională. Îi oferi şi ei o ţigară.

— Vrei să pleci, spuse el. Cine nu vrea?

— Pot să mă descurc în vest.

— Oricine poate să se descurce dacă nu trebuie să se ferească de gloanţe.

Sulim măsură cu privirea băutorii fantomatici; cei cu buzele cele mai albastre orbiseră şi întindeau mâinile, pipăind chipurile tovarăşilor de pahar. Băgă mâna în buzunarul de la haină şi scoase o sticlă de vodcă.

— Nu ştiu cine le-a băgat în cap că aducem butoaie cu lichid de parbriz.

— O să muncesc ca să-mi plătesc datoria.

— Chiar? întrebă el.

— Te rog.

Bărbatul trase o duşcă scurtă din sticlă, savurând-o în timp ce o privea pe Nataşa. Nu uitase cum îl alungase de la uşă, cu pielea gălbejită în lumina zilei. Puse picior peste picior, se lăsă pe spate, aşteptând ca ea să-l implore.

— Ştiu că traficanţii au rutele lor, spuse ea. Ştiu că poţi să mă scoţi de aici. Te rog, Sulim.

— Pe vremea sovietelor, femeile care dispăreau trebuiau să apără pe partea cealaltă a lumii, ca să facă bani. Acum femeile pot aduce profit prin simpla dispariţie. Reapariţia are un cost de regie prea mare. Familiile cecene plătesc răscumpărări mai mari pentru trupurile fiicelor lor decât dacă le primesc în viaţă. Am verificat cifrele.

Nataşa se ridică să plece.

— Dar tu nu eşti cecenă, continuă el. Nu ai familie care să plătească pentru cadavrul tău. Nu ai o viaţă de apoi pentru care leşul tău să fie pregătit. Poţi să mai iei o ţigară.

I-o aprinse cu un chibrit rupt. Sărutase degetele acelea. Îl iubise.

— Mă ajuţi sau nu?

O ţinea de arătător şi încuviinţă, mişcându-l în sus şi în jos. Handicapat de tremurături, incapabil să-şi controleze membrele, o ruşine pentru familie, îşi va petrece ultimii ani într-o odaie fără ferestre, cu un televizor drept unică tovărăşie.

— Doar nu credeai că o să te refuz? Unde vrei să ajungi?

— Londra.

— Atunci, o să fii *au pair* în Londra. Ştii ce înseamnă asta? E un cuvânt franţuzesc. Înseamnă că o să ai grijă de copii cât sunt părinţii la muncă.

— O să fiu bunică?

— Da, ceva de genul ăsta.

— Nu sunt eu soră-mea, dar nici proastă nu sunt.

— Mai sunt şi alte variante. Dansatoare, *hostess*. Să fii, cum îi spune, animatoare.

Adică prostituţie. Chelneriţe, îngrijitoare la copii, astea erau meserii pentru fetele frumoase din ţările sărace, nu pentru fetele frumoase din zonele de război. Unele dintre femeile care se întorseseră vorbeau de sclavie, dar chiar de-ar fi fost adevărat, ce dacă? Sexul pe bani cu civilii din Londra nu putea fi mai rău decât sexul cu forţa cu soldaţii ruşi. Şi, la Londra, Sonja o să-i găsească alt serviciu. Sulim o privea peste masă. Buzele i se încreţiră într-un zâmbet mic, o provocare. Credea că îi e frică de el? Credea că poate să o sperie?

— Londra, spuse. Fă-mă *au pair*. Fă-mă să reapar.

Un băiat tânăr, cu o faţă rotundă şi moale le transportă pe Nataşa şi alte cinci fete la graniţa cu Daghestanul. Şedeau pe lăzi, în semiîntunericul adânc al unei camionete federale de aprovizionare. Vântul umfla prelata kaki şi, la răstimpuri, o aşchie de soare intra şi fugea de îndată. Voia să le întrebe pe fete cum le cheamă, de unde sunt, dacă şi ele erau *au pair*. Conversaţia păruse posibilă pentru o clipă, când băiatul cu faţa rotundă, care arăta ca fratele lor, le urcase pe platforma camionetei. Dar aerul se brânzi iute de o neîncredere prea groasă pentru a lăsa să treacă orice fel de cuvânt.

După câteva ceasuri, camioneta se opri smucit şi bărbatul cu faţa rotundă deschise oblonul din spate. Nataşa îşi puse mâna la ochi, să nu o orbească soarele amiezii şi lumina îi încălzi palmele. Ciufuri de plante din cele veşnic verzi încondeiau muntele din apropiere. Bărbatul cu faţa rotundă le conduse vreo sută de metri, pe o cărare cu pietriş, către un jeep care arbora steagul independenţei naţionale. Scânduri de lemn înlocuiau banchetele din spate. Se înghesuiră în el.

Jeepul le duse peste şleaurile unor albii uscate, de-a lungul unei nesfârşite fălci de piatră palidă. Conuri de brad atârnau din ramurile aplecate deasupra drumului. Peisajul apărea dincolo de buza prăpăstiilor. În hăurile de dedesubt, şuviţe de lumină argintie şerpuiau printre păşuni pustii, panglici strălucitoare înnodându-se la orizont. O lucrătoare sexuală era ceva, dar cum era să fii turist de weekend? În soare apăru silueta unor aripi uriaşe, rotindu-se în cerc. Un porumbel, gândi la început, care crescuse mare, ca să se potrivească cu proporţiile monstruoase ale acestui habitat.

Bărbatul cu faţa rotundă opri maşina când panta deveni prea abruptă. Când se ridică, părul îi căzu de pe umeri, tras de mâinile invizibile ale gravitaţiei. Îngreţoşată, ameţită, simţea nevoia unui petic de asfalt pe care să şadă şi să se simtă întreagă. În *Pretty Woman* nu era nimic de genul ăsta. Bărbatul cu faţa rotundă începu să urce costa pietroasă şi le chemă. Nu, nu, nu, voia să spună, carabiniera din geanta mea e doar pe post de breloc, dar ce putea face? Vârful era mai aproape decât fundul prăpastiei, nici o ameninţare, nici un ordin, doar o ameninţare cu degetul şi, urmând acel deget, părăsi Cecenia.

Daghestanul însemnase trei ore insuportabile de mers pe munte, apoi încă o oră de mers cu jeepul. Înclinarea bărbiei grănicerului a fost singura înregistrare a trecerii lor în Georgia. Până au ajuns la apă, timpul s-a măsurat doar în pauze de mers la baie. Marea Neagră era albastră. Se urcară pe un trauler şi vântul îi aduse în păr mirosul sării. Blocurile şedeau de-a lungul coastei ca nişte piese de domino, cu sute de puncte albe formate din ferestre luminate. Când soarele apuse în apă, marea se făcu, în sfârşit, neagră. Se întinse pe cea mai uscată fâşie de punte pe care o găsi, îşi folosi geanta de voiaj pe post de pernă şi căzu într-un somn adânc, în timp ce barca se legăna pe valuri.

La Odessa fură împărţite. Trei se duseră cu bărbatul cu faţa rotundă şi, când le văzu dispărând într-un Yugo, ceva mic şi ascuţit o străpunse; nu le ştia numele. Ea şi alte două fete îl urmară pe bărbatul care le cumpărase paşapoartele în spatele unei dube de marfă. Portierele fură trântite. Când se redeschiseră, erau în Serbia. Şezură cu alte unsprezece femei într-o pivniţă de piatră. Cătuşe cu lanţuri, furate de la muzeul de arheologie din Sarajevo, zăceau încolăcite pe podea, o ameninţare implicită mai puternică decât strânsoarea fiarelor ruginite. O căldare de zinc lucea într-un colţ; când una se apropia de ea, celelate întorceau capul. Voci împleticite se strecurau prin scândurile umede ale podelei de lemn. O ceartă despre utilitatea hidranţilor. Atinse obrajii, fruntea şi buzele pe care odinioară le privise în oglindă cu mândrie. Acum voia cicatrici, membre lipsă, obraji măcinaţi de acnee, dinţi care să bată fiecare în altă direcţie.

— Ce e asta? întrebă.

Nimeni nu vorbi.

— Ştie cineva unde suntem? întrebă din nou.

Fata care şedea lângă ea şi care nu putea să aibă mai mult de paisprezece ani fu singura care-i răsunse:

— La datul pe brazdă.

Capitolul 15

— Niciodată nu vorbea despre cum s-a întâmplat, spuse Sonja, la treizeci de minute depărtare de suburbiile din Groznîi, zece de când se apucase să-i povestească. Cum ajuns în Italia. Dacă au luat-o cu avionul sau cu maşina sau cum. Niciodată nu mi-a spus nici măcar cine a dus-o acolo, cum a plecat, cum a supravieţuit primului război. Nimic. Probabil că nu voia să se gândească la asta, dar eu am crezut mereu că acesta este felul ei de a mă pedepsi pentru că am părăsit-o.

Ahmed fixase radioul pe 102,9. De abia îl cunoştea şi acesta era singurul motiv pentru care îi povestea; era, la rândul lui, un zgomot alb. Nu-şi putea explica altfel confesiunea decât prin calmul care i-a urmat.

— Războiul este nefiresc, spuse Ahmed. Îi face pe oameni să se poarte nefiresc.

— Chiar şi pe tine?

— Bine-nţeles, spuse el. Niciodată n-am fost atât de fermecător.

Îşi întinse braţele înainte; câmpuri maronii i se prefirau printre degete.

— În timpul primului război, Dokka s-a apucat să clasifice totul. Era silvicultor prin educaţie, aşa că era obişnuit să împartă plantele în soiuri şi genuri şi familii şi într-o bună zi a început să facă asta cu toate. Cu oamenii. Fiecare era fie pacifist, fie imperialist, fie fascist, fie clasicist sau orice alt -ist, iar oricine îi critica sistemul era anarhist.

— Havaa vorbeşte cu mai multe -isme decât un doctor în filozofie.

— Da, îi calcă tare pe urme. A început să şi le creeze pe ale ei şi i-am auzit vorbind despre

mustăcism şi bărbierie şi erau extrem de însufleţiţi. Habar nu aveam ce înseamnă toate astea. Era ca un soi de limbaj pe care şi-l creaseră ca să se poată înţelege mai deplin.

Tăcu. Respira greu. Roşeaţa din obraji i se prelinsese până pe ceafă.

— Nu ştiu de ce îţi spun toate astea.

— Vrea să se facă anemone-de-maristă.

Ahmed râse.

— Puteam să jur. Dokka, Ramzan şi cu mine am fost prieteni ani buni. O dată la două duminici jucam şah, Havaa ne privea. Ramzan e cel care m-a aşteptat ieri. Turnătorul. Am jucat şah o dată la două duminici timp de zece ani.

— Ce s-a întâmplat?

— Ramzan a început să procure arme pentru rebeli. L-a invitat pe Dokka în expediţiile astea, îl plătea bine. Niciodată nu am înţeles de ce. Nu avea nevoie de Dokka pentru a conduce un jeep prin munţi. Aşa cum tu crezi că Nataşa te pedepsea prin tăcere, aşa am crezut şi eu că Ramzan mă pedepsea prin drumurile astea. Niciodată nu m-a luat cu el, deşi şi eu aveam nevoie de bani la fel ca şi Dokka. Eram prieteni, Ramzan şi cu mine, dar mereu am avut sentimentul că Ramzan îmi purta pică pentru ceva. Acum cred că era ceva mult mai complicat. A fost deţinut în Groapă în 1995, cred că îmi purta pică pentru că ştiam ce i s-a întâmplat acolo. Eram gelos pe Dokka, pe drumurile lui în munţi cu Ramzan. Pe banii pe care îi câştiga. Pe nevasta lui. A mea este bolnavă la pat şi cu mintea slabă de aproape trei ani, în timp ce a lui avea mai multă vioiciune, mai multă snagă în degetul ei cel mic decât au majoritatea bărbaţilor între picioare. Eram gelos pe copila lui. Noi am încercat ani la rând, dar…

Vocea i se stinse. În spatele lui, un singur fuior de fum se înălţa o sută de metri în aer, dar nu se vedea nici o clădire.

— Dokka era prietenul meu şi eu tot îi râvneam familia, ocaziile de care se bucura, viaţa. El şi Ramzan plecau spre munţi pentru o săptămână, două, iar eu luam cina cu Esiila şi Havaa. Petreceam acolo toată ziua şi toată noaptea. În ultima lui călătorie, în ianuarie 2003, am dormit în patul lui trei nopţi. De bună seamă, nu aveam cum să ştiu că el şi Ramzan fuseseră prinşi şi duşi la Groapă. Nu aveam cum să ştiu că degetele îi fuseseră retezate cu cleştele de cabluri în timp ce eu eram în casa lui, mă culcam cu nevasta lui, mâncam cu copila lui, pentru că eram sigur că el duce o viaţă perfectă. Orice ar fi fost între noi s-a pierdut atunci. Nu ştiu dacă Esiila i-a spus sau nu, dar el a ştiut. Nu a spus niciodată nimic, dar a ştiut. Mă duceam la ei ca să vorbesc cu refugiaţii când voiam să vorbesc cu el. Nu mi-a adresat nici un cuvânt anul trecut, când am vorbit cu femeia care mi-a dat numele tău. Dacă l-aş mai vedea o dată pe Dokka, nu i-aş cere iertare şi nu aş încerca să îndrept răul făcut. Nu asta i-aş spune.

— Dar ce?

Ahmed zâmbi şi scutură din cap:

— Nu ştiu.

Umbra unui crater proaspăt înnegrea drumul. Pe fundul lui, un braţ se îndrepta spre cer. Restul trupului era răsfirat ici, colo şi dincolo. Zdrenţe de culoarea lavandei, purtate de vânt, se pierdură într-un vast ocean de senin.

— Ne-am oferit să o ducem cu maşina, spuse Sonja, vrând de fapt să spună *şi doar i-am spus*, vrând de fapt să spună *nu e vina mea*.

Cauciucurile împroşcau zăpada, iţind şleauri în oglinda retrovizoare. Ce-ar face dacă s-ar termina războiul? Dintre toate posibilităţile şi permutările pe care le tot sucea în minte, la pace nu se gândise niciodată. Ce-ar face? Războiul transformase locotenenţii în colonei, şomerii în jihadişti şi mai transformase rezidenţii în chirurgi-şefi.

— Tolstoi a trecut pe aici acum două sute de ani, spuse Ahmed. Pe atunci era război. A scris un roman despre el.

— Nu-mi place ficţiunea.

— *Hagi-Murad* se numeşte cartea, spuse. O să ţi-o aduc mâine.

— De ce nu eşti furios pe mine? întrebă Sonja.

Întrebarea o arsese toată după-amiaza.

— Te-am interogat sub ameninţarea armei. Dacă m-ai fi tras pe sfoară, aş fi pus să te împuşte.

— Dacă te-aş fi tras pe sfoară, aş fi fost un alt om.

— Eşti un om cumsecade, spuse ea şi zâmbi. Un doctor îngrozitor, dar un om cumsecade.

— Ştiu. Nu ar trebui să petrec atât de mult timp cu tine. O să mă transformi într-un chirurg de mâna întâi şi un nesimţit.

— Cred că e exact invers, spuse ea.

Un tifon de nori de după-amiază bandajase cerul şi ea ridică ochii să-l privească.

— Sunt copleşită de o irepresibilă dorinţă de a vorbi cu tine cu cea mai mare politeţe.

— Mă îndoiesc profund.

— Îmi cer scuze că te-am făcut idiot.

— Doar ai insinuat. Vrei să te revanşezi faţă de mine?

— Nu chiar, spuse ea.

— Atunci spune-mi cine este Ronald McDonald.

— În curând va trebui iar să-mi cer scuze că te-am făcut idiot.

— Insinuat.

— Nu, de data asta cred că o să-mi ies din pepeni şi chiar o să o spun.

— Ştiu deja că nu e preşedintele Americii.

— Cred că o să fii amarnic de dezamăgit.

— Aproape întotdeauna sunt.

— E un clovn.

— Un clovn?

— Un clovn care vinde hamburgeri.

— Îi face el singur?

— Are vreo importanţă?

— Se prea poate să fiu eu idiot, spuse el cu un ton grav, dar n-aş mânca niciodată un hamburger făcut de un clovn. Mă rog, vorbeai de sora ta. Când s-a întors ea din Italia.

Capitolul 16

În primele săptămâni de după întoarcerea sa, Nataşa nu merse niciodată mai departe de cei trei metri de covor cenuşiu, până la apartamentul Lainei. Bea ceai slab, interpreta halucinaţii şi venea acasă, un al patrulea metru pecetluit în spatele unui zid de teroare. Sonja privea de la depărtare, vrând să o prindă pe Nataşa de mână şi să o tragă pe coridor, ca pe un copil plin de năbădăi. Apartamentul Lainei – la a cărui uşă ascultase cu trei săptămâni mai devreme, cu un pahar de gheaţă topindu-i-se în mână şi auzise dinăuntru vocea Natașei – părea a fi prima treaptă pe scara recuperării. Dar treapta aceea se transformase într-un palier, apoi într-un etaj întreg şi Nataşa nu avea cum să dispară iar, nu atunci.

Sonja, mult mai talentată ca doctor decât era ca soră, îşi menţinu diagnosticul cât de mult putu. Apoi, într-o marţi, se întoarse de la spital cu picioarele umflate şi umerii înţepeniţi, prea obosită, realmente, pentru a începe să se ocupe de cel mai dificil pacient al zilei. Nataşa şedea pe divan, cu un teanc de cărţi proptit pe pernă, lângă ea. *Originile civilizaţiei cecene*, *A treia ediţie a Ghidului ornitologic sovietic*, *Vieţi şi destine*. Un volum galben îi acoperea genunchii. *Dicţionarul medical al Uniunii Medicilor Sovietici*.

— Pot să-ţi dau eu definiţa oricărui cuvânt pe care nu-l înţelegi, se oferi Sonja şi o regretă imediat.

Nu era tonul potrivit.

— Cauţi ceva anume?

Nataşa ridică din umeri, cum era de aşteptat.

— Sper că nu ai citit asta toată ziua.

Se întoarse spre peretele gol. Ori de câte ori deschidea gura să vorbească cu Nataşa, gura aceea revărsa condescendenţă.

— Cu siguranţă găseşti pe raft cărţi mai stimulative.

— Nu vreau să fiu mai stimulată, spuse Nataşa plat. Vreau plictiseală. Vreau să fiu lobotomizată de plictiseală.

— Ascultă-mă, Nataşenka, ceva nu este în regulă, spuse şi se urî pentru lipsa de precizie.

Ceva? În regulă? Cum poate un chirurg să dea un diagnostic atât de imprecis?

— Ai auzit de tulburarea de stres posttraumatic?

Nataşa dădu din cap că da, dar fără a ridica ochii de pe pagină.

— Ia spune-mi, ce înseamnă?

Lumina aurie a lămpii scotea în relief textul când răsfoia paginile.

— Este o reacţie psihologică care survine după expunerea la un eveniment extrem de stresant din afara gamei de experienţe umane normale, caracterizat de regulă prin depresie, anxietate, *flashbacks*, coşmaruri repetate şi evitarea amintirilor legate de eveniment.

Nataşa nu mai rostise de luni de zile o frază complexă şi, chiar dacă doar recitat, paragraful cu multe propoziţii o făcea să pară iarăşi vie.

— Îţi sună cunoscut? întrebă Sonja.

— Doctorii de cap din Italia au rezolvat deja asta. Nu am nevoie de ajutorul tău.

Ajutorul era ultimul lucru pe care Sonja se pricepea să îl ofere surorii sale.

— Îţi poţi aminti când a fost ultima dată când ai ieşit afară din casă? întrebă.

Nataşa ar fi putut aprinde o ţigară cu privirea pe care i-a aruncat-o.

— Îţi spun eu când. Când te-ai repatriat. Nu ai scos un deget afară din bloc de când ai intrat înapoi în el.

— Tu n-ai fost aici, spuse Nataşa, ridicând din nou din umeri. Aşa că nu trebuie să-mi spui tu mie ce să fac.

Luni de zile îşi înghiţise vorbele, se înfrânase, se gândise şi răzgândise. Îşi muşcase limba până la sânge.

— Dar acum sunt aici. Acum. Iată-mă.

Întinse braţele nu a pentru a-şi îmbrăţişa sora, ci pentru a arăta cât era de lată, cât de mult „ea“ exista.

— Ştii de ce? Ai cea mai mică idee?

Nataşa nu se mişcă. Nu putea deschide uşa hrubei, nici pentru Sonja, nici pentru nimeni. Ceea ce se întâmplase acolo, la subsol, se mai întâmpla încă în ea şi nu voia să lase pe nimeni, cu atât mai puţin pe soră-sa, să ia parte la lucrurile de care încă încerca şi încă nu reuşea să fugă.

— Din cauza ta. Din cauză că îmi era teamă că eşti singură aici. Totul era atât de bine la Londra. Eram fericită. Dar m-am întors pentru tine şi asta îmi dă dreptul să mă respecţi. Poţi să mă urăşti şi să zici că sunt o căţea ipocrită, dar mă vei tratata cu respect, pentru că m-am întors aici pentru tine.

Şi iar blestemata aia de ridicare din umeri. Sonja nu-şi putea imagina atunci, în timp o inunda exasperarea, că într-o dimineaţă calmă, peste opt ani şi jumătate, după ce sora ei avea să dispară pentru a doua oară, se va trezi pe un pat de spital cu umerii la fel de înţepeniţi ca şi claviculele şi, ridicând din umeri o dată, de două ori, fără a se putea relaxa, îşi va aduce aminte de ridicările din umeri ale Nataşei, atât de fluide, atât de fireşti, şi aceea va fi prima certitudine, cunoaşterea primoridială, că, oriunde s-ar afla, Nataşa ridica din umeri.

— Vrei să îmi pară rău că ţi-ai abandonat viaţa frumoasă din Londra? Tu eşti victima, asta vrei să spui? Poate că ar trebui să vorbeşti cu un psihiatru despre asta, Sonecika. Nu, ai greşit întorcându-te pentru mine, spuse Nataşa, ca şi cum ar fi citit doar

din dicţionar. Aşa cum am greşit şi eu când am plecat de aici după tine.

Trebuie că se deschisese pe undeva o fereastră; o adiere se prelinsese parcă de-a lungul pereţilor, limpezind aerul, pentru că Sonja zâmbi şi spuse:

— Suntem surori. Măcar în felul ăsta şi suntem surori.

Trase o gură proaspătă de aer, acum că fiecare spusese ce avea de spus.

— Ţi-am cumpărat un suvenir, spuse, surprinzându-se şi pe sine. La Londra.

Cu mare stăpânire de sine, Nataşa nu mai ridică din umeri.

— Ce fel de suvenir?

— Nu-ţi spun. Îl ţin pentru mine.

— Păi nu mai e suvenir dacă îl păstrezi tu.

— Ba sigur e. E un dar pentru mine însămi. Îl merit.

— Şi de ce nu mi-l dai?

Nataşa se ridicase şi întindea gâtul spre Sonja.

— Pentru că, spuse Sonja, luând dicţionarul şi răsfoind paginile cu degetul mare, mă calci tot timpul pe nervi.

— Tot timpul?

— Joci tontoroiul pe nervii mei.

— Nu l-aş vrea nici dacă mi l-ai da, spuse Nataşa.

— Prea bine, pentru că nu ţi-l dau.

— Pun pariu că e o carte despre intestine.

— Ştii că aş păstra o astfel de carte pentru mine, spuse Sonja. Dar o să ţi-o dau chiar acum.

— De ce?

— Păi, de câte cărţi despre intestine are nevoie o femeie? Ţi-o dau la schimb pentru o promisiune, spuse Sonja.

Nataşa luase lecţii de clarinet când avea şaisprezece ani şi Sonja, deja studentă la vreme aceea, auzise toate chiţăielile, mormăielile, scârţâiturile şi ţiuiturile prin peretele dintre ele, de grosimea umbrei. O plătea cu ora pe Nataşa să nu

exerseze. Aceeaşi strălucire de oportunism apăruse acum în ochii Nataşei.

— Ce promisiune? întrebă.

— Îmi pormiţi că vii mâine cu mine la spital.

— Şi?

— Şi nimic. Doar asta. Dacă crezi că eşti în stare.

— Ce, crezi că nu?

— Nu, nu. Nu spun asta

— Ştiu ce încerci să faci, spuse Nataşa. Bine. Promit.

Sonja plecă în camera ei şi se întoarse după un minut.

— Închide ochii, spuse şi îi puse în mână un obiect lunguieţ, tare, învelit într-o pungă de plastic.

— Ce e asta? O păpuşă? întrebă Nataşa, scoţând obiectul din pungă. Sunt femeie în toată firea.

— Nu e o păpuşă. Este un spărgător de nuci în forma gardienilor de la Buckingham Palace.

— Ăştia cine sunt?

— Stau pe din afara palatului reginei. Nu au voie să râdă. Doar stau aşa. Nu se prea pricep la păzit, dacă stai să te gândeşti. Stau aşa, pur şi simplu. Ai putea să îmbraci un felinar în uniforma aia şi ai obţine un gardian la fel de bun.

— Da, fu de acord Nataşa, mişcând în sus şi-n jos gura spărgătorului de nuci. Un gardian prost şi un suvenir încă şi mai prost. Cum să-l cheme?

Sonja îşi muşcă buza.

— Ce-ai zice de Alu?

— Alu, suvenirul cel groaznic, plicticos şi inutil.

— Da. Este un nume perfect.

— Sunt uşor dezamăgită. Ai stat cinci ani la Londra şi tot ce mi-ai adus e asta?

— Absenţa mea a fost adevăratul dar.

În sfârşit, un zâmbet.

A doua zi dimineaţă spitalul era cufundat în tăcere. Puţinii pacienţi pe care Maali nu reuşise să-i alunge cu promisiunea unei amputări atotvindecătoare o aşteptau: o entorsă de gleznă,

un caz de răceală obişnuită, nimic urgent. O plimbă pe Nataşa prin odăile fantomatice ale laboratoarelor pustii şi ale sălilor de consultaţii. Nişte porumbei se cuibăriseră în pungi de perfuzie sparte. Un capac de canal care nu ducea nicăieri zăcea la radiologie. Camerele aveau să arate la fel peste opt ani şi trei sferturi, când Sonja avea să-l poarte pe Ahmed prin ele. Heroina furnizată de fratele lui Alu încă se va mai sprijini de peretele dulapului din cantină, dar când îl va conduce pe el prin spital o va face fără să se teamă, fără să se întrebe dacă venele lui fremătau de fiorul vecinătăţii, aşa cum făceau ale soră-sii.

— Cândva aceasta era una dintre cele mai avansate secţii de oncologie din URSS, spuse, pe când se strecurau într-o cameră eliberată de mânerele de la uşi şi de duliile de la becuri. Conducători de partid veneau taman de la Vladivostok pentru a se trata aici.

Se opriră în dreptul unui aparat masiv pentru RMN, pentru procurarea căruia fostul director al spitalului îşi sacrificase pensia, căsnicia şi toate firele de păr negru din cap.

— E păcat că nu-l putem utiliza, dar, dacă facem o singură scanare, omorâm generatorul.

La un metru de piciorul ei, rama de bronz a unui tub de obuz se iţea prin praf.

— În plus, adăugă, este atât de mult metal pe-aici, încât câmpul magnetic ar transforma încăperea într-o sală de tir.

Turul se încheie la maternitatea de la etajul al patrulea, unde o femeie care născuse cu o noapte înainte zâmbea la oricine trecea, cu o expresie de oboseală placidă. Copilul se născuse cu un plămân colabat, dar doctorul de gardă se mişcase iute şi copilul trăia. Mama ţinea pruncul la piept. Buzele lui micuţe îndoiau sfârcul. Strălucea.

— Dumnezeu e mare. O să trăiască, spuse mama rar, ca să fie clar că cele două propoziţii decurgeau logic una dintr-alta.

Se uită către Nataşa, luând treningul ei alb drept halat.

— Mă bucur atât de tare că sunteţi aici.

— Eu sunt un nimeni, spuse Nataşa.

— Prostii, răspunse mama. Salvaţi vieţi.

Nataşa îşi încrucişă braţele şi Sonja nu văzu şi nu avea cum să ştie, dar chiar atunci, când Nataşa îşi plecă capul, îşi privi palma, apoi podeaua, apoi către Sonja şi înapoi, avu senzaţia că temperatura trupurilor lor crescu cu o fracţiune de grad, şi asta aveau în comun. Bebeluşul terminase de supt şi îşi întoarse făţuca pătrăţoasă în sus.

— Vrei să o iei în braţe? întrebă mama,

— Nu, spuse Nataşa, calibrându-şi încruntarea.

— Prostii. Sigur că vrei s-o iei în braţe.

— Eu trebuie să plec, dar tu să rămâi aici. Am un caz de răceală de care trebuie să mă ocup, şopti Sonja în timp ce Nataşa lua copilul în braţe.

În dimineaţa aceea, în saloanele cavernoase, creierul Nataşei se linişti, în sfârşit. Când bebeluşul molfăi în căutarea sânului, privi în ochii lui şi văzu o lume veche de doar două zile. Acele două kilograme şi jumătate o îndreptară, o întoarseră către un viitor mai blând decât învăţase din experienţă că trebuie să aştepte. A doua zi se trezi odată cu Sonja, plecă odată cu Sonja, şi în dimineaţa următoare la fel, şi apoi iar.

Deşi şi Maali, superioarele ei, erau asistente şi gemene. Deşi, aflată la a unsprezecea dintre cele douăsprezece iubiri ale ei, îi amintea de Sonja şi o prefera pe Maali, mai tânără cu optsprezece minute, care tratata bolile şi rănile ca pe nişte farse ale unui Dumnezeu care se îneca de râs şi sugera amputări pentru orice tuse, răceală la plămâni, ulcer sau infecţie oculară care avea ghinionul să-i ceară sfatul. La maternitate, Nataşa curăţa prosoape, cearşafuri, podeaua de linoleum, tuburi de plastic şi furtune, biberoane, funduri de bebeluşi şi ploşti. Buricele degetelor i se înroşeau de la sodă şi printre această durere bună şi

biberoane curate i se încălzea inima gândindu-se că măruntele ei acţiuni au sens. În rarele pauze ale zilei reda vederea ferestrelor bătute în scânduri. Începu cu câteva unghiuri drepte desenate pe un placaj. Nici ea nu ştiu ce desenează până când nu sfârşi. Două pătrate, unul deasupra celuilalt. În fuga creionului, o linie vagaboandă devenea un burlan, neonul pulsatil de deasupra devenea soarele unei după-amiezi albastre, iar un zbenghi în fibra lemnului devenea părul castaniu al unei secretare, dat pe spate de suflul unui ventilator de birou. Desenând pe placaj, parcelă clădirea în etaje, etajele în ferestre, ferestrele în ochiuri de geam. Familiar, dar încă la un deget distanţă de amintirile ei; plasă un steag sovietic peste intrarea cu arcadă, puse porumbei pe catarg, dădu drumul unei adieri puternice din vest, astfel încât steagul să prindă orice spârc de porumbel. Creionul chimic îi mânjea palma pe măsură ce ridica clădirea din ruine. Când termină, îi scrise numele în litere mari, chirilice, deasupra copertinei. Biroul de Stat pentru Înregistrarea Autovehiculelor Volceansk. Bineînţeles că arăta familiar; odinioară şezuse de partea cealaltă a ferestrei.

Săptămâni şi luni la rând, cum minutele libere se făceau ore şi orele zile, adăugă tei şi plopi, felinare ruginite, fire electrice care atârnau, acoperişuri cu şindrilă, un orizont de antene de televizor, frânghii de rufe curbate sub greutatea hainelor puse la uscat, fuioare de fum desprinzându-se din coşuri, trotuare şi chioşcuri de ţigări şi tot ce îşi putea aduce aminte. Dar nu puse nici o gură de hidrant.

Pe la spatele ei şi, mai târziu, chiar în faţă, Deşi şi Maali cârcoteau.

— Îngrozitor lucru, spuse Deşi când crezu că Nataşa plecase în parcare, la fumat.

— Complet greşit, fu de accord Maali.

Asistenta ştia ce înseamnă să fii sora mai mică, chiar dacă doar cu optsprezece minute, iar criticile

ei o jignire cel mai tare pe Nataşa.

— Perspectiva e strâmbă. E imposibil să vezi atâta din Parcul Orăşenesc de la fereastra asta.

— Poate că nu ar trebui să fim atât de aspre, spuse Deşi. Nu a văzut niciodată cu adevărat priveliştea de la fereastra asta.

— Păi asta e problema, nu? Desenează ceva ce n-a văzut niciodată.

— Nici măcar nu e cecenă.

— Cel mai mare defect al ei.

— Merită mai degrabă milă decât dispreţ

— Am ieşit la pensie acum trei ani, se lamentă Deşi. Ce mai căutăm noi aici?

Ţigara neaprinsă îi sări dintre degete când împinse uşa, dădu buzna între cele care o criticau şi trase draperia peste ferestrele bătute-n scânduri. Fuseseră ocazii în care se simţise mult mai umilită ca acum, dar niciodată de oameni în care avea încredere. Îşi luă bricheta de pe pervaz şi-şi tăie drum printre cele două femei, dar strânsoarea lui Maali, surprinzător de puternică pe încheietura mâinii, o opri în loc.

— Lasă-mă să ghicesc, spuse Nataşa. Singura cale de a drege pictura asta este să amputăm mâna care a făcut-o.

Maali zâmbi.

— Ei, nu-i aşa grav.

— Serios?

În mod ciudat, se simţea măgulită de faptul că Maali nu voia să-i taie mâna.

— Doar că nu a existat niciodată o staţie de autobuz la intersecţia dintre Bulevardul Lenin şi Strada Funcţionarului public. Ştiu pentru că am privit colţul acela timp de treizeci de ani.

— O să te ajutăm noi, spuse Deşi şi sub îndrumarea combinată a ochilor care, împreună, petrecuseră şaizeci de ani privind pe fereastra maternităţii, şterse şi redesenă, mătură cu palma resturile de gumă, şterse şi redesenă din nou.

Deşi şi Maali se certau pentru fiecare felinar şi firmă, pentru fiecare copac din Parcul Orăşenesc, pentru fiecare vitrină, chioşc şi semafor; priviseră prin ferestre diferite la oraşe diferite şi, în încercarea de a le readuce la viaţă pe amândouă, creă unul al ei. Făcu umbre clădirilor cu cenuşă şi cărbune, decupă reclame din revistele necitite care încă mai stăteau teanc în sălile de aşteptare şi lipi pete de culoare peste placaj. Undele albastre ale unei staţiuni de la Marea Neagră deveniră cer. Guma de mestecat cu mentă deveni frunze de tei. În unele după-amiezi, asistentele se pierdeau privind pictura, arătând către colţuri şi alei îndepărtate, aşa cum faci cu pozele vechi şi şterse din albume. Grilajul de la gura de ventilaţie, lucrat cu mare migală şi care suspendase odată în aer o bancnotă de o mie de ruble, astfel că Deşi îşi culesese chiria pe trei luni din aer. Ţevile de gaz de suprafaţă, de care mama lor atârna rufele, iar tatăl lor un hamac. Sau curtea şcolii, unde fiul lui Maali se jucase de-a soldaţii cu mult timp înainte ca războiul să-l înşface. Şaisprezece ani mai târziu, când geamurile aveau să înlocuiască placajele, picturile Nataşei îşi vor găsi drumul spre debaraua Sonjei, unde vor rămâne, tezaur privat, timp de şaizeci şi trei de ani, până când stră-strănepotul lui Maali, istoric de artă, le va expune la muzeul de artă al oraşului.

Îşi studia oraşul când veniră asistentele, în dimineaţa când trebuia să execute cea de-a treia naştere solo.

— O să fie aglomeraţie, spuse Maali, nu fără veselie.

Cu o pelerină de ploaie, o haină de vânt şi un pardesiu atârnate de diferite braţe, cuierul sugera un salon cu personal complet.

— Am auzit explozii de mine în drum spre spital.

Deşi dădu din mână.

— Îţi place slujba asta prea mult, soro. Cred că te-ai stricat la cap.

— Păcat că nu poţi amputa un cap.

— Ba poţi. Se numeşte decapitare.

Maali scria cu vioiciune în agenda ei.

— Azi lucrăm toate la traumă, spuse Deşi.

— Dar dacă sunt naşteri? întrebă Nataşa.

— Dacă sunt, te ocupi tu de ele, Nataşenka. Nu e cine ştie ce să moşeşti un copil. Mamele fac cea mai mare parte din treabă.

Primii răniţi ajunseră după jumătate de ceas; o căldură roşie ca focul radia din trupurile lor. Nataşa dezinfecta capetele franjurate ale unei gambe când Deşi veni la ea.

— Avem o naştere. Du-te.

Pacienta, în cămaşă de spital, şedea întinsă pe spate pe masa ginecologică. Chipul îi radia dintre cearşafurile albe, la fel de roşu şi de chinuit precum cele aflate cu patru etaje mai jos. Lângă ea se aflau doi bărbaţi, fiecare ţinând-o de câte o mână. Recunoscu gropiţa din bărbia celui mai în vârstă, dar acum nu era timp de pauză, de reflecţie; acum era timpul acţiunii. Se aşeză între picioarele palide ale femeii, încercând să nu se uite în jos.

— Contracţiile sunt la trei minute, spuse bărbatul mai tânăr.

Vorbise cu formalismul rece al unui străin.

Era tot ce-i trebuia ca să-şi aducă aminte ce are de făcut.

— Cât durează?

Nu ştia. Sudoarea se aduna grea pe fruntea femeii şi îi curgea pe la tâmple. După ce se spălă pe mâini până la încheietură, îşi turnă dezinfectant până la coate şi îşi trase o pereche nouă de mănuşi. Veni o nouă contracţie; o auziră cu toţii.

— Simţi ca şi cum îţi vine să faci caca? întrebă la urechea femeii, de teamă să nu o facă de ruşine în faţa soţului.

Femeia dădu din cap.

— Ce-ai întrebat-o? sări bărbatul mai tânăr. E bine?

— Copilul este angajat pentru naştere, apasă pe rect, atâta tot.

Oamenii aceştia nu ştiau nimic despre ea şi ea trăgea suficientă încredere din ce nu ştiau ei pentru a-şi menţine vocea egală. Nu ştiau că pe ea o cheamă Nataşa; că nu mai asistase decât două naşteri de una singură, acum o săptămână şi acum trei săptămâni; că acum şase luni, în timp ce se afla la dezintoxicare într-un salon de psihiatrie din Roma, Dumnezeu o trecuse prin urechile acului, un ac atât de mic, încât firicelul ăsta din faţa lor era tot ce mai rămăsese.

Îi spuse femeii să ridice picioruşele ei palide, să le sprijine pe suporturi şi femeia făcu întocmai. Ridică rochia femeii într-o movilă mototolită în jurul stomacului. Ei credeau că ea ştie ce face, iar ea îşi însuşi credinţa lor.

— Mă doare pieptul, spuse femeia.

— Trebuie să respiri.

— Mă dor ochii, spuse femeia.

— Trebuie să clipeşti.

Aşeză două perne pe jos, între picioarele depărtate ale femeii, pentru orice eventualitate. Menghina mâinii femeii strivi degetele bărbatului mai în vârstă, până deveniră nişte cârcei ca de viţă, purpurii, fremătători.

— Te-am mai văzut, spuse Nataşa, dar vorbele îi fură înghiţite de vaietele femeii. Împinge, spuse Nataşa. Împinge.

O încâlcitură de păr umed amestecat printre părul pubian începu să răsară.

— Uşor, spuse ea, întinzând mâinile astfel încât smocul de păr deveni cap. Respiră adânc. Respiraţii lente. Imaginează-ţi că umfli un balon. Respiraţii lente şi adânci. Suflă pe gură când te doare mai tare. Încearcă să fluieri.

Îşi propti mâinile sub ţeasta care răsărea. Instinctul îi spunea să prindă în palmă capul

copilului, astfel încât prima senzaţie pe care o încerca micuţul să fie de căldură şi comfort, dar păstră o distanţă de un centimetru între pielea copilului şi pielea ei. Maali o prevenise să nu atingă niciodată capul unui copil înainte de a-i vedea faţa; dacă o făcea, putea să-l determine să inhaleze lichid amniotic. Dar nu copilul fu cel care trase aer în piept, ci Nataşa, văzând fruntea umedă care ieşea. Vaginul era o teacă umedă care se desprindea, milimetru cu milimetru, pe măsură ce mama îşi împingea copilul către viaţă. Ochişorii nu i se mişcau. Undeva, departe, mama îşi goli plămânii într-o melodie fără formă. Toţi traseră în piept fluieratul ei.

— A ieşit capul, a anunţat Nataşa, încercând din răsputeri, de dragul aparenţelor profesionale, să-şi strunească zâmbetul care i se lăţea pe faţă.

Mama mai împinse o dată şi camera tăcu, se umezi şi se îngustă de sforţarea ei. Umerii se blocaseră. Cu cea mai gingaşă mişcare a mâinilor ei înmănuşate, Nataşa roti copilul astfel încât pleoapele lui să privească spre pielea palidă a coapselor mamei lui. Umărul drept se strecură afară. Înălţă capul copilului şi, când următorul fluierat al mamei scoase la lumină şi umărul stâng, restul îi alunecă în mână, ca un gând de pe urmă.

Ridică cordonul ombilical peste faţa pruncului şi greutatea caldă şi umedă a capului îi apăsă în palmă. Înclină copilul spre podea.

— E fată, spuse.

Pruncul deschise ochii şi o străbătu un fior ascuţit la gândul că mâinile ei erau primele mâini care atingeau fetiţa.

— Nu arată prea bine, spuse tatăl.

Nataşa frecă spatele copilei cu prosopul, apoi îi înclină capul, ca să-i deschidă căile aeriene. Mângâie nasul fetiţei, îi uscă gura, absorbi reziduurile cu o seringă de plastic, o gâdilă la tălpi, dar copilul încă nu plângea. Ar fi trebuit să alerge jos după ajutor? Putea ea să facă resuscitarea unui

nou-născut? Împinse cu degetele în tălpile noi, umede ale copilului şi se rugă de ele să-i răspundă cu o lovitură. La capătul tălpilor, degeţelele păreau că sunt puse acolo din greşeală, atât de delicate şi încovoiate, încât păreau gata să se retragă în carnea păstoasă. Acestea sunt picioarele unei fiinţe umane pe care tu ai adus-o pe lume. N-o să moară.

N-a murit. Buzele trase până la marginea rozalie a gingiilor fără de dinţi. O înghiţitură uriaşă.

— Respiră.

— Aud, spuse tatăl.

Copila scânci.

— Respiră exact ca maică-sa.

Puse copila pe pielea dezgolită a mamei. Mama privi printr-un cadru de plete umede şi-şi recunoscu fiica; respirau amândouă. Un lichid rozaliu se prelinse din gura fetei, lăsând dâră pe culmea burţii încă umflate a mamei. Cu un prosop curat, Nataşa le înveli pe amândouă.

— Ar trebui să o pui la sân de îndată ce te simţi în stare, îi spuse Nataşa.

Nu avea nevoie să le împrumute încrederea. Era a ei.

— O să ajute la eliminarea placentei şi la oprirea sângerării.

Mama dădu din cap slab, fericită. Voicea ei îi păru ciudată când vorbi. Nataşa nu o auzise decât urlând.

— E fiica mea?

— Da, spuse Nataşa, permiţându-şi, în fine, un zâmbet. E a ta.

Bărbatul mai în vârstă se apropie pe când se spăla pe mâini sub robinetul care împroşca stropi în toate părţile. Erau multe de curăţat, dar mâinile veneau întâi de toate. Omul îi mulţumi.

— Mama a făcut cea mai mare parte a muncii, spuse.

Printre riduri îi recunoscu chipul de parcă l-ar fi văzut într-o fotografie şifonată şi întinsă apoi cu mâna.

— Te-am mai văzut undeva.

— Ai fost vreodată la Eldár?

Într-un camion, cu alte cinci femei.

— Doar în trecere.

— Dar la universitate? Am predat acolo. Sau la Café Standard? Îmi plăceau serile lor de bebop. Îţi place stilul bebop?

— Nu-mi plac trompetele.

— Dar dacă o trompetă cântă un cântec care-ţi place?

Se gândi la bolţurile risipite care tremurau pe podeaua de la Clubul de Noapte.

— Muzica de-mi pace mie nu se poate cânta la trompetă, spuse ea.

— Dacă nu poate fi cântată la trompetă, aia nu e muzică.

— Mă cheamă Nataşa, spuse ea zâmbind.

— Hassan Gheşilov.

Repetând numele cu voce tare, văzu poza în alb şi negru de pe supracopertă.

— Ți-am citit cartea.

El râse ruşinat.

— Tu eşti aceea?

— Se termină înainte de venirea ruşilor. O decizie prostească, dacă e să mă întrebi pe mine.

— Ei, dacă mi-ai fi fost tu editor! *Originile civilizaţiei cecene*, spuse el cu drag, ca şi cum i-ar fi uitat el însuşi titlul.

Se întoarse către ferestrele acoperite cu placaj.

— E aici tot oraşul, nu?

— Cât se poate vedea de la fereastră.

Se plimbă pe străzile de culoarea cenuşii şi printre frunzele verzi, citind oraşul ca să şi-l poată aminti mai târziu. Se opri un timp la intersecţia dintre Parcul Orăşenesc şi biblioteca universitară, ezitând, apoi puse degetul pe stradă.

— Iubirea vieţii mele era cât pe ce să fie călcată de un autobuz chiar aici. Mă urmărea pe mine, iar eu doar atunci am aflat, în scrâşnetul roţilor de autobuz.

— Ai fost urmărit? Nu-i de mirare că n-ai mai avut timp să scrii despre ruşi.

— Asta e o poveste pentru altă dată.

Aruncă o privire către pruncul nou născut.

— Haide să ne prezentăm.

Tatăl şi istoricul se îmbrăţişară, cu toată recunoştinţa şi felicitările prinse, tăcute, între braţele lor. Tatăl ridică fata din braţele mamei. Degetele lui lungi o prinseră bine.

— Cum o să-i spuneţi?

— Havaa, spuse tatăl. Havaa.

Capitolul 17

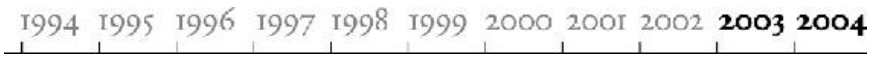

După ce s-a întors din ultima călătorie în munţi cu Ramzan, în ianuarie 2003, tatăl Havei nu a mai jucat niciodată şah. Îşi petrecea zilele ca o monedă prinsă între pernele canapelei. Sudoarea i se scurgea în gulerul cămăşii, lăsând o dâră de culoarea seminţelor de muştar zdrobite. Degetele i s-au, zice-se, vindecat, nu este exact cuvântul potrivit. Cioturile deveniseră nişte bonturi rozalii şi dure înălţându-se din podul palmei. Se chinuia să-şi încheie nasturii de la cămaşă, să deschidă uşa, să mănânce, să-şi lege şireturile şi Havaa, insistentă şi neobosită, devenise mâinile lui.

Căldura verii care a urmat a foste atât de grea, încât ar fi fost nevoie de o toamnă în plus ca să o risipească. Mama îşi păstra talia ascunsă sub fuste şi şorţuri largi, refuzând să poarte hainele de gravidă. Havaa încă mai dormea în camera părinţilor, pe o saltea atât de subţire, încât putea simţi florile cuielor din podea. Refugiaţii continuau să vină, tot aiuriţi şi îmbărcaţi prea gros, iar tatăl ei continua să-i primească.

În vara aceea, frunzele se ofiliseră sub căldură. Vegetaţia măcinată se cocea la soare sub picioarele ei şi prin ea se târau insecte care-şi făceau culcuş în urmele ghetelor ei. Se plimba de parcă pădurea ar fi fost un lucru fragil, atentă să nu calce peste lăstari atât de fragezi, încât se îndoiau sub orice adiere. Tata îi povestise că interesele forestiere sovietice controlaseră pădurea, doar că ea nu putea găsi în partea ei de codru nici măcar un ciot de copac tăiat şi singura dovadă a acelei industrii disperate erau lanţurile ruginite de la fierăstraiele

electrice, care zăceau îngropate precum relicvele unor civilizaţii trecute.

Stoluri de păsări migratoare se înghesuiau pe ramurile umbroase. Şopârlele se ascundeau în urmele umede de căprioară. Odată văzuse un lup strecurându-se printre trunchiurile mestecenilor; limba trandafirie îi atârna din gură şi lumina soarelui făcea colţii să strălucească. Când lupul o zărise, pe jumătate ascunsă în spatele unui carpen, urechile îi ţâşniseră spre cer, ciulite. Îi găsise ochii printre frunze şi îi studiase, întrebător, iar ea îi întorsese privirea, tulburată, dar nu chiar înspăimântată, până când ajunseseră la o înţelegere şi lupul îşi continuase plimbarea printre umbrele lungi şi frumoase. În ciuda pulsului care o luase la goană, simţise doar milă pentru lup, care asuda sub blana argintie şi bogată.

În vara aceea îl vizitase des pe Akim. Portretul lui supravieţuise gerului din februarie şi dezgheţului din martie, dar nici chiar lacul, întins ca o cremă protectoare împotriva soarelui pe obraji, nu reuşise să-l salveze de arşiţa verii. Chipul i se scofâlcise şi se ştersese. Cât de tare îl îmbătrânise vara! În viaţă preferase frigul şi visa să ajungă la Polul Nord. Optsprezece ani mai târziu, fratele lui mai mare, geolog, va înmormânta ceea ce va fi rămas din portretul lui Akim în zăpada arctică, nu chiar la Polul Nord, dar destul de aproape cât să facă acul busolei să se învârtă în cerc.

Vederea feţei lui Akim pe jumătate şterse o făcu pe Havaa să se ruşineze, dar, la o oră de mers de sat, găsi şi soluţia, străjuind un câmp îngălbenit. Sperietoarea purta o bluză făcută dintr-un sac şi pantaloni albaştri, cu burdihanul umplut cu paie mai mare ca al oricărui om din sat. O cârpă fără chip, umplută cu frunze moarte, ţinea loc de cap. Ciorile se aţineau pe borul pălăriei, iar în mânecile cămăşii se aciuiseră şoarecii. Părinţii o preveniseră să nu se aventureze pe câmpuri, dar şansa de a-i

prelungi, încă o dată, viaţa lui Akim era mai importantă ca frica. Călcând cu mare atenţie, pas după pas, se apropie de sperietoare. Un stâlp de lemn, înfipt în pământ, străpungea trupul moale de paie. Lovi stâlpul cu picioarele, apoi săpă la rădăcina lui. Ţărâna îi zgâria genunchii, iar ea, la rândul ei, zgâria ţărâna. Sperietoarea se înclina odată cu stâlpul, mâinile şi picioarele bălăbănindu-se spre spate, ca un refugiat care se prăbuşeşte în pat. Şoarecii o luară care încotro din mâneci când acestea atinseră în cele din urmă solul. Tot cerul strălucitor se uita la ea cum leagă o zdreanţă de capătul rupt al stâlpului, apucă de ea şi trage. Capul sperietorii păru că încuviinţează când se rostogoli printre brazde. Braţele i se lăţiră pe pământul crăpat, de parcă ar fi căutat mine.

Îi luă trei după-amiezi ca să unească trupul sperietorii cu capul lui Akim. La apusul soarelui, în prima seară, lăsă sperietoarea să meargă la culcare în cea mai ascunsă parte a şanţului de lângă drum. În a doua seară, o piti în dosul unui copac doborât. În cele din urmă, aduse torsul uscat lângă copacul pe care se afla portretul şi, apucând foarfecele de grădinărit de mânerele de cauciuc albastru, decapită capul fără chip cu câteva tăieturi ruginite. Săpă o gaură puţin adâncă, înfipse stâlpul în ea şi sperietoarea fu din nou pe picioare. Sfori înnegrite atârnau din gâtul momâii, de parcă Akim ar fi avut barbă, dar din alte câtevă tăieturi de foarfecă îl bărbieri. Deşi sperietoarea arăta mai bine, nu era nimic altceva decât un trup moale, lipsit de viaţă, sprijinit sub un portret care se ştergea, în mare nevoie de o resuscitare. Îşi retează părul cu câteva mişcări de foarfecă şi lipi şuviţele pe ţeasta lui Akim. Se înţepă la deget cu un ac de cusut şi frecă obrajii lui Akim cu sânge proaspăt. Repetând mişcările lui Ahmed, lovi pieptul băiatului de câteva ori şi, când răsuflarea vieţii – răsuflarea ei – erupse, se trase un pas îndărăt şi îşi şterse sudoarea de pe ochi. Aerul era curat. Mâinile

ei negre de ţărână. Mândria ţâşnea din ea, crudă şi uriaşă; până atunci crezuse că fericirea este o absenţă – a fricii, a durerii, a tristeţii – dar iat-o, mugind în ea ca oricare altă tristeţe. Îşi privi degetele şi le iubi. Cărase sperietoarea trei kilometri de câmp, drum şi pădure fără să detoneze o singură mină. Îl salvase pe Akim pentru a doua oară.

În arşiţa verii aceleia, stătea întinsă pe spate şi îi povestea lui Akim formele norilor pe care îi zărea prin frunzişul copacilor. Şedea culcată pe burtă şi îi raporta ştirile greţoase şi fascinante din lumea insectelor. I se plângea de mama şi de tata, cum îi schimbase Groapa pe amândoi şi cum se aprindea aerul uscat al serilor dacă nu erau refugiaţi să elimine tensiunea. Tăcerea, învăţase, era mai sigură decât întrebările. Chiar şi cu pântecul mamei crescând, Havaa îşi păstra întrebările şi comentariile pentru Akim, care, în moarte, o trata cu mult mai multă blândeţe decât în viaţă.

Havaa şedea în spatele lui Akim atunci când auzi ţipetele mamei sale, luându-le, la început, drept foşnetul vântului prin lăstăriş, dar aerul era gros şi nemişcat şi vântul nu putea striga după ajutor. Fugi acasă. Mama zăcea pe podea, sub un şorţ îmbibat de sânge. Tatăl ei şi Ahmed erau îngenuncheaţi lângă ea.

— Are hemoragie, spuse Ahmed. Nu ştiu ce să-i fac. Trebuie s-o ducem la spital.

Aşteptă alături de tatăl ei în timp ce Ahmed se repezi la Ramzan, să-i ajute cu camionul. Cu o voce tremurătoare, tatăl îi tot cerea femeii palide – care semăna cu mama şi care era îmbrăcată cu şorţul mamei, dar care nu avea cum să fie mama ei – iertare. Dacă mama ar fi murit în fiecare clipă a fiecărei zile, poate că ar fi fost o familie fericită. Sângele înghiţea fiecare centimetru de pânză şi Havaa se temu că rana ar putea să o cuprindă, să devină a ei dacă se apropia prea tare. Mama se întoarse, privi către tatăl ei şi îşi înfăşură toate cele

cinci degete în jurul nasului lui. Deschise gura, dar el dădu din cap şi îi spuse să îşi cruţe răsuflarea şi Havaa îşi va aminti totdeauna cum el a redus la tăcere ceea ce ar fi putut fi vorbele ei de rămas-bun, doar ca să mai poată respira.

Scrâşnetul pietrişului afară şi Ahmed alergând, când în sufragerie, când îngenuncheat pe podea, când ridicând capul femeii care nu era, nu avea cum să fie mama ei. Tata încerca să fie de ajutor, dar nu putea nici măcar să îi îndepărteze părul de pe frunte. O lăsară pe Havaa acasă cu instrucţiuni răcnite prin geamul deschis al pasagerului şi fură înghiţiţi de drum înainte ca ea să poată cere explicaţii. Drumul se umflă, devenind un nor în care se prăbuşi camioneta. Îl rugă pe Allah să o salveze pe mama şi, pe când rugăciunea se stingea în praf, se întrebă dacă nu trebuie să-l mai roage o dată, în arabă.

Intră din nou în casă şi merse în camera părinţilor şi deschise sertarul de sus al comodei. Răsfiră rotocoalele reci ale monedelor, perfiră batistele de mătase şi brăţările de piele. Îl găsi în fundul sertarului. Era înfăşurat într-un batic de bumbac, alături de bijuteriile pe care mama le proba când credea că e singură. Chiar şi prin batic degetele ei îşi reaminteau mânerul. Nodul era simplu, larg, se desfăcu dintr-o mişcare. Luciul argintiu sclipi ca şi cum în acele luni de stat la întuneric se păstrase pentru un astfel de moment. Îl ţinu aşa cum o învăţase Ramzan. Aproape de piept, ca şi cum ar căra o cană cu apă. Ce se afla la capătul celălalt al ţevii nu avea nici o importanţă. Nu putea să vadă dincolo de trăgaci. Întreaga lume urla şi, dacă ar fi continuat, dacă nu s-ar fi oprit, ar fi lăsat ţeava să îi răspundă.

Îşi va aminti cum se încălzise metalul rece în mâinile ei, cum se ţinea de el ca de balustrada unei scări. Mai târziu avea să afle că Ahmed strigase indicaţiile în timp ce plecau; şi taică-său le îndeplinise, cât îi permiteau mâinile. Nu va

înţelege niciodată de ce Ahmed nu a luat-o şi pe ea cu ei, dacă tot avea nevoie de un al doilea rând de degete. În panica plecării, nimeni nu şi-a adus aminte să ia cartea de identitate a mamei. Sergentul de la punctul de control a dat des din cap, plin de simpatie, apoi le-a spus că pur şi simplu nu are cum să o lase să treacă fără actele de identitate potrivite. La război există puţine reguli, le-a explicat el, dar cele care există trebuie respectate, pentru că, dacă o regulă atât de simplă ca aceasta este încălcată, nu vor putea fi încălcate apoi, cu mai mare uşurinţă, şi cele mai complexe, mai complicate, unii ar putea spune chiar absurde, ale Convenţiei de la Geneva? Tatăl ei a ridicat mâinile, în semn de răspuns, dar sergentul, un bărbat care crescuse într-un oraş minier dincolo de Cercul Polar şi care găsea climatul Ceceniei atât de plăcut, încât îşi reînnoise contractul de trei ori deja, văzuse lucruri mai rele. Mama ei murise, dar discuţia tot a mai continuat câteva minute după aceea, fără să bage nimeni de seamă.

Arma fu îngropată în fundul sertarului înainte ca tata să se fi întors. Expresia de pe chipul lui îi spuse ce se întâmplase şi durerea aceea se implântă mai adânc decât orice altceva simţise până atunci, destul de adânc pentru a se schimba din ceea ce simţea în ceea ce era. Dragostea, învăţă ea, îl poate reduce pe cel care o primeşte la un lucru esenţial, la fel de important ca hrana şi adăpostul, a căror prezenţă nu este numai dorită, ci necesară. Dar chiar şi în acele zile când fugea în pădure la Akim, durerea ei nu era complicată de vinovăţie. Nu cauzase şi nu contribuise la moartea mamei ei. Nu ar fi avut cum s-o salveze.

Aceasta era diferenţa între felul în care îşi jelea fiecare părinte în parte. Trecuse un an şi jumătate de la moartea mamei sale şi o jelise curat, pentru că nu se considera vinovată. Dar când forţele de securitate veniseră după tatăl ei, acum trei nopţi, ar fi putut lua pistolul acela şi l-ar fi putut aţinti

asupra primei figuri care apărea în uşa trântită la pământ. Ar fi putut să tragă toate cele douăsprezece gloanţe, să lase încărcătorul să cadă, să-l umple la loc, aşa cum o învăţase Ramzan.

Dar nu o făcuse. Urmase, în schimb, ordinul aspru al tatălui şi fugise pe uşa din spate, în siguranţa oferită de pădure, cu valiza ei mereu pregătită, pentru la o adică. Umbrele federalilor se mişcau prin geamuri. Biblioteca se răsturnă şi copertele cărţilor se deschiseră ca nişte aripi deasupra unor pântece moi, cu pene albe mânjite cu cerneală neagră. În sufragerie, bărbaţii se adunaseră privind spre podea. Din spatele buturugii putrede nu putu vedea de ce râdeau bărbaţii aceia şi, pentru că nu văzuse, încă mai putea să creadă că nu râdeau de tatăl ei. Supse zăpadă, respiră pe gură, respiraţia rămase nevăzută în aerul rece. Umerii lor se încordară de o greutate nevăzută. Dispărură, reapărură apoi în următoarea fereastră şi se târî la liziera crângului până când văzu camionul parcat. Banda adezivă care se înfăşura în jurul capului tatii se încreţea. Când văzu că îi legaseră chiar şi mâinile, îi veni să tragă trei gloanţe acolo, pe loc, dacă ar fi avut pistolul acela. Dar n-avea pistol. Makarovul argintiu nu mai era în sertar. Nu mai era acolo de ceva timp.

Capitolul 18

În cele două săptămâni care au precedat dispariţia lui Dokka, timp în care nu ieşise la budă nici măcar o singură dată, Ramzan nu se gândise decât la Makarovul argintiu. În fiecare dimineaţă, aventurându-se în frig doar în halat şi nişte cizme din piele de miel, dădea colţul casei, trecea pe lângă ţurţurii care completau streaşina lipsă, trecea pe lângă crengile degerate ale mestecenilor tăiaţi şi se îndrepta legănat spre grămada de conuri de brad, groasă de-i venea până la glezne, care se adunase în uşa latrinei. Înăuntru, şedea cu coatele proptite pe genunchi, o încleştare a întregului trup care îl lăsa roşu la faţă şi fără răsuflare. Fuioare de zăpadă se scurgeau prin jumătatea lipsă a acoperişului, căzându-i pe ceafă şi topindu-i-se în sudoare. Scrotul îi era doar o punguţă fără nici un ban, atârnând flască între picioare. Nu era în stare să procreeze nici măcar un cocoloş de rahat. Cum zilele cu maţe stătute se adunau una peste alta, îşi schimbă dieta, deja limitată la ce nu dădea taică-su la câini. Încetă să mănânce felul lui favorit, carne de vită dreasă cu boia, ardei iute şi coriandru, singura cină somptuoasă pe care i-o permitea taică-su, o dată pe săptămână. Nu mai puse unt pe pâine şi ziua mânca doar merele care, cândva, îi plăceau atât de mult lui taică-său. Poftea la legume. Legume! Crude şi frunzoase, fără gust şi aspre, da, castraveţi şi napi şi sfeclă. Bântuit de ceea ce ştia că sunt pofte muiereşti, era scopit pentru a doua oară. Dar nici măcar intimitatea ruşinii lui nu îi alunga pofta de varză şi lăstari şi fibre care îi traversa organismul ca firele aspre ale unei mături turbate. Şi, chiar dacă ar fi cedat,

înjosindu-se prin a cere legume ca parte a raţiei bi-săptămânale primite de la forţele de securitate ale statului, n-ar fi primit decât câteva căpăţâni gălbejite de salată, pe care, fără îndoială, taică-su avea să le dea haitei lătrătoare din curte. Dar era din ce în ce mai sigur că nu surplusul de cărnuri şi nici lipsa legumelor din alimentaţie, ci conversaţia pe care o avusese cu colonelul cazac fusese cea care îi fosilizase intestinele. Se gândi să se roage, dar să ceri un laxativ spiritual era cu siguranţă un sacrilegiu. Inspirat de căcările lungi şi unsuroase de pe vremea când era doar un soldat de nouăsprezece ani în Armata Roşie, începu să facă exerciţii calistenice după *fajr*. Vomitase de două ori din cauza exerciţiilor, dar tot nu reuşise să scoată nici măcar un spârc, oricât de palid şi de apos. Măcar vremea îi oferea alinare. Dacă exista vreo vreme potrivită pentru constipaţie, aceasta era cu siguranţă iarna. Sub buda de lemn, haznaua se transformase într-un bloc pietrificat şi fără miros. Cu siguranţă era mai bine decât febra fecală care fierbea sub budă pe timpul verii. Se aşeza. Se scremea. Luptând împotriva propriului trup, ajunse la îngrozitoarea concluzie că intestinele îl trădaseă. Chiar şi când îşi simţea fundul ca fiind cusut cu aţă, tot încerca. Dar, de fiecare dată când verifica pătrăţelul de hârtie igienică dată de armată, tot alb era. Nici după ce vorbi cu colonelul a doua oară, la două săptămâni după prima lor conversaţie, şi i-l dădu pe Dokka, eliberarea nu se produse. Şi la trei zile după dispariţia lui Dokka, când Ramzan închise telefonul prin satelit şi încheie cea de-a treia şi ultima conversaţie cu colonelul cazac, se gândi la ce-i spusese, în dimineaţa aceea, tatăl său despre Ahmed. Putea fi oare adevărat? Nu, nu se putea, nu chiar, şi nu putea să creadă, nu-şi putea permite asta, pentru că nu era decât o urzeală care să-l păcălească, să-i împingă conştiinţa către milă. Dar ar fi rupt taică-su o tăcere de doi ani ca să spună o minciună? Nu că acum ar mai fi avut vreo

importanţă. Ramzan îi dăduse colonelului cazac numele lui Dokka. Pledoaria desprinsă de pe buzele mândre ale tatălui său în dimineaţa aceea se trădase singură, degenerând din apel în denunţ şi da, va lua din sat singura persoană pe care tatăl lui o iubea chiar şi numai pentru a-i da o lecţie, să înveţe şi el ce înseamnă să fii singur. Oriunde s-ar fi aflat Ahmed, oriunde ar fi ascuns-o pe copilă, nu mai era decât o stafie care nu ştia deocamdată că murise.

Colonelul cazac era cel care, credea Ramzan, îi înodase intestinele. Vocea lui adâncă ar fi putut să constipe şi Volga. Fumul a trei pachete de ţigări pe zi răsufla prin frazele lui. Vorbise cu o ameninţare voalată când îl întrebase pe Ramzan dacă deasupra satului lui străluceşte soarele şi ciocnirea dintre tonul colonelului şi aerul infantil al întrebării îl lăsă pe Ramzan să creadă că pentru bărbatul de la celălalt capăt al firului moartea era doar un risc profesional ca oricare altul. Soarele strălucea, ba chiar radia, cu toate acestea Ramzan se simţi silit să mintă, să îi spună că erau nori groşi ca laptele covăsit, de parcă suficiente mici minciuni l-ar fi putut absolvi de marele adevăr pe care îl divulgase. Dar nu minţi. Spuse da. Soarele strălucea. Colonelul mormăi în semn de aprobare, apoi citi din buletinul meteorologic militar. Paraziţii cotropiră transmisia. Ramzan ridică antena către cer ca pe un paratrăsnet care atrăgea din ceruri întreaga forţă a vocii colonelului. Când legătura se restabii, colonelul îl întrebă de Makarovul argintiu.

Dar când Ramzan plecase de acasă la începutul lui decembrie 2004, cu două săptămâni înainte ca Dokka să fie făcut dispărut, încă mai avea patruzeci şi cinci de minute înainte de a auzi vocea colonelului pentru prima oară. O sacoşă de fâş albăstrui, de mărimea şi greutatea unei pisici moarte, i se bălăngănea la încheietura mâinii; în ea se afla telefonul prin satelit. Deschise uşa din

spate, păşind în vânt, apoi traversă câmpul. Soarele umplea panta îngheţată a jumătăţii de acoperiş de la budă, dar aceasta nu-i consumase încă speranţa şi teama, aşa cum avea să o facă în curând, şi trecu, fără să privească înapoi, mergând în timp ce zăpada se întărea în cutele adânci ale bocancilor lui de piele, urmând coridorul îngust făcut de cearşafurile încremenite de ger pe frânghia de rufe, peste iarba gălbejită, casantă acum, peste pământul bunicilor lui, spre marginea inegală a ogorului, spre liziera pădurii.

Zăpada îngroşase pământul. Tăcerea casei lui îl urmă în pădure. Două sute de metri în interiorul acesteia, ridicând capul cu un răcnet prelung, străpunse în tăcerea aceea o gaură prin care putu să meargă mai lesne. Sperase ca taică-su să ia răcnetul drept urletul rănit al haitei lui. Înainte de războaie, iernile fuseseră mai blânde. Un meteorolog s-ar fi putut să-l contrazică, dar predicţiile meteorologice erau actele unor vrăjitori necredincioşi în care nu te puteai încrede.

De-a lungul celor tei kilometri de mers, cercetă cu atenţie zăpada, dar fără a găsi urme mai late decât cele de iepure. Conjunctura care îi permisese pădurii să prospere îi devastase fauna. Economia satului depindea de exploatările forestiere şi când întreaga întreprindere, cu administraţie cu tot, dispăru, dimpreună cu steagul sovietic, sătenii fuseseră lăsaţi fără infrastructură şi fără mijloacele care le-ar fi permis să scoată vreun ban din pădure. Aşa că începuseră să vâneze. Ajutaţi de afluxul de muniţii adus de război, vânau căprioare, mistreţi, urşi, lupi, ca oamenii care credeau că vor suferi veşnic de foame şi că pădurea va fi veşnic plină de animale.

Celula vânătorii pentru supravieţuire se metastazase curând în operaţiunea de trafic de arme care avea să-i răpească degetele lui Dokka şi să facă din Ramzan omul care merge pe jos trei kilometri, în decembrie, pentru a da un telefon.

Gustul pentru comerţ i se deschisese pe când lucra pentru un mic concern de meşteşugari, care înflorise sub regulile relaxate ale perestroikăi. Scotocea munţii şi văile pentru sculpturile şamanilor artizani. Cătunele pe care le descoperise nu erau nimic mai mult decât insule în nişte mări de steril, rămas de pe urma mineritului, şi pentru pietrele alea sculptate dădea la schimb benzină, materiale sanitare şi conserve. Artiştii prefereau să negocieze printr-o şură de bătrâni ai satului, asupra cărora timpul acţionase ca o substanţă care le topise şi le congelase chipurile în mod reptat, iar Ramzan, la cei puţin peste douăzeci de ani ai lui, se simţea ca un străin printre creaturile acestea ciudate şi aproape de fiecare dată dădea pe sculpturile acelea mai mult decât făceau. În mintea lui, sculpturile din piatră reprezentând copite de capră, mâini de copil şi căprioare mutilate nu valorau nici măcar ultima picătură, aia plină de salivă, dintr-o sticlă de vodcă făcută poştă. Ducea sculpturile într-un parc industrial de lângă Groznîi, unde erau examinate, preţăluite, ambalate în lăzi şi trimise spre ţări îndepărtate, unde cosmopoliţi bogaţi plăteau bani grei ca să poată expune o copită de capră cecenă.

În 1999, ani buni după ce Ramzan începuse să bată munţii în căutare de sculpturi, schimba cărnuri uscate pe cartuşe într-un sat de prin apropiere. Un sudor de-acolo făcea muniţie artizanală. Muniţia nouă era atât de scumpă pe piaţa neagră, că nu te puteai apropia de ea, aşa că ingeniosul sătean punea în cartuşele folosite bile de rulment de la roţile vagoneţilor de mină. Schimbau şi vorbe înainte de a schimba cărnurile şi muniţia şi aflară curând că lucraseră amândoi în parcul industrial. Sudorul îi spuse că imediat după naşterea primului său copil începuse să lucreze ca paznic de noapte la parcul industrial, aşa că putea să prindă cel puţin un somn ca lumea toată noaptea. Vorbiră despre cum, în 1991,

cooperativele de meşteşugari încetaseră să mai cumpere sculpturi autentice şi începuseră să le producă în masă, la Groznîi, cu ajutorul unui profesor de la facultatea de Arte şi cu munca de sclavi a studenţilor de la cursurile lui. Amintirile comune constituiseră un tunel prin care circula încrederea. Nu aveau nimic altceva în comun decât munca lor la parcul industrial, dar asta era prea de ajuns. Ramzan îi dăduse sudorului bucăţile de carne cele mai proaspete, iar în schimb sudorul îi dăduse lui Ramzan un Kalaşnikov. Ramzan revenise la sudor câteva zile mai târziu, cu labele din spate ale unui urs încă sângerând pe platforma camionetei.

Într-o bună zi sudorul dispăru, ca să se alăture luptătorilor pentru independenţă. Timp de un an după aceea, Ramzan se chinuise să supravieţuiască. Sarcina, oricum grea, era complicată de diabetul lui taică-su. Într-o ţară în care şi apa curată era greu de găsit, insulina era probabil o marfă imposibilă. Dar Ramzan găsise o cale.

Într-un colhoz ca toate celelalte, cunoscut de localnici drept Câmpiile Miraculoase, Ramzan începu să lucreze ca fermier de petrol pentru insurgenţi, sau pentru federali sau, cel mai probabil, pentru ambele tabere. Conducta care trecea prin mijlocul livezii de peri, nepăzită de nimeni, transporta petrol de la sondele din zonă la rafinăria regională, dar conducta era găurită de atâtea gloanţe, încât rafinăria îşi încetase de mult funcţionarea. Duhoarea perelor putrede, rămase neculese, îmbălsăma aerul, iar Ramzan săpa puţuri, numite hambare, de-a lungul conductei. Fântâni negre de petrol umpleau puţurile, care deversau într-un sistem de canale de irigaţie care, în alte timpuri, erau folosite pentru udarea perilor. Aproape jumătate din petrol se scurgea în pământ, în pânza freatică de dedesubt, dar petrolul curgea din conducte cu o asemenea abundenţă, că nimănui

nu i-a trecut prin cap să căptuşească puţurile cu plastic sau cu beton. De două ori pe zi venea o cisternă să golească ţiţeiul, cu nişte furtunuri lungi de cauciuc, şi îl ducea apoi către nişte fabrici ascunse, unde petrolul brut era transformat în combustibil diesel cu mult sulf, cu ajutorul unor maşinării vechi de optzeci de ani, furate de la Muzeul Naţional al Producţiei de Petrol. Femeile care îmbuteliau motorina în borcane de sticlă şi o vindeau pe la colţuri de stradă erau cea mai apropiată formă de staţii de benzină pe o rază de câteva sute de kilometri. Uneori, motorina fabricată de mână funcţiona, alteori maşinile explodau, dar întotdeauna umpleau seifurile insurgenţilor, ale federalilor sau, cel mai probabil, ale ambelor părţi. Cât despre Ramzan, el era plătit bine şi folosea banii ca să cumpere insulină şi seringi de plastic de pe piaţa neagră. Din cauza obişnuitelor dispute teritoriale care aveau loc pe traseul conductei, munca aceasta era mai periculoasă decât războiul în sine, dar pe Ramzan îl ţinea în viaţă nu atât dragostea faţă de tatăl său, cât mai ales teama de a nu-l dezamăgi.

În 2001, când o bandă de rebeli răniţi ocupase, pentru scurtă vreme, satul, Ramzan îl recunoscuse printre ei pe sudor. S-au îmbrăţişat ca fraţii, cu legături născute într-un creuzet cu mult mai dramatic decât parcul industrial. Sudorul îl prezentase comandantului, un bărbat cu dinţi foarte cariaţi, dar cu pieptul plin de copci făcute cu aţă dentară. Impresionat de cât de bun cunoscător al munţilor era Ramzan şi dornic să stabilească rute de aprovizionare pentru iarna care venea, comandantul îl trimisese pe Ramzan la şeicul saudit care venise în Cecenia pentru a-i sprijini pe războinicii sfinţi în acest *ghazawat* împotriva opresorilor necredincioşi.

Şeicul nu era primul wahhabit străin pe care Ramzan îl văzuse călcând legea Şaria, dar era

primul care o încălca în numele pocherului pe Internet.

— Coranul spune întocmai „cel ce joacă zarurile e întocmai celui care atinge carnea şi sângele porcului“, dar nu spune nimic despre jocul de cărţi, îi explicase şeicul la prima lor întâlnire, desfăşurată printre licitaţiile din cadrul sferturilor de finală ale unuia dintre turneele lui.

El deţinea probabil singurul calculator funcţional din Volceansk, în plus şi conectat la Internet – o tehnologie care în mod evident acorda mult prea multă libertate credincioşilor – prin intermediul unei mici antene de satelit. Şeicul, un om scund, îndesat, semănând cu o tărtăcuţă, zâmbea la ecran.

— Joc dimineaţa, când este încă noapte în Europa de Vest şi America şi judecata celorlalţi jucători este înceţoşată de whisky. Toate câştigurile mele merg, fără îndoială, către jihad.

Nici un fel de curent fundamentalist nu existase în cultura locului înaintea primului război. Sufismul fusese dintotdeauna secta musulmană dominantă, în timp ce wahhabismul era doar un import străin, la vreme de război. De câteva ori pe an, wahhabţii arabi veneau în sat, în căutare de recruţi. Promiteau raţii de alimente, adăpost, o veşnicie în paradis şi, până în ziua acelui martiriu glorios, un salariu lunar de două sute cincizeci de dolari americani. Puţini tineri urmau monocromatica credinţă wahhabită, dar mulţi erau dispuşi să se lase radicalizaţi pentru un salariu lunar care punea în umbră ceea ce ar fi putut câştiga, în alte circumstanţe, într-un an. Războiul de independenţă se unise atât de repede cu jihadul pentru că nimănui nu-i păsa de autodeterminarea unei mici republici fără ieşire la mare. Statele arabe ar fi finanţat cu dragă inimă un război religios, dar nu unul naţionalist. Şi astfel nu prea avea importanţă cine câştigă războiul dintre federali şi fundamentalişti: conceptul unei Cecenii

democratice şi pe deplin suverane ar fi fost oricum strivit. Martiriul era cea mai uşoară cale de a-ţi câştiga traiul, dar lui Ramzan nu îi plăcea moartea şi fu tare satifăcut când şeicul, bucuros după ce câştigase un turneu de zece mii de dolari, îşi încrucişase picioarele ca nişte fuse şi îi făcuse o cu totul altă propunere.

Adevăratul război este cel al aprovizionării, îi explicase şeicul, care fusese educat ca avocat specializat în taxe şi impozite înainte de a-şi dedica viaţa lui Allah şi care avea să revină la legislaţia fiscală peste cinci ani şi jumătate, când Allah nu îl va fi prevenit, pentru ultima oară, că adversarii săi au un *full*. Djighiţii trebuie reaprovizionaţi şi reînarmaţi şi orice eşec în această privinţă era mai distructiv pentru moral decât un baraj de tiruri de mortiere. Uneori, când luptătorii erau staţionaţi în peşterile din munţi, cu muniţie de n-ar fi putut face faţă nici măcar unei haite de lupi, darămite armatei federale, jihadul se perpetua doar ca o rugăciune în inimile celor mai devotaţi credincioşi. În astfel de momente era greu să te prefaci că doar câteva mii de luptători ascunşi în munţi ar putea să înfrângă una dintre cele mai mari armate ale lumii. Şi cu toate acestea trebuiau să se prefacă. Iluzia victoriei în minţile celor proaspăt convertiţi era, în sine, victoria. Şi moralul ridicat era esenţial în această căutare de noi suflete cecene. Dacă soldatul de rând moare în explozia unei bombe, vor da vina pe ruşi. Dacă moare de foame, vor da vina pe wahhabiţi. Era mai multă nevoie de aprovizionări în care te puteai încrede decât de rugăciunile întregii lumi arabe, dar acestea rămâneau extrem de greu de realizat, pentru că şeicul era străin şi nu cunoştea ţara. Dar Ramzan o cunoştea. În cele din urmă, fuse uşor de atras. Şeicul i-a dat un plic cu zece hârtii palide de câte douăzeci de dolari şi Ramzan pipăise banii între buricele degetelor. Îşi imaginase, nu ştia de ce, că banii americani ar fi mai groşi.

În timp ce vecinii lui se înfundau tot mai adânc în pădure, în căutarea vânatului, Ramzan conducea camionul către Volceansk, Şali şi chiar Groznîi. Toate armele pe care le livra taberelor de rebeli veneau din fabricile ruseşti. Pe unele le cumpărase vrac de la un căpitan rus corupt, care le ordona soldaţilor să dea onorul când venea Ramzan, şi patrula de-a lungul plutonului, cu un sac de paraşută deschis în timp ce el citea de ce muniţie avea nevoie de pe lista scrisă de mâna şeicului; în rapoartele către superiorii lui, căpitanul pomenea de incidente precum ambuscade ale rebelilor, în care soldaţii lui nu au avut de ales şi au trebuit să se predea. Altele veneau pe rutele contrabandiştilor, care traversau zonele de frontieră precum vinişoarele de culoare în marmură. Într-o zi, când vorbeau de rutele de aprovizionare, şeicul i-a arătat o hartă a întregii republici, făcută din imagini palide, de rezoluţie proastă, descărcate de pe Internet şi lipite cap la cap.

— Care-i baiul? întrebă şeicul când Ramzan se holbă la segmentele prost aliniate ţinute de benzi adezive care se tot desprindeau.

Era pentru prima oară când vedea o hartă a ţării lui. Sovieticii interziseseră hărţile care reprezentau întreaga republică, de teama că ar putea ajuta la naşterea unei solidarităţi naţionale sau, în cel mai bun caz, i-ar face pe camionagii puţin prea relaxaţi. În contrabanda frenetică de după colapsul sovietelor, nimeni, după ştiinţa lui Ramzan, nu se gândise să strecoare peste graniţă o hartă integrală. Şi acum iată una, chiar în faţa ochilor lui. Ţara lui arăta ca un dreptunghi desenat de un om suferind de *delirium tremens*. Habar nu avusese. Îl făcea să vibreze de patriotism.

— Ce hartă frumoasă, răspunse Ramzan, în cele din urmă.

Şeicul i-o dădu lui.

În cele şaisprezece luni în care a lucrat pentru şeic, Ramzan a transportat arme semiautomate, cartuşiere de mitralieră, pistoale Makarov şi găleţi de aluminiu pline cu gloanţe, sortate după calibru, arme telescopice pentru lunetişti, grenade de mână, tiroliene, blocuri de Semtex împachetate în hârtie brună, cronometre, bobine de cabluri cu înveliş multicolor de plastic, fotografii alb-negru ale bazelor militare ruseşti, hărţi redesenate pentru a include drumurile blocate şi punctele de control şi ruinele, borcane de untură groasă, canistre roşii de plastic pentru combustibil, baterii, butan lichid pentru brichete, busole, bandane, detergent, tablete de iod, ţigări, saci de orez, cartofi pătaţi, gem de prune, caise uscate, lapte condensat, linte, piper măcinat, comunicate, hârtie de orez străvezie, creioane, plicuri, scrisori de la rude, bani, cărţi de rugăciuni, ediţii ieftine ale Coranului şi ţevi de oţel pentru canalizare folosite la lansarea rachetelor artizanale, pe care tot el le transporta. Compensaţia era pe măsura exigenţei luptelor. Uneori venea în plicuri: valută din SUA, Rusia, Marea Britanie sau Uniunea Europeană. Alteori, ca parte din bunurile livrate: o pereche de bocanci de armată din piele, un coş de porumb proaspăt, o pulpă de mistreţ, un cojoc, un pistol Makarov argintiu. Când se simţea ca un criminal, îşi repeta că o ţară fără lege este o ţară fără crime.

Luptele făceau ca drumurile de aprovizionare să depăşească mult calculele simple privind distanţa şi timpul. Ca să faci o sută de kilomteri îţi trebuia uneori o săptămână ca să te pregăteşti şi câteva zile ca să ajungi la destinaţie. Îşi umplea cu vârf camionul şi folosea doar o pătură albastră, destrămată ca să ascundă marfa. Nu avea nici o importanţă dacă federalii îl prindeau cu un cuţit de întins untul sau cu o bombă atomică. Aceeaşi sentinţă ar fi fost anunţată cu un simplu foc de armă. Conducea spre culmi care deveneau din ce în ce mai semeţe pe măsură ce se apropia.

Pericolul se găsea sub, pe şi deasupra drumurilor principale – mine de teren, patrule şi elicoptere –, aşa că insista să utilizeze cărările ciobanilor, strivind iarba grasă a păşunilor. Câmpurile deveneau dealuri, dealurile deveneau munţi. Mergea pe nişte curbe atât de strânse, că nu le putea lua decât din trei manevre. Pierduse ambele oglinzi laterale. Stânca îi zgâriase vopseaua de pe uşi. Când şi când îşi arunca privirea către văile de un verde indescriptibil, care se adunau în mici ochiuri de apă ce marcau cât de înalt şi cât de abrupt este terenul. Plafoanele de nori striveau oraşele şi satele. Invadaţi şi invadatori ţineau cu ghearele şi cu dinţii de bucăţica lor de pământ, dar, în cele din urmă, pământul avea să supravieţuiască ghearelor şi dinţilor.

Conducea până unde nu-l mai lăsau munţii. Veneau apoi distanţele cele mai scurte, dar cele mai grele. Punea marfa pe un suport de placaj, îşi lega suportul de umeri cu bucăţi de prelată şi coardă elastică. Dacă le echilibra bine, putea să care în sus pe munte patruzeci de kilograme. Rebelii nu îl ajutau, crezând că o astfel de treabă este sub demnitatea unor oameni de un atare patriotism pios ca ei, şi căra cele patruzeci de kilograme peste bolovani şi râpe, în timp ce fundul prăpastiei râdea spre el. La fiecare zece minute verifica orizontul şi busola. Îşi legase un clopoţel de mână, ca urechile celor care stăteau de pază să-l audă înainte ca telescoapele lor să-l vadă. Apăreau în faţa lui în uniforme de camuflaj de aceeaşi nuanţă palidă precum piatra pătată de muşchi. De pe feţele arse de soare le atârnau bărbile. Martirii îl întâmpinau cu imperioasă recunoştinţă. În funcţie de unde îşi aveau tabăra şi unde se termina drumul, îl lua cu el pe Dokka, dar niciodată pe Ahmed.

Aici.

Urme de elan.

Se ghemui la pământ, oprit de un şir de urme care marcau zăpada ca o elipsă lungă, ce nu ducea

nicăieri. Urmele nu îngheţaseră încă, probabil elanul era la doar câteva sute de metri. Să dea iar peste un elan. Să admire, nu să împuşte. Se opri şi-şi verifică ceasul. Soarele îi transformă mâinile argintii în aur. Mai avea douăzeci de minute până când trebuia să sune. Privi şiragul de urme, încercând să le urmărească din ochi printre mesteceni şi pini. Undeva în depărtarea aceea de ger şi umbră, o mişcare tulbură pacea şi tulburarea aceea săpă în el un spaţiu gol. Îşi văzu de drum. Apelul nu putea să întârzie. Nici măcar vederea unui elan nu ar fi putut scuza asta.

Copacii se deschiseră spre luminişul născut din cea mai recentă tăiere de pădure. Lăstarii crescuseră deja mai înalţi decât el. Se înălţau deasupra cioturilor scurte, îngheţate ale strămoşilor lor. Urmele paşilor lui se ţeseau printre ele, mai mari şi mai vizibile decât ale elanului, oprindu-se lângă cauciucurile adânc crestate ale unui camion ruginit. Tăietorii abandonaseră camionul când plecaseră şi, în deceniul care trecuse, galbenul lui pălise, se ciobise şi se revopsise într-un stat maroniu de rugină. Striurile anvelopelor erau atât de adânci, încât le folosi drept trepte când urcă în cabină. Pânze rupte de păianjen se întindeau de-a lungul parbrizului, dar geamul rezistase zăpezii. Aşezat în scaunul şoferului, trase fermoarul genţii şi montă telefonul. Antena de satelit consta în trei dreptunghiuri de metal acoperite cu răşină dură care, montate şi poziţionate la un unghi de cincisprezece grade pe cabina camionului, arătau ca o tavă de copt aşezată la soare. Conectă două cabluri de cauciuc negru la antenă. Unul ducea la o baterie, pe care o aşeză lângă antenă, pe acoperişul cabinei, iar cealaltă cobora pe lângă geamul crăpat, legându-se la receptor. Tastatura verde ca mazărea se lumină. Mai rămăseseră trei minute până când trebuia să sune. Deşi învăluite de ruşine şi remuşcări, aceste trei apeluri fuseseră cele mai importante momente ale lunii trecute; timp de

aproape doi ani, militarii de la celălalt capăt al firului fuseseră singurii oameni dornici să vorbească cu el. Măsură cât e de frig după lungimea aburului respiraţiei, care crescu şi dispăru, ca un fildeş care i se topea de pe faţă. Întreaga linişte a pădurii se concentrase în cabină.

Mai târziu avea să stocheze amintirea acestui moment lângă cea a făcăleţului mamei, cum simpla lui scoatere din dulapul de la bucătărie îl făcea să saliveze. O va preţui aşa cum preţuia ghemul de lână galbenă, încă atârnând de mâneca amputată a unui pulover pe care îl împletea pentru el când murise. Va întreţese aceste trei minute în stofa amintirilor despre mama sa, pentru că ea îl iubise, crezuse că este un copil bun şi generos şi murise înainte de a vedea măcar jumătate din bărbatul care devenise. De aproape doi ani lucra ca informator pentru forţele securităţii statului. Le vânduse vecini care îi uraseră la mulţi ani de ziua lui în fiecare an al vieţii sale. Şi cu toate astea încă se mai credea o victimă a acestor crime, în aceeaşi măsură în care se vedea făptaş.

La ora unsprezece formă pe tastatură numărul din nouă cifre. Îi răspunse un adjunct şi în frigul înghesuit din cabină, vocea lui suna ca un tril de clarinet. Adjunctul îi dădu telefonul colonelului, a cărui voce – dacă era să fie cinstit – nu avu nici un efect asupra intestinelor lui până nu pomeni de Makarovul argintiu.

Cu aproape doi ani înainte, în ianuarie 2003, pornise spre munţi pentru, avea să se dovedească, ultima dată. În ziua plecării se sculă devreme şi îşi făcu abluţiunile şi rugăciunile pe trapezul de lumină de zori care se aşternea, ca o carpetă de rugăciune, pe podea. Soarele de iarnă avea acelaşi orar de funcţionare cu oficiul poştal sovietic de odinioară şi Ramzan era pregătit să plece fără să ia cu el nici măcar un felinar cu kerosen. Trecuseră nouă ani de când casa pe care o împărţea cu taică său nu mai primise curent cu regularitate, iar

întunericul nu-l mai simţea ca pe o absenţă, ci ca pe o îngroşare a aerului, o vâscozitate care îi încetinea mişcările şi în care avea nevoie de memoria spaţială. Izmenele i se lăbărţaseră la genunchi şi, trăgându-şi elasticul în talie, deplânse faptul că putea obţine mai lesne de la forţele speciale o ladă cu arme pentru lunetişti decât o perche decentă de izmene care să-i ţină de cald. Înainte de a părăsi odaia, scormoni într-un coş de nuiele unde ţinea rufele murdare. Ciorapii de lână şi maiourile cenuşii făcură loc mâinii sale, dar, pe fund, Makarovul argintiu îşi păstră forma.

În bucătărie, aburul ieşea pe ţeava ceainicului. Ramzan deschise uşa cuptorului şi îşi ghemui mâinile în căldura portocalie. Din sufragerie se auzea zgomotul paginilor întoarse. Tatăl lui ştia că avea să plece spre munţi astăzi. Un evantai de lumină de culoarea muştarului se prefira prin uşa de la sufragerie şi, după ce prepară o ceaşcă de ceai, Ramzan se îndreptă către el. Lumina i se sui pe picior, apoi pe gambă, scoţând în evidenţă lăbărţarea lenjeriei, apoi îi îngălbeni palmele, încheieturile, antebraţele, coatele.

— Pleci curând, spuse tatăl cu o cunoaştere care transformase întrebarea în declaraţie.

Tatăl stătea la birou, într-o baltă de lumină. Ramzan se aşeză pe canapeaua maro. Spătarul se decolorase de atâţia ani de stat în soarele de dimineaţă.

— Ce citeşti? întrebă Ramzan.

Tatăl arboră un zâmbet ruşinat, ca şi cum ar fi fost prins mâncând *manti*[13] din oală cu degetele şi înclină coperta de carton spre lumină. Era o poveste despre o conspiraţie dintre un spion american inept, care se infiltrase în Kremlin şi fusese descoperit de un comisar ale cărui spirit proletar şi noroc excepţional compensau lipsa de raţiune şi putere de deducţie. Tatăl citea aiurelile astea numai când Ramzan pleca în munţi. Pentru un om a cărui viaţă se învârtea în jurul textelor

academice, trecerea la ficţiunea de mâna a doua anunţa, ca un urlet de sirenă, existenţa grijii paterne.

13. Un fel de colţunaşi, de obicei umpluţi cu carne condimentată.

— Ai mai citit-o?

— De două ori.

— Cine câştigă? Americanii sau ruşii?

— Ambii, spuse tatăl privind scurt către fereastra cu flori de gheaţă.

— Atunci cine pierde?

— Toţi ceilalţi.

— O să mă întorc într-o săptămână.

Tatăl dădu din cap şi privi din nou în jos, spre carte. Vor mai trece doi ani înainte ca vreo altă conversaţie să mai aibă loc.

— Pe curând, spuse Ramzan.

Tatăl marcă locul cu un creion, se ridică şi îl îmbrăţişă pe Ramzan. Respiraţia lui îi încălzi obrazul ca un norişor de umiditate estivală, care supravieţuise până atunci. Pe birou, sub roman, cadavrul manuscrisului cărţii lui sângera cu cerneală roşie.

— Dacă ai fi scris la cartea ta în loc să le citeşti pe ale altora, ai fi terminat până acum.

— Poate, spuse tatăl.

Îmbrăţişarea nu se desfăcu, mai degrabă se topi, o răsuflare alungând bruma de tandreţe prinsă fugar între ei. Îmbrăţişarea tatălui era un act de precauţie mai degrabă decât de iubire, astfel încât, dacă Ramzan avea să nu se mai întoarcă din munţi, tatăl ar fi avut consolarea de a şti că ultimul gest faţă de fiul lui fusese unul de dragoste, nu de dezamăgire.

În dormitor, Ramzan desprinse două scânduri din podea şi bâjbâi cu mâna după laţul de sfoară. Înfăşurându-şi sfoara în jurul încheieturii, trase paletul de lemn făcându-l să alunece pe fundaţia de beton. O geantă de fâş, în care se aflau cele mai

preţuite comori ale sale, şedea pe palet. Se aflau în ea trei grenade cu fragmentaţie, un Kalaşnikov cu opt încărcătoare pline, un cuţit de vânătoare, un carnet vechi de membru la *bania* satului, două sute de mii de ruble împărţite în opt fişicuri învelite în hârtie şi o cutiuţă din lemn de santal în care se afla o singură mânecă de pulover, încă ataşată de ghemul galben de lână.

Strecură un teanc de bani în buzunarul drept, de la piept, al vechii sale tunici de la Armata Roşie – o haină ce părea să fie compusă în întregime din buzunare, şi îşi băgă mâinile pe mânecile care păreau doar nişte buzunare mai mari. Arăta a pescar. Scoase Makarovul argintiu din coşul de nuiele, îl înfăşură într-un maiou şi îl puse în geanta de fâş, păstrându-l pentru sine. Arma era una dintre cele douăzeci pe care trebuia să le transporte în ziua aceea, un mic bacşiş pe care şi-l acordase singur. Peste trei săptămâni avea să o înveţe pe Havaa cum să tragă cu el.

Afară, în drum spre camion, cărându-şi rucsacul şi ceainicul, văzu soarele care răsărea strălucind pe promoroacă. Deschise capota motorului şi, după ce lăsă ceainicul să se răcească în zăpadă, umplu radiatorul. Antigelul era un lux pe care nu şi-l putea permite, aşa că în fiecare seară golea radiatorul şi îl reumplea în fiecare dimineaţă, şi făcea asta până primăvară. Armele şi mărfurile – celelalte nouăsprezece pistoale printre ele – fuseseră deja stivuite în spate. Era un risc să lase armele afară peste noapte, dar un risc mai mic decât dacă le-ar fi adus în casă. Diferenţa de temperatură ar fi putut face să crape pistonul puştilor. Tatăl stătea în pragul uşii, încruntarea nefiindu-i decât un alt rid, cel mai mare, pe chip.

În două minute casa nu se mai desluşea de celelalte adăposturi cu cuşme de zăpadă răsfirate prin oglinda retrovizoare. Claxonă de două ori când ajunse în dreptul casei lui Dokka. Prin fereastră, cearta dintre Dokka şi nevastă-sa se opri

la al doilea claxon. Havaa şedea în prag, privind pierdută cum Dokka ridică un sac pe umeri şi porneşte prin zăpadă către scaunul pasagerului.

— O dimineaţă grea? întrebă Ramzan.

Dokka zâmbi.

— Sunt însurat. Ce dimineaţă nu-i grea?

Nici un vehicul nu mai trecuse de la ultima ninsoare şi, fără urme de cauciucuri după care să se orienteze, Ramzan nu putea fi sigur pe unde e drumul. Dar atâta timp cât nu băga maşina într-un pom, se gândea, mergea în direcţia bună. Ghemuit în scaunul pasagerului, Dokka rotea în palmă o pietricică.

Pe drum, zăpada crescu de la zece la douăzeci de centimetri pe măsură ce se îndreptau spre sud. Ramzan menţinu camionul la patruzeci de kilometri la oră atât de mult, încât cele două cifre păreau ţintuite pe acul vitezometrului. Se opriră să ia prânzul şi să se uşureze lângă un pâlc de pini, ale căror ramuri înzăpezite serveau de camuflaj camionului roşu.

— Zăpada seamănă cu mama nevesti-mii, zise Dokka, lovind omătul cu bocancul pentru a acoperi urmele. Poate să-ţi spună fiecare locşor pe unde am umblat.

— Ia o ţigară.

— N-ai vânat anul ăsta. Ai uitat că e mai uşor să găseşti căpriorul în zăpadă proaspătă.

Ramzan se cocoţă pe capota caldă a motorului. De ce devenise Dokka dintr-odată atât de neliniştit? Da, probabil că ar fi împuşcaţi pe loc dacă ar fi descoperiţi de federali sau de forţele de securitate ale statului, dar asta se putea întâmpla la fel de uşor la Eldár sau Volceansk, la ei acasă sau pe stradă, în somn sau când jucau şah, o soartă atât de obişnuită pentru un cecen, încât era o prostie să te îngrijorezi prea tare pentru asta.

În faţa lor se întindea un câmp alb pe care, de opt ani deja, nu mai crescuse nimic în afară de buruieni şi praf. Zăpada ştergea orice măsură a

distanţei şi câmpul se întindea dincolo de orizont, destul de larg ca să stingă soarele.

— N-o să mai poţi face asta mult timp, spuse Dokka. Războiul s-a terminat. Groznîi a căzut. Încleştările astea sunt ultimele zbateri.

— Eşti optimist, Dokka.

Căzu noaptea şi ei merseră printre văi terasate până când ajunseră la un cătun clădit din aceeaşi piatră palidă care acoperea coastele muntelui. Cu secole înainte, în cătun locuiseră mii de oameni; dar în 1956, când cecenii se întorseseră din exilul kazah, autorităţile sovietice le interziseseră să se întoarcă în satele de baştină şi cătunul acesta de ruine neatinse era doar unul dintre sutele răspândite prin munţi. Era extrem de nefiresc pentru Ramzan să vadă un sat decimat nu de gloanţe şi bombe, ci de timp şi neîngrijire. Cei treizeci şi nouă de locuitori care se adunaseră în jurul camionului aveau în comun sângele străstrăbunicilor lor. Bărbaţii purtau căciuli din piele de miel şi cizme înalte, femeile mai în vârstă, năframe cenuşii şi negre şi rochii lungi şi fără nici un fel de model, iar femeile mai tinere purtau hijaburi roz sau albastre, cu o cută de grosimea unei lame de cuţit de vânătoare pe frunte. Copiii rămăseseră în afara bătăii farurilor, de teamă să nu îi ardă.

Fură întâmpinaţi de un bătrân înalt, drept ca un arbore, cunoscut pentru că mânca zăpadă ca să îşi aline durerile ulcerului. După ce s-au spălat într-un lighean de tablă, au cinat acasă la el. Lespezi de piatră albă, tencuite cu mortar de lut, întocmeau zidurile. Pietroglife şterse împodobeau fiece piatră: săgeţi de lumină ţâşnind din sori cât pruna. În camera principală, mâncară pe saltelele pe care aveau să şi doarmă. Aici mestecau altfel. Farfuriile le erau pline, îmbucăturile neraţionalizate. Nu era nevoie de cuvinte când limba putea să converseze cu carnea de oaie.

Neobişnuit cu astfel de porţii, Ramzan şi Dokka sfârşiră ultimii. De îndată ce puseră jos farfuriile, femeile intrară pe uşa din dos, una câte una. Aşteptară să plece bărbaţii înainte de a le lua locul pe saltelele din piele de oaie. Ramzan, ultimul care ieşi, auzi în urma lui şuşoteli şi chicoteli înfundate şi tare mult şi-ar fi dorit să poată rămâne. Bărbaţii urmară o potecă de căprioare peste ruinele poleite cu gheaţă ale unui turn de piatră. În secolele timpurii, acesta fusese o fortăreaţă, un turn de pază, o lumină de veghe şi o ancoră pentru *teip*-ul de mult risipit. Dincolo de turn dădură de un luminiş. În mijlocul lui, nişte scânduri înălţate formau un soi de platformă uscată de forma unui cauciuc de maşină. În axul lui, un cerc de pietre păstra cenuşa unui foc. Bărbaţii aduseră buşteni dintr-un şopron săpat adânc în piatra coastei. În câteva minte, focul se înălţa peste capul lui Ramzan, atât de luminos, că ar fi putut număra cercurile de pe buştenii încă nearşi. De ani de zile nu mai participse la un *zikr*[14].

14. *Zikr* (în arabă: „a-ți reaminti“ sau „a pomeni“) – rugăciune rituală practicată de musulmanii sufi, în care Dumnezeu este glorificat prin rostirea repetată a numelui său.

Ramzan şi Dokka îşi scoaseră bocancii şi se alăturară celorlalţi în jurul focului. Bătrânul începu ceremonia cu o rugăciune. O strigare puternică, vocea unui bărbat, se gândi, într-o ţară prăduită de bărbaţii ei. La *ilaha illallah, la ilaha illallah*. Bătrânul repetă strigarea şi ritmul ei lent tăie cuvintele în silabe care dăinuiau de sine stătătoare, ca vorbele unei limbi mai înalte. Din toate părţile i se alăturară voci, în armonii care făcură strigarea bătrânului să plutească. Apoi veni lovirea palmelor, nu ca să ţină ritmul, ci ca să îl propulseze şi mai departe. Argintul lunii şi auriul flăcării se îngemănau pe chipul plecat al bătrânului. *Nu este alt Dumnezeu decât Allah*.

Bărbaţii se legănau dintr-o parte în alta, în ritmul care se înteţea. Legănatul se transformă în bătut din picioare şi din platformă se ridică un nor de rumeguş, iar bărbaţii se dezbrăcară de un rând de haine. Lângă flacăra focului, bărbaţii se aprinseră. Braţele atârnânde ale cojoacelor, mâinile mănuşilor de lână care cădeau la pământ, strigătele care nu erau ale minelor sau ale obuzelor şi durerea din chemarea bătrânului erau sfâşierea cea plină de milă a dorului. Nu este alt Dumnezeu. Decât Allah. Nici un alt Dumnezeu. Decât Allah.

Ramzan bătu din palme şi lovi cu picioarele şi strigă şi sudoarea i se scurse pe faţă. Fără vreun avertisment, un bărbat, al treilea de la el, slobozi un vaier prelung şi, deşi Ramzan nu putut distinge nici un cuvânt din şirul de rostiri ce se încolăcea din beregata bărbatului, înţelese perfect despre ce este vorba. Ochii bărbatului erau închişi şi seninătatea neobişnuită de pe chipu-i îţi spunea că văzuse tot ce se putea vedea. Vocea bătrânului coborî o octavă şi, la unison, bătutul din picioare deveni dans. Mărşăluiră vesel, în sens invers acelor de ceasornic, târşâind lung stângul şi proptind abitir călcâiul drept. Se învârtiră toţi ca unul. Trei sute şaizeci de grade strivite într-un plan indivizibil. Presiunea îi creştea în coşul pieptului şi încercă să-i pună stavilă, amintindu-şi că nu mai este sufi, că aceştia nu erau oamenii lui, că tristeţea lumii era promisiunea unui paradis pustiu, dar presiunea crescu, şi crescu, precum aminirea unui orgasm de mult stins, şi umplu spaţiile dintre celulele lui şi se eliberă. Din tânguiala lui nu răsună nici o melodie. Vocea îi era răguşită şi ruptă, dar tot o lăsă să se înalţe. Restul bărbaţilor nu băgară nimic de seamă, prinşi în tremuratul podelei şi loviturile palmelor, dar pentru Ramzan răsuflarea ce urmă aduse pace.

A doua zi dimineaţă, Ramzan se trezi cu dureri în gât. După micul dejun compus din nuci, fructe uscate şi lapte de capră, bătrânul îi conduse pe

Ramzan şi pe Dokka la camionul lor. Ca răsplată pentru ospitalitate, Ramzan îi dădu bătrânului zece kilograme de orez şi un litru de butan. Bătrânul refuză orice muniţie în afara alicelor şi, în ciuda protestelor lui, Ramzan insistă. Nu-şi mai amintea de când nu se mai simţise atât de pornit să aibă grijă de siguranţa unui străin. Dar încruntarea bătrânului era atât de încremenită, încât îţi dădea de ştire că nu va crede niciodată în siguranţa oferită de o grenadă. La volan, Ramzan se strădui să se concentreze asupra drumului. Vieţile care se trăiau în urma lui erau atât de mici şi de anonime, că scăpaseră socialismului de stat, primului şi celui de-al doilea război. Noaptea trecută, pentru prima dată după mult timp, se simţise împlinit şi ochii priviră oglinda retrovizoare, unde demnitatea lui îşi găsise sălaş în cei câţiva centimetri pătraţi de sticlă.

Merseră alte cinci ore, prin strâmtori de munte atât de înguste, că oglinzile laterale s-ar fi rupt, dacă nu ar fi fost deja rupte, şi apoi iar, în văi adânci; cinci ore în care îl ascultă pe Dokka lăudând priceperea în toate a nevestei, şi succesul ei la grădinărit şi talentul ei de a găti mâncăruri somptuoase cu doar o treime din ingredientele necesare, cinci ore de complimente atât de bogate şi exagerate, încât Dokka nu le putea intenţiona decât ca insulte, căci altfel de ce ai ridica ode căsniciei în faţa unui om care nu se putea căsători nicicând, de ce ai enumera minunile vieţii în doi dacă nu ca să-l jigneşti pe Ramzan, care, în timpul celor cinci ore lungi se simţi atât de nevolnic, încât şi-ar fi dat braţul drept ca zestre pentru o nevastă care să nu poată nici găti, nici coase, nici creşte copii, o nevastă rea de muscă şi care s-ar pârţâi în public, o nevastă care să-l trateze ca pe un animal – da, ar accepta orice şi i-ar fi bine pentru că un bărbat fără onoare rămâne totuşi un bărbat, iar Ramzan nu era bărbat, nu de-adevăratelea, şi cu toate astea lumea se aştepta ca el să se poarte ca un

bărbat; şi vecinii, bunule Dumnezeu, *de ce nu te-ai însurat, un băiat chipeş ca tine încă mai trăieşte cu taică-su* – şi când protestele lui slabe năşteau zvonuri – *nu-i plac femeile, de aia are treizeci şi unu de ani şi tot neînsurat este*, nu se putea hotărî ce-l dezonora mai tare, adevărul sau zvonurile, dar decisese în cele din urmă să lase să circule vorbele despre homosexualitate atâta timp cât tăcerea lui putea să pună totul sub semnul îndoielii şi da, tăcerea lui aducea îndoială, deşi mai ales în mintea lui, convertind ruşinea în furie şi împingând-o în vene, în rinichi, în braţe, în degetele mici de la picioare şi întorcându-se apoi în acea a doua inimă în care numele celor care-l vorbeau de rău erau scrijelite şi, mult mai târziu, avea să recite acele nume la un telefon prin satelit şi cei care născociseră acele poveşti vor cădea victimă poveştilor născocite de el, *homosexualitatea* înlocuită cu *simpatii faţă de rebeli*, *wahhabism*, *jihad*; dar acele poveşti erau încă nespuse, încă de neînchipuit şi purgatoriul nevestei lui Dokka, în care era nefericitul numărul 1, continua fără sfârşit chiar şi după cinci ore de mers, când trecu de creasta unui munte şi frână brusc pentru că exact acolo, la nici două sute de metri în faţă, era un pluton de trupe ruseşti, şi îi privi şi ca pe nişte cuceritori, dar şi ca pe nişte eliberatori, oameni care l-ar putea ucide, dar care l-ar şi salva de la tortura vocii lui Dokka şi, tremurând de groază şi recunoştinţă, rosti vorbele care-i stăteau pe limbă de cinci ceasuri:

— Taci din gură, Dokka!

O tăcere bine-venită cuprinse cabina şi Ramzan se bucură de ea înainte de a-l cuprinde din nou teroarea. Erau două transportoare blindate, două jeepuri UAZ şi un tanc încoronat de o turetă cu mitralieră.

— Întoarce! strigă Dokka şi trase de mâneca lui Ramzan. Ce tot faci? Dă-i drumul!

Dar Ramzan ţinea piciorul apăsat pe frână.

— Ne-au văzut deja.

Era adevărat. Tureta cu mitralieră se întorsese deja spre ei şi zăpada ţâşnea de sub roţile jeepurilor care accelerau să urce coasta.

— Dacă fugim, suntem futuţi. Dacă aşteptăm şi suntem rezonabili, s-ar putea să supravieţuim. Stăm cuminţi aici. Nu e o crimă să supravieţuieşti. S-ar putea să ai chiar şansa să apuci să termini povestea despre nevastă-ta.

Jeepurile se opriră la douăzeci de metri în faţa lor, cu motorul în ralanti, în timp ce tancul începuse să urce coasta. Soldaţii care scoseseră capetele nu erau *kontraktniki* tatuaţi, precum cei pe care Ramzan şi-i amintea de la *zacistka*; nu, prin comparaţie cu urşii aceia masivi, cei din faţa lor erau nişte şacali pe jumătate morţi de foame. *S-ar putea să apucăm să vedem apusul*, gândi.

Patru soldaţi cu pistoale automate se apropiară. Ridică palmele către federali. Dokka îi urmă exemplul.

— Tu ai mai trecut printr-un lagăr de triaj. Ai supravieţuit. Nu o să-ţi facă rău, bâlbâi Dokka, neputând să se convingă nici măcar pe sine.

Ramzan ar fi vrut să îl apuce de urechi şi să-i zgâlţâie ţeasta aia proastă şi plină de autoamăgiri până când singurul bob de raţiune dintr-însa ar fi zornăit. Aplecându-se înainte, pipăi în spaţiul gol dintre picioare.

— Nu mai vorbi, Dokka, taci din gură!

Unul dintre soldaţi se apropie de portiera şoferului. Nu se mai bărbierise de cel puţin o săptămână, dar barba crescută nu putea ascunde scobiturile din obraji. De jur împrejur, zăpada se întindea la nesfârşit.

— Apă, ceru răguşit soldatul.

Neînţelegând cererea, Ramzan îi întinse actele.

— Apă, spuse iar soldatul. Zile în şir am mâncat doar zăpadă murdară. Avem nevoie de apă curată. Nu ştii ruseşte?

— Cred că trebuie să le dăm apă, şopti Dokka, cu palmele deschise încă ridicate spre parbriz.

Era primul lucru cu sens pe care îl spusese în ziua aceea.

— Am apă la picioare, îi spuse soldatului. Să nu mă împuşti.

Soldatul primi gamela unsuroasă, oftând când o duse la buze şi uşurarea lui deveni şi a lui Ramzan. Soldatul nu bănui nici o clipă că apa îşi petrecuse toată ziua dinainte circulând prin radiator.

Mâinile lui Dokka rămaseră ridicate spre cer când li se ordonă să coboare. Ramzan protestă cu jumătate de gură; îi dăduse acelui prim soldat o gamelă de apă, şi aşa îi răsplăteau bunăvoinţa? Dar se opri din protestat când acel prim soldat, acum cu setea ostoită, îi lipi ţeava puştii de frunte. Se întinseră în zăpadă, cu faţa în jos, cu mâinile legate la spate cu fâşii de plastic. Ca să îşi ţină nasul afară din zăpadă, Ramzan trebuia să-şi arcuiască spatele, să pufnească pe nas şi să se lase să cadă înapoi, ca o balenă eşuată. Din acea poziţie incomodă privi cum soldăţoii descarcă sacii de orez şi de grâu din camion. În câteva clipe aveau să descopere şi pistoalele Makarov, grenadele cu fragmentare, calupurile de semtex şi cablurile de plumb şi el o să moară aici, zbătându-se ca un blestemat de mamifer marin, la mulţi kilometri de casă. Cât ar fi vrut să-şi fi cusut şi el adresa în tivul pantalonilor. Nu luase această măsură de precauţie de teamă că forţele de securitate îl vor implica şi pe tatăl său, dar acum, cu zăpada topindu-i-se sub pieptul tunicii, nu îşi putea imagina o mai grozavă dezumanizare decât un mormânt fără de nume. Probabil va fi pus să se aşeze peste Dokka, ca să economisească muniţia. O astfel de moarte ar însemna o insultă pentru orice soldat. Ar cere să aibă parte de un glonţ numai pentru el. Pentru gamela aia de apă ar putea să-i facă măcar această măruntă favoare. Alături, Dokka deja renunţase.

Căldura feţei lui topise un castron în zăpadă. Acum plângea în el.

— Nu te teme, spuse Ramzan.

Tonul îl surprinse şi pe el. Vedea sfârşitul şi era foarte calm.

— Astăzi vom afla cine a avut dreptate, imamii sau comisarii.

— Eşti curajos, spuse Dokka. Iar eu, iaca, plâng. Te dezonorez şi pe tine.

De câte ori o nefericire uriaşă este luată drept curaj? Deschise gura şi şi-o umplu cu zăpadă. Zăpada se topi în timp ce el asculta suspinele lui Dokka. Măcar soldaţi îşi vor aminti care din cei doi a înfruntat glonţul cu ochii limpezi.

Dar soldaţii, într-un gest de neaşteptată compasiune şi reţinere, deciseră să nu îi execute sumar. După ce dădură de arme, îl ridicară în picioare pe Ramzan, apoi şi pe Dokka. Dând din cap la vederea mucilor îngheţaţi de pe buzele lui Dokka, se întoarseră spre Ramzan şi vorbiră numai cu el. Se rătăciseră. Cu trei zile înainte, gerul le omorâse staţia de radio şi merseseră peste câmpurile acoperite de zăpadă căutând în van vreo aşezare umană. Nu urmăriseră camionul cel roşu. Fusese o pură întâmplare. Pe când ţevile puştilor îi conduceau spre jeep, ofiţerul comandant îi întrebă:

— Aţi auzit de Groapă?

Ramzan dădu din cap.

— Ne puteţi da indicaţii?

— Indicaţii?

— Doar ţi-am spus, ne-am rătăcit.

Nu-i venea să-şi creadă urechilor.

— Dacă ne duci acolo, o să trăiţi. Cel puţin până ajungem. Asta pot garanta. Şi foarte probabil şi după. Cunosc un locotenent de-acolo.

— În regulă.

Nu ştia ce altceva ar putea spune. Ofiţerul comandant radia de recunoştinţă. De teamă că bărbatul l-ar putea săruta, Ramzan fu primul care o apucă spre jeep. Cei care îl capturaseră îl urmară.

Soldaţii îi conduseră cu grijă în jos pe pantă, ca să nu-şi piardă echilibrul. Ofiţerul comandant deschise portiera pentru Ramzan şi îi tăie cătuşele de plastic cu lama zimţată a unui cuţit de vânătoare.

— Ai grijă la cap, îi spuse ofiţerul, care nu va povesti nimănui despre cum a fost în armată.

Femeia cu care avea să se căsătorească peste trei ani şi jumătate avea să-l cunoască sub o sută de chipuri – soţ, tată, enoriaş mergând la biserică, învăţător, voluntar pentru o organizaţie de caritate –, dar nu avea să găsească nicicând vreun ofiţer comandant în acea populaţie pe care o iubea atât.

Ramzan se trase la capătul îndepărtat al banchetei. Dokka se aşeză lângă el. Se scurseră câteva minute stânjenitoare până când comandantul reapăru în scaunul din dreapta şoferului, cu un Marlboro roşu, marca favorită a comandantului rebelilor, atârnându-i de buză. Ofiţerul şi ceilalţi soldaţi îl priveau întrebători.

— Ce? întebă Ramzan.

— Nu ţi-ai pus centura de siguranţă, spuse ofiţerul comandant.

— Centura de siguranţă?

Privi în jur. Toţi soldaţii purtau centura de siguranţă.

— Nu plecăm nicăieri până nu ţi-o pui, spuse ofiţerul.

Ramzan dădu din cap, da, sigur, i se cerea să poarte centura de siguranţă, aşa cum i se cerea să le dea indicaţii către un lagăr de tortură, pentru că prostia era singura lege din univers care se cerea respectată. Îşi prinse centura şi scose din buzunarul hainei o busolă.

— Întoarceţi. Groapa e în spate.

În mai puţin de-un ceas, Ramzan îndreptă jeepul pe drumul care avea să-i ducă la Groapă. Pete ovale apăreau pe câmpuri, unde se topise zăpada. Petice de pământ umed cu contururi bizare. Soarele strălucea. La un moment dat căscă şi simţi

cotul lui Dokka cum îl împunge. Soldatul cu obrajii supţi şi buzele grase aţipise lângă el.

— Cred că Ahmed se culcă cu nevastă-mea, spuse Dokka.

Ramzan îşi întoarse capul spre fereastră. Ramuri argintii treceau pe lângă ei. O să fie o primăvară frumoasă. Auzise tot ce şi-ar fi dorit să afle despre nevasta lui Dokka.

Începutul lui decembrie 2004. Două săptămâni înainte ca Dokka să dispară. În cabina camionului forestier abandonat. Prima convorbire cu colonelul cazac.

— Ramzan Gheşilov?

— La ordin, domnule.

— Îmi recunoşti vocea?

— Nu, domnule. Îi ţineţi locul căpitanului Ivan Fedorovici?

— Lui îi raportai?

— Da.

— Da, ce?

— Da, domnule.

— Am futut-o pe nevasta superiorului tău de optzeci şi şapte de ori şi numai primele trei au fost înainte de a se căsători cu el. Mă înţelegi?

— Da, domnule.

— Mi s-a spus că eşti printre cei mai puţin incompetenţi dintre disponibilităţile noastre din regiunea Volceansk. E adevărat?

— Nu ştiu, domnule.

— În sfârşit, cineva care spune adevărul.

— Da, domnule.

— Cum e vremea în pădurea Eldár?

— E… e însorită. Şi rece.

— Aşa spune şi buletinul meteo. Mă bucur să constat că meteorologii sunt sinceri, măcar azi.

— Da, domnule.

— Unde te afli acum?

— În cabina unui camion forestier abandonat. La trei kilomteri de sat, domnule.

— Bun. Vorbeşti cu mine, şi nu cu zărghitul ăla de căpitan pentru că a apărut o situaţie de foarte mare gravitate. Deoarece căpitanul nu poate rezolva nici măcar cazul nevestei sale dispărute, care dispare în patul meu în fiecare joi, nu i-aş da pe mână asta. Vezi tu, am primit raportul balistic asupra unei arme utilizate în asasinarea unui colonel FSB[15], anul trecut.

15. Serviciile secrete ale Federaţiei Ruse.

— Anul trecut?

— Da. Le-a luat un an ca să termine un simplu raport balistic. Suntem în decembrie 2004 şi de abia acum a ajuns. Când eram la Moscova, am citit că fabricile de asamblare chineze pot să producă o maşină în câteva ceasuri. Şi nouă ne ia un an să producem un raport balistic care leagă glonţul din capul unui colonel FSB de o armă care zace câţiva metri mai încolo.

— Da, domnule.

— A venit raportul şi vreau să afli de unde provine arma.

— Iertare, domnule?

— Ce-ai, te-ai băşit?

— Nu, domnule.

— Atunci nu-ţi pierde timpul ca să-mi ceri iertare.

— Da, domnule. Numai că nu prea ştiu cum să aflu originea unei arme cu care s-a tras acum un an.

— E cam ca în povestea cu acul în carul cu fân, nu?

— Cu tot respectul, domnule, e un ac într-un car cu ace.

— Din punctul ăsta de vedere, ai noroc. E unul dintre acele tale.

— Cred că vă înşelaţi. Nu am mai traficat nici măcar o scobitoare în ultimii doi ani. Întrebaţi-l pe căpitan, domnule.

— Ce-ar fi să o întreb pe nevastă-sa? Nu, nu-mi pasă ce spui tu că nu vinzi, ci ceea ce ai vândut deja. Vezi tu, seria pistolului Makarov utilizat în uciderea colonelului în decembrie 2003 e din acelaşi lot cu seriile pistoalelor descoperite în camionul tău când bravii noştri ostaşi te-au prins în ambuscadă şi te-au adus la Groapă, în ianuarie 2002.

Tăcere.

— Mai eşti acolo?

— Da.

— Şi mai cum?

— Domnule.

— Asta ne pune într-o situaţie delicată. Căutând informaţii despre furnizorul unei arme cu care a fost ucis un colonel FSB, ajungem chiar la persoana pe care o plătim să ne dea tocmai acea informaţie.

— Jur că nu am nici un amestec în asta, domnule. Cine a fost asasinul, domnule?

— O Văduvă Neagră. O *şahidka*. O separatistă antrenată şi trimisă la noi de animalele alea din munţi.

— A fost prinsă vie… domnule?

— *Şahidka* a fost prinsă la un punct de control. Cu abilitate, l-a sedus pe colonel, un bărbat, mi s-a raportat, atât de bine dotat, că numai pizda cavernoasă a unei cecene era suficient de largă ca să-l încapă. Fără îndoială, auzind de dimensiunile uriaşe ale colonelului, *şahidka* şi-a folosit puterea de seducţie. Când au rămas singuri, l-a împuşcat.

— Dar, domnule, de ce nu a fost percheziţionată de arme?

— Dacă ai mai avea niscai boaşe între picioare, ai şti că pizda medie a femeilor din neamul tău este suficient de mare pentru a ascunde un lansator de rachete. Colonelul a fost un tâmpit, fără îndoială, dar totuşi era colonel.

— Da, domnule, dar n-ar fi mai prudent să urmărim *şahidka*, nu arma?

— O armă poate fi identificată mai lesne decât o persoană. Avem ceva de învăţat din asta.

— Dar *şahidka*…

— Irelevant.

— Fac tot ce-mi stă în putinţă, domnule.

— Nu, nu vei face ce-ţi stă în putinţă. Vei face ce ţi se spune.

— Da, domnule.

— Numerele sunt limbajul amoral al adevărului absolut. Seriile nu mint. La un moment dat te-ai aflat în posesia acelui Makarov şi voi afla numele şi locul unde se află mâinile care l-au preluat de la tine. Mi s-a cerut să îl înlocuiesc pe colonelul răposat. Am acum gradul şi puterea lui de comandă şi, cum este lesne de înţeles, prima mea datorie este să îi omor pe arhitecţii asasinării lui. Dacă ar fi să cad victima unei soarte asemănătoare şi dacă zărghitul de căpitan mi-ar lua locul la comandă, mă tem, cu adevărat mă tem, pentru viitorul naţiei ruse.

— Da, domnule.

— Înţeleg din dosarul tău că ai un tată.

— Da, domnule.

— Şi locuieşte cu tine.

— Da, domnule.

— A făcut şaptezeci şi nouă anul ăsta?

— Da, domnule.

— A supravieţuit Marelui Război Patriotic?

— Da, domnule.

— Şi deportării în Kazahstan?

— Da, domnule.

— Şi celor unsprezece ani în stepă?

— Doisprezece, domnule.

— Şi n-ai vrea să îl vezi că apucă optzeci?

— Ba da, domnule.

— Atunci dă-mi nume, Ramzan.

— Da, domnule.

— Sau o să-ţi cos boaşele la loc, doar ca să ţi le mai tai o dată.

Tabăra de triaj de la Groapă se numea aşa pentru că fusese ridicată, sau mai degrabă săpată, pe locul unei gropi de gunoi doar parţial terminată. Odată, când Ramzan, pe atunci copil, trecuse pe acolo, văzuse cum un excavator ca un brontozaur muşca dintre pământ şi scotea cam o cadă de sol fărâmicios. Dar după prăbuşire şi războaiele care i-au urmat, planurile de a termina groapa de gunoi au fost amânate, apoi complet abandonate. Numai două dintre cele opt deponeuri planificate, fiecare adânc de douăzeci de metri, cu o suprafaţă egală cu cea a unui teren de fotbal, fuseseră săpate. Fundaţiile de beton şi plastic, care ar fi trebuit să oprească infiltrarea scurgerilor, nu fuseseră niciodată turnate, aşa că acum apa şi zăpada se dizolvau într-o mâzgă până la genunchi pe fundul celor două puţuri deschise. Când Ramzan fusese dus acolo, în timpul primului război, petrecuse trei zile în Puţul A înainte ca doi gardieni să coboare o scară cu şaizeci de fuscei, să-i spele picioarele cu apă rece ca gheaţa şi să-l conducă spre o clădire albă, cu două etaje, pe a cărei intrare încă mai scria ADMINISTRAŢIA PENTRU TRATAREA REZIDUURILOR. După primul război circulaseră petiţii care susţineau reumplerea gropilor. Şaisprezece nefericite, rămase văduve de pe urma Gropii, dăduseră la lopată timp de o lună, dar fără vreun impact vizibil asupra peisajului de mocirlă. În cele din urmă, beneficiile simbolice ale umplerii Gropii nu putuseră înfrânge beneficiile reale ale reconstruirii de drumuri, case, şcoli, centrale electrice, rafinării şi spitale. Nimeni nu-şi imagina că puţurile ar putea fi din nou folosite. Nimeni nu-şi imagina că ar putea fi un al doilea război.

Dar a fost şi un al doilea război şi acum, în ianuarie 2003, după ce s-au întâlnit cu patrula rătăcită, Ramzan a fost încarcerat pentru a doua oară. A petrecut unsprezece zile sub pământ, de data asta în Puţul B, în timp ce Dokka fusese dus în Puţul A. Măcar urechile lui vor avea parte de o

binemeritată odihnă. Coborî pe de acum ruginita scară cu şaizeci de fuscei şi gardianul o scutură, ca să-l doboare, înainte să apuce să pună piciorul pe pământ. Mocirla îngheţase, devenise o clisă care-i venea doar până la glezne. În puţ mai erau vreo două duzini de bărbaţi. În zilele care au urmat, avea să se roage cerurilor alături de ei, dar numai conversaţia cu imamul cu ochi albaştri avea să-i rămână în memorie. Gardienii coborau în puţ mâncare şi apă proaspătă în găleţi de tinichea, legate cu coardă galbenă; găleţile veneau fără vreo regulă anume, uneori de cinci ori pe zi, alteori doar o dată, alteori în miezul nopţii, când bărbaţii se trezeu, adunau şi împărţeau mâncarea. Singurul lucru de care puţul nu ducea lipsă era spaţiul. Ramzan îşi petrecea ziua plimbându-se de-a lungul pereţilor, întrebându-se dacă federalii nu aveau pe undeva şi o închisoare modernă, cu electricitate, priciuri, celule şi acoperiş, în care ţineau nu prizonieri, ci coji de banană şi coji de cartofi şi şireturi rupte, şi cotoare de măr, şi calendare din anii trecuţi, şi anvelope dezumflate, şi hârtii mototolite, şi şerveţele folosite şi mucuri de ţigară şi cele din urmă aşchii nefolositoare de săpun. Vreun gardian mai milos, al cărui suflet imamul îl va învăţa pe Ramzan să-l preţuiască, aruncase nişte scânduri subţiri şi un trotuar de grosimea unei bârne de gimnastică se întindea de-a lungul laturilor puţului. Numele şi satele de unde veneau prizonierii erau săpate în pereţii de lut. Bărbaţii puneau zăpadă pe pereţii de lut cât puteau de sus şi, după câteva minute, îşi treceau singuri numele, cu litere mari desenate cu un băţ sau cu degetul. Informaţiile pentru care federalii îi torturau erau scrise aici pe pereţi, ca să le vadă toţi. Toţi cei de-acolo credeau că federalii erau proşti ca noaptea. Şi toţi credeau că durerea, şi nu informaţiile era scopul interogatoriilor.

În după-amiaza celei de-a patra zile, Ramzan se legăna pe bârna îngustă când imamul cu ochi

albaştri îl opri.

— Ridică-mă, îi spuse, arătând cu barba spre peretele pe care-şi scrisese numele doar pe jumătate.

La început, Ramzan refuză. Încă de la sosire făcuse tot ce putea ca să se ţină departe de oamenii jegoşi, abrutizaţi, ca şi cum refuzul de a-i lua în seamă era frânghia pe care mergea, lucrul care-l ferea să nu cadă printre ei.

— Eşti general, hm? întrebă imamul. Sau poate un prinţ persan? Ai mâinile prea delicate ca să ajuţi un imam îndeajuns de bătrân ca să-ţi fie unchi?

— Nu sunt un prinţ persan.

— Atunci dă-te jos de pe tron şi ajută-mă.

Imamul îşi puse gheata noroită în scăriţa făcute de degetele întrepătrunse ale lui Ramzan. Acesta îl ridică pe imam, a cărui greutate, în palme, era mai mare decât lăsa să se creadă înfăţişarea lui. La capătul unui moment fără sfârşit, imamul îl bătu uşor pe frunte cu un deget noroit şi Ramzan îl lăsă pe bătrân să cadă la pământ.

— Priveşte bine, spuse imamul, arătând către numele lui şi al satului. Dacă se dovedeşte până la urmă că eşti un prinţ persan, trebuie să-ţi aduci aminte de mine.

— Dacă îmi dau drumul, o să uit tot ce-i aici.

— Nu, protestă imamul, fluturându-şi degeţelul plin de noroi către Ramzan. Trebuie să-ţi aminteşti.

— De ce?

— Ca nepoţii mei să ştie de unde să-mi cumpere leşul.

Ramzan încuviinţă din cap.

— Îmi pot permite, să ştii, spuse imamul cu mândrie. Încă mai am contul de pensie.

Când Ramzan se întoarse, imamul întrebă.

— Dar pe tine de ce te-au luat?

— Trafic de arme. Pe tine?

— Înălţime.

— Pentru înălţime?

— Mă rog, pentru lipsa ei. Federalii au venit la mine în sat într-o operaţiune contrateroristă. Căutau un strateg wahhabit care cică se ascundea pe la noi, dar singura descriere pe care o aveau era că purta barbă şi avea sub doi metri înălţime. I-au luat pe toţi bărbaţii scunzi şi bărboşi, ba chiar şi pe nişte adolescenţi, care nici barbă nu aveau, dar care se potriveau la înălţime. În raportul arestării mele, la „Motivul arestării“ au scris *prea scund*.

Imamul dădu dn cap şi îşi privi numele scrijelit în peretele de lut, aflat acolo unde el nu mai putea ajunge. Ramzan se bucură ca se oprise ca să-l ridice.

— E caraghios, continuă imamul. Generaţia mea a crescut în taberele de deportaţi din Kazahstan şi, pentru că lipsa de proteine era atât de mare, nu e deloc rar ca bărbaţii de vârsta mea să fie scunzi, doar că mie mi-a fost dintotdeauna ruşine de asta. Fratele meu mai mic tot timpul îmi zicea că faptul că sunt scund o să-mi aducă moartea. Era cu doar doi centimetri mai înalt ca mine, dominându-mă, întrebându-mă mereu dacă am nevoie de ajutor să ajung la rafturile de sus. Aş vrea să mai fie în viaţă, doar ca să vadă că federalii l-ar fi putut aresta şi pe el pentru că este prea scund.

— Ce poţi să faci? spuse Ramzan, ridicând din umeri.

— Să te rogi, spuse imamul.

Imamul îşi ţinea curtea în colţul de sud-vest al Puţului B, cocoţat pe scaunul de onoare, o găleată de tinichea din cele pentru apă, care se desprinsese din funia ei. În fiecare dimineaţă conducea rugăciunea şi făcea abluţiunile cu zăpadă, ceea ce îi făcuse mâinile de un alb păstos. Insista că Dumnezeu, în mare mila Lui, va ierta starea lor de necurăţenie. Învăţase pe de rost întreg Coranul şi predica asupra naturii răului, care, precum umbra, nu poate exista decât alături de binele pe care îl însoţeşte. Spre deosebire de şeic şi mujahedin, nu lega niciodată politica de versetele Coranului,

explicând, în schimb, dreapta credinţă a credincioşilor şi înţelepciunea Profetului şi bucuria Paradisului care este vara iernii lumii, dar mai mult decât orice altceva vorbea de sfârşitul timpurilor şi de judecata lui Dumnezeu.

Doar că pe Ramzan cel care îi luă interogatoriul avea să-l judece înainte de a apuca Dumnezeu să o facă şi de judecata anchetatorului se temea el mai rău. Zi de zi urmărea ritualul oamenilor chemaţi la interogatoriu. Mai întâi, scara cu şaizeci de fuscei era coborâtă de-a lungul peretelui de lut al puţului, apoi numele celor chemaţi era amplificat prin goarna unui megafon, atât de puternic şi atât de plin de paraziţi, încât chiar că suna de parcă ar fi coborât din ceruri. Dacă cel chemat ezita, era tras un foc de avertisment. Cei astfel convocaţi urcau cei şaizeci de fuscei, până la al şaizeci şi unulea, pământul, un loc atât de îndepărtat, încât şi cerul părea mai aproape. Nici unul dintre cei chemaţi nu se mai întorcea. Un optimist ar fi putut crede că fuseseră găsiţi nevinovaţi, eliberaţi şi trimişi la familiile lor; dar nici măcar Dokka, în rătăcirea în care trăia, nu ar fi fost în stare de asemenea optimism. De îndată ce ajungeau cei chemaţi în vârful scării şi păşeau pe solul umed al celui de-al şaizeci şi unulea fuscel, imamul începea slujba de mort. Slujba nu semăna cu nimic din ce văzuse Ramzan. Fără trup. Fără linţoliu. Fără vecin sau prieten care să-l fi cunoscut pe cel chemat într-un alt fel decât în condiţia disperată din puţ. Erau morţi cu toţii, doar cu un pas sau doi în urma celui chemat, şi îl onorau nu ca pe unul care plecase, ci ca pe unul care intrase pe deplin. Imamul îi aduna pe toţi în faţa locului umed în care cel chemat îşi scrisese numele şi satul. Citeau numele cu glas tare, mai întâi şoptit, apoi din ce în ce mai tare până când ajungea o incantaţie asemănătoare cu un *zikr*, transformau numele în rugăciune şi îl trimiteau la cer. Timp de douăzeci şi patru de ore, sau pe-aproape, după cum puteau ei calcula,

numele omului şi al satului erau păstrate pe peretele de lut. În cel de-al douăzeci şi cincilea, bărbaţii se adunau în jurul inscripţiei. Fiecare lua o mână de ţărână din solul dezgheţat şi o lipea de perete. Dacă nu puteau înmormânta trupul, măcar să înmormânteze numele. Şi când, în cele din urmă, nu-l mai puteau citi, ştiau că omul e dus.

— Aşa cum zice la *hadith*[16], cel care recită seară de seară cele şaizeci de sure, va fi scutit de o moarte grea, îi povăţui într-o seară imamul cu ochi albaştri, de pe găleata lui întoarsă cu fundul în sus. Cu toţii trebuie să ştiţi asta. Cu toţii trebuie să vă bazaţi pe asta. Surele descriu cum a creat Preamilostivul cele şapte raiuri, unul deasupra celuilalt. Tronul lui Dumnezeu şade peste cel mai înalt dintre ele, iar cel mai de jos e împodobit cu felinare. Felinarele alea sunt stelele şi cometele noastre, firmamentul de deasupra capetelor noastre.

16. Consemnarea unei fapte sau spuse a profetului Mohamed.

Privi spre cer şi apoi îşi plecă faţa. Luă un chibrit din buzunar şi îl aprinse. O lumină moale şi galbenă îi luci în pumn.

— Sus inima, prieteni; suntem deja în rândul celor drepţi. Suntem deja cu Domnul.

Ridică chibritul în dreptul feţei şi umbra lui fu proiectată pe lutul Gropii.

— Iată felinarul raiului nostru cel mai de jos.

De undeva de deasupra lor un nume fu strigat prin difuzor. Imamul se dădu jos de pe găleată şi porni spre scară.

— Cu Domnul, spuse şi păşi pe primul şi cel mai de jos fuscel.

Căzu noaptea. Lumina lunii îl acoperi pe Ramzan ca un cearşaf imaginar. Zăcea întins pe un petic de carpetă rubinie, care ar fi căzut în noroi dacă s-ar fi ridicat, întors, căscat sau dacă s-ar fi gândit prea adânc. Aici stelele străluceau mult mai

tare. Lumina pânzoasă a Căii Lactee acoperea Puţul B, ca o închipuire de acoperiş. Nimic pe lumea asta sau cealaltă nu era mai greu de dus ca durerea fizică. Pe lumea cealaltă, cum nu va mai fi decât suflet, nu va mai avea trup de bătut, piele de jupuit, sânge de scurs, ochi de scos, unghii de smuls, plămâni de înecat, ventricule de oprit, astfel încât pedeapsa Domnului va fi mai blândă decât pedeapsa omului. Se agăţă de acest adevăr a doua zi, când îşi auzi numele strigat la megafon. Se ţinu de el pe când urca scara şi vedea, încadrate de fusceii ei, numele celor care aveau să-i urmeze. Când i se ceru să se dezbrace, se supuse. Când unul dintre ofiţerii anchetatori dori să vadă mai de aproape pielea cavernoasă care îi fusese cândva scrot, se supuse. Cicatricile acelea aveau şapte ani. În timpul primei detenţii în Groapă, în 1995, în primul război, refuzase să toarne. Îi trăseseră pantalonii în vine, îi arătaseră bricele ascuţite, şi tot spusese nu. Urlând, zbătându-se, cu bărbăţia pe jumătate retezată, spusese nu. Atunci făcuse asta şi acum era gata să înceapă să spună da.

Ar fi mărturisit orice, dar nu l-au întrebat, nu îi interesa, l-au ameniţat că îi taie limba şi îi scot dinţii cu cleştele dacă mai scoate vreun nenorocit de cuvânt. Îi înfăşurară fire electrice în jurul degetelor. Îi descărcară o baterie de maşină în oase. Se prea poate ca Dumnezeu să fi privit toate acestea, dar nu degetul lui Dumnezeu era pe întrerupătorul bateriei. Ofiţerii anchetatori nu scoteau o vorbă. Era un instrument la care cântau, executând un duet şi, în felul lor, conversau prin scâncetele lui. Ambii aveau pantofi foarte, foarte lucioşi. Numai asta avea să-şi amintească.

Leşină şi fu readus la viaţă cu găleţi de apă rece atât de des, încât nici măcar electricitatea care-i trecea prin vene nu mai putea să-l încălzească. Ofiţerii anchetatori ieşiră din cameră, să îşi mai tragă sufletul şi veniră alţii noi. Era la interogatoriu de trei ore şi încă nu îl întrebaseră

nimic. Într-un moment de calm, când anchetatorii se întrebau unul pe altul despre planurile de weekend, încercă să-şi identifice bătăile inimii printre râgâielile şi pleoscăiturile, reale sau imaginate, răsunând din trupul lui plin de băşici. Înainte ca a doua baterie să fie conectată, noul anchetator îl conduse pe Ramzan într-o cameră alăturată. De-abia mergea. Uitase că tortura putea să fie atât de obositoare. Noul anchetator, unul cu pantofi mai puţin lucioşi, îl susţinu, folosindu-şi tot trupul ca pe o cârjă, şi-l ajută să păşească. Îi şterse cu mare grijă sudoarea de pe frunte, cu o batistă, apoi deschise uşa camerei. O masă albă de lemn, scrijelită cu urme de ungii, trona în mijlocul încăperii. În acest tărâm al aşteptărilor suspendate, acvariul din colţul camerei nu-l surprinse deloc. Imamul cu ochi albaştri era adus printr-o altă uşă. Nu-l recunoscu pe Ramzan sau, dacă o făcu, refuză să admită în faţa unui discipol starea ruşinoasă în care se afla. Imamul fu pus pe masă. Unul dintre gardieni îi trase în jos panatalonii şi chiloţii. Anchetatorul cu pantofi mai puţin lucioşi, care, cu câteva clipe în urmă, îl îndrumase atât de blând pe Ramzan de-a lungul coridorului, se îndreptă spre acvariu. Imamul cu ochi albaştri nu ştia ce se întâmplă. Din poziţia în care se afla, nu vedea decât peretele şi braţele care îl imobilizau. Imamul nu putu vedea ce vedea Ramzan. Nu-l putu vedea pe anchetatorul cu pantofi mai puţin lucioşi apropiindu-se cu cureaua neagră care se zbătea şi se încolăcea în mâinile lui înmănuşate, iar anchetatorul nu putea vedea chipul imamului. Imamul nu înţelegea ce se întâmplă, nici Ramzan nu înţelegea. Dar când anchetatorul cu pantofi mai puţin lucioşi înfipse ţiparul, cu gura înainte, între fesele palide ale imamului, nu mai avu nici o îndoială. Camera se făcu ceţoasă, apoi neagră şi răcnetul ascuţit al imamului îl urmă pe Ramzan în leşin. Când se trezi, se afla din nou în prima cameră de interogatoriu. Anchetatorul cu pantofi

mai puţin lucioşi şedea aplecat lângă el. Mâinile îi erau ude. Ramzan promise totul, orice, iar anchetatorul, ca părintele unui copil prea mare ca să mai creadă în moroi, îl privi cu dezamăgire, cu ochii întristaţi de sinceritatea lui. Anchetatorul îşi scoase haina, îşi suflecă mâinile, puse sârmele dezizolate pe pieptul lui Ramzan şi trasă graniţele umanităţii pe care o aveau în comun. Ramzan îşi oferi sufletul. Imploră să fie înrobit. Întregul univers cunoscut se chircise în întinderea podelei de ciment şi, pe acea podea, anchetatorul era om şi zeitate, profet şi dumnezeu. La zece, anchetatorul cu pantofi mai puţin lucioşi puse prima întrebare. La unsprezece, firele fură descolăcite de pe degetele lui Ramzan. La amiază i se permise să se îmbrace. La ora unu era pe statele de plată ale FSB. Continuă să-i mulţumească anchetatorului cu pantofi mai puin lucioşi. Iar şi iar şi iar, îi mulţumea omului şi niciodată în viaţa lui nu mai arătase o atât de aprinsă recunoştinţă. L-ar fi urmat de anchetatorul cu pantofi mai puţin lucioşi până la capătul lumii. La capătul celălalt al firelor electrice îl găsise pe Dumnezeu. I s-a dat un telefon prin satelit şi un manual de trei sute de pagini, în germană, franceză, engleză şi japoneză. Întrebă de Dokka, voi să ştie dacă poate răscumpăra viaţa prietenului lui. Da, spuse anchetatorul cu pantofi mai puţin lucioşi, dacă satul putea aduna o răscumpărare de cincizeci de mii de ruble într-o săptămână; după aceea, răscumpărarea avea să sară la şaptezeci şi cinci de mii de ruble pentru leşul lui. Ramzan băgă mâna într-unul dintre multele buzunare ale hainei pe care i-o dăduseră înapoi şi scoase sfios bancnotele învelite în plastic. Nimeni nu se gândise să-i verifice buzunarele.

— Aici nu-i decât jumătate, îi spuse anchetatorul cu pantofi mai puţin lucioşi. Dar eu sunt, mai presus de orice, un om rezonabil.

Ramzan îl aşteptă pe Dokka pe treptele de beton ale Administraţiei pentru Tratarea Deşeurilor. La o

sută de metri distanţă, în fundul Puţului B, se desfăşura slujba lui de înmormântare. Poate că altcineva stătea pe găleata întoarsă a imamului, chemând numele lui Ramzan Gheşilov, omul bun şi drept care refuzase să toarne şi care îşi dăduse viaţa pentru asta în Groapă, cu şapte ani mai devreme, dar care de abia acum avea parte de îngropăciune.

Pietrele de la picioarele lui erau rotunde şi pestriţe. Degetele lui goale se încolăciră în jurul lor. Nu exista nici vină, nici ruşine, acestea aveau să vină mai târziu, pentru moment doar zgomotul alb al uşurării, al respiraţiei, al ne-durerii. Pe degetele de la mână purta inelele a zece arsuri. Pentru prima dată în viaţa lui, credea fără putinţă de tăgadă în existenţa unui Dumnezeu bun şi generos, aşa cum setea arzătoare a deşertului te face să crezi în ploaie. După o oră, camioneta lui roşie dădu colţul, urmată de un fuior de praf care trecu pe lângă el când maşina opri brusc. Gemetele lui Dokka umpleau locul lăsat gol de geamul deschis al pasagerului. Lăsând motorul în ralenti, anchetatorul cu pantofi mai puţin lucioşi coborî de la volan. Înălţă o pungă roşie de plastic, ca şi cum s-ar fi lăudat cu un peşte prins. Zece degete pluteau în sânge.

— Amicul tău îşi capătă astea înapoi când om primi şi restul de douăzeci şi cinci, spuse anchetatorul cu pantofi mai puţin lucioşi.

După ce Ramzan se urcă la volan, după ce bandajă degetele lui Dokka cu bandane şi bandă adezivă, privi bordul maşinii şi văzu că anchetatorul – ai cărui pantofi, uzi de sânge proaspăt, luceau acum în soarele după-amiezii – îi făcuse plinul.

Şi acum, doi ani mai târziu, în decembrie 2004, cu două săptămâni înainte de dispariţia lui Dokka, când tonul tăie scurt ameninţarea colonelului cazac şi Ramzan împachetă la loc telefonul prin satelit şi coborî din cabina camionului forestier abandonat,

făcu toate acestea cu aceeaşi amorţeală care îi permisese să plece de la Groapă, cu doi ani în urmă. De ambele dăţi auzi vocea implorândă a lui Dokka şi de ambele dăţi făcu totul ca să o ignore. Cele două săptămâni de după apelul colonelului cazac, cele două săptămâni în care maţele lui se strânseseră într-un pumn constipat, îl bântuiau. Trecu prin cele douăsprezece nume pe care le dăduse deja federalilor, cei doisprezece care dispăruseră deja pentru că el devenise turnător cu doi ani în urmă, în Groapă. Ce mai conta un al treisprezecelea? Ce conta un om oarecare în comparaţie cu nicovala istoriei? Şezu pe loc şi se gândi la Dokka de parcă ar fost deja dus. Dokka întotdeauna îşi sfârşea întrebările cu sau, ca şi cum s-ar fi aşteptat să fie contazis: *Ai vrea să joci şah sau…? Oare ne dau raţiile mâine sau…?* Generozitatea cu care îşi deschisese casa pentru refugiaţi şi intransigenţa cu care cerea chirie, chiar dacă plata nu era altceva decât un nasture obişnuit sau o agrafă de hârtie sau o bucată de hârtie cu antet, pentru colecţia fiică-sii. Ochii lui se stinseseră de două ori: prima oară când şi-a pierdut degetele, a doua oară când şi-a pierdut soţia. Mâinile lui ca nişte lopeţi. Degetele de la picioare, zvelte, căpătaseră dexteritatea unei mâini stângi. Putea să prindă un creion între degetul mare şi arătător şi să scrie cu litere stângace şi atât de mari, încât o singură propoziţie umplea o pagină. Talentul lui la şah.

Cu cât mai mult se gândea, cu atât mai groaznic devenea totul. Acel Dokka dezgropat dintr-un pumn de amintiri era de ajuns ca să-i rupă inima. Dokka ţinea morţiş să poate butoni şi cum se îmbrăca el dimineaţa, dacă-l ajuta fata, dacă era prea mândru ca să ceară ajutorul copilei, dacă se trezea înainte de ivirea zorilor ca să înceapă munca istovitoare a închisului nasturilor cu picioarele, Ramzan nu ştia. În drumul acela frenetic înapoi de la Groapă, Dokka îi mulţumise lui Ramzan că i-a

salvat viaţa. Supravieţuiseră cumva şi nici măcar durerea agonizantă a celor zece degete tăiate nu îl făcuse să-şi uite manierele.

La două săptămâni după cea dintâi conversaţie cu colonelul cazac, o luă din nou spre pădure, înapoi pe sub ramurile încarcerate în zăpadă, spre cabina ruginită a camionului forestier. Îl sună pe colonel şi i-l dădu pe Dokka, explicând că Dokka adăposteşte refugiaţi şi, foarte probabil, simpatizanţi ai rebelilor, fără a adăuga însă că majoritatea cecenilor îi simpatizau. Descrise, cinstit, cum îi ceruse Dokka o armă când veniseră de la Groapă, pentru că se temea că nu va putea să-şi protejeze familia. Descrise, cinstit, cum o învăţase pe Havaa să tragă cu pistolul Makarov pentru că Dokka nu mai avea degete să apese pe trăgaci. Era prima poveste pe care o livra neînfrumuseţată. Makarovul argintiu era singura dovadă şi, deşi oferi circumstanţe detaliate, circumstanţe atenuante şi motive pentru îndoială rezonabilă, colonelul nu era interesat în a construi un caz în justiţie împotriva lui Dokka. Colonelul întrebă despre Havaa, iar Ramzan, cu un nod în pântec care nu promitea nici o eliberare grabnică a maţelor prizoniere, înţelese că atunci când cineva este implicat în asasinarea unui colonel, întreaga familie trebuie să dispară, chiar dacă întreaga sa familie constă într-o copilă de opt ani.

Când termină şi ieşi din pădure după ce vorbise cu colonelul cazac a doua oară, Ramzan se sili să meargă acasă la Dokka. Din tâmple îi radia durerea. Închise ochii. Ce-ai făcut cu pistolul ăla, Dokka. Prostule. Nu-ţi mai pot cumpăra viaţa de data asta. Cu fiecare pas mai renunţa la o bucată din sine. Renunţând la vecini, se consola cu stringenţa nevoii. Fie că scotoceau prin gunoaie după de-ale gurii, fie că îşi trădau vechii prieteni, se umiliseră cu toţii ca să supravieţuiască. Nu lăcomia îi motiva turnătoria, sau cel puţin nu în primul rând; în primul rând, turna de nevoie, ca să

supravieţuiască, turna din dragoste şi ură şi mai presus de toate din teroarea inspirată de puterea ofiţerului anchetator cu pantofi mai puţin lucioşi. Dar trădându-i pe Dokka şi pe fiica lui, păşise pe tărâmul răspunderii totale şi pierduse umbrele care îl salvaseră până atunci.

La câteva secunde după ce bătu, uşa se deschise cu ajutorul unui ingenious sistem de scripeţi operaţi cu piciorul pe care Dokka îl proiectase dintr-o lamă de fierăstrău, un cărucior de magazin şi o sfoară.

Dokka îi dădu bineţe, îl invită înăuntru. Nici urmă de bănuială. Dokka, realiză el cu limpezime dureroasă, era singura persoană, în afara federalilor, care mai vorbea cu el. Singura persoană care îi tolera vocea, care îl asculta şi îi răspundea şi exact în acest moment, avea să-şi amintească mai târziu, universul amuţi. Ar fi putut să pună arma în seama lui Ahmed, a oricui altcuiva. De ce, de data acesta, spusese adevărul? Încă o dată, Dokka îl invită să intre. Numai atunci, cu ospitalitatea, prietenia şi conversaţia lui Dokka chiar sub ochi, înţelese Ramzan de ce îşi impusese această vizită.

— Oh, nu, spuse Ramzan, când Dokka făcu semn cu braţul către masa din bucătărie. M-am oprit doar să văd dacă ai nevoie de lemne.

— Ai lăsat o ditamai grămada în curtea din spate alaltăieri.

— Ştiu, voiam să văd dacă…

Îşi muşcă buzele şi privi spre pragul ros şi tocit de paşii a sute de refugiaţi care trecuseră pe acolo. Va înregistra şi paşii celor care îi vor face dispăruţi pe Dokka şi pe fiica lui în noaptea aceea. Privi în ochii căprui ai lui Dokka.

— Eşti bine? întrebă Dokka. Pari cam bolnav.

Iertare, Dokka. Uită-te la tine. Îmi pare rău.

— Ramzan?

Am venit să îmi iau rămas-bun, gândi.

— Am venit să dau bineţe, spuse.

Capitolul 19

1994 1995 1996 1997 1998 1999 2000 2001 2002 2003 **2004**

— Deci de-asta te ţin prin preajmă? îl întrebă Ahmed pe paznicul cu un singur braţ, care chiar atunci, în parcarea spitalului, se cocoşa sub greutatea unei cutii.

O venă albăstruie apăru pe bravul antebraţ stâng al paznicului.

— Lucrezi noaptea ca hamal profesionist? întrebă Ahmed.

Şedea sprijinit de jeep, fumând relaxat o ţigară.

— Mutări cu reduceri de 50%?

— Pot să-l împuşc, doctor Sonja? întrebă paznicul cu un singur braţ, plin de speranţă.

Sonja zâmbi către cei doi bufoni – paznicul cu un braţ voia să îi tragă un şut în fund lui Ahmed cu *ambele* picioare –, şi bufoni trebuie să fi fost, că orice alt angajat al spitalului cu minte măcar de o copeică plecase demult.

— Am nevoie de braţe de muncă! strigă după paznic, care-l alerga pe Ahmed prin parcare. Nu-l împuşca până nu ducem totul înăuntru.

După ce terminară de descărcat, se duse către dulapul cantinei. În spatele cutiilor de pantofi în care se ţineau banii, al cărţilor de identitate clămpănitoare, al pungii de heroină, se afla marfa cea bună: cutiile de lapte condensat îndulcit. Siropul cel dulce gâlgâi din triunghiul tăiat în cutie, o căptuşeală groasă pe gingii şi, timp de câteva suculente secunde, mintea i se strânse până ajunse cât şuvoiului de zahăr de groasă.

— Laptele condensat îndulcit îţi strică dinţii, dar îţi alină sufletul, o prevenise mătuşa tatălui ei, Lena, care murise într-un azil din Groznîi la vârsta de o sută trei ani, trăind astfel mai mult decât cei

doi soţi, şase copii, trei nepoţi şi treizeci şi doi de dinţi ai ei. Maternitatea era goală, sala de urgenţe liniştită şi Sonja închise ochii, alunecând într-o neaşteptată pace, ca într-o apă caldă, purificatoare.

Urcă la etajul al patrulea. Uşile batante ale salonului maternităţii scârţâiră la intrarea ei. Stropul de flamă al brichetei o conduse către o lampă cu gaz şi lumina crescu până umplu vasul de sticlă. Când ridică lampa, lumina jupui umbrele. În anii scurşi de la terminarea lor, picturile murale ale Nataşei păliseră şi se mâzgăliseră, de parcă un soi de ceaţă s-ar fi aşternut peste oraş. Chiar şi aşa, acurateţea detaliilor o uimea. Acolo, în fereastra care ţinea jumătate din Parcul Orăşenesc, un câine se uşura, iată, de opt ani deja, pe piciorul comisarului.

— Astea nu mi le-ai arătat când mi-ai făcut turul.

Ahmed se schimbase într-o uniformă ridicolă, un model de damă, şi se sprijinea de cantul uşii, încercând, fără succes, să pară relaxat. Bufoni, imbecili, orfani, lunatici şi vizionari; rude.

— Îmi pare rău, spuse ea. Pentru azi-dimineaţă.

El ridică din umeri; oare nu exista o limită pentru numărul de ridicări din umeri pe care trebuia să le descifreze?

— Asta ce e? întrebă el privind spre pereţi.

— Maternitatea veche.

— La etajul al patrulea?

— Geniul ingineresc sovietic, spuse ea, dând din cap. Spitalul a fost construit la începutul guvernării lui Brejnev, fără nici un fel de consultare cu doctorii practicieni. După ce federalii au tras o rachetă în magazie, am decis, în fine, să mutăm totul jos.

Umbrele îi alunecară de pe faţă când Ahmed păşi în cercul de lumină.

— Tu ai desenat astea? întrebă arătând cu capul spre pictura cea mai apropiată.

— Nataşa le-a făcut.

— Cum era? întrebă Ahmed apropiindu-şi faţa de a ei.

O descrisese pe Nataşa grănicerilor, oficialităţilor din taberele de refugiaţi şi lucrătorilor de la serviciile de asistenţă. Ochi de culoarea alunei, păr şaten, o sută şaptezeci de centimetri înălţime, şaizeci de kilograme, fără tatuaje sau piercinguri, fără cicatrici vizibile, dar cu arsuri de ţigară pe umărul stâng; recitase litania, o scrisese pe hârtie, ca într-un dicteu automat, dar cum putea un instrument atât de bont ca limbajul să descrie pe cineva atât de ciudat şi de schimbător ca Nataşa? Metaforele nu reuşeau nici ele; Nataşa nu putea fi rezumată. Ceea ce avea la îndemână erau pierderile: pierderea râsului Nataşei, pierderea dispreţului Nataşei, pierderea iubirii morocănoase a Nataşei; şi aşa cum un membru amputat poate să te doară şi să te mănânce, Nataşa ei cea pierdută încă râdea, încă dispreţuia, încă mai iubea morocănos, plesnind de îndeajuns de multă viaţă ca să o facă pe Sonja să se întrebe dacă nu cumva ea, ea însăşi era cea care dispăruse.

— Nataşa era complexă, spuse în cele din urmă, o descriere cât de aproape de adevăr pe cât putea ea rosti.

— Este, o corectă el. O să se întoarcă. Ca George Bush.

Zâmbind prosteşte, ridică din umeri, descoperind şi ea, după atât amar de timp, utilitatea gestului. Obrajii lui Ahmed se adunau în colţurile zâmbetului. Încrederea lui era atât de mare şi de îndrăzneaţă, încât, dacă nu era atentă, ar fi putut s-o ia de bună. Speranţa aceea, supravieţuind în cea mai mică marjă de posibilitate, o durea mai tare decât pierderea; spre deosebire de Nataşa, speranţa aceea nu dispărea niciodată.

— Nu are nici un rost să vorbim despre asta, spuse ea, bucuroasă că măcar Nataşa nu este aici,

să o audă cum recunoaşte asta.

— Şi Dokka a fost dispărut odată, apoi s-a întors. Fără degete, şi totuşi. Sper că o va face şi de data asta.

Asta este partea cea mai grea, ar fi putut să-i spună, până când timpul toceşte pierderea şi-o transformă într-o durere cu care te poţi descurca. Dar el şi copila glumeau despre toate astea cu o uşurinţă pe care Sonja nu putuse s-o obţină decât la un an după plecarea Nataşei, iar acea capacitate de a se bucura o neliniştea.

— Ai mai iubi-o, întrebă ea, fără să-şi poată masca stânjeneala, dacă ai avea copiii tăi?

— N-ai cum să ştii, spuse. Am iubit-o dintotdeauna. Dar acum este a mea, mai mult ca a oricui altcuiva. Dacă aş avea familie, poate că aş şti mai bine ce să spun. Dar e a mea. Asta ştiu.

Odinioară, după ce îşi renegase familia într-o gâlceavă copilărească, tatăl ei îi spuse: „Rudele nu ţi le-alegi“. Cu aproape treizeci de ani mai târziu, mergând prin Parcul Orăşenesc, văzuse doi oameni fără adăpost înfofoliţi în acelaşi sac de dormit, cu braţele murdare de funingine strâns înlănţuite şi înţelesese ce voia tatăl ei să zică.

— Ciudat, zise el mergând spre fereastră. Cu ani în urmă, un prieten de-al meu mi-a vorbit despre picturile astea.

— I s-a născut un copil la maternitatea asta?

— Mă îndoiesc.

Rămase într-o concentrare respectuoasă la o lăţime de palmă de placaj.

— Are aproape optzeci de ani.

— A lucrat la ele atâta timp. Niciodată n-am văzut-o devotând atâta timp oricărei alte acţiuni. Eram atât de mândră de ea. Deşi şi Maali au ajutat-o.

Nataşa descrisese cândva totul drept transcrierea amintirilor, o întorsătură de frază atât de frumoasă, încât Sonja nu voia să o împartă cu el.

— Uitasem cu desăvârşire, altfel aş fi cerut mai devreme să le văd. Când Hassan mi-a spus de ele, m-a mişcat mult că cineva şi-a dat silinţa. Părea o uriaşă şi minunată pierdere de timp. Îţi dai seama cât de mult m-a atras asta. Aşa că am făcut şi eu ceva asemănător.

Inima ei se înălţă un centimetru. Chiar şi dispărută, Nataşa încă o mai uimea.

— Datorită picturilor soră-mii?

— Da, cred că da. Ți-am povestit de rebelii răniţi care au ocupat satul? După aia au venit federalii. Patruzeci şi unu dintre consătenii mei au dispărut. Mi-am amintit ce mi-a povestit Hassan despre camera asta şi priveliştile recreate pe ferestrele oblonite şi am făcut portretele tuturor celor patruzeci şi unu pe foi de placaj şi le-am pus peste tot prin sat.

— V-aţi trezit cu toţii artişti, spuse Sonja dând din cap. Dacă aţi fi luptat mai mult şi aţi fi desenat mai puţin, poate că aţi fi şi câştigat vreun război din când în când.

— Mie mi s-a tras de la facultatea de Medicină.

Se aplecă spre ea şi-şi coborî vocea până la o şoaptă exagerată, de conspirator.

— Obişnuiam să chiulesc de la cursuri şi laboratoare ca să mă duc la orele de la artă. De-aia sunt mai bun ca desenator decât ca medic.

— Nu pot să cred că mi-ai spus asta.

— Ți-am încredinţat cel mai întunecat secret al meu, spuse, atât de mulţumit de el, încât Sonja nu se putu abţine să nu râdă.

— Aş putea să-mi pierd slujba dacă ştiu asta şi încă te păstrez. Neglijenţă criminală.

— Evident că eşti o criminală, uită-te cu cine te înhăitezi. Contrabandişti internaţionali şi artişti amatori.

Braţul lui stâng se apropiase, încet, treptat, de ea.

— Ai putea să mă dai afară.

— Prea târziu, spuse ea şi se concentră pe halatul femeiesc care îi strângea bicepşii, pe cât de ridicol arăta.

Fuseseră paisprezece de la ultima cursă a liftului: patru ruşi, şase ceceni, doi inguşi, un doctor francez şi un jurnalist finlandez, cu care se futuse înainte de a-i da interviul. Nici unul dintre ei nu-i ştia numele de familie sau patronimul; anonimatul era cea mai bună profilaxie. Iar sexul propriu-zis, rar şi ilicit şi cel mai adesea ciudat de impersonal, o satisfăcea mai bine decât orice i-ar fi oferit un soţ. Ca o persoană ale cărei zile erau definite de cele zece mii de feluri în care poate suferi un om, avea nevoie, din când în când, să îşi aducă aminte că sistemul nervos nu era doar pentru a simţi durerea.

— Chiar şi înaintea acelor portrete, oamenii de la fermele din jur veneau la mine la clinică, oameni care nu aveau fotografii cu cei dragi pe care îi pierduseră. Le desenam eu.

O spusese de parcă totul s-ar fi întâmplat cu veacuri în urmă.

— Ca un portretist de la poliţie?

— Dacă tot trebuie să fiu un -ist, atunci prefer să fiu portretist.

Şi atunci deveni atât de clar.

— Deseneaz-o pentru mine, ceru ea. Acum. Desenează faţa femeii care ţi-a spus numele meu.

Când Ahmed se întoarse cu caiet şi creion, se aşezară la masă. Deschise caietul.

— Mi-o amintesc vag, spuse, dar Sonja nu putu să-şi dea seama dacă era o formă de scuză sau de apărare.

Îi făcu semn din cap să înceapă. Dacă ar fi deschis gura, dacă ar fi dat cep acelui rezervor, nimic nu ar mai fi oprit-o. Ahmed îndoi caietul la cotor şi trase o linie atât de subţire, încât părea pe jumătate ştearsă. Un oval. Putea fi capul oricui, chiar şi al Nataşei. Apoi desenă nişte ovale mai mici, chiar în mijlocul capului, prea jos, i se păru,

până îşi imaginã bretonul. Cei doi ochi o priveau din paginã. Când începu sã deseneze nasul greşit, îi strânse pumnul.

— Ăsta nu e…

Se chinui sã împingã cuvintele într-o propoziţie. O sã regrete asta. Ştia cã o sã regrete. Dar nu mai vãzuse chipul surorii ei de douãsprezece luni, douã sãptãmâni şi trei zile şi chiar mai mult decât faţa Nataşei, mai mult decât întoarcerea ei, îşi dorea ca Nataşa sã se încheie.

— Nasul ei era mai mic, spuse.

Preţ de o jumãtate de orã îl corectã cu blândeţe ori de câte ori se abãtea. Ahmed nu îi uitase faţa, îşi spuse; doar îl ajuta sã îşi aminteascã. Şi dacã se amãgea singurã, ce? Nu erau amãgirile mai bune decât disperarea, falsele speranţe mai bune decât nici o speranţã? Pe mãsurã ce chipul calm, netulburat al Nataşei apãrea, inima Sonjei dãdea sã-i sarã din piept. Se lovea de fiecare coastã, apoi i se ridica în gât, apãsând-o pe beregatã. Într-o tabãrã de refugiaţi sau într-o ţarã strãinã, undeva, departe, Nataşa era în siguranţã. Ahmed desenã o bãrbie pe care ea ar fi recunoscut-o dintr-o mie, apoi gâtul ei perfect, nepãtat. Nici o arsurã de ţigarã: nu-i spusese sã le punã. Ceva spectaculos se întâmpla în pieptul ei. Nu se aşteptase la asta. Pe o filã din cele douã sute douãzeci ale caietului, fãrã altceva decât câţiva milimetri de praf de minã de creion, bãrbatul o adusese pe Nataşa înapoi la ea şi în salonul maternitãţii.

— Te rog, opreşte-te, spuse ea.

— Credeam cã vrei desenul.

Întinse mâna spre umãrul ei şi ea întoarse capul.

— Ne vedem mâine, spuse el dupã o clipã.

— Ia asta cu tine.

El o ridicã pe Nataşa şi o luã cu el afarã din salonul maternitãţii.

Capitolul 20

Fusese vândută unui bordel aflat la o aruncătură de băţ de Kosovo şi de acolo spre sud, prin Tirana cea plină de buncăre de ciment şi peste Adriatica, unde, legănată pe undele de un verde închis, a văzut, pentru prima oară în cinci săptămâni, faţa lunii. Şi ea era ciupită de arsuri de ţigară. Paşaportul îi era statut, titlu şi act de vânzare-cumpărare, în buzunarul stăpânului de azi, întotdeauna la îndemână, dar niciodată în mâna ei. Prin toate acestea, putea conta pe un ritual la fel de precis în zi ca răsăritul şi apusul soarelui. Până seara, va face tot ce i se cere numai ca să mai primească o doză în venă în noaptea aceea. Nu era dama de companie de mare clasă, scumpă pe care şi-o imaginase, dusă cu limuzina la hoteluri luxoase, unde îi ştia pe portari pe nume şi le dădea bacşişuri generoase când ieşea în noapte ca o femeie liberă. N-ar fi putut cumpăra nici o pungă de la băcănie cu banii pe care nimuricii îi plăteau pentru jumătate de oră. Părea a fi toamnă, dar poate era primăvară. Nu poate spune, la cincisprezece etaje deasupra celei mai apropiate frunze. Nu-şi poate aduce aminte anul sau oraşul, cum se simte aerul proaspăt, paşaportul ei, vocea surorii ei sau dragostea şi disperarea care au împins-o să fugă, dar stă lângă fereastră şi-şi aminteşte priveliştea; peste opt luni, când totul avea să se sfârşească şi ea avea să facă un duş de trei ore într-un adăpost pentru femei, se va duce la oglinda din baie şi, unghi după unghi, o va desena pe sticla aburită. Bărbaţii îi spun Nataşa, dar nu ştie cum de-i aflaseră numele. În cele din urmă, Katia îi va spune că aşa le spun ei tuturor fetelor

din Europa de Est, pentru ei toate suntem Nataşa. O zi obişnuită înseamnă zece bărbaţi, trei cheeseburgeri, opt pahare de apă de la robinet şi două injecţii. O periuţă de dinţi, dar nu şi pastă. Un tub de Certs[17], o bomboană după fiecare bărbat. Femeile repatriate au dreptate: sclavie modernă. Numai că nu e nimic modern în ea. Opt femei dorm pe patru paturi pliante îngrămădite într-o cameră. Dimineaţa devreme, sau după-amiaza, când se sparg norii, când heroina îţi şerpuieşte prin vene şi uiţi şi cum te cheamă, stai la fereastră şi torci eternitatea cerului prin acele retinei. Bloc după bloc, oraşul se întinde şi toate clădirile, până la cea din urmă, de pe linia orizontului, sunt în picioare. Serghei, peştele, al cărui frate fusese trimis acasă de la Groznîi într-un sicriu de zinc, s-a lăsat de fumat săptămâna trecută sau luna trecută şi guma lui cu nicotină, mestecată, scuipată şi uscată pe jos arată ca nişte mici creieri cenuşii. O Nataşă a murit, şapte Nataşe au plecat; o Nataşă nouă intră în cameră şi întreabă dacă asta e camera unde dorm *au pairs*. Sunteţi cu toate înlocuibile, sunteţi toate de unică folosinţă. Serghei citeşte reviste de afaceri şi ascultă prelegeri despre capitalism şi piaţă liberă şi, uneori, în mijlocul trebii, auzi prelegerile prin perete, prin gâfâielile masei flasce de deasupra ta, şi discuţiile despre *comerţ liber* şi *economia bazată pe mărfuri* te umplu de o nostalgie bogată faţă de relativa generozitate a totalitarismului. E noaptea asta, ultima noapte, noaptea următoare. Cureaua din jurul gleznei, cele două înţepături ale seringii, sângele tras prin ac, pistonul care împinge. Este femeia numită Angela, dar căreia i se spune Nataşa. Este femeia numită Nadia, dar căreia i se spune Nataşa. Femeia numită Nataşa, căreia i se spune Nataşa.

17. Marcă de bomboane mentolate pentru împrospătarea respiraţiei.

Capitolul 21

1994 1995 1996 1997 1998 1999 2000 2001 2002 2003 **2004**

În zori, Hassan porni pe drumul de serviciu, sperând pe jumătate că-l va putea prinde pe Ahmed, dar nu găsi decât urme proaspete. Fără să ştie ce altceva ar mai putea să facă, se plimbă în sus şi-n jos, îndemnând câinii să facă acelaşi lucru şi, împreună, transformară cinci kilometri de zăpadă într-o ghicitoare pe care nimeni nu ar mai fi putut s-o descâlcească. Hassan îşi scosese mănuşile, ungându-şi tot timpul degetele cu unt şi preţ de cinci kilometri limbi atârnânde îi încălziseră falangele. Câinele cel chel, Kaştanka, tremura ca un şoarece în chinurile facerii şi de mai multe ori Hassan se opri ca să aşeze mai bine pătura legată cu sfoară de pieptul palid. Vara le făcea baie câinilor. Dacă unul se îmbolnăvea, avea grijă de el. La marginea satului îngenunche şi câinii se adunară în jurul lui, sărind, lingându-i obrajii, punându-şi labele pe spatele lui şi gâfâindu-i în urechi, murdari, bolnavi, ai lui, ai lui, ai lui. Când se ridică, toţi şase îl urmară, cu Şarik la coadă. Nu era nici măcar ora nouă. Ziua se întindea înainte-i şi drumul lui prin ea era tot pe atât de întortocheat şi de fără sens ca şi cel pe care tocmai îl părăsise. Înainte de cotul drumului zări casa lui Ahmed şi, peste drum de ea, strungăreaţa care fusese casa lui Dokka. Dacă l-ar fi văzut pe Ahmed în dimineaţa aceasta, i-ar fi cerut permisiunea să o viziteze pe Ula; dacă i-ar fi cerut permisiunea, se prea poate să îi fi fost refuzată. Era o scuză mai bună decât aerul rece pentru a fi petrecut sub plapumă acele câteva minute în plus.

Câinii se întinseră în bătătura acoperită cu zăpadă, aşteptându-l. Se târî prin umbrele

sufrageriei, atent să nu deranjeze draperiile, şi apoi în camera în care Ula dormea agitat. Ezită să o trezească, de parcă el însuşi nu ar fi fost decât visul ei tulbure şi s-ar fi topit dacă o atingea. Părul i se încâlcise în cozi unsuroase şi mirosea a pudră de talc. În bucătărie, umplu o cratiţă cu apă curată şi o puse lângă pat. Îi trase păturile până la bărbie astfel încât, când avea să se trezească, să nu aibă a se teme de lipsa de decenţă. Apoi, şovăielnic, o mângâie pe braţ.

— De ce eşti aici? întrebă ea, fără măcar sugestia unei surprize pe chip.

— Îţi aduci aminte de mine? întrebă el, mai precipitat decât ar fi vrut.

Ea miji ochii.

— Cred că am trăit o mie de vieţi înainte de aceasta. Am fost pasăre. Am fost goangă. Am trăit printre frunze. Nu ştiu care din vieţile astea este închipuire.

— Eşti Ula, îi spuse. Eşti măritată cu Ahmed.

— Tu de ce eşti aici?

Ea puse din nou întrebarea. El, din nou, nu-i răspunse.

Pentru că fiul lui era motivul pentru care îşi petrecea zilele singur. Pentru că s-o facă pe ea să se simtă mai confortabil, să-i ţină ei companie, să aibă grijă de ea era cel mai mic lucru pe care-l putea face. Pentru că era singur. Pentru că uitase cum se simte tovărăşia unei femei. Pentru că perspectiva de a vorbi până se senilizează unei haite de câini vagabonzi nu îl atrăgea atât de devreme dimineaţa. Privi la cratiţa cu apă de lângă pat. Pentru că ea uita. Pentru că uita tot ce-i spunea el.

— Am venit să te spăl pe cap.

Ea încuviinţă din cap şi el trase în jos pătura, iar pielea ei era mai albă ca a unei rusoaice. Uneori Ahmed o ducea afară, în balansoar şi stătea acolo, fără să se legene, înfofolită în pături chiar şi în lunile toride de vară. Hassan o întoarse astfel încât

părul să-i atârne pe marginea patului, în apă. Săpunul făcuse un pic de spumă şi-şi perfiră degetele prin apă şi sparse baloanele pe pielea capului şi spălă unsoarea şi pielea moartă. După ce îl spălă şi îl clăti, îi prinse părul într-un prosop şi o propti în fund, de căpătâiul patului.

— Arăţi ca un şeic cu turbanul ăla pe cap, îi spuse.

— Ce cauţi aici? întrebă ea.

— Am venit să termin de spus povestea.

Ula zâmbi, mulţumită de răspuns.

— S-ar putea să trebuiască să repeţi unele lucruri. Nu ştiu dacă ştii, dar memoria mea nu mai este ce a fost.

Începu de unde se oprise data trecută, din stepă, unde a doua zi dimineaţă el şi Mirza luaseră trenul dinspre Kazahstan spre Cecenia. Eldár era un oraş-fantomă când foştii lui locuitori, cei care supravieţuiseră, se întoarseră. Soldaţi sovietici, însărcinaţi cu construcţia unui nou drum, dezrădăcinaseră toate pietrele de mormânt din cimitirul satului. Hassan intrase în sat pe un drum mărginit de epitafuri. Praful adăugase o jumătate de centimetru grosimii meselor, rafturilor şi podelei. Aerul era prea greu ca să poată fi respirat, aşa încât, în prima noapte acasă, dormise afară. A doua zi, sub o pergolă de nori cenuşii şi bulbucaţi, îngropase valiza maronie în fundul grădinii.

Avea treizeci şi unu de ani şi s-a înscris în programul doctoral de la Universitatea de Stat din Volceansk. În ziua nunţii Mirzei, s-a baricadat în biblioteca universităţii. Se gândise să o răpească, aşa cum făceau mirii ceceni din vremuri imemoriale atunci când părinţii miresei nu se învoiau. Dar nu voise să fie cunoscut ca un răpitor de mirese, mai ales nu de către profesori, şi oricum era prea târziu. În după-amiaza aceea avea să se mărite cu botanistul căruia îi fusese juruită de când împlinise nouă ani şi, ca şi cum botanica n-ar fi fost de ajuns, omul avea un picior strâmb şi o

colecţie de flori presate. Toată ziua Hassan citise tomuri groase de filozofie, dar nici unul nu-i explică nedreptatea unei lumi în care el o pierdea pe Mirza în faţa unui botanist olog de un picior şi pasionat de flori presate. Botanistul era om cumsecade, dar Hassan era îndrăgostit şi ca atare capabil de ură fără margini.

Cam pe când începuse să scrie cartea care avea să-i ocupe toată viaţa, Hassan a pornit şi un alt proiect de natură istorică, ceva mai mic. A început să adune pe fişe toate amintirile prietenilor, vecinilor şi ale cunoştinţelor, oricât de îndepărtate, despre familia lui, şi prindea fişele acelea în pioneze, pe peretele camerei care fusese a surorii lui. Toate erau mărunte şi obişnuite – râsul cu sughiţuri al soră-sii, tatăl care voia ca rest doar monedele cele mai mărunte, ca să-i zăngăne şi lui buzunarele, ca la bogaţi –, dar când le citea, singur în casa pe care o împărţiseră cândva cu toţii, acestea amintiri banale reveneau cu o forţă de necrezut. După ce a umplut un perete întreg, de la podea până la tavan, a început să populeze camera cu artefacte amintind de Mirza, ca şi cum şi ea s-ar fi topit în trecutul care îi luase familia. A urmărit-o. Când, în bazar, ea cumpărase un ghem de lână de un roşu-rubiniu, a cumpărat ghemul portocaliu de alături; când ea a purtat un cardigan cenuşiu, cu nasturi argintii, a găsit acelaşi cardigan cu nasturi alămii. În timp ce botanistul cu piciorul strâmb colecţiona flori, el o colecţiona pe nevastă-sa. Camera tapetată cu fişe fu curând plină de eşarfe pe care ea nu avea să le poarte nicicând, ţigări pe care nu avea să le fumeze nicicând, şi serile se prăbuşea în fotoliul cu dungi albastre, atât de asemănător celui cu dungi bleumarin din sufrageria ei, şi citea, sorbind dintr-o ceaşcă cu un centimetru mai mică decât a ei, şi pentru o clipă, dacă avea noroc, uita şi ea ar fi fost chiar acolo, doar că nu o putea vedea, umplând samovarul sau poate tricotând nişte mănuşi portocalii, iar această

fericire a devenit curând adevăratul artefact din camera aceea.

Aşa a trecut vremea. Se scurseră şapte ani până când avea să vorbească din nou cu Mirza cea adevărată, într-o după-amiază de toamnă la fel de banală ca toate celelalte după-amiezi ale acelei toamne, când sunetul claxonului unui autobuz din Volceansk a spart liniştea. Tocmai părăsise biblioteca în căutare febrilă de chibrituri când a auzit acea explozie de sunet. S-a întors şi, dacă l-ar fi văzut acolo, chiar în faţa ochilor lui, pe Profet, surpriza nu i-ar fi fost mai mare. Purta puloverul cel gri, nasturii argintii chiar arătau mai bine decât cei din alamă. Capetele unduitoare ale unui fular roşu îi cădeau pe umeri. Autobuzul frânase la mai puţin de un metru de ea; dacă s–ar fi aplecat, ar fi putut să-şi înnegrească buzele pe bucata aceea de asfalt crăpat. Ochii li s-au întâlnit. Ea roşi; nu de surpriză sau uimire, ci de ruşinea de a fi fost prinsă asupra faptului.

A invitat-o la bufetul universităţii. Au ciugulit stângaci dintr-o farfurie cu prăjituri şi ea s-a străduit să îl convingă că venise la oraş pentru că avea programare la dentist, iar el a asigurat-o că o crede. Dar sfiiciunea ei s-a topit la fel de iute ca zahărul în cea de-a doua ceaşcă de ceai pe care au băut-o. Unghiile ei scurte, bine pilite, au ţâşnit peste tacâmuri. Au stat de vorbă două ceasuri şi, când privirile dezaprobatoare ale bufetierei au început să să devină prea îndelungi, Mirza a cerut un tur al bibliotecii. A mers grăbit de la un raft la altul, cu ochii larg deschişi de uimire şi doar mai târziu, când Hassan a împrumutat pentru ea vreo zece cărţi, a aflat că era prima oară când intrase într-o bibliotecă. Le-a dus la biroul lui care nu a avut, îşi putuse da seama, acelaşi efect asupra ei. Era, la propriu, magazia de mături. Măturile dispăruseră – le aruncase el când îi fusese repartizat biroul –, dar camera era doar atât de mare cât să adăpostească cel mai îngust birou din

universitate, iar acela fusese atât de înghesuit, că nici un petic de hârtie igienică nu s-ar fi mai putut strecura între mobilă şi perete. Zilele ei erau pustii, îi mărturisi; ar putea veni la universitate câteva zile pe săptămână, să citească la el în birou? Mirza aceasta era cu totul diferită de tânăra care sfărâmase nasul de ghips al lui Stalin cu tocul bocancului. Poate că şi el se schimbase; dar tot o iubea.

De două ori pe săptămână se întâlneau la colţ, atenţi la autobuzele care veneau. A văzut-o în puloverul gri cu nasturi argintii, în cel albastru cu nasturi din imitaţie de fildeş, în cel verde fără nasturi. Îşi treceau o ţigară de la unul la altul şi, când simţea umezeala buzelor ei pe filtru, lumea devenea mare şi frumoasă. În biroul lui nu încăpea decât un scaun, aşa că ea a stat acolo şi şi-a citit cărţile în timp ce el a lucrat în bibliotecă. Într-o după-amiază s-a întors cu jumătate de oră mai devereme şi a găsit-o aplecată asupra unui vraf uriaş de file scrise la maşină. După grosimea teancului, şi-a putut da seama că citise deja două treimi din manuscrisul *lui*. Chiar şi o adiere l-ar fi putut frânge.

— E minunat, a spus ea, ridicându-se în picioare, ca şi cum ar fi fost uimită că el era capabil de asemenea minunăţie. Privirea lui plecată se oprise la gleznele ei. Erau nişte glezne foarte frumoase. Ea i-a lăudat cartea, iar el a îmbrăţişat-o mai degrabă din recunoştinţă decât din poftă carnală, dar ea nu i-a dat drumul. Nici el nu a plecat. L-a sărutat pe obraz, pe lobul urechii. De luni de zile îşi tot trecuseră degetele pe tivul afecţiunii care îi lega, fără ca vreodată să pipăie materialul. Circumferinţa lumii s-a strâns astfel încât braţele li s-au înlănţuit. S-a aşezat pe birou, între coloanele de file citite şi necitite, şi l-a tras spre ea de degetele arătătoare.

Totul a durat nouăzeci de secunde. A condus-o apoi la staţia de *marşrutka*[18], când s-a suit în

maşină, s-a suit după ea. S-a aşezat lângă ea şi şi-a lipit piciorul de al ei şi au mers aşa în tăcere, doi străini şi un secret pe care îl ţineau, ca pe o foaie de hârtie, între genunchii lipiţi. L-a urmat în spatele casei lui şi s-a oprit în prag, tremurând şi roşie toată, iar el a prins-o. Ea era casa lui. Singura bucată de pământ care îi dădea rădăcini. A condus-o spre camera tapetată cu fişe şi nu a fost nevoie să-i explice nimic. Ea a văzut ghemul şi a înţeles. Şi-a desfăcut fularul de la gât şi l-a adăugat colecţiei. De data asta s-au dezbrăcat înainte de a face dragoste. Semnul din naştere pe care şi-l amintea atât de viu era tot acolo, o pată de cerneală purpurie pe şalele ei, singura parte din ea care nu îmbătrânise. Relaţia a mai durat unsprezece luni, până când ea a rămas gravidă. Ani de zile încercase cu soţul ei, care recursese şi la afrodisiace fierte din rădăcini de o văduvă bătrână – iar după ce vestea sarcinii se va fi răspândit, bătrâna erboristă va primi atâtea cereri, încât va deveni cea mai bogată femeie din sat şi va primi ea însăşi cereri în căsătorie –, dar dacă tatăl era el sau botanistul dres cu ierburi Hassan nu a ştiut niciodată. Ahmed s-a născut pe 1 iulie 1965; asta era tot ce conta. Mirza a murit când avea treizeci şi nouă de ani. Ahmed avea şapte. Cancerul din stomacul ei avea doar opt luni. După moartea ei, Hassan şi botanistul s-au împrietenit. Aveau în comun acelaşi obiect al iubirii şi pierderii şi, deşi nu vorbiseră despre asta niciodată, Hassan a bănuit că botanistul ştia. Botanistul i-a permis să îi fie unchi lui Ahmed, un personaj pe care Ahmed putea să îl iubească fără să depindă de el, astfel încât, oricare ar fi fost paternitatea cea adevărată, a fost un tată mai bun pentru Ahmed decât avea să fie vreodată pentru Ramzan.

18. Maxi taxi.

— Chiar şi tu ştii asta, Ula. Trebuie doar să vezi ce s-a ales de ei.

Când Hassan se întoarse acasă, îl găsi pe Ramzan şezând la masă, deşi „şezând“ era o descriere generoasă a acelei poziţii atât de cocârjate, că şi spătarul scaunului îi trecea de cap. Mirosul aspru al alcoolului învelea aerul. Poate că băutura îi topse şira spinării.

Lovindu-se cu capul de masă, Ramzan continuă să vorbească; nu-l văzuse pe taică-su în prag.

— Nu e nimic de mâncare şi nu pot să mă cac. Nu înţeleg, tu poţi? Cum pot să fiu constipat când ai dat toată carnea la potăile alea jegoase? Pastilele de dormit. Poate e de la ele. Poate e de la vreme. Poate că decembrie mi-a îngheţat maţele.

Vorbea cu vocea pustie şi monotonă a celui care ştia că nu-l ascultă nimeni şi pentru Hassan fu groaznic să audă vocea fiului său, ofilită de singurătate, vorbind unui scaun gol. Cu câţiva ani în urmă, Hassan nu putuse să-l facă să răspundă la o întrebare cu da sau nu; nici una dintre întrebările de-acum ale lui Ramzan nu era la fel de simplă.

Dacă nu ar fi fost Ula, Hassan ar fi închis uşa şi s-ar fi întors la câinii lui. I-ar fi urmat pe uliţe, prin şanţurile pline de gunoaie, spre dunga subţire de labirinturi desenate pe zăpadă de umbrele crengilor, până când boturile lor s-ar fi ridicat spre el, flămânde, hulpave. Dacă nu ar fi fost Ula, ar fi ignorat vocea fiului său dimineaţa şi la prânz şi seara, când şi-ar fi luat rămas-bun de la haita lui şi ar fi venit acasă, să-şi pregătească injecţia cu insulină. Ziua s-ar fi alăturat în linişte altor sute de zile asemănătoare, dacă nu ar fi fost Ula. Dar vorbise cu Ula şi bucuria eliberării încă îl mai făcea să plutească aşa că azi, decise, va fi ziua în care va vorbi singurei persoane care de abia aştepta să-l asculte.

— Nu poţi să te caci? întrebă moale.

Uitase cum se vorbeşte când cerţi pe cineva.

— S-ar putea să fie de la pastilele de somn pe care le iei ca să poţi dormi printre fantome. S-ar putea să fie de la Akman, sau Musa, sau Omar, sau

Aslan, sau Apti, sau Mansur, sau Aslan Bărbosul, sau Ruslan, sau Amir, sau Amir Numărul Doi, sau Isa, sau Halid sau chiar de la Dokka. Probabil de la Dokka.

Îşi căptuşise vocea cu toată ura de care era în stare. Niciodată nu vorbise aşa. Timp de un an, unsprezece luni şi patru zile, rugăminţile, mustrările şi rugăciunile pe care ar fi vrut să le rostească nu-i părăsiseră plămânii. Greutatea a tot ceea ce nu fusese spus îl apăsa pe piept, ca un organ mort. De-abia putea să respire. Ştia şi el ce înseamnă să ai resturi pe care nu le poţi scoate.

Chipul lui Ramzan se lumină de surpriză.

— Cât am aşteptat să spui asta, zise.

Un surâs radiant sfâşia umbrele de pe chipul lui Ramzan. Tăcerea lui Hassan fusese atât de lungă şi de aducătoare de singurătate, încât pentru el această voce acuzatoare era în acelaşi timp o victorie şi o iertare. Sunetul vocii tatălui era tot ce conta; înţelesul nu avea nici o importanţă.

— Dar nu ai dreptul să-mi vorbeşti aşa, adăugă, apucând vajnic de fir şi sperând că cearta va depăna încă şi mai mult din vocea tatălui.

— Îmi spui tu mie cum să vorbesc?

Tâmplele lui Hassan bubuiau.

— Un fiu îi spune tatălui lui? Un băiat? Un…

Şi se opri înainte de a nimici bărbăţia lui Ramzan.

— Crezi că trăieşti la zece centimetri de pământ, dar cine aduce mâncarea pe care tu o arunci la jigodii?

Ramzan vobea cu o bucurie înceată, sălbatică, înfigând fiecare cuvânt în carnea tatălui.

— Nu găseşti pe o rază cincizeci de kilometri distanţă o aspirină cât să-ţi dregi o mahmureală, dar la fiecare două săptămâni eu îţi aduc insulină. Ar trebui să fii recunoscător. Îţi permit nu numai să trăieşti, ci şi să-mi porţi pică pentru asta.

Hassan nu putea respira îndeajuns de iute. O limpezime, plată ca o menghină, strivea ce mai

rămăsese din dragostea de tată după atâta liniște. După atâta minciună în care trăia, Ramzan încă mai putea să spună adevărul şi, mai mult decât pentru minciuni, pentru adevărul ăsta îl ura. Îl ţinuse odinioară de mână, în leagăn, şi degetuţele i se înfăşuraseră de mână ca nişte cârcei mici de viţă. Îl purtase în braţe şi văzuse minuni în ochii adânci, fără clipire, ai copilului.

— Nu însemni nimic pentru mine, spuse în cele din urmă.

Dar Ramzan, încă zâmbind larg, încă nespus de bucuros, întrebă:

— Aşa, precum cartea ta? O să mă duci şi pe mine în pădure, să îmi dai foc?

— Am ţinut la cartea aia mai mult decât la oricine.

— Da, ştiu, mai mult ca la mama.

— Ştia exact cine sunt când mi-a acceptat cererea în căsătorie.

— Credea că eşti Albert Einstein, că onoarea geniului tău va compensa faptul că o neglijezi. Te porţi mai frumos cu câinii tăi.

— Asta nu-i adevărat, spuse Hassan, neştiind când şi cum se întorsese conversaţia împotriva lui.

— Geniu, a crezut ea. Ca şi cum Albert Einstein ar fi uitat când e ziua nevesti-sii.

Ce-l apucase să vorbească? Încă doi ani de linişte ar fi durut mai puţin decât un minut de aşa dialog. S-ar fi aşteptat din partea lui Ramzan la vehemenţă, la vorbăraie fără sens, dar nu la concizia asta. Nu se aşteptase ca fiul lui, care îi distrusese reputaţia, numele, credinţa în bunătatea oamenilor, să găsească noi căi ca să îl pună la pământ. Mai mult decât eşecurile lui paterne, Hassan avea să-şi amintească bucuria rânjitoare a fiului său înşirându-le. Ochii mijiţi de plăcere. Hassan le regăsea şi le recunoştea ca fiind ale lui. Era conversaţia de care se temuse încă de la naşterea lui Ramzan. De când femeia care nu era Mirza spusese, într-o durere care trecuse deja,

cuvântul care ar fi trebuit să-i lege: „Al nostru“. De când îl luase în braţe, doar un cap chel şi scutece, şi şi-ar fi dorit ca pruncul din braţe să fi fost Ahmed. Săracul de tine. Nu ai avut nicicând o şansă.

— N-am fost un tată bun, ştiu, ştiu, ştiu, ştiu, ştiu, ştiu, ştiu, ştiu, ştiu, şi o ţinu tot aşa, acum oprit în această unică proclamaţie pe care o rostea el iar şi iar, ca să nu o facă Ramzan.

— Dar nu te-am bătut niciodată, spuse în cele din urmă. Nu v-am atins nici măcar cu un deget pe nici unul din voi.

— Erai doar o gură care se deschide ca să mănânce. Ca şi acum. Şi, ceea ce e şi mai grav, ţi-ai bătut joc de ce aveai. Ai fost capabil fizic să ai o nevastă şi un fiu, dar nu ne-ai vrut.

— Îmi pare rău pentru ceea ce ţi s-a întâmplat, spuse.

Chiar şi în scuză îi era greu să îi spună pe nume. Era 2 martie 1995, la opt zile după cea de-a douăzeci şi treia aniversare a lui Ramzan, nu avea să uite niciodată ziua aceea. Camionul de transport nici măcar nu încetinise când îl aruncaseră pe Ramzan de pe platformă. Scutecele de adult în care îl înveliseră erau brune. Să-şi găsească băiatul acolo, în drum, Dumnezeule, oroarea îl lăsase fără grai. Ahmed îi tratase rana lui Ramzan şi era singura persoană din sat care mai ştia de ea. Săptămâni la rând, Hassan îşi îngrijise fiul, aducându-i mâncarea la pat, citindu-i romane de mâna a doua, aprinzând scânteia vieţii în ochii lui stinşi, abrutizaţi. Ramzan nu-şi reveni niciodată, nu pe de-a-ntregul, nici fizic, nici existenţial. Groapa îl despicase scurt, ca pe o buturugă, şi tot ceaiul şi taclalele din Cecenia nu ar mai fi putut pune la loc cele două jumătăţi. Niciodată nu vorbi de ce se întâmplase acolo. Mândria pentru decizia lui şi ruşinea pentru consecinţele acesteia erau atât de îngemănate, încât nici măcar tatălui nu-i putuse

spune că fusese scopit pentru că refuzase să-şi toarne vecinii.

— Sunt plin de jale pentru viaţa de care ai avut parte, spuse Hassan. Jelesc tatăl care nu ai apucat să fii, spre binele nostru, al tuturor.

— Iar eu jelesc tatăl care ai fost, zise Ramzan.

Sfidarea se cojea de pe vocea lui, iar în spatele ei rămânea nelăcuită, de neînchipuit, nevoia. Hassan îşi simţea chipul foarte greu. Se aşteptase la acuzaţii false; la onestitate nu se aşteptase. Podelele gemură de durere când se întoarse spre uşă. În cap îi răsuna genericul de la emisiunea care urma după buletinul de ştiri din anii şaptezeci, un cântec prostesc de vesel, cântat de muncitorii de la colhoz, un cântec care, odinioară, funcţiona pentru el ca un ceas deşteptător pe invers, un *jingle* care îl anunţa că e timpul pentru somn, odihnă, vis; şi, deşi nu se mai gândise la cântecul acela de ani de zile, îi veni în minte acum, notă cu notă, şi îl fredonă încetişor, ţinându-se de tocul uşii şi dorindu-şi să moară.

— Tu crezi că sunt egoist, dar nu sunt, spuse Ramzan din spate, cu o sinceritate greu de suportat. Am vorbit serios când am spus de insulină. O să se termine totul, în cele din urmă. Trebuie doar să rămânem în viaţă. Tu nu poţi supravieţui fără insulină. Şi amândoi avem nevoie de mâncare, nu?

— A, şaptezeci şi nouă de ani. Şaptezeci şi nouă. Restul vieţii mele nu face cât restul vieţilor lui Havaa, Dokka şi Ahmed.

— Eu nu pun pistolul la tâmpla nimănui.

— Ramzan, oftă Hassan.

Un val de oboseală îl străbătu.

— Tu eşti cel care încarcă pistolul.

— Sunt exact ca tine! Ai spus că nu ne-ai atins nici măcar cu un deget, pe mine şi pe mama. Nici eu nu am atins nici măcar cu un deget pe nimeni!

— Asta-i tot?

— Asta-i tot.

— Doar un nume spus la telefon?

— Atâta tot!

— Apoi alt nume, nu? Şi altul, şi altul, şi altul, şi altul, şi altul, şi altul, şi altul, şi altul, şi altul şi apoi cel al lui Dokka?

Îşi văzu uimirea reflectată în ochii lui Ramzan. Copilul lui ăsta prost nu înţelegea ce face şi de ce, nu mai mult decât înţelegea Hassan.

— Am făcut-o pentru noi. Ca să supravieţuim împreună. Eşti singura persoană pe care o am pe lume. Tu eşti familia mea.

Era cel mai trist, cel mai dulce lucru pe care îl auzise vreodată. Într-o altă lume, l-ar fi îmbrăţişat pe Ramzan, l-ar fi sărutat pe frunte, l-ar fi strâns la piept astfel încât inimile lor să bată la fel, să nu le poată deosebi.

Se îndreptă spre masă, îl prinse pe Ramzan de umăr. Strângerea era puternică, alinătoare. Şi-l imagină pe Ibrahim pe vârful muntelui şi în minte îi veni, nechemat, versetul: Fiule, am visat că te scarificam.

— Vorbeşti de familie; atunci lasă-i în pace pe Ahmed şi pe Havaa.

— Ştiu că l-ai fi vrut pe el de fiu. Am ştiut asta toată viaţa.

— Şi dacă chiar aşa ar fi, Ramzan? întrebă Hassan, strângând umărul fiului său. Ce s-ar întâmpla?

Faţa lui Ramzan deveni plată, albă, lipsită de relief.

— Nici unul din noi nu este ţinut de legături atât de joase ca paternitatea. Crezi că paternitatea contează? Nu, tată, nu. Suntem fiii lupilor. Atâta tot, tată. Ți-ar putea fiu, frate, nepot, vecin, prieten şi tot nu l-aş salva.

— Cu toate astea, mă salvezi pe mine. Ce risipă.

Hassan se îndreptă spre uşă şi o deschise spre vânt. Se uită înapoi. Ramzan îl privi, îngheţat şi de nedesluşit precum un lac în iarnă. *Eşti al meu. Te*

recunosc. Ne răsucim sufletele unul în jurul nefericirii celuilalt. Asta ne înrudeşte.

Afară, câinii îl aşteptau.

Capitolul 22

1994 1995 1996 1997 1998 1999 2000 2001 2002 2003 **2004**

Coşurile din sat trimiteau spre cer fuioare de fum printre trunchiurile mestecenilor când Ahmed auzi un fluierat uşor. Hassan, înconjurat de falanga lui de câini vagabonzi, ieşi în drum, cu o mână portocalie astupând lumina lanternei.

— N-am vrut să mă vadă Ramzan aşteptându-te, spuse Hassan.

Degetele îi străluceau.

— M-a aşteptat aseară, m-a întrebat de Havaa.

— Am vorbit azi cu el. Pentru prima oară în doi ani. Propriul meu fiu. L-am implorat.

Dezvăluirea îl împinse pe Ahmed un pas în spate. Surprins, onorat şi recunoscător că omul şi-a rupt tăcerea de dragul Havei, de dragul lui, îşi puse mâna peste degelete acelea strălucitoare şi drumul se cufundă iar în beznă.

— Îmi pare rău, Ahmed, eu…

Un suspin frânse în două vocea bătrânului şi Ahmed îşi încleştă degetele. Când murise mama lui, Hassan plânsese la înmormântare. Când murise tatăl lui, Hassan adusese giulgiul. Ahmed mereu ţinuse minte asta, cum Hassan îi împărtăşise jalea, de parcă ar fi fost rude. Labe de câine lipăiau prin ierburi.

— Deci o să vină după mine.

Ani de zile trăise cu teama morţii, schingiuirii sau a dispariţiei, aşa cum trăiseră toţi bărbaţii de vârsta lui, şi ceea ce îl speria cu adevărat era totala lipsă de sens; faptul că ceva atât de monumental de definitiv ca moartea putea să vină atât de la întâmplare era mai înspăimântător decât eternitatea care urma. Dar, dacă moartea lui ar tăia legătura dintre sat şi oraş, n-ar fi nici inutilă, nici lipsită de

sens şi atunci ar fi cu mult mai norocos decât multe alte mii de compatrioţi.

— Nu ştiu.

Mâinile lui Hassan tremurau în cele ale lui Ahmed.

— Şi Ramzan nu ştie unde am fost eu în astea trei zile?

— Nu cred că vrea să ştie. Atâta timp cât povara dezvăluirii este pe umerii tăi, un colţişor ascuns al conştiinţei lui rămâne nepătat.

Şi-o imagina în chiar clipa aceea, sâcâind-o pe Sonja, cerându-i să-i explice de ce fecalele sunt maro, de ce se îndoaie urechile, atât de mică, de toantă şi de deşteaptă. Era un copil fără părinţi, iar el un bărbat fără copii. Acum zece ani nu s-ar fi putut imagina arogându-şi drepturi asupra ei, dar regulile acelei societăţi se frânseseră. Nu mai rămăsese nimeni care să-ţi spună pe cine poţi să iubeşti.

— N-o să spun o vorbă, şopti Ahmed.

— Îmi pare rău.

— Havaa este singurul meu stăpân.

Luna desena conturul chipului lui Hassan. Lacrimi îi tiveau pleoapele, iar buzele se strânseseră într-o dungă subţire, dar nu părea cuprins de remuşcări. Dacă Ahmed nu l-ar fi cunoscut mai bine, ar fi putut crede că e o expresie de mândrie copleşitoare.

— Ţii minte, în primul război, că Dokka purta cu el peste tot o carte? întrebă Ahmed. Ori de câte ori întâlnea federali, îşi deschidea cartea şi citea.

Hassan surâse eliberat.

— Federalii credeau că rebelii sunt analfabeţi, aşa încât, citind o carte, dovedea că nu e rebel.

— Dar nici măcar nu era o carte ca lumea, nu?

— Nu, era o agendă. Toate paginile erau albe. Dar ei nu puteau vedea asta.

Râseră şi lumina lanternei desenă bucle prin întuneric.

— Şi nu l-au împuşcat, mustăci Hassan.

— Nu, nu atunci.

Hassan scose de sub haină un plic maroniu şi i-l dădu lui Ahmed. Schimburi ca acesta erau singurul serviciu poştal disponibil de ani de zile, gândi Ahmed.

— Mă gândeam că poţi să-i dai asta Havei. E o scrisoare, câteva amintiri despre Dokka, de dinainte de a deveni tată. Ceva la care să se uite când o creşte.

— Mă bucur că eşti optimist, spuse Ahmed.

— Ce fac eu aici? Ştiu ce cere codul onoarei, dar asta? Propriului meu fiu? Cu mâinile mele? Chiar trebuie să fac asta? Spune-mi ce să fac, Ahmed. Ştii că următorul nume pe care îl va da federalilor este al tău. Zi-mi tu, ce-ar trebui să facă un tată?

Hassan se aplecase în faţă, respiraţia lui stătută, gâfâită încălzind obrazul lui Ahmed, cu mâinile întinse spre umerii acestuia. Era o senzaţie ciudată. Niciodată până atunci nu se mai îmbrăţişaseră.

— Nu ştiu, spuse Ahmed.

Nu exista răspuns corect şi era prea obosit, prea îngheţat şi prea aproape de casă pentru a trece prin toate cele greşite.

— N-am fost tată niciodată. Nu ştiu ce-ar trebui să faci.

— Nu-ţi cer aprobarea. Îţi cer un sfat.

Ahmed dădu din cap.

— O să mă gândesc.

Hassan se trase în spate şi faţa lui, palidă în lumina lunii, se strâmbă violent. Deschise gura, dar, pentru o clipă, doar ochii îi vorbiră. Ahmed ar fi vrut să umple fragilul spaţiu dintre el şi Hassan cu recunoştinţă. I-ar fi mulţumit pentru sfaturi, poveşti, mese, ţigări, tăceri, pentru orice, chiar şi pentru interminabilele lecţii de istorie pe care le împărţiseră de-a lungul anilor. Ar fi spus că Hassan i-a fost ca un tată, în cei zece ani de când murise tatăl său. Ar fi spus toate astea, dar Hassan vorbi primul.

— Mă simt norocos că ştiu cine eşti, Ahmed. Am vrut de mult să îţi spun asta.

Ochii li se întâlniră, apoi se despărţiră. O astfel de recunoaştere nudă a relaţiei lor îi stânjenea pe amândoi şi, dând din cap fără a spune nimic, Ahmed porni către sat.

Intră în întunericul orb şi mucegăit al sufrageriei şi păşi încet spre lumina felinarului din dormitor.

— Eu sunt, spuse din prag. Ce faci?

Sub pături, Ula se întoarse şi zâmbi lenevos.

— O, foarte bine. Bine-bine. Iar a venit tatăl tău. Mi-a spus o poveste.

Pregăti cina – linte şi caise de la conservă – trase un scaun lângă pat şi mâncară împreună. Biata lui Ula. Chiar îşi pierdea minţile. Sănătatea i se îmbunătăţise oarecum în lunile din urmă, dar modul în care insista că-şi petrecea zilele cu tatăl lui mort de zece ani alunga orice speranţă de vindecare. Asta era. Minţile – un lucru mai puţin de pierdut. Într-o cutie de trabucuri de sub pat ascunse un ac hipodermic şi un flacon de heroină şterpelite de la spital.

După ce spălă vasele, găsi exemplarul din *Hagi-Murad* care fixa piciorul ciont al comodei şi îl puse lângă uşă. Potrivi draperiile de camuflaj din sufragerie înainte de a deschide plicul lui Hassan. Capse de alamă legau patruzeci sau cincizeci de pagini. Deschise la întâmplare. *Tatălui tău îi plăcea nasul mamei tale. Era un obiect mare, neatrăgător şi el glumea spunând că încă mai creşte şi cucerea, încetul cu încetul, obrajii şi fruntea, astfel încât întreaga ei faţă avea să fie cotropită de nas.* Nu putea începe, nu acum, aşa că băgă foile înapoi în plic.

În pat, îşi puse palma pe şoldul osos al Ulei. Nu era şoldul pe care îl ţinuse în mână în noaptea nunţii lor, în timp ce se foia şi horcăia atât de ruşinat de prestaţia lui, încât nu fusese pregătit pentru ruşinarea care însoţise întoarcerea nasului către fereastra deschisă. Dar îl iubea mai mult; o să

îi ducă mai mult dorul. Obişnuiau să se certe pentru orice, certuri care îi lăsau răguşiţi, dar se iertau reciproc în tăcere, cu o cană de ceai, cu o mână pe umăr, nestânjeniţi de vocile care îi separau. Îi lipseau ironiile ei mai mult ca orice. Cum se uita la el de parcă nu ar fi fost acolo. Cum ştia ea ceea ce bănuia tot satul: că era un doctor incompetent, un şi mai prost contabil, un romantic, un om care nu era nicicând mai fericit decât atunci când desena păsări în pădure. Cum, ştiind asta, încă îl mai iubea. Îi trecu degetele prin păr. Trecuseră atâtea zile de când i-l spălase şi era încă atât de curat. Slavă lui Allah că vorbea cu taică-său. Dacă privea atât de departe, la orizont, însemna că nu avea să vadă ce era chiar sub nasul ei.

— Îţi aminteşti cine sunt? o întrebă, dar ea adormise deja.

— Ştii cum au fost inventate astea? întrebă Sonja, făcând semn din cap către stetoscopul pe care copila îl folosea ca să-şi asculte bătăile inimii. A fost inventat de un medic francez care avea un pacient foarte gras. Pacientul era atât de gras, încât medicul francez nu-i putea auzi bătăile inimii prin piept. Aşa că a inventat stetoscopul.

— Ce ciudat, spuse fata, bălăngănind obiectul, ca pe o piesă de şah pe care nu ştii unde s-o muţi. N-am văzut niciodată un om gras.

— Niciodată?

— Niciodată. Dar printre suvenirele mele am autograful cuiva care a fost cândva gras.

Fata îşi notă ritmul cardiac pe o fişă pe care i-o dăduse Sonja. Cuprinsă de un inexplicabil interes faţă de medicină, fata, drapată într-un halat alb pe care îl târa pe linoleum, o urmărise pe Sonja de la cină. Îi luă mai mult de-o oră Sonjei să se prindă că fata o imită. Disperarea ei aspră se transformă într-o neplăcere ceva mai delicată când Havaa începu să certe aerul că transportă microbi.

Sărmana copilă, gândi, să sperăm că-şi găseşte un model de viaţă mai bun.

Fata ţinea stetoscopul ca pe un microfon şi, îndepărtând cu piciorul tivul atârnând al halatului, o intervievă pe Sonja:

— Cum este să fii chirurg?

— Minunat. Următoarea întrebare.

— De ce nu ai copii?

— Pun prea multe întrebări.

— Pe cine ai mituit ca să intri la facultate?

— În mod surprinzător, pe nimeni.

— Eşti singura femeie chirurg din lume?

— Aşa se pare.

— Care e boala ta favorită?

— Chlamydia.

— Dacă ei te-au lăsat pe tine să devii chirurg în loc de nevastă, o să mă lase şi pe mine să mă fac arborist în loc de nevastă?

— Ei, cine?

— Ştii tu.

— Spune-mi tu.

Chipul fetei se goli de resemnare; trecuse mult timp, dar Sonja încă îşi amintea cum este să ai o astfel de faţă, cum este să simţi că nu eşti mai deşteaptă decât cel mai prost dintre bărbaţi, mai puternică decât cel mai slab dintre băieţi şi cu astfel de gânduri fojgăindu-ţi prin cap nu era de mirare că insubordonarea era consecinţa inevitabilă. Şedea pe patul de spital alături de copilă, amintindu-şi cum e să faci mutra aia şi fiindu-i milă.

— Ascultă, Havaa, spuse, încercând să adune cât de multă generozitate putea la ora asta din noapte, poţi să fii fix cine vrei tu să fii, da? Poate că acum nu ţi se pare aşa, dar lucrurile se schimbă când creşti un pic. Dacă munceşti din greu şi dacă renunţi la unele lucruri şi da, dacă mai mituieşti pe câte cineva, o să fii arborist, anemone-de-marist sau ce vrei tu.

Şi tot vorbiră, trecând stetoscopul de la una la alta.

— Ai vreo întrebare pentru mine? întrebă fata la finalul interviului.

De când plecase Ahmed, în seara aceea, Sonja ţinea întrebarea pe limbă, aşa cum ţii nedeschisă o scrisoare mult aşteptată, temându-te de ce ar putea fi în plic.

— A stat vreodată la voi o rusoaică?

— Care anume? La noi a stat multă lume.

— O chema Nataşa.

— Am avut pe puţin treizeci de Nataşe.

— Semăna cu mine.

Havaa o măsură din priviri.

— Atunci nu.

— Semăna cu mine, doar că era mai frumoasă.

Fata înclină capul.

— Nu îmi pot imagina asta.

Şi-atunci o izbi. Cum de nu se gândise mai devreme? Schiţa lui Ahmed. Se ridică şi părăsi camera înainte ca Havaa să apuce să întrebe unde se duce. De ce i-a cerut să ia portretul cu el? Unde ar fi putut să-l pună? Urcă la etajul patru, apoi coborî din nou în camera ei, verificând maternitatea nouă şi pe cea veche, camera unde zăcea rănitul de mine, birourile goale ale administraţiei, sala de aşteptare. În timp ce căuta, mintea ei fugi spre ziua în care cumpărase spărgătorul de nuci sub forma gardianului de la Buckingham Palace. Credincios menirii sale, îndurase zborurile peste Europa, fiecare zgâlţâială a Samsonite-ului, ba chiar şi ruşinea numelui lui Alu fără a-şi pierde nici o clipă ţinuta.

Găsise spărgătorul de nuci într-o alimentară lipicioasă de la sucul vărsat pe jos, unde se oprise să ia nişte pastile de tuse, înainte de un curs. Mai erau patru săptămâni până la Crăciun. Primul război nu avea să înceapă, oficial, decât peste douăsprezece zile. Îl cumpărase fără a se gândi nici măcar o dată la Nataşa, dintr-un moft, pentru

că, atunci când se gândeau la Londra, străinii se gândeau la Buckingham Palace şi pentru că ea, Sonja cu j, era cea mai străină dintre toţi. Nori cenuşii străjuiau orizontul când urcase cu scara rulantă la Holborn şi traversase Lincoln's Inn Fields către Royal College of Surgeons. Acolo, la un curs de neurochirugie, transcria sintaxa şerpuitoare a universitarilor britanici într-un carnet roz pe care-l găsise la reduceri. Alături de Royal College era un muzeu dedicat istoriei anatomiei şi patologiei. După ce mulţumise lectorului şi făcuse o pauză de ţigară şi de bomboană de tuse în holul clădirii, se preumblase printre exponatele ciudate ale muzeului. Era o vitrină care explica istoria mumificării nonegiptene. O firidă dedicată tibiei. Într-o cameră erau expuse cele 1474 de cranii colecţionate de un medic din secolul al XIX-lea, Joseph Barnard Davis. Craniul fracturat al unei femei, descoperit la Pompei. Capetele a nouă piraţi chinezi spânzuraţi la Ningpo. Congolezi de pe plantaţiile de arbori de cauciuc ale regelui Leopold. Dar craniul care o bântuia cel mai tare era cel al unui canibal bengalez. Perfect intact, cu mandibula încă agăţată de osul temporal, toate cele douăzeci şi două de oase care compun craniul uman încă la locul lor. Cele opt oase care formează carcasa neurocranială erau scăldate în lumina unui bec cu halogen. După dimensiunea oaselor, după proeminenţa marginii supraorbitale, după liniile temporale, după mărimea şi soliditatea craniului, ştia că este al unui bărbat. Craniul nu părea a fi deosebit de cel al piraţilor chinezi sau al muncitorilor de pe plantaţiile din Congo. Citi plăcuţa scrisă, cu un secol şi jumătate mai devreme, de un frenolog victorian. *Nu există nici un fel de caracteristici care să deosebească craniul unui canibal de cel al unui om obişnuit.*

Asocierea morbidă dintre canibal şi spărgătorul de nuci, pe care nu i-o menţionase niciodată Nataşei, a fost singurul lucru la care s-a gândit cât

a căutat portretul. Găsi în cele din urmă caietul, pe tejgheaua cantinei, sub un teanc de cearşafuri împăturite. De pe ultima pagină, Nataşa o urmărea cu calm, cu ochi neumbriţi de judecată sau ură, cu părul prins la spate de o bentiţă care nu fusese niciodată a ei, cu urechile trase în jos de cercei care nu existau. Cu siguranţă, Ahmed nu o întâlnise niciodată.

Paşii, tot mai rari pe măsură ce se apropie de cameră, lipăiau ca ultima picătură dintr-un robinet închis. Voia şi nu voia să ştie; cele două opţiuni fuseseră dintotdeauna acolo, sfâşiind-o mereu, un joc de-a trage sfoara în care ea era sfoara. Dar era în regulă, îşi spuse. Adevărul era un zvon nou care trecuse prin şirurile de refugiaţi, o altă halucinaţie pe care era liberă să nu o creadă. Când intră în cameră, fata adormise deja. Strecură portretul într-unul dintre sertare, recunoscătoare că putea amâna răspunsul cu încă o noapte.

Capitolul 23

Al doilea război, când veni asupra Volceanskului, veni fără bombe şi mortiere, fără trasoare şi şenile. Veni mai întâi în bazar, câteva copeici în plus gramul de cardamom, câteva ruble în plus morcovul, o erodare suficient de subtilă pentru a o putea pune pe seama inflaţiei sau a pieţelor internaţionale sau a dezastrelor naturale. Apoi dispărul curentul electric. Dar liniile electrice municipale, refăcute după primul război, oricum nu purtaseră curent mai mult de două ore la rând, apărând fie ziua, fie noaptea, cincisprezece sau douăzeci de minute ca să-şi încarce Nataşa bateriile, să prindă ştirile din eter, să sară în duş şi să-şi usuce părul înainte ca luminile să tremure şi oraşul să se cufunde iar în întuneric. Apa de la robinet dispăru mai apoi. Alături de civilii care mai rămăseseră în oraş, scotea apă cu găleţile din puţurile neînchise încă şi o strecura prin feţe de pernă înainte de a o fierbe. Apoi penuria de alimente. Nu lapte, apoi nu prune, apoi nu varză, apoi nu mălai. Chiar şi animalele vagaboande se mai potoliseră, câinii nu mai urlau, păsările se opriseră din cântat. Deşi forţele federale invadară Cecenia în 1999, al doilea război nu începu pentru Nataşa decât în după-amiaza din 2001 când intră pe uşa Spitalului nr. 6.

Cerurile picturilor din maternitate erau la fel de paşnice ca ziua aceea în care luase bubuitura drept tunet. Urmară focuri de armă, la fel de repezi ca paşii ei fugind pe scări în jos. În plin şoc, Sonja şi asistentele se prinseseră de fişetele din aluminiu.

— I-am putea evacua în satele din jur, sugeră Sonja. Avem un camion.

— Nu, spuse Deşi. Îi ţinem aici. Acesta e un spital. Aici e locul lor.

Maali consimţi.

— Să îi folosim ca scuturi umane.

Nataşa încercă să intre în conversaţie, dar, ca de obicei, triunghiul nu se deschise pentru a deveni pătrat. Trase aer în piept şi se întoarse. Nu este treaba ta, îşi spuse. Tot ce poţi controla este reacţia ta. Cine ar fi crezut că acele cărţi aduse de Sonja în ziua în care găsise gheaţă meritau să fie citite? În cei cinci ani în care lucrase aici, gama ei emoţională crescuse dincolo de depresia monocromatică care îi marcase începtul perioadei de recuperare. Recuperare. Ce cuvânt ciudat, minunat. Nimic nu putea descrie mai precis reintegrarea ei treptată în umanitate. Aproape nouă luni de recluziune, prostituţie forţată, bătăi şi dependenţă de heroină, dar revenise. Nimeni nu era mai uimit decât ea însăşi, şi nimeni nu era mai fericit decât Sonja. În adolescenţă, Nataşa adormise odată pe bloc şi coborâse de-acolo de culoarea borşului de sfeclă. În săptămâna următoare, toate fetele mai populare din şcoală veniseră arse de soare, iar o săptămână după aceea, fetele care voiau să fie populare, până când directorul, într-o adunare ad-hoc, le povesti că există cazuri de fete care s-au făcut friptură stând prea mult la soare. Amintirea încă mai trăia, ascunsă în cutele timpului, şi o descoperi iar, cu un zâmbet, în zilele în care se suia pe acoperişul spitalului ca să facă plajă. Treceau ore întregi fără să se gândească măcar în treacăt la Italia.

Asistentelor nu le păsa ce are ea de spus, dar pacienţilor da. O bătrână, Xenia, pacienta cu numărul 29 395, întreba mereu ce se întâmplă, mai confuză şi mai ezitantă cu fiecare întrebare, iar vecinul ei, văr primar, o ruga din suflet să tacă, pentru că vocea ei avea să-l omoare înaintea oricărui glonţ sau oricărei bombe. Când Albii măturaseră Volceanskul, cu optzeci şi unu de ani

înainte, Xenia îl întrebase pe vărul ei acelaşi lucru şi el îi răspunsese. Vocea ei era frumoasă pe atunci.

— Încercăm şi noi să ne dăm seama, spuse Nataşa. Nu-ţi face griji. Să-ţi aduc nişte gheaţă?

Xenia îi aruncă vărului un zâmbet trufaş şi dădu din cap că da.

— Adu-i apăsătorul de limbă! strigă vărul după Nataşa.

Cu două zile înainte, când Xenia ajunsese la spital cu penumonie, Sonja îi tratase plămânii cu respectul pe care un instalator îl arată unor ţevi de canalizare înfundate. Munca surorii sale era fără îndoială de bună calitate, dar modul în care o îndeplinea o nemulţumea pe Nataşa. Ca să poată lucra în astfel de circumstanţe, un chirurg trebuie să-şi reducă pacientul la trup, dar aşa făceau şi traficanţii, peştii şi clienţii care populau rătăcirile Nataşei. Aşa încât, dacă Sonja examina un pelvis fracturat fără să privească vreodată pacientul în ochi, sau dacă i se adresa pacientului cu numărul fişei de observaţie, nu cu numele lui, Nataşa se autosechestrase în maternitate, unde drumurile nu li se încrucişau cu zilele, unde scâncetele nou-născuţilor îi aminteau că viaţa e mai puternică decât pulsul ei. În timp ce Sonja cântărea beneficiile evacuării, Nataşa îi dădu Xeniei gheaţă pisată şi îi povesti exact ce se întâmplă.

Zgomote de bocanci, stârnind ecouri pe coridor, puseră capăt dezbaterii. Paznicul se năpusti printre uşile batante, cu mâinile fluturând în toate părţile, cu cămaşa ieşită din pantaloni.

— Au venit! a strigat.

Trecu în fugă pe lângă Sonja, direct spre uşa din spate, anunţându-şi demisia cu efect imediat într-un strigăt gâfâit.

— Cine? strigă Sonja după el. Federalii sau rebelii?

Nici un răspuns. Xenia rămase cu un cub de gheaţă în gură, temându-se să-l ronţăie. Nimeni nu vorbea. Zgomotul cizmelor militare se opri chiar în

faţa uşilor batante, acum închise. Aerul era atât de tensionat, încât Nataşa ar fi putut să meargă pe el. O lovitură scurtă, pe care o luară la început drept foc de armă, îi făcu pe toţi să tresară şi zburâ în părţi cele două uşi. Patru bărboşi intrară cu automatele ridicate.

— Eu am ieşit la pensie acum patru ani, spuse Deşi, nimănui anume.

— Eliberăm spitalul pentru utilizarea lui patriotică în sprijinul glorioasei campanii pentru independenţa naţională, declară rebelul cel mai scund.

Obrajii îi erau murdari de pământ. Sângele îi păta bluza şi pantalonii. Se holbă la ei, de parcă i-ar fi provocat să clipească.

— Cine-i şeful aici?

Din partea cealaltă a camerei, dându-şi ochii peste cap de exasperare, Sonja ridică mâna.

— Sunt comandantul Brigăzii a Patra a Forţelor Militare Naţionale ale Republicii Cecene Icikeria, spuse rebelul cel mai scund.

Lăsă arma jos şi se îndreptă cu paşi mărunţi, împiedicaţi, spre Sonja.

— Suntem patruzeci. Majoritatea avem nevoie de îngrijiri medicale. Toţi avem nevoie de apă şi mâncare.

— Am putea să le amputăm picioarele tuturor, sugeră Maali, dar apariţia a alţi treizeci şi şase de soldaţi şchiopătând făcu din permisiunea de a intra în spital o formalitate.

Sonja acceptă să îi trateze pe răniţi cu condiţia să-şi scoată încălţările. Îi mânară pe rebeli într-unul dintre saloanele-fantomă, înţelegându-se fără vorbe că, cu cât mai repede se termina totul, cu atât mai bine pentru toată lumea. Rebelii au cerut să fie trataţi în ordinea crescătoare a rangului, şi nu după triajul medical. Gradele cele mai mici intră primele în luptă, le lămuri comandantul cu un accent din nord, aşa că au suferit cel mai mult timp. Nataşei i se puse un nod în gât când tăie

pantalonii unui soldat cu părul creţ. Palid ca ceara în obraji, norişori roz în ochi. Nu mai atinsese pantalonii unui bărbat de cinci ani şi un sfert.

— Ce faci acolo? întrebă el, întins pe patul de spital.

— Îţi croiesc un şort. Ai picioare frumoase.

— Unde sunt picioarele mele?

— Sunt încă la locul lor, nu te teme.

Încercă să umble cu blândeţe, dar şrapnelul îi făcuse numai cratere în gamba stângă.

— Ai răbdare, îi spuse. Doar ai răbdare.

Bretonul îmbibat de sudoare i se lipise de frunte. Voia să-l întrebe cum îl cheamă, dar dacă murea şi ea ar fi rămas cu numele lui? Numele pe care Nataşa nu avea să-l afle era Said. Venea dintr-o suburbie a Groznîiului, unde mama lui, asistent veterinar, aducea acasă puii abandonaţi pe treptele clinicii. Războiul i-o luase deja pe maică-sa, dar va trăi pentru a se întoarce acasă la pisicile ei, care se vor fi înmulţit în timpul războiului, ajungând la populaţia unui sat, înfrupându-se din legiunile prospere de şoareci şi şobolani. Lucrând pe unde apucă şi sacrificând confortul oferit de o nevastă şi de familie, îşi va petrece viaţa îngrijind descendenţii pisicilor mamei sale. Opt sute optzeci şi două, toate botezate cu numele mamei, deşi el nu ştiu niciodată cifra exactă. Peste şaizeci şi şase de ani, pe patul de moarte, îşi va aduce aminte de după-amiaza aceea îndepărtată, când degetele unei asistente frumoase i-au extras metalul din gambă. Îşi va aminti de ea ca de momentul de cea mai mare intimitate pe care l-a avut vreodată cu o femeie. După care îşi va aminti de pisici.

Nataşa strigă după Sonja, cerând calmante. Tânărul era incoerent, vorbind cu mama lui într-un borcan cu tampoane de vată. În capătul celălalt al camerei fierăstrăul chirurgical se opri, dar Sonja nu-şi ridică ochii de la braţul pe jumătate tăiat.

— Va trebui să te duci să-ţi iei singură, spuse calm.

Dată fiind istoria ei cu drogurile, Nataşa nu prepara sau administra heroină. Visele cu linguriţele îndoite încă mai persistau şi, deşi era „curată“ de cinci ani, încă se mai temea că flacăra unei brichete i-ar putea reaprinde pofta. Dar îşi scoase mănuşile de cauciuc şi fugi către cantină. Nu era momentul pentru precauţii, nu cu băiatul ăla pe patul de spital. În dulap, în spatele unei baterii de lapte condensat, o găsi. Praful se compactă în strânsoarea ei, umplând colţurile pungii de plastic. Fratele lui Alu susţinea că în pungă nu e talc nici cât să pudrezi un cur de bebeluş. Rahatul italienesc pe care i-l injectase Serghei avusese destul cât pentru o creşă şi chiar şi aşa îi întinsese fire electrice în locul venelor. Dar asta? Nouăzeci şi opt la sută pură. Scuipă în chiuvetă. Saliva. *Poţi* să-ţi controlezi reacţiile. *Poţi* să-ţi controlezi reacţiile, îşi repeta. Îi luă două minute să o prepare. Nu avea de dus decât o seringă în salon, dar de-a lungul celor douăzeci de metri până acolo, cât a fost singură cu ea, s-a simţit copleşită numeric.

Când a venit momentul să-l trateze pe comandant, ultimele pachete de aţă chirurgicală dispăruseră deja în membrele subordonaţilor lui. Comandantul, ultimul care avea de primit îngrijiri, zăcea întins pe patul Sonjei. Sângele plutonului lui îmbiba cearşaful şi, când îl atinse cu umerii goi, oftă. Între barbă şi ochi, o fâşie subţire de piele de culoarea pământului sugera multe luni de soare şi malnutriţie. Nataşa privi cum îl consultă Sonja. O tăietură lungă, semicirculară, îi despica pectoralul stâng.

— Pieptul meu rânjeşte la mine, observă el.

Sonja îi inundă rana cu soluţie salină şi iod. Folosind un forceps, scurmă prin rană, în căutare de fragmente de şrapnel. Începuse să prindă coajă, dar nu avea să se vindece fără copci.

— Avem o problemă, spuse Sonja.

Comandantul încuviinţă din cap către tavan.

— Trebuie să te coasem, dar nu mai avem aţă chirurgicală. Pur şi simplu nu dispunem de materialele necesare pentru a trata atâtea răni din teren.

— Poate să o ia pe a mea, murmură un omuleţ sfrijit, a cărui barbă fusese rasă pe jumătate pentru a face loc celor treisprezece copci de pe obrazul stâng.

Urmă un cor de alte oferte. Chiar şi cei care nu aveau decât o copcă îşi dăruiră aţa chirugicală cu voce mare.

— Nu e igienic, spuse Sonja cu un ton atât de categoric, încât puse capăt dezbaterii.

Nimeni nu păru prea dezamăgit că oferta îi fusese refuzată.

— Nu aveţi truse de campanie? Ceva pe care să-l putem steriliza şi cu care să te coasem?

Un ofiţer de rang inferior apăru cu un săculeţ verde. Nataşa scormoni prin el în timp ce Sonja ţinea o compresă pe rană. Scoase afară o periuţă de dinţi roz cu un smoc de fire cenuşii, o sticluţă cu apă de gură fără alcool, un tub de pastă de albit cu fluor, cinci tuburi de pastă de dinţi, pe care era scrisă, cu marker negru, una dintre cele cinci rugăciuni ale zilei şi trei role de aţă de curăţat dinţii necerată.

— Aţa, spuse Sonja. S-ar putea să meargă.

Comandantul se strâmbă când aţa dentară îmbibată cu spirt urmă acul prin piele. Refuzase oferta de calmante. Nataşa îi admira puterea de abţinere.

— Ce, au început să se înroleze şi dentiştii? întrebă Sonja în timp ce înfigea acul a cincea oară.

Dacă tot refuzase anestezia, îi putea oferi măcar distracţia unei conversaţii.

— Nu, erau proviziile personale ale unui căpitan.

— Avea dinţi frumoşi?

— Da, spuse comandantul.

Gura lui deschisă dezvăluia o filozofie mai relaxată faţă de igiena dentară.

— Erau frumoşi, foarte frumoşi. Se spăla pe dinţi de cinci ori pe zi, înainte de fiecare rugăciune, de parcă făcea abluţiuni în gură.

— Avea grijă de sănătatea lui, în general?

— Nu chiar. Fuma două pachete de ţigări pe zi.

— Pare un tip ciudat.

— Aşa ajungi. În primul război am luptat alături de un bărbat care consuma un tub de antiacide pe zi.

— Asta poate produce tulburări electrolitice: hipercalcemie. Pietre, oase, gemete furioase, tronuri frumoase şi manifestări psihiatrice dubioase. Aşa le ţii minte în facultate, spuse Nataşa şi repeta pentru ea *manifestări psihiatrice dubioase*.

Se întrebă dacă nu cumva Maali prinsese gustul antiacidelor.

— Mă îndoiesc că mai contează. E foarte mort. În plus, nu mâncam nimic altceva decât caşă de mei. Nu, lua antiacide ca suplimente de calciu. Îi era groază de osteoporoză.

Aproape că pufni în râs.

— Câţi ani avea?

— Douăzeci şi doi.

— Sunteţi duşi cu toţii.

Comandantul închise strâns pleoapele când Sonja trase de copci, ca să le strângă.

— Devine lesne să te convingi că grija pentru o parte mică a trupului tău va funcţiona pentru tot. Ca şi cum Allah nu ar fi destul de crud pentru a-i lua viaţa unui om cu dantură perfectă.

— A funcţionat?

— L-am îngropat cu gura deschisă, ca atunci când va ajunge în paradis să-i sticlească dinţii la îngeri.

Rebelii petrecură noaptea în salonul pustiu. Nici unul nu sforăi; chiar şi în somn erau prudenţi. Dimineaţa, îndreptară paturile camarazilor răniţi

spre Mecca. Nataşa făcu un terci gros de ovăz şi le puse un pic de lapte praf în farfurii. Împreună cu Sonja şi cu asistentele, verifică arsurile bandajate, tăieturile cusute, oasele frânte prinse între şipci de lemn sterilizate. Numai rebelul cu braţul amputat fu lăsat în urmă. Comandantul se rugă pentru el, apoi scotoci prin rucsacul lui, pentru a găsi tot ce îl putea lega de insurgenţi.

— De-acum eşti civil, îi spuse comandantul. Bucură-te de pacea pentru care ai luptat. O să-ţi luăm braţul să ţi-l îngropăm, dar tu trebuie să rămâi aici. Dacă vrei să rămâi, doamna doctor a spus că poziţia de paznic a devenit recent disponibilă.

Conformându-se ordinului comandantului de a fi tratat ultimul, Nataşa îi servi ultimul bol de terci de la cantină. Suprafaţa se răcise şi prinsese o coajă pe care comandatul trebui s-o lovească de două ori cu linguriţa pentru a o sparge.

— Unde vă duceţi de aici?

— În sud, suse comandantul. Spre munţi.

— Încearcă să cauţi un doctor sau un veterinar înainte de a ajunge. Dacă se infectează, federalii vor fi cea mai mică problemă a ta.

— În starea în care suntem, probabil că nu vom ajunge azi mai departe de Eldár.

Numai doi dintre nasturii de la cămaşa comandantului se potriveau cu materialul brun, a cărui culoare originală nu mai putea fi ghicită. Nataşa îi trase cămaşa peste umăr şi îi acoperi rana cu un bandaj curat. Aţa dentară ţinuse.

— Am fost şi eu în munţi odată. Am traversat graniţa.

— Iarna?

— Primăvara.

— Iarna va fi foarte greu. Avem nevoie de linii de aprovizionare. Mijlocitori buni. Poate găsim pe cineva la Eldár. Nu te interesează o meserie nouă, nu?

Drept contribuţie la bunul mers al spitalului, comandantul lăsă sacul cu pastă de dinţi. Stătu ţeapăn lângă uşă în timp ce plutonul lui se perfira spre afară. Odată rămas singur, se întoarse spre cele două surori.

— Vă mulţumesc, spuse, înclinându-se uşor. Sunteţi drăguţe, cumsecade şi, permisă-mi fie impertinenţa, foarte atrăgătoare. Pesemne că aveţi ceva cecen în voi.

Comandantul avea şi el două surori, mai mari ca el cu unu şi respectiv trei ani, care îl şicanau şi-l necăjeau şi care aveau tot timpul grijă de el. Le păstrase numele în bileţelul cusut în tivul pantalonului. Le spusese numele primei lui iubiri şi le-ar fi împărtăşit şi eternitatea lui. Zâmbi şi se căută prin buzunare după un creion.

Când comandantul plecă şi cele două uşi batante se închiseră, Nataşa se întoarse la maternitate, aproape convinsă că luase războiul cu el. După şase zile, federalii vor intra în oraş. Vor trage asupra spitalului un singur obuz, drept pedeapsă că i-au ajutat pe rebeli. Acel obuz va lovi magazia de la etajul al patrulea. Maali se va fi dus să ia cearşafuri curate. Va ateriza deasupra molozului, patru etaje mai jos, cu pulsul bătându-i din ce în ce mai lent. O siringă va fi preparată şi injectată pe jumătate, dar moartea o va elibera pe Maali de durere înainte ca drogul să-şi facă efectul şi lumea fără noimă, răcnitoare va tăcea când Nataşa îşi va înfige seringa aceea între degetele de la picioare şi, cu o apăsare de piston, va împinge sângele lui Maali în venele ei.

ZILELE A PATRA ŞI A CINCEA

Capitolul 24

1994 1995 1996 1997 1998 1999 2000 2001 2002 2003 **2004**

Dacă ar fi dormit pe divan, ar fi văzut scrisoarea către Havaa. Dacă lampa de pe noptieră ar mai fi avut o scânteie de curent, ar fi văzut scrisoarea către Havaa. Dacă s-ar fi trezit cu o oră mai devreme, când zorile trimit cele mai strălucitoare raze de-a curmezişul podelei, ar fi văzut scrisoarea către Havaa. Dar nu o văzu, aşa că acum Havaa galopa prin sala de aşteptare, cu capul ba soare, ba lună, ba ghiulea şi atunci îl lovi, un pumn în măruntaie, scoţându-i aerul din plămâni şi doar atunci, cu braţele ei încolăcite în jurul mijlocului lui, îşi aduse aminte de scrisoarea lui Hassan pe care uitase să o aducă.

— Eşti aici, proclamă ea către şoldul lui.

— Dar unde altundeva aş putea fi?

Nu înţelesese pe deplin ce anume ştia copila, că *aici* este un loc special, neobişnuit. Ea credea că s-ar fi putut ca el să fi dispărut deja. Că ar fi putut fi alături de tatăl ei, oriunde s-ar fi aflat el şi orice ar fi însemnat asta. Dar era aici. Mirosul înţepător de clor mergea înaintea paşilor Sonjei şi ambii priviră către uşă înainte ca ea să fi ajuns. Halatul ei de un alb orbitor ar fi putut fi al unui medic de la Moscova sau Londra sau Berlin. Dacă ar fi tulburat vreodată somnul unei mine sau ar fi tăiat calea unui glonţ, Ahmed ar fi vrut să fie tratat de un doctor purtând un astfel de halat.

Cu o seară înainte, când desenase portretul surorii ei, se luptase să-şi înăbuşe pornirea de a se apleca, astfel încât genunchiul lui stâng să atingă genunchiul ei drept. De doi ani nu mai atinsese un astfel de genunchi. Şi înainte de asta? Când fusese ultima oară când atinsese genunchii Ulei cu ceva

asemănător dorinţei? Îngrijirea îi rafinase pasiunea, cândva un combustibil la fel de brut ca ţiţeiul, într-o dragoste cu flacără mai mică, mai dăinuitoare.

— Deci asta e cartea lui Tolstoi?

Sonja arătă din cap spre scaunul pe care zăcea *Hagi-Murad*. Pe asta n-o uitase.

— Da, cea pe care a scris-o despre Cecenia.

Aranjându-şi o şuviţă vagaboandă de păr, trasă un semn de întrebare în jurul urechii. El îi dădu cartea. Ea deschise la ultima pagină.

— Ce faci? Nu citi ultima pagină.

— Întotdeauna citesc mai întâi ultima pagină, spuse ea fără să ridice ochii.

— Dar asta strică tot efectul. Tot ce scrie în carte te conduce spre ultima pagină.

Buzele Sonjei se strânseră într-un boţ. Coperta de hârtie se mulă în palmele ei. Amfetaminele? Dar vorbi pe un ton plat, fără grabă.

— Dacă nu are un sfârşit care să-mi placă, nu citesc cartea.

Îi înapoie volumul.

— Vorbeşti serios?

— Păi, îl decapitează în ultima pagină. Acesta nu e un final pe care să vreau să-l citesc.

Era mai greu de prins decât ultima gogonea din borcan. Credea că o va impresiona cu asta, că vor vorbi despre imaginile şi tema cărţii, un salon literar într-un oraş fără electricitate.

— Dar e o carte grozavă. E scrisă acum un secol şi jumătate şi rămâne cea mai bună carte despre primul şi al doilea război.

— De ce aş vrea să citesc despre ceva ce trăiesc pe pielea mea?

— Preferi evadarea?

— Eşti aici de patru zile, spuse. Mai vino şi o să vedem dacă o să mai crezi că merită să te cerţi pe cărţi.

Ahmed, Deşi şi Havaa plecaseră la punctul de distribuire săptămânală, aşa că atunci când veni un

bărbat cu o ţeavă de eşapament înfiptă în piept, Sonja îl primi singură. Bărbatul, furnizor al armatei, suferise de astm toţi cei douăzeci şi unu de ani ai lui. După ce îşi trăise viaţa ca un om care se îneacă, ultima respiraţie, la nouăsprezece secunde după explozia maşinii-capcană, îi pătrunse în plămâni fără efort, cea mai uşoară inspiraţie din viaţa lui, prin traheea de metal care îi străpungea pieptul până în plămânul colabrat.

Sonja îl cunoscu doar ca leş. Pumnul de amfetanime care o ţinuse în funcţiune toată noaptea nedormită încă mai dăinuia în vene. Îl duse cu targa în salonul de urgenţe şi şezu lângă el, cu fluturi rotindu-i-se deasupra capului. Capul bărbatului căzu într-o parte şi pleoapele i se deschiseră brusc. Începu să vorbească leşului – care se dovedi un admirabil ascultător, în toate privinţele – şi se adânci atâta în halucinaţie, încât se pierdu de lumea reală din spatele ei, în care se auzeau paşii lui Ahmed pe coridor.

— Să-i onorăm pe morţi? întreba Sonja, cu chipul lângă cel al cadavrului.

Ahmed privea din pragul uşii.

— Da, dar numai dacă morţii sunt onorabili. Nu, desigur că nu te ponegresc. E în regulă dacă te simţi putred. De-abia ai murit. Nu te judeca prea aspru. Acum, trebuie să te întreb dacă o vezi pe soră-mea acolo jos. Da, ştiu că e aglomeraţie mare, dar te rog să te uiţi după ea. Pot să aştept. Şi, dacă tot eşti acolo, îmi ţii şi mie un scaun? O, ar fi trebuit să ştiu că se stă doar în picioare.

Ahmed nu-i putea zări faţa, dar vocea ei obosită era de ajuns ca să-l doară.

— Spui că aveai probleme cu respiraţia? spuse ea, vorbind în ţeava de eşapament ca într-un microfon. Se pare că aveai nişte mase bronhiale.

Când prinse faţa bărbatului în palme, Ahmed păşi în cameră ca să o salveze de ce se întâmpla în mintea ei.

— Nu există caracteristici care să distingă craniul unui canibal de cel al unui om normal, îi spuse cadavrului. Dar pot să-ţi spun că noi doi ne-am fi distrat de minune.

Două mâini puse pe umăr o traseră cu blândeţe de lângă cadavru înainte ca acesta să poată răspunde, înainte să-i poată spune dacă Nataşa era acolo jos, cu el.

— Nu şi tu, îi spuse Ahmed.

Pielea lui era cu un grad sau două mai caldă decât a mortului. *Pes*-ul bleumarin, cu o măsură prea mic, i se iţea de pe creştetul capului.

— Cineva trebuie să rămână întreg la minte aici.

Tolomacul acesta mare o duse în biroul care-i servea de dormitor. Era ca o baltă în care căzuse; ea tot lovea în dreapta şi-n stânga, dar el era tot acolo, în preajma ei. Stătuse trează o veşnicie. Fluturarea aripilor moliilor era copleşitoare. În birou, o împinse în scaunul directorial.

— Trebuie să te odihneşti, spuse Ahmed pe un tot autoritar, evident imitând-o.

— Şi cin' te crezi să-mi dai mie ordine? întrebă ea.

Deja o apucase dorul de cadavru. Era mult mai priceput la conversaţii.

— Cred că sunt cineva care a dormit azi-noapte.

Privi biblioteca, luă cel mai gros volum de pe raftul de jos şi îl trânti pe masă.

— Un dicţionar medical. Dacă nu vrei să citeşti Tolstoi, citeşte-l pe ăsta. Te va adormi în doi timpi şi trei mişcări.

Când uşa se închise în urma lui, Sonja privi dicţionarul, temându-se nu fie vreo cursă. Nu mai deschisese cartea aceea de ani de zile. Un chirurg de calitatea ei nu avea nevoie. Încet, temându-se să nu apară dintre paginile ei noi halucinaţii, deschise cartea. Era la fel de plicticoasă pe cât şi-o aducea aminte.

Dar se cufundase deja în ea şi scrisul mărunt şi înghesuit o calmă. Definiţiile aveau siguranţa

impunătoare a ortodoxiei, amintindu-i de anii de dinaintea războiului. Când se baza pe dicţionar pentru a-şi rezolva temele săptămânale, când stătea la biroul ei, cu vată în urechi, pe când bubuitul ăla înfiorător pe care Nataşa îl numea muzică tuna din camera de alături, când încă mai credea că înţelesul unui lucru se limitează la câteva propoziţii cu termeni reci, dar nimic, acum ştia, nu poate fi definit complet şi orice creion, gâză sau fir de iarbă era un dicţionar în sine, cerând definirea tuturor celorlalte lucruri pentru a şi-o completa pe a sa.

Ţinea mâna în spatele paginilor şi literele fine păreau că îi sunt scrise pe piele: greutatea medie a unei mâini, interpretarea falangelor. Un şal de somnolenţă postamfetaminică i se înfăşură în jurul trupului. Nu îi plăcea să recunoască, dar Ahmed avusese dreptate. Apoi, pe la jumătatea cărţii, în josul paginii 1322, încercuit cu roşu:

-Viaţă: o constelaţie de fenomene vitale – organizare, excitabilitate, mişcare, creştere, reproducere, adaptare.

Dacă cerurile s-ar fi crăpat şi tot nu ar fi putut rosti o sentinţă mai uluitoare. O repetă patului nefăcut, valizei încă nedeschise a Havei, biroului fostului director de la geriatrie. Niciodată nu făcuse însemnări pe un dicţionar, dar urma era acolo, făcută cu aceeaşi cariocă roşie pe care o ţinea pe noptieră. Se duse împleticit pe coridor, întinse mâna, dar nu putu găsi nici un zid. Picioarele îi erau la fel de ţepene ca în ziua în care încercase să-şi croiască singură pantaloni, dar, când îşi pierdu echilibrul şi căzu, Nataşa nu mai fu acolo ca să o prindă.

Când se trezi pe podea, gura îi era aspră precum coaja de lămâie. Îşi frecă tâmplele şi verifică lumina palidă de deasupra şi, din fericire, tavanul era la locul lui. În magazie, trase un pachet de Marlboro dintr-un cartuş nou. Fâşâitul ambalajului de plastic o urmări de-a lungul coridorului. La uşă,

paznicul cu un singur braţ îi refuză ţigara oferită. În scrumiera lui luceau schije. Se numea Mohmad. Nu-i plăcea slujba asta cine ştie ce, dar ştia prea bine că oricine ar fi fost fericit să aibă de lucru, zilele astea, mai ales amputaţii. În Inguşetia avea o fiică de unsprezece ani despre care nu ştia, care aştepta ca tatăl ei să o sune. Peste doi ani şi jumătate avea să-i audă vocea pentru prima dată.

Fumă trei ţigări înainte ca Ahmed să-şi facă apariţia în spatele ei, încălzindu-şi mâinile pe o ceaşcă de apă aburindă.

— Marlboro? îl îmbie ea.

Îşi aprinse ţigara de la a ei.

— Arăţi mult mai bine, spuse el.

Colţurile gurii lui mustăciră a zâmbet.

— Gura!

— Nimic nu-i mai bun ca un somn de frumuseţe.

— Îţi dau foc la halat dacă mai scoţi o vorbă.

Zâmbetul incipient se bosumflă într-o expresie de capitulare.

— Au venit să-l ia înapoi, spuse. Oricine or fi fost ăia care l-au adus.

— Să aduci un mort la spital. Ce cred ei că suntem vrăjitori?

— Miracolele medicale sunt singurele miracole pe care cei mai mulţi dintre noi le văd.

I-o zisese.

— Tu eşti credincios, spuse ea. Asta îţi explică incompetenţa şi multe altele.

— Cred în anumite lucruri.

— În Dumnezeu.

El scutură din cap.

— Dar am văzut că te rogi la amiază.

— E ca şi cum m-ai întreba dacă cred în gravitaţie, spuse. Nu e nevoie de credinţă pentru asta.

— Dintotdeauna am crezut că ideile lui Marx despre religie sunt singurele lucruri pe care le-a nimerit cum trebuie. Credinţa e o cârjă.

— Atunci când calci pe o mină, spuse Ahmed, cârja îţi devine picior.

La Westminster Abbey era singura turlă de biserică sub care stătuse vreodată, având în mână nu o carte de rugăciuni, ci un ghid turistic. Dumnezeu, ca toate lucrurile bune şi blânde, se găsea la Londra. Sonja îşi plecă privirea spre mâini şi începu să-şi pigulească bătăturile albe din palmă.

— Dumnezeule. Astea-s mâini de tăietor de lemne, spuse el, ridicându-i palmele, examinându-le cu un amestec de uimire şi milă. Mâini de om al pădurii.

— Îmi detest mâinile.

Spuse tare, vorbele sunară la fel de meschine şi mărunte ca şi în capul ei, dar erau oribile mâinile astea, o crimă pentru care eliberarea adusă de mărturisire veni de-ndată.

— Cum pot astfel de chestii să crească din încheieturile unei femei?

— Ţi-ai ales profesia greşită. Dacă nu tăietor de lemne, tot ai fi putut fi un strangulator desăvârşit.

Cu sensibilitate neaşteptată, de chirurg, degetele lui îi urcară pe antebraţ.

— Le tot spun, în mintea mea, în latină, spuse ea.

El se opri pe ulnă.

— Numele oaselor.

— Latina este o problemă pe care nu am avut-o niciodată.

Îi strânse uşor bicepsul.

— Ar trebuie să te gândeşti la anatomie cum fac eu. Acesta este braţul tău. E doar braţul tău. Acesta este umărul tău, nimic altceva decât umărul tău. Gâtul tău este doar gâtul tău.

Degetul urcă până la o bărbie care nu era decât bărbia ei, la obraji, care erau doar obrajii ei, un nas care nu aparţinea nimănui altcuiva.

— Şi buzele, spuse el, aplecându-se către ea. Buzele noastre.

O clipă, apoi ea se retrase, încruntându-se, către spital, netezindu-şi halatul. Din feluritele feluri de dragoste, tristeţe, ură şi teroare care locuiseră în halatul acela, aşteptarea optimistă era un sentiment nou. Îi privi chipul mare şi prost, roşi şi se întoarse cu spatele. Ce-ar spune Deşi dacă ar vedea-o aşa? Şocul s-ar putea s-o aducă în stare să dea curs pensionării declarate acum zece ani.

— Mă duc la patru, spuse ea într-un târziu. Poţi să vii şi tu acolo în jumătate de oră.

— Chiar dacă nu sunt un doctor prea bun.

— Chiar dacă eşti de o incompetenţă criminală.

El deschise palmele. Nici o bătătură.

— Nu râde de mâinile mele de tăietor de lemne.

— Nu râd, spuse el.

— Ba da, râzi, răspunse ea.

El privi printre pleoapele mijite spre camionul blindat din parcare, gândindu-se la ziua de ieri, poate, cum îl prinsese în ambuscadă în Groznîi, cât de respingătoare femeie trebuia să fie dacă îi punea o armă la cap într-o zi şi îl săruta a doua zi. Când ceru cheile de la camion, pretinzând că şi-a uitat fularul în maşină, se simţi prea uşurată pentru a-şi aminti că el nu purtase fular cu o zi înainte.

Urmele pe care le lăsaseră cu o zi înainte încă se mai vedeau pe podeaua plină de praf a maternităţii de la etajul al patrulea. Picturile Nataşei păreau că o examinează, ca şi cum ea ar fi fost creaţia lor. Neliniştită de gândul că stă singură printre fantome, ieşi pe coridor şi deschise uşa magaziei, să intre aer proaspăt. Oraşul în ruină se întindea până la râu. Legile internaţionale interziceau atacarea spitalelor, ceea ce explica faptul că într-un oraş în care optzeci la sută dintre clădiri fuseseră făcute una cu pământul, spitalul încă rămăsese în picioare. Obuzul care spulberase camera aceea fusese mai degrabă o pedeapsă decât un atac. Nataşa căzuse şi ea odată cu zidurile, se prăbuşise cu Maali, plutise un pic din cauza curenţilor, pentru a cădea încă şi mai jos, până se căscase

pământul şi o înghiţise. Sonja ştia că cele două erau tovarăşe şi de-un gând, surori ale unor femei ambiţioase şi exigente. Ştia că Nataşa nu mai fusese bine după căderea lui Maali. Nu ştia însă că Maali, cu optsprezece minute mai mică decât Deşi, trăise toţi cei şaizeci şi şapte de ani ai vieţii ei în acele optsprezece minute, găsind loc în ele pentru toate visurile, temerile şi exasperările, dându-şi ceasul cu optsprezece minute înainte pentru a putea pretinde că are experienţa lui Deşi, întrebându-se întotdeauna cum ar fi arătat viaţa ei dacă ar fi fost doar cu optsprezece minute mai bătrână. Nataşa o iubise pe Maali pentru lucrurul ăsta la fel de mult cum o iubise pentru entuziasmul ei dement pentru amputări, dar Sonja nu ştia. Peste patru luni, când va face curat într-un fişet, va găsi schiţe ale unor clădiri municipale desenate pe spatele unor state de plată. Linii lungi, strâmbe, trase de mâna lui Maali desfigurau schiţele Nataşei, critica ei fiind uneori glumeaţă, uneori aspră, dar întotdeauna făcută cu tot sufletul, şi în schiţele acelea, înrămate şi atârnate de pereţii salonului, cum vor fi peste o săptămână, Sonja înţelese ce însemnaseră una pentru alta cele două surori mai mici.

Uşa scării se trânti. Se îndreptară unul către celălalt până când siluetele li se contopiră. Prin întuneric îi găsi sprâncenele cu degetele. Merseră în al treilea pat al maternităţii, ea se aşeză pe margine, el se opri între coapsele ei. Coapsele i se încleştară pe şoldurile bărbatului. Din capătul celălalt al încăperii, lumina puţină a felinarului îi scălda.

— Cred că am o albină pe fund, spuse ea.

— Halucinezi, îi răspunse el.

— Ar trebui să-i arzi o palmă, să o alungi, pentru orice eventualitate.

Îşi strecură mâna pe sub cămaşa lui, îşi întinse degetele pe tot abdomenul şi se strădui să nu se

gândească ce organ se găseşte sub fiecare dintre degete.

— Aceasta este burta ta, spuse, imitându-i glasul. Nu a fratelui tău, nu a lui Stalin, e burta ta.

— Mă faci să par un tip serios.

— Asta cu siguranţă nu eşti.

Se dezbrăcară treptat, o mânecă aici, un nasture colo, tranformându-şi neajunsurile în spectacol, cu trupurile devenite androgine din cauza privării. Era ceva cu totul deosebit să aibă atâta încredere în cineva încât să se poarte atât de prosteşte. Se întinse pe spate. Era întuneric. Buzele lui le găsiră pe ale ei.

— Noapte bună ţie şi nasului tău celui urât, îi spuse Deşi lui Ahmed în timp ce pleca.

O încredere în sine care-i dădea aripi creştea în el şi, ieşind în amurgul bleumarin şi mergând spre casă, se simţea, în sfârşit, unul dintre premianţi. Niciodată nu fusese mai onorat să îi spună cineva „tu“.

Dar antena de radio iţindu-se din camioneta lui Ramzan, parcată în faţa casei, înţepă dulcea simţire din inima lui. Ahmed zâmbi trist şi merse mai departe, strângându-şi pumnii în mâneca hainei. Haina avea cincizeci şi opt de ani, făcută din postav militar, cam singurul lucru bun pe care îl făcuse vreodată Armata Roşie. Îi ţinea de cald, aşa cum îi ţinuse tatălui lui, şi tatălui tatălui lui şi ideea că trei generaţii găsiseră adăpost sub materialul acela ţeapăn şi aspru îi oferea un confort mai mare decât ar fi putut să-i ofere vreodată haina în sine.

Încă o dată Ramzan întrebă şi încă o dată Ahmed făcu pe niznaiul.

— Mă dezamăgeşti, prietene, spuse Ramzan.

Haina lui Ramzan avea şase luni. Nu mai avea să încălzească vreodată o altă pereche de umeri.

— Eşti doctor. Gândeşte logic. Gândeşte-te la nevastă-ta. Gândeşte-te la tine. Gândeşte-te la tăcerea ta. E nesăbuită.

— Îi datorez tăcerea asta lui Dokka mai mult decât orice îţi datorez ţie.

— Dator? Eşti dincolo de obligaţie, spuse Ramzan. Purtăm haine şi vorbim, creăm civilizaţii şi ne credem mai mult decât doar lupi. Dar înăuntrul nostru este un cuvânt pe care nu-l putem rosti şi asta suntem. Ştiu că tu te crezi nobil, că faci cine ştie ce sacrificiu. Crezi probabil că, pentru că i-ai tras-o nevestei lui Dokka acum doi ani, eşti dator s-o salvezi pe fiică-sa. Dar să fie foarte limpede, Ahmed. Nu eşti dator, nu e a ta.

Vocea lui Ramzan se frânse şi-şi reveni cu două răsuflări adânci. Nu se prefăcea.

— Ştiu că tu mă crezi un laş şi un trădător, Ahmed. Şi ai dreptate. Dar asta nu înseamnă că nu am dreptate. Îţi spun toate astea pentru că suntem prieteni. Nu îi datorezi nimic lui Dokka.

Ahmed nu râvnise la Esiila înainte de războaie, nu se gândise la ea altfel decât ca la nevasta celui mai bun prieten. Ar fi putut fi oricine. Nu voia decât să-şi audă numele şoptit la ureche, un trup cald şi umed sub al său, întreg şi viu şi la o lume distanţă de durere. Era un atât de mare păcat? Nu, de bună seamă că nu. Dar Dokka? Mai exista şi Dokka. Acum le lua apărarea, ca şi cum ar fost mai mult erou decât ipocrit, ca şi cum nu ar fi trădat, dezonorat şi rupt familia pentru al cărui ultim membru supravieţuitor îşi oferea acum viaţa. Ramzan şedea în faţa lui, dar ştia că, în inimile lor, erau de aceeaşi parte.

Lumina palidă a lunii cădea pe urmele bocancilor lui şi Ahmed înţelese deodată cât de fragil este planul pe care-l pusese la cale în ultima zi. Ahmed crezuse că fata va fi în siguranţă dacă el taie orice legătură dintre sat şi oraş, iar acea legătură era el. Dar asta presupunea că Sonja va avea grijă de fată. Însemna să dea viaţa fetei pe mâinile unui chirurg impredictibil şi hăituit, care cu o zi în urmă îi pusese o armă la ceafă. Însemna să treacă peste nesfârşitele lui îndoieli şi să se

bazeze, oricât de nesăbuit, pe decenţa care, credea el, încă mai dăinuia în Sonja.

— Dar ce vor cu fata, Ramzan? Tot nu ai apucat să-mi spui.

— Răzbunare, spuse scurt Ramzan. Dokka a dat-o-n bară.

— Dar ce a făcut?

— Ahmed. Ce de întrebări. Dacă ai fi învăţat să-ţi ţii gura închisă şi ochii pe vârfurile încălţărilor, ai fi fost mai fericit.

— Deja îl au pe Dokka, Ramzan. Ce nevoie au de fată?

Ramzan scutură din cap.

— Pentru că viaţa unui colonel rus nu face cât viaţa unui silvicultor cecen.

— Vrei să spui că…

— La câteva zile după ce ne-am întors din Groapă, Dokka mi-a cerut un pistol. Voia să-şi poată apăra familia, aşa că i-am dat Makarovul pe care-l păstrasem din ultimul nostru transport de arme, cel în care ne-am ars. Acelaşi pistol a fost folosit mai târziu pentru asasinarea unui colonel.

— Dar Dokka nu avea cum să fie vreun insurgent. Nu putea ţine o armă în mână, cu atât mai puţin să şi tragă cu ea.

— Asta nu contează când seria pistolului folosit la asasinarea colonelului e din acelaşi lot cu cele pe care soldaţii ăia rătăciţi ni le-au luat înainte de a ne lăsa la Groapă. Federalii au făcut legătura. Nu l-am turnat eu pe Dokka, pentru că ei deja ştiau.

— Dar de ce vor fata?

Ramzan surâse trist.

— Ştii proverbul *Aşa cum fiul moşteneşte tatăl, aşa şi tatăl moşteneşte fiul*? Federalii şi l-au făcut politică oficială. Este o campanie întreagă care face să dispară nu numai insurgenţii, ci şi rudele lor. Ideea e că nu o să te mai bată gândul să te duci în pădure, cu insurgenţii, dacă ştii că o să-ţi ardă casa şi o să-ţi dispară familia. Numărul celor care se alătură rebelilor a scăzut drastic în lunile din

urmă. E parte a unei strategii, recente, minte-şi-inimă. Aşa vor câştiga războiul împotriva terorismului. O s-o ucidă pe Havaa şi o să numească chestia asta pace.

Capul lui Ahmed vâjâia de cât de şocat era că nu era şocat de cele auzite. Ceea ce-i spusese Ramzan i se părea logic. Înţelegea de ce ar vrea federalii să ucidă un copil. Dar alături de înţelegere mai era o recunoaştere, la fel de ruşinoasă: acest război de neînţeles îi răpea şi dramul de umanitate de care era nevoie ca să îl găsească de neînţeles.

— Şi de ce îmi spui toate astea?

— Pentru că încerc să te salvez.

Când Ramzan se întorsese prima oară de la Groapă, cu rana aceea între picioare, Ahmed îl salvase. Nu vorbiseră niciodată despre asta, Ramzan nu-i mulţumise niciodată, dar ambii ştiau că în săptămâna pe care o petrecuse tratându-i infecţia exact asta făcuse. Dacă un străin şi-ar fi lipit urechea de spaţiul dintre ei, ar fi auzit zgomotul surd al recunoaşterii acestui fapt.

— Nu e prea târziu pentru asta?

— Nu, nu încă.

— Ba da, este.

— Dacă renunţi aşa, cu adevărat eşti cel mai prost doctor din Cecenia.

Ahmed îşi permise un zâmbet. Acesta era Ramzan pe care îl ţinea minte.

— Titlul aceasta îl deţin deja de ceva timp.

— Probabil că te crezi erou sau martir, nu? întrebă Ramzan. Te crezi probabil sfânt pentru că îi refuzi pe federali. Ştiu, Ahmed, ştiu ce crezi. Crezi că, refuzându-mă pe mine, îi refuzi pe ei. Dar dă-mi voie să-ţi spun, prietene, eu sunt nimic. E mult mai uşor să mă refuzi pe mine decât pe cei care vor veni. Crezi că vei fi cu ei la fel de tăcut pe cât eşti cu mine. Dar nu vei fi, Ahmed. Pur şi simplu nu vei fi. Ai putea să crezi că vei fi brav, că vei ţine cu ghearele şi cu dinţii de convingerile tale, dar tu n-ai fost niciodată la Groapă. Nu te vor

întreba unde e fata. Te vor face să le-o aduci cu mâna ta şi te vei privi făcând-o. Uită-te la mine, Ahmed. Am fost şi eu ca tine cândva şi curând vei fi şi tu ca mine. Treaba lor este să schimbe vieţi, Ahmed, şi sunt în vârf de formă.

Aceasta era temerea lui cea mai mare. Va putea oare să păstreze tăcerea? Va putea să rabde ceea ce îl aştepta? Îşi spunea singur că dragostea faţă de copilă îl va întări împotriva torturii, dar asta, ca şi multele altele pe care şi le spunea singur, era o minciună. La urma urmei, i se făcea rău doar când vedea sânge; oare ce va face când va zăcea într-o baltă din sângele lui? Dar nu vedea nici o altă cale. Se va ruga pentru tăria de a rămâne tăcut, pentru un atac de cord rapid şi va lăsa restul în mâinile lui Dumnezeu.

— Ţii minte, în nouăzeci şi cinci, primul meu drum la Groapă? întrebă Ramzan. Era ziua mea, împlinisem douăzeci şi trei de ani şi am avut ghinionul să mă plimb cu bicicleta prin oraş în ziua ambuscadei rebelilor. Doar pentru asta m-au luat. Eram un tânăr cecen în ziua în care rebelii au decis să atace trupele federale de lângă Gudermes, aşa că m-au dus la Groapă şi ştii ce mi-au făcut. Tu m-ai cusut la loc. Mult timp m-am temut că ori tu, ori tata o să mă întrebaţi ce s-a întâmplat şi mereu mi-a fost frică de asta, de întrebare şi de cum o să răspund. Dar nici unul din voi n-a făcut-o. Aţi fost amândoi prea politicoşi. dar n-ai vrea să ştii ce s-a întâmplat acolo? Tu întotdeauna întrebi de ce, Ahmed, aşa că lasă-mă să-ţi spun. S-a întâmplat pentru că mi-au cerut să dau informaţii despre vecinii şi prietenii mei, Ahmed. Când m-au ameninţat cu bătaia, n-am spus nimic. Când m-au ameninţat că mă electrocuteză, n-am spus nimic. Când m-au ameninţat că mă castrează, n-am spus nimic. Nimic n-am spus, Ahmed. Orice ai crede despre mine, adu-ţi aminte că nu am spus nimic în condiţiile în care un om mai înţelept ar fi ciripit ca un piţigoi. La interogatorii, nu le venea să creadă.

I-au chemat şi pe alţii să mă vadă. Zăceam pe podea şi deasupra chipurilor lor luminile din tavan profilau ovale întunecate. Mă bătuseră rău şi nu mai auzeam, dar tot repetam nu, cu fiecare respiraţie. Singurul motiv pentru care mi-au dat drumul, singurul pentru care nu m-au împuşcat pe loc a fost un soi de respect pervers, un fel de politeţe profesională. Dar mi-aş fi dorit să mă împuşte, Ahmed, pentru că partea mea bună a murit acolo şi asta, tot ce a urmat de atunci încolo, este o viaţă de apoi de care încerc să scap.

Ahmed nu se bătuse niciodată cu nimeni până atunci, dar acum trebuia să se concentreze ca să-şi controleze mâinile. Mâinile acelea l-ar fi strâns pe Ramzan de gât, numai să nu mai poată scoate o vorbă în plus. Dacă fusese o mărturisire sau o capcană, Ahmed nu putea spune, dar pe faţa lui Ramzan putea citi groaza.

— Şi de ce ai început să spui da?

Ramzan părea să fie o bocceluţă tremurătoare sub braţele încrucişate.

— Un al doilea război. Un al doilea drum în locul acela. Ştiam ce avea să urmeze. Ştiam că nu va înceta. Bagă în tine o ruşine care merge ca un pod fără capăt, umilinţa, blestemata de umilinţă de a şti că nu eşti o fiinţă umană, ci doar un ghemotoc de terminaţii nervoase urlătoare, că tortura continuă şi după ce durerea fizică se potoleşte. Oamenii s-au purtat altfel cu mine când m-am întors prima oară. Au bârfit, mi-au scos vorbe pentru că mai locuiam cu tata, că nu mă însuram şi aşa am devenit subiect de glume pentru cei pentru care sacrificasem nevastă, copii, familie, viaţă. Când federalii ne-au dus, pe Dokka şi pe mine, la Groapă, când am spus da, când le-am spus ce voiau, când am acceptat să le dau informaţii despre toţi, mi-am dorit să o fi făcut în nouăzeci şi cinci, în primul război, *ăsta* e marele meu regret. Dacă aş fi spus da de la început, aş mai fi încă bărbat. Nu-ţi

cer prietenie sau iertare, Ahmed, spune-mi doar că înţelegi. Dă-mi măcar atât, te rog.

Ramzan făcu un pas înainte ca să-l îmbrăţişeze pe Ahmed şi, în acel moment, înainte de a-şi veni în simţiri, înainte de a-şi înfige mâinile în pieptul lui Ramzan şi a-l trânti scurt la pământ, Ahmed vru să îl ia în braţe, ca pe un pacient, ca pe un vechi prieten, şi să vindece tot ce era rău în el.

— Nu, spuse în timp ce-l îmbrâncea pe Ramzan.

Ramzan se rostogoli la pământ şi în clipa următoare Ahmed era îngenucheat lângă el, cu pumnul ridicat, gata să îl lovească aşa cum îl loviseră şi anchetatorii, pentru ceea ce-i făcuse lui Dokka, Havei, întregului sat, lui însuşi. Ramzan îşi acoperi faţa cu mâna şi încercă să se târască pe coate.

— Nu mă lovi, nu da, nu mă lovi, milă, ai milă, imploră, cu ochii închişi, strângându-se în poziţie fetală, plângând în zăpada maronie.

Ahmed se ridică, dezgustat de sine, de bărbatul de la picioarele lui, de războiul care-i adusese în halul acesta.

— Nu înţeleg, spuse Ahmed, dar Ramzan nu auzi nimic altceva decât propriile-i implorări de milă.

După ce o cercetă pe Ula, trase draperiile de camuflaj şi aprinse lampa cu gaz din sufragerie. Scrisoarea lui Hassan şedea pe divan, acolo unde o lăsase cu o seară înainte. Cum de putuse s-o uite? Chiar că era idiot. Prin uşa închisă încă mai putea auzea plânsul stins al lui Ramzan. Cu o seară înainte, Hassan îi ceruse sfatul şi crezuse atunci că a înţeles care este răspunsul corect şi onorabil, dar nu şi acum. Ghemotocite în buzunar erau două dintre permisele de liberă trecere pe care le luase din torpedoul maşinii Sonjei în după-amiza aceea, sub pretextul căutării unui fular inexistent. În torpedou se aflau zeci de astfel de permise şi spera că Sonja nu va observa sau nu va avea nevoie de acestea două. Le strecură în plicul cel mare în care

se aflase scrisoarea lui Hassan, adăugă un bilet cu un singur cuvânt către Hassan, îl lipi şi scrise pe el adresa: Pentru H., Drumul Forestier Eldár, nr. 56.

În dormitor, o dezbrăcă pe Ula. O duse la baie, o aşeză în cadă şi apa se ridică extrem de puţin. Nu învăţase niciodată să înoate. Când era mică, fura morcovii din cratiţa de tocană a maică-sii şi îi dădea iepurelui care se aciuase în curtea din spate; într-o după-amiază de toamnă, maică-sa prinsese iepurele şi făcuse din el tocană şi toată viaţa lor împreună Ula refuzase să-i spună lui Ahmed de unde i se trage aversiunea faţă de morcovi. Îi spălă ceafa şi umerii. Îi ridică cotul şi spălă puful subsuoarei. Mama ei vorbea de poftele trupeşti ca şi cum ar fi fost o puşcă cu glonţ pe ţeavă şi când, într-o vară, băiatul cu ochi mari din partea cealaltă a satului se transformase în ceva frumos şi numai bun pentru ea, îşi ascunsese afecţiunea şi o băgase în toc, la piept, pentru că ştia că o astfel de ruşine ar fi băgat-o în mormânt pe maică-sa. Ahmed îi spălă coatele şi încheieturile mâinilor. Cu o periuţă de dinţi îi frecă unghiile. Îi spălă ceafa şi spatele şi îşi plimbă degetele pe spinarea ei. Fratele ei mai mare se născuse atins, era ţinut într-o cameră cu perdelele veşnic trase, o bătaie de inimă plină de jale, fără de noimă, lovindu-se de pereţii casei părinteşti. Pe cât de teamă îi era de el, pe tot atât de ruşine îi era de frica ei şi şi-ar fi dorit să ajungă, prin nebunia lui, la acea parte din el care era uneori atât de blândă şi să o cuprindă în braţe. O spălă pe piept, pe pielea care fusese cândva sâni. O spălă pe şolduri, pe pântec, turnându-i apă în buric. Îi fusese atât de frică de Ahmed, când îl întâlnise prima oară, într-o dimineaţă de iunie, la ei pe prispă, cu crengile copacilor din jur pline de mierle. În cei opt ani de la logodnă, el devenise un soi de celebritate locală. Ar fi putut avea orice fată. Ar fi putut avea pe oricine. Mama îl invitase în casă fără jenă, pentru că o verişoară îl luase la ea, în ziua aceea, pe fratele mai mare. Îi spălă pubisul,

vaginul şi anusul. Îi spălă coapsele. Îi spălă genunchii. Îi spălă gambele. De când se ştia îşi dorise să fie mamă. Îi spălă labele picioarelor, călcâiele, apoi cele zece degete şi spaţiile dintre ele. Ar fi avut opt fete, le-ar fi tratat ca pe inima din piept, fie că ar fi fost normale sau atinse, că ar fi mâncat morcovi sau nu, le-ar fi iubit şi li s-ar fi dăruit; ar fi dăruit fiecăreia dintre ele un iepuraş; mamă, ar fi fost mamă dacă trupul ei şi al lui Ahmed ar fi funcţionat aşa cum erau făcute să funcţioneze. Când termină, fură amândoi curaţi.

Îi puse un prosop pe umeri şi cu mângâieri lungi şi puternice o şterse de apă. Tot timpul se îngrijora că ar putea să răcească. Cu patru ore înainte ejaculase înăuntrul Sonjei, iar acum îi peria părul soţiei. O îndoială sâcâitoare ţinea loc de vină. Privi în ochii nevestei care-i devenise pupilă. Un zâmbet i se cuibări în barbă. Niciodată nu o iubise mai mult.

O ajută să-şi pună cămaşa de noapte, îi trase păturile până la gât şi se întinse lângă ea.

— Ai avut vreun vizitator azi? o întrebă.

— Nu, spuse ea. L-am aştetat pe tatăl tău, dar n-a venit.

Atât de mult din căsnicia lui fusese doar dezamăgire – lipsa copiilor, sănătatea fragilă –, dar acestea erau adevărate binecuvântări acum, când trebuia să îi pună capăt. Cu toate acestea, devenise dependent de dor. Îşi făcu abluţiunile de seară şi se rugă, dar ritualul era gol de conţinut, mecanic şi rosti versetele de parcă ar fi citit o reţetă. Perla credinţei se topise şi în mijlocul ei era grăuntele de nisip al îndoielii şi se agăţă de el, ştiind că acea îndoială, precum dorul, l-ar putea ţine în picioare.

Ceva mai târziu în noaptea aceea, vântul aduse duduitul înfundat al camioanelor care se apropiau. Când camioanele traseră în faţa casei, el deja umpluse o seringă cu destulă heroină pentru a opri inima unui bărbat sănătos. Răsuflarea ei lungă, înceată umplea încăperea. Îşi luă timpul necesar

pentru a-i dezinfecta pielea. Afară, uşile camioanelor se trântiră. Allah fie lăudat pentru halucinaţiile ei. Fără ele nu ar fi avut puterea de a apăsa pe pistonul seringii, amorţind pe veci draga aceea de venă. Dar ea era convinsă că tatăl lui, mort de zece ani, o vizitase săptămâna aceea, aşa încât chiar şi atunci când pleoapele i se deschiseră brusc şi o implorare bălmăjită, de om care nu înţelege ce i se întâmplă, îi răsări pe buze, privi în lături pentru că o femeie care vorbeşte cu nălucile era ea însăşi aproape o nălucă şi l-ar ierta pentru că o ajută să facă şi restul drumului.

Respiraţia i se încetini. Ochii îi alunecară spre stânga, ca să vadă ce avea să vină. O ţinea de mână. Era caldă încă. Odată, la trei luni după nunta lor, ţinuse acea mână prin trei kilometri de ploaie cu soare care îi lăsase uzi fleaşcă şi strălucind şi curaţi unul în faţa celuilalt. Îi închise ochii. Puse un plasture mic pe vena fără puls. Asta era. Dumnezu nu putea cere de la el mai mult. Pumnii forţelor de securitate bubuiau în uşa din faţă. Plicul care conţinea două scrisori de liberă trecere zăcea pe podea, alături de paginile legate ale scrisorii lui Hassan pentru Havaa. O va citi vreodată? Va şti vreodată că tatăl ei a făcut mobile din rafturile bibliotecii? Bubuiala stătea să rupă uşa. Singurul loc unde forţele de securitate nu vor căuta era sub un cadavru şi strecură plicul şi scrisoarea lui Hassan sub trupul Ulei. O sărută pe frunte. Se dusese şi el încă nu putea să spună rămas-bun.

— N-o să ne uscăm niciodată, spusese Ula.

Afară ploua cu bulbuci. Ea era acolo.

Când soldaţii sparseră uşa, îl găsiră în genunchi. Se ruga pentru nevasta lui, pentru ca în paradis Allah să îi dea un trup care să funcţioneze cum trebuie. Se ruga pentru Sonja, ca să-şi găsească pe cineva. Se ruga pentru Havaa, să aibă parte de viaţă lungă şi de o moarte naturală. Se ruga pentru Hassan şi pentru Dokka. Dar, când oamenii aceia începură să-l bată, când îi puseră căluş la gură şi îl

aruncară în spatele camionului, nu se mai rugă decât pentru sine.

Capitolul 25

Marţea în care plecase Nataşa a fost a treia cea mai caldă zi de decembrie din istorie. Haina Sonjei încă mai atârna în cuier, unde o lăsase de dimineaţă, după ce ridicase geamul, ca să vadă cum e afară. Boala invocată de Nataşa, când îi bătuse în uşă cu degetul cald încă de la statul în soare, se numea, de fapt, sevraj. De când Maali căzuse cu magazia de la etajul al patrulea, Nataşa se amorţise cu heroină. Fără a pune la socoteală prima doză, pe care o furase din seringa pregătită pentru Maali, doar prizase. Nu mai mult de o dată sau de două ori pe lună, în primul an, destul de rar ca să poate spune, cu destul temei, ca ea controla heroina, şi nu invers. Dar apoi veni perioada în care moşise trei copii morţi într-o singură săptămână, perioada în care îngheţul iernii lovi în a treia săptămână din mai, perioada în care o durere i se cuibărise în glezna stângă şi rămăsese acolo luni de zile, perioada în care se trezea putredă ca un dovleac lăsat în apă şi de două ori mai urâtă. Poate că lumea chiar devenise mai crudă, pentru că avea a găsi, curând, motive pentru a priza în fiecare zi. Căderea lui Maali, credea Sonja, îi cauzase răul de care suferea, ca şi cum Nataşa ar fi fost priponită de asistenta medicală, ca şi cum regresia ei ar fi putut fi explicată atât de simplu. Şi deşi Nataşa îşi încălca standardele mai iute decât apuca să şi le coboare, un lucru rămânea neclintit: nu avea să mai folosească niciodată seringa. Aşa că, noaptea trecută, când se trezise înfigându-şi acul în zona aceea atât de familiară dintre degetele de la picioare, îşi promisese că va pleca a doua zi. Spre marea ei surpriză, se trezi de

dimineaţă. Spre marea ei surpriză, se ţinu de promisiune.

Îşi făcu patul, făcu ordine în cameră cât putu de bine, împachetă tot ce avea nevoie în Samsonite-ul negru al Sonjei. Înainte de a pleca, se aşeză la masa din bucătărie pe care tatăl lor o făcuse pentru ele, cu mâna lui, din lemn de frasin. Era cam şubredă, îi tot cădeau cuiele şi sub două picioare îi puseseră cutii de chibrituri, o masă pe care o casă de oameni sărmani ar fi refuzat-o, dar una la care mâncase toată viaţa ei, pentru că ceaiul vărsat şi tetanosul n-ar omorî pe nimeni atât de iute precum un tată cu mândria rănită. Încercă să scrie un bilet pentru Sonja, dar toate alfabetele o părăsiseră. Ce i-ar putea spune? Nu ar suna, oare, orice scuză ca o insultă la adresa surorii ei care renunţase, nu putea nega, la o viaţă decentă la Londra pentru ea? Nu, mai bine să nu spună nimic, pentru moment. O să-i trimită vorbă din tabără, când va fi ajuns prea departe ca să se mai întoarcă. Dacă ar fi ştiut ce durere în suflet va provoca plecarea ei fără nici un cuvânt, ar fi scris propoziţia care îi pulsa în inimă: *Mulţumesc, Sonja*.

O porni pe drumul forestier care pornea din oraş, spre graniţă, pe calea bătută de cincizeci de mii de alţi refugiaţi înaintea ei. Unde se va duce din tabără? Turcia, Armenia sau Azerbaidjan, cel mai probabil, dar s-ar fi dus mai degrabă în China sau în Hawaii, într-o ţară în care nimeni să nu vorbească rusa sau cecena. Voia să ţină silabele străine sub limbă, ca pe bomboanele de mentă, până s-ar fi dizolvat şi ar devenit o limbă fluidă. Frunzele umede care pavau drumul forestier se prindeau în roţile valizei. Ce zi caldă, dar ei tot îi era frig. Până seara nu făcuse decât cei unsprezece kilometri până la Eldár.

Ultima oară când trecuse prin Eldár fusese pe platforma acoperită cu prelată a unui camion. Pe atunci nu îi ştia numele. Drumul forestier se deschidea, devenind trunchiul uliţei mari a satului,

din care se desprindeau, ca ramurile, ulicioare fără nume mergând în întuneric. Chiar dacă prin cablurile de deasupra ar mai fi circulat electricitate, nu mai existau felinare care să lumineze craterele din drum. Ajunse la o poartă în care două femei tricotau şi stăteau la taclale în aerul cald şi întrebă de găzduire. Îi făcură semn din cap să meargă mai în jos, pe uliţă.

O treime din case erau distruse de bombe sau flăcări, sau poate chiar de foştii lor ocupanţi care, precum sătenii care-şi semănau ogoarele cu sare, credeau că distrugerea este suprema afirmare a proprietăţii. Portrete atârnau lugubru de stâlpi sau de uşi, ochii lor privind-o gol. Întrebă un bătrân dacă n-are o cameră şi el o îndrumă încă mai jos pe uliţă către o casă cu uşă verde, unde un bărbat pe nume Dokka ţinea adăpost pentru refugiaţii care mergeau spre graniţă.

Bărbatul pe nume Dokka îi deschise uşa din faţă cu piciorul. O privi cu neîncredere şi ea se temu că pielea ei, care devenise mai palidă din septembrie, o să-i dea de gol etnia. Dar apoi suspiciunea explodă într-o erupţie de recunoaştere.

— Nataşa! strigă deschizându-şi braţele în semn de bun venit.

La capătul lor se aflau două mâini hidoase, fără degete. Făcu un pas înapoi. El îi ştia numele, doar că nu se întâlniseră niciodată. Chestiile alea de la capătul braţelor nu le-ar fi putut da uitării.

El o întrebă dacă îl mai ţine minte.

— Îmi pare rău. De unde?

Omul râse, tare şi scăpărător, în timp ce ea nu-şi putea lua ochii de la mâinile lui. Alea, cel puţin, nu erau de râs.

— Ne-am întâlnit acum şapte ani la maternitatea de la Spitalul nr. 6. Nu o să te uit niciodată, niciodată în viaţa mea. Sunt Dokka. Tu ai moşit-o pe fiica mea, Havaa.

Ea repetă numele, dar nu-l putu lega de nici unul dintre sutele de bebeluşi pe care îi adusese pe

lume. Lângă el stătea o fetiţă cu părul de culoarea migdalei, cu ochi verzi, cu zece degete şi toate la locul lor. Nataşa începu să întrebe de paturile pentru refugiaţi, dar Dokka nu o lăsă să termine.

— Intră, poţi sta cât vrei.

Şi camerele păreau amputate de la brâu. Nimic nu se afla mai departe de o lungime de braţ de copil. Dokka, refuzând politicos oferta de ajutor, îşi folosi braţele ca pe un forceps când se foi prin bucătărie. Prinse un chibrit între dinţi, îl frecă de perete şi îl scuipă în soba deschisă. În cei patru ani pregătise ceaiul pentru două mii de refugiaţi fără să greşească vreodată şi nu avea nevoie de ajutor decât ca să-l bea.

— Mergi în taberele de refugiaţi? întrebă el.

Ea încuviinţă din cap. Auzise poveşti despre taberele supraaglomerate, unde o singură ţuţuvişcă mai scuipa un fir de apă pentru trei mii de suflete, dar binecuvântarea zvonului era lipsa lui de consistenţă, aşa că putea alege să nu creadă. În ciuda a tot ce se întâmplase, descrierile făcute de Sonja vieţii de la Londra o atrăgeau. Voia să locuiască acolo.

— N-ar trebui să umbli singură. Sunt soldaţi şi bandiţi pe drum, uneori sunt unii şi aceiaşi. Ar trebui să umbli într-un grup în care se află cel puţin un bărbat.

Nataşa nu-şi putu reţine un zâmbet.

— Am făcut şi asta odată. N-a ţinut.

— Şi tu eşti rusoaică? Nu, nu, nu.

Dokka dădu din cap, cunoscător, spre scaunul gol de lângă Nataşa.

— Până să pleci tu, găsim noi o soluţie.

Când fetiţa reveni peste jumătate de ceas cu o comoară de conuri de brad, pene de pasăre şi frunze uscate catalogate după culoare, tatăl, pe un ton de deja familiară exasperare, îi spuse să-şi scoată ghetele murdare de noroi. Îşi aşeză în tăcere comorile pe masa de bucătărie şi îl urmă în dormitor. Încă nu îi adresase vreo vorbă Nataşei.

Stând în faţa dulapului deschis, Dokka îi povesti că nevastă-sa murise în primăvara aceea. Îi simţea lipsa mult, nu în ultimul rând pentru că moartea ei lăsase gospodăria cu o singură pereche de mâini funcţionale şi acelea încă prea mici şi slabe pentru a tăia lemne pentru foc, dar că avea un dulap plin cu hainele ei, din care moliile se vor înfrupta cu mult înainte ca Havaa să crească cât să i se potrivească, aşa că ar trebui, spuse, să le ia ea. Când se dezbrăcă, se întoarse să ascundă cicatricile arsurilor, dar copila văzuse şi lucruri mai rele, aşa că o studie fără prejudecată sau dezgust. Pentru că nu avea oglindă, trebui să ceară părerea fetei pentru fiecare rochie în parte. Fata scutură din cap, nu, nu, nu. O văzuse pe maică-sa în rochia asta, şi în aia, şi o durea să le vadă purtate de o străină şi dădu din cap că da doar când Nataşa îmbrăcă o rochie de gravidă, singura din dulap pe care Havaa nu o văzuse purată de mama ei.

După cină, Dokka îi dădu un cearşaf curat şi o duse în camera care fusese a fetei. Prin ea se perindaseră două mii şi optsprezece suflete care dormiseră în camera aceea, care şi-o aminteau şi care o vor purta în gând timp de nouăzeci şi nouă de ani, până când o fetiţă pe care Havaa o veghease cândva dormind, ultima în viaţă din cei două mii, îşi va închide ochii pentru ultima dată.

Havaa se aşeză pe priciul de jos de lângă patul Nataşei şi, proptită în coate, privind în ochii întorşi ai femeii, îi ceru să îi arate mâinile.

— Tu încă le mai ai, spuse, îndoindu-i degetele.

— Intenţionez să le păstrez.

— Mama şi le-a păstrat şi tot a murit.

— De regulă, nu au un rol prea important în asta.

Fetiţa nu era foarte sigură.

— Tata a spus că mâinile tale au fost primele care m-au ţinut pe lumea asta.

Încetă să mai îndoaie degetele Nataşei şi acum le ţinea strâns.

— Am ajutat-o pe mama ta să nască. M-am asigurat că este curată şi se simte bine. Când ai ieşit tu, m-am asigurat că şi tu eşti la fel.

— Eu am văzut odată un pui de iepure, spuse fata cu mândrie. Şi eu arătam tot aşa?

— Nu, deloc. Tu erai frumoasă.

O strâmbătură trecu pe chipul fetei.

— Aş fi vrut să arăt ciudat.

— Păi, arătai ciudat, spuse Nataşa un pic cam prea repede.

— Nu te cred.

— Picioarele îţi ieşeau din umeri, braţele din genunchi şi respirai prin fund. A trebui să aranjez eu totul. Chiar am pierdut şi masa de prânz în ziua aia, din cauza ta.

Fata strălucea de nu se poate.

— O să ajuţi copiii în tabără?

— A fost o zi lungă. O să vorbim despre asta mâine.

Fata suflă în lampă şi un fum lunguieţ şi unduitor ieşi din fitil, dispărând în căscatul Nataşei. Putea să numere stinghiile patului prin subţirimea saltelei. Păturile grele, cenuşii, suficient de aspre ca să cureţi tigăile cu ele, miroseau a toate trupurile pe care le încălziseră vreodată. Unde o fi sora ei acum? Şi oare îşi punea ea aceeaşi întrebare? O să fie timp pentru vinovăţie, pentru bănuieli, pentru întoarcere, dar acesta era timpul pentru odihnă, şi în vreme ce se prăbuşea în somn, un somn atât de liniştit, încât nici degetele lungi ale viselor nu aveau să-l ajungă, o auzi pe copilă spunând:

— Mă bucur că le mai ai. Altfel, aş fi căzut.

La micul dejun, Dokka o îndemnă să mai stea o zi-două. S-ar putea să mai treacă un grup de refugiaţi, unul căruia putea să i se alăture. Era genul de înţelepciune pe care şi un copil o putea dovedi, dar, venind de la el, din acea amabilitate şi ospitalitate, decise să îi dea ascultare, deşi era la numai unsprezece kilometri de casă. Fata îşi

ascunse chipul în spatele unei linguri de caşă. Havaa voia să-i arate pădurea şi, după ce spălară vasele, se întoarseră în dormitor să se îmbrace.

— Vrei să îmi vezi colecţia de suvenire înainte să plecăm? întrebă Havaa. Am o colecţie de la toţi oamenii care au stat aici.

Deschise sertarul înainte ca Nataşa să poată sugera că o s-o vadă când n-or avea pe ele atâtea haine de se puteau coace. Era acolo o floare presată, culeasă din pământ ucrainean în urmă cu douăzeci şi doi de ani, singura inscripţie dintr-un jurnal altfel gol. Trei nasturi de bronz care împodobiseră vesta unui om de afaceri de trei ori falit, care, în Hoboken, New Jersey, depusese deja actele pentru a deschide o agenţie de colectare care, în opt ani, avea să-l facă milionar. Un breloc cu o cheie de la uşa din faţă a unei case care nu mai exista.

— Şi tu trebuie să-mi dai ceva înainte de a pleca, spuse fata.

— Ți-aş da şi dinţii din gură numai să ies afară acum. Îmi creşte o mlaştină în chiloţi. Simt deja mormolocii.

Luând-o de mână, fata o conduse pe Nataşa prin ierburi, până unde pădurea uita de drumul forestier şi trunchiurile mestecenilor nu mai lăsau vederii coşurile caselor. Pământul moale de sub picioare îi dădea o senzaţie ciudată. Când uitase, pentru ultima dată, senzaţia asfaltului, a betonului sau a linoleumului sub tălpi? Când urcase munţii, peste graniţă, cu alte cinci fete al căror nume nici acum nu îl ştia. Dar de data asta era mai plăcut.

În muşuroaie umede de frunze putrede găsiră larve şi viermi şi tot felul de creaturi care aduceau a crustacee şi despre care conveniră că ar arăta mai bine în adâncurile oceanului. Găsiră un lanţ muntos de bălegar de cerb, pe care se căţărase şi începuse săpăturile o brigadă de furnici roşii. Soarele ardea o gaură în mijlocul cerului şi Nataşa

se întreba dacă mâinile lui Dokka puteau face *siskal* pentru prânz când fata se opri brusc.

— Ce s-a întâmplat? întrebă Nataşa.

Fata îi arătă cu capul spre un luminiş, la vreo douăzeci de metri, unde zăceau două fâşii de albastru, ca două bucăţi rătăcite de cer. Când se apropiară, Nataşa văzu că fâşiile de albastru nu aparţineau cerului, ci cracilor unor pantaloni umpluţi cu paie.

— O sperietoare? întrebă Nataşa.

O cămaşă din dotarea Armatei Roşii, decolorată acum, atârna deasupra pantalonilor. Nouă soldaţi trăiseră şi muriseră în cămaşa aceea. Sperietoarea, beată cui, judecând după spinarea de mesteacăn cocoşată, fusese decapitată. Ţintuit în copac, acolo unde ar fi trebuit să fie capul, se afla un panou mucegăit.

— Nu, spuse fata, e Akim.

— Cine e Akim?

Copila era prea mică pentru a explica în cuvinte, dar chipul ei era destul de vârstnic pentru a exprima pierderea reprezentată de numele acela. Nataşa, neînţelegând despre ce este vorba, fu un pic iritată, considerând o adevărată risipă să îţi fie milă de o sperietoare când erau forme de viaţă cu mult mai merituoase, dar, dintre toţi oamenii de pe lume, cine era ea să judece cum îşi împarte o fetiţă empatia? O îmbrăţişă pe Havaa cu o mână. Tot umărul osos al copilei îi încăpea în căuşul palmei şi fata ridică mâna şi o prinse de degete. Dacă Akim le-ar fi văzut acum, le-ar fi tachinat săptămâni la rând.

În seara aceea, după cină, li se alătură un bărbat înalt, slab şi bărbos, în prezenţa căruia Dokka deveni distant. Se numea Ahmed. El întrebă de spital, interesându-se mai ales dacă angajează. Spitalul nu mai ţinuse cont de formalităţi încă de dinainte de venirea ei – ea nu făcuse nici măcar un curs de prim ajutor, mărturisi Nataşa – şi, dacă voia să lucreze acolo, Sofia Andreevna Rabina îl

va angaja cu siguranţă. Strălucirea care creştea în ochii lui păli când auzi că nici un angajat al spitalului n-a mai văzut un ban din salariu de ani buni. Apoi, bărbatul puse o întrebare foarte ciudată: a folosit vreodată aţă de dinţi pentru copci? Nataşa se întreba dacă e întreg la minte când descrise un anume comandant, care venise cu vreo două săptămâni în urmă, cu pieptul cusut cu aţă dentară. Asta era mâna Sonjei, spuse Nataşa, femeia aia ar fi în stare să coasă un leu de spinarea unui gnu. Nu mai văzuse niciodată o sutură atât de fină, cu orice material, darămite cu aţă dentară, şi îşi putea aminti foarte bine cele douăzeci şi trei de copci din pieptul comandantului şi amintirea asta îl urmărea, vorbindu-i despre neasemuitele minuni pe care le poate închipui mintea omenească. Nataşa încuviinţă din toată inima şi îi încurajă idea greşită că Sonja putea face minuni, nu din răutate, ci dintr-un soi de mândrie care se întindea pe toţi cei unsprezece kilometri, până acasă.

Dokka nu-i spusese o vorbă lui Ahmed, nici măcar la venire sau la plecare, şi, când bărbatul plecă, Nataşa întrebă dacă venise invitat.

— Vine o dată pe săptămână, îi explică Dokka. De regulă, atunci când am la mine călători. Îi place să vorbească cu oamenii, să primească veşti din lume. Şi mai ajută cu sarcinile care sunt prea mari pentru mâinile Havei. Tăiatul lemnelor şi de-astea.

— Dar nu-l placi?

Dokka zâmbi trist.

— Era prietenul meu cel mai bun, cândva. Mă doare că nu-i pot refuza ajutorul.

În dormitor, Natşa se dezbrăcă sub privirea întrebătoare a copilei.

— Te-au luat şi pe tine la Groapă?

— Nu, spuse Nataşa.

— Atunci de unde ai urmele alea?

Îşi duse mâna instinctiv la umăr, pentru a acoperi cicatricile. Cam treizeci îi punctau umărul

şi ceafa şi, dacă Serghei nu s-ar fi apucat de guma de mestecat cu nicotină, ar mai fi fost încă treizeci.

— Nu-i nimic, spuse, trăgându-şi repede pe cap cămaşa de noapte. Am adormit odată la soare. Luni de zile nu am mai putut dormi pe spate. O amintire despre cât de nesocotită eram când eram mai tânără.

După ce se spălă pe dinţi, întrebă.

— Sperietoarea aia s-a dus în pădure de capul ei?

— Am ajutat-o eu, se lăudă fetiţa.

— Cred că a fost greu.

— Trei zile mi-a luat. Am cărat-o de-a lungul drumului şi noaptea o ascundeam, ca să n-o ia cineva.

— De ce?

— Pentru Akim.

— Mi-ai mai vorbit de el. Cine era?

— Ei, nimeni.

— E un fel de prieten imaginar? Sora mea şi cu mine, când eram mai mici, ne prefăceam că avem o soră imaginară.

— Nu, spuse fata îngrozită de gând. Akim nu e imaginar.

— Scuze, întrebam şi eu.

— Eşti rea.

Nataşa simţi că păşise pe tărâm străin, o ţară ale cărei obiceiuri şi tradiţii nu le cunoştea, unde atenţia ei era luată drept afront. Valiza Samsonite rămăsese deschisă de când îşi scosese ciorapii de lână cu care dormea şi prin deschizătură văzu căciula de imitaţie de blană neagră a spărgătorului de nuci de forma gardienilor de la Buckingam Palace. Fără a sta să se gândească la miile de kilometri pe care suvenirul îi străbătuse deja sau că s-ar putea să aibă nevoie de un astfel de totem pentru a se îmbărbăta în zile de cumpănă, trase păpuşa din valiză şi i-o înmână fetei spre împăcare.

— Uite, îi spuse. Un suvenir.

Spărgătorul de nuci era lat cât palma fetei şi de două ori mai lung. Pe măsură ce-l studia, curiozitatea îi ucise frica.

— Ăsta cine e? întrebă.

Care era numele acestui omuleţ care nu râdea niciodată? Se întinse pe spate, mai îngrozită să piardă numele decât păpuşa, dar asta era, erau ani de când îl rostise ultima oară şi acum trebuia s-o facă.

— Alu.

Trecuseră cinci zile şi refugiaţii promişi de Dokka nu veniseră; în dimineaţa celei de-a şasea zile, anunţă că pleacă. După micul dejun, Dokka o rugă să îl însoţească în dormitor. Şase laţuri atârnau de cele şase mânere ale sertarelor comodei şi Dokka îşi potrivi mâna în primul, deschise un sertar în care se aflau bijuterii, monede străine, ceasuri de mână şi teancuri de bancnote, o versiune mai extravagantă a colecţiei fetei.

— Uite-aici, spuse. Vezi bandana aia roşie? Ia-o.

Bandana se înfăşura în jurul unui obiect de forma literei L. Greutatea lui dădu temei temerilor Nataşei de îndată ce-l prinse în palmă.

— Este un pistol Makarov semiautomat, spuse Dokka. Pur şi simplu tragi piedica, ţinteşti şi apeşi pe trăgaci.

Cu excepţia tocului bej, pistolul era argintiu; un nor trecător îi stinse un răstimp lucirea. Văzuse arme la televizor şi în bazar, în mâinile rebelilor, ale soldaţilor şi gangsterilor, îndreptate asupra ei în Parcul Orăşenesc şi la datul pe brazdă, dar niciodată până acum nu mai stătuse de partea cealaltă a ţevii.

— Aş fi în stare să mă împuşc singură în cap cu ăsta, spuse Nataşa.

Nu voia arma şi i-o spuse pe şleau. Dar el a insistat, spunând că tovarăşul Makarov îi va asigura siguranţa pe drumurile acelea pline de primejdii.

— Dai arme tuturor musafirilor tăi? întrebă cu un zâmbet.

— Eşti prima.

— De ce?

— După ce mi-am pierdut degetele, m-am gândit că Havaa ar trebui să ştie să tragă. Dar când mă gândesc la ea trăgând în federali şi ce ar urma după asta… Ştie să fugă. E mai bine să nu avem armă.

— Dar de ce mi-o dai mie?

— Pentru vreau să o protejez pe persoana care mi-a dat-o pe Havaa.

Nu-şi putu imagina nici un motiv de refuz. El insistă să ţină arma asupra ei şi ea îi simţi apăsarea pe sânul stâng când o îmbrăţişă pe Havaa la despărţire. Fetiţa se agăţă de degetele ei şi Nataşa le legănă, plină de recunoştinţă, şi se grăbi în lumina rece a dimineţii înainte ca manifestările lor de bunăvoinţă să o înmoaie. Ghetele o rodeau la spate, dar nu se opri să-şi mai pună o pereche de ciorapi înainte de a se îndepărta destul de casa lui Dokka, pentru a stăvili orice idee de întoarcere. Casele de lemn, de cărămidă şi de ciment deveniră tot mai mici pe măsură ce se îndrepta spre marginea de sud a satului. Smocuri de iarbă uscată umpleau izlazurile nepăscute. Pădurea se închise în jurul drumului. Aninat de un copac, un ultim portret, o femeie cu păr negru şi lung şi un nas acvilin, pe care Nataşa o recunoscu, dar n-o putu identifica. Dintre toate portretele din sat, acesta era cel mai detaliat şi mai studiat. În mijlocul portretului, altfel mai degrabă senin, se deschideau buzele femeii, dând la iveală o aşchie de limbă, nu mai mult, al patruzeci şi doilea portret, dacă Nataşa nu încurcase numărătoarea, singurul care deschidea gura să vorbească sau să ofteze, un cuvânt rostit şi auzit pentru eternitate, sau o expresie de dor, deşi Nataşa nu putea spune dacă dorul era al femeii sau al artistului. Privi portretul timp de câteva minute lungi înainte de a înţelege

de ce femeia îi părea atât de cunoscută. Poate că ochii aceia cât castanele o recunoscuseră pe ea. Nataşa purta, la urma urmei, rochia de gravidă a femeii.

Făcu douăzeci de kilometri până la apusul soarelui. Sperase să dea de un sat unde să găsească măcar o frântură din ospitalitatea lui Dokka, dar rămăşiţele distruse ale unor tabere forestiere fură singurele semne că pe-acolo mai locuise cineva. În rest, totul era pădure. Intră adânc în pădure, astfel încât nici măcar sclipirea unui foc să nu poată fi văzută dinspre drum. Amintindu-şi lecţiile Profetului din Parcul Orăşenesc, aprinse un foc din ramuri uscate şi frunze veştede. Dokka îi dăduse o raţie de ajutor umanitar G-4: trei cutii de lapte praf şi una de carne. Federalii care gândiseră raţiile de ajutoare din seria G susţineau că sunt suficiente pentru a ţine în viaţă un om de înălţime medie timp de trei zile, întărindu-i astfel bănuiala că toţi oamenii din Rusia erau fie piticanii, fie idioţi desăvârşiţi. Dizolvă laptele praf în apa din gamelă şi o zgâlţâi până dădu pe-afară în şuvoaie lucioase, tivite cu lumina focului, care broboni gura gamelei cu un şirag de icre aurii. Când se apropie momentul somnului, stinse focul şi, aşa cum o învăţase Profetul din Parcul Orăşenesc, îşi întinse sacul de dormit deasupra cenuşii, ca să-i încălzească plăcut spinarea în timp ce adormea.

A doua zi merse zece sau douăzeci sau patruzeci de kilometri. În ziua următoare, mai mulţi sau mai puţini. De o mie de ori se gândi să se întoarcă, dar nici un nor de pe cerul Ceceniei nu era mai cenuşiu decât o după-amiază petrecută pe coridoarele spitalului, luptându-se cu cei zece paşi până la dulapul cantinei. Şi, Doamne, valiza Samsonite, ce o fi avut în cap de crezuse că e o idee bună? Pietrişul şi noroiul se strângeau între roţi şi devenea dintr-o valiză pe care o tragi o valiză pe care o târâi şi apoi o nicovală cu mâner telescopic. Ce nebun apare într-o tabără de refugiaţi cu o

valiză Samsonite? Împachetase atâta energie emoţională în valiza aceea, încât nu-i mai rămăsese cât să se gândească ce îi făcuse Sonjei.

Zi după zi, munţii deveneau tot mai înalţi. Punctele de control erau dese, cele mai multe operate de soldaţi tineri, prea timizi pentru a mai investiga şi mişcările din pădure, dar în seara celei de-a patra zile, cărând pe umeri toate greutatea celor douăzeci şi opt de kilometri de osteneală, Nataşa ajunse la un punct de verificare mai mare şi mai luminat decât celelalte. Gardul din plasă, pe deasupra cu sârmă ghimpată şi care se întindea de-a curmezişul păşunii, până adânc în pădure, o împiedica să facă obişnuitul ocoliş. Dacă ar fi ajuns acolo când soarele îi încălzea oasele, poate că ar fi făcut cale-ntoarsă şi ar fi luat-o pe drumul care se desprindea din acesta, de care trecuse cu vreo două ore înainte. Dacă ar fi fost vară şi nu ar fi fost nevoie să usuce şi să încălzească pământul cu foc, poate că şi-ar fi făcut culcuş în pădure şi ar fi aşteptat dimineaţa să îi lumineze minţile. Dar nu era mai devreme, nici în zi, nici în an. Era noapte; era frig; oasele o urau; nu voia decât să treacă de partea cealaltă, să încălzească pământul şi să doarmă, să doarmă, să doarmă. În plus, era o refugiată care mergea spre taberele de refugiaţi şi, în oboseala ei, crezu că soldaţii vor respecta legile internaţionale şi o vor lăsa să treacă.

Un halou de lumină o înconjură; dacă o îndruma sau o urmărea, nu putea să spună. Un megafon îi ordonă să-şi ţină mâinile la vedere. Oboseala şi panica îi întunecaseră gândirea şi doar acum, mergând în cercul de strălucire cu o mână sus şi cu cealaltă trăgând valiza, începu să se teamă. Îşi imaginase că la post o să fie tot nişte băieţi ieşiţi de pe băncile şcolii cu doar un an în urmă, rupţi de dor de casă, ca şi la celelalte puncte de control. Dar când văzu tatuajele de închisoare de pe mâini, când funcţionarul cu ochelari se încruntă la bancnota de cincizeci de ruble pe care i-o întinsese

în loc de paşaport, înţelese fără putinţă de tăgadă cât de tare se înşelase. Aceştia erau *kontraktniki* şi se afla pe linia frontului, nu la un simplu post de control. Makarovul atârna tot mai greu cu fiecare secundă în care nu fusese încă descoperit. Bărbaţii considerară tampoanele ei suficient de suspecte ca să le inspecteze, dar nu o percheziţionaseră încă. Se adunaseră în jurul deşteptătorului portabil ca nişte membri ai unui trib rupt de lume. În tot acest timp, pistolul apăsa din ce în ce mai greu pe sân.

Se duse cu gândul la clinica de la Roma care, în ciuda oricărei ponegriri pe care i-o adusese, îi rămăsese în minte ca o altă definiţie a salvării. Îi luaseră sânge şi i-l filtraseră printr-un soi de maşină, ca un tonomat cu cifre roşii şi galbene. Testele ieşiseră pozitive pentru vreo şase boli cu transmisie sexuală, toate sunând ca nişte termeni din geometrie. La terapia de grup, ascultându-le pe femeile cărora le era dor de peştii lor, care erau îngrozite de ce o să spună familiile lor, care nu dormeau de teama de a nu se trezi în bordel, dăduse din cap în semn de înţelegere. Străine din Polonia şi Turcia şi Siberia vorbiseră ca din inima ei. Speranţa ei de a fi salvată murise greu. Surpavieţuise dincolo de datul pe brazdă, Kosovo, bătăi, violuri şi heroină. Supravieţise mai mult decât negarea şi indignarea, mai mult decât trei dintre dinţii ei. Supravieţuise până în ziua în care unuia dintre clienţi îi căzuse portofelul din pantaloni, deschizându-se pe podea. Prin plasticul transparent văzuse un băiat şi o fată îmbrăcaţi în treninguri la fel şi zâmbind stânjeniţi. Îl rugase pe el, tată, familist, să o salveze. Dar clientul s-a uitat la ea de parcă l-ar fi rugat să îi prindă aripi pe braţe. Când îi venise şi ei rândul, le vorbise celorlalte femei şi ele o priviseră şi dăduseră din cap a încuviinţare.

Doar că salvarea era o altă ţară şi nu ştia dacă avea să ajungă până acolo. Soldaţii tot despachetau şi despătureau, scormoneau şi dezambalau, în timp

ce, la pieptul ei, Marakovul se făcuse Kalaşnikov, apoi lansator de rachete Katiuşa. Soldaţii smulgeau roţile de la valiză şi tot nu o atinseseră încă. Strângându-şi năframa pe cap, înţelese în cele din urmă. Soldaţii credeau că este o femeie cecenă tradiţională.

Un ofiţer mai în vârstă, parfumat cu atâta aftershave că un bărbat mai slab s-ar fi îmbătat deja, ieşi din buda camuflată unde se afla punctul de comandă. Pe epoleţi îi sclipeau steluţe aurii. Un vultur cu două capete stătea cocoţat pe acul de cravată. Cărarea îi pornea de la urechea stângă şi o şuviţă era lipită deasupra ţestei chelioase. Nimic nu scăpa ochilor lui albaştri. Soldaţii îi spuneau colonel.

— Îmi cer scuze pentru neplăceri, spuse el într-o rusă bine rotunjită. O să puteţi pleca în curând.

Dădu un ordin şoptit soldaţilor. Nu avu nici un motiv să îi pună vorbele la îndoială când soldaţii începură să-i împacheteze hainele şi să îi lege valiza cu sfoară.

— Pe aici, spuse colonelul.

Ţinând-o de cot, aşa cum ar face un adevărat gentleman, o conduse spre pădure.

— Trebuie doar să semnaţi câteva hârtii ca să vă putem da drumul. Din nefericire, se găsesc într-un avanpost aflat la jumătate de kilometru de noi.

Nu ştiu la care anume pas adevărul i se cristaliză în minte, să fi fost al cincilea sau al şaselea, al optulea sau al optsprezecelea, dar cu mult înainte de a ajunge la pădure înţelese ce avea să-i facă omul acela. Colonelul, un om care dădea vina pe războaie că prima lui soţie trăise prin locurile acelea, încă nu se hotărâse.

Tot drumul colonelul îi vorbi în felul dulce şi emaptic al cuiva la fel de frustrat de birocraţie ca şi ea, care, desigur, ar lăsa o refugiată atât de drăguţă ca ea să treacă fără nici o bătaie de cap, dacă ar depinde de el. Rostea corect cuvintele. Mâna lui îi ţinea braţul atât de gentil, încât vru din răsputeri să

creadă că merg spre un avanpost din mijlocul pădurii plin cu hârţogăraie. Cu aceeaşi blândeţe, colonelul îşi pocni balonul din gumă de mestecat.

Când ajunseră la liziera pădurii, îi spuse să se oprească. În ochii lui străluceau luminile de la postul de triaj, dar se aflau departe chiar şi de acea companie dubioasă. Îi desfăcu şalul şi-şi trecu degetele prin părul ei. Prima lui soţie fusese prima dintr-un şir de cinci. Fiecare le cunoscuse pe celelalte dinaintea ei, după divorţ, şi împreună îşi găsiseră alinare. Cele cinci neveste fuseseră doamne de onoare la cea de-a doua nuntă a celorlalte. Copiii lor de la al doilea soţ vor fi botezaţi împreună, şi mai târziu, doi dintre cei treizeci şi nouă de nepoţi se vor uni printr-o căsătorie care nu va sfârşi în divorţ. Prietenia dintre cele cinci neveste ale sale fusese singurul lucru decent pe care îl făcuse colonelul în cei patruzeci şi şapte de ani de viaţă.

— Dezbracă-te, îi ordonă colonelul, cu voce ostenită, de parcă şi asta era tot o sarcină trasată de birocraţi.

— Nu, răspunse ea.

Niciodată nu înfruntase vreun bărbat în felul acesta. Gura i se uscă şi întreg trupul îi vibră când o spuse încă o dată.

— Nu.

— Hainele jos, repetă colonelul.

— Nu.

Dosul palmei lui îi lovi obrazul cu un plesnet puternic. Îşi masă încheieturile degetelor. Dacă ar fi fost furios sau plin de dorinţă, se prea poate să se fi supus, dar faţa lui nu trăda nici o emoţie, nimic nu arăta că vreunul dintre ei ar fi o fiinţă umană. În patru bordeluri, întâlnise toate formele disperării pe care Dumnezeu le dăruise cu testicule şi singurii pe care nu-i putea uita erau cei care simţeau mai degrabă nevoia să producă durere decât să deguste plăcere. Dosul de palmă al colonelului îi ardea obrazul. Sub părul acela

cimentat, colonelul întrupa toţi bărbaţii din Mediterană pe care îi întâlnise.

— Bine, spuse ea. Mă dezbrac.

Nici măcar predarea ei nu aprinse vreo flacără în ochii lui. Îşi atinse nasturii hainei. O fanfară i se instalase în piept. Venele îi vibrau. Îşi descheie haina, dar nu avea să o dea jos de pe umeri nici acum, nici altădată. Îşi adună toate forţele pentru a ridica Makarovul din buzunarul de la piept al paltonului. Palma aceea ţinea povara batalioanelor, a sute de mii de membre pierdute şi mâna ei nu tremura. Coborî siguranţa şi ţinti spre rădăcina nasului. Judecând după expresia colonelului, ai fi zis că-l ochea cu o prăjitură. Zâmbea. Dacă nu ar fi trecut prin toate flăcările iadului, Nataşa ar fi putut să creadă că decisese să-i cruţe onoarea. Dar ea ştia ce ştia şi în clipa următoare şi el ştiu că ea ştia şi privirea ei sfâşie aerul dintre ei şi peste el se pogorî, în cele din urmă, înţelegerea faptului că nu se mai întoarce de-acolo.

— Eu… începu colonelul şi ea apăsă pe trăgaci fără nici o ezitare.

Mai mult decât furie sau teamă sau ură, simţea o adâncă dezamăgire că bărbatul alesese să vorbească. Ar fi trebuit să ştie că vorbele nu-i vor scoate din pădure. Era un trăgător prost. Deşi ţintise în mijlocul feţei, glonţul doar răsese ţeasta în partea stângă. Urechea îi atârna, de parcă ar fi fost ţinută doar de un lut umed. Din nas îi curgeau mucii, care i se amestecau cu sudoarea, sângele, lacrimile şi orice altceva ce lipise de chipul lui lumina lunii. Scânci, şi ea zâmbi la răgetele pe care colonelul le ascunsese în piept. Durerea spărsese orice expresie adultă şi dintre buze îi răsuna vaierul înalt, prea bine cunoscut, al copilului. Îngenunche lângă el. I se aplecă peste chip. Strigătele lui se ridicau în explozii de abur cald. Deci aşa este. Cam aşa poţi să faci o persoană să simtă. Nataşa nu ştia că întrupează visul devenit realitate a cinci femei, aflate la o jumătate de

continent depărtare. Îi lipi pistolul de tâmplă şi privi în rănile adânci ale ochilor cu îndreptăţirea lăuntrică a cuiva care face un serviciu unui străin. Nataşa avea răbdare. El o privi şi ea aşteptă până când teroarea a ce avea să urmeze dizolvă pietrele din acei ochi. Sângele gâlgâia din fosta ureche, dar părul, care pornea peste ţeastă chiar din locul acela, rămăsese neclintit.

— Va trebui să intri în pădure singur.

El îşi flutură violent braţele înainte ca trei apăsări pe trăgaci să le liniştească pe vecie. Se lăsă tăcerea. Ea închise ochii, mâinile începură să-i tremure, în sfârşit.

Paşi alergând, strigăte de *colonele*, ovalurile lanternelor cercetând pământul. Ramurile golaşe făceau semne de bun găsit. Ar fi putut să fugă, dar cât ar fi rezistat? Câteva ore? O zi sau două, cel mult, până când câinii ar fi amuşinat mirosul din Samsonite şi ar fi găsit-o? Nu, o terminase cu fugitul, cu tocmitul. Ştiuse asta din momentul în care dusese mâna spre pistol. Să trăieşti fără demnitate însemna o moarte prematură. Unul dintre cercurile rotitoare ale lanternelor prinse degetele colonelului. Câteva minute mai târziu, o altă lanternă coborî asupra lor şi de data asta Nataşa şi colonelul nu fură trecuţi cu vederea. Strigătele de *şahidka, şahidka* o amuzară. Stătea bine înfiptă în picioare, sprijinită de un stejar şi apucă să mai tragă de două ori înainte ca o salvă de pistol- mitralieră să îi deschidă stomacul şi să o îngenuncheze. Ştia că o să doară, dar chiar atât de tare? Mamele care năşteau pentru prima oară spuneau că doare mai tare decât şi-ar fi imaginat. Dar merită, întreba ea. O, da, îi răspundeau. O, da. Lumina lanternei căzu din nou asupra ei. Al doilea glonţ îi făcu o gaură în piept şi simţi cum o părăseşte răsuflarea, dar nici al treilea, nici al patrulea, nici al cincilea, nici a şaselea, nici al şaptelea, nici al optulea, nici al nouălea, nici al zecelea, nici al unsprezecelea, nici al

doisprezecelea, nici al treisprezecelea, nici al paisprezecelea, nici al cincisprezecelea, nici al şaisprezecelea, nici al şaptesprezecela glonţ nu fură văzute, simţite sau auzite.

Capitolul 26

1994 1995 1996 1997 1998 1999 2000 2001 2002 2003 **2004**

Limbile ceasului ajunseră la opt, opt şi jumătate, nouă, nouă şi jumătate şi încă nici urmă de Ahmed. Fata întrebă de el de cum se trezi, dar Sonja îi evită numele ca şi cum ar fi fost o baltă pe trotuar şi de atunci nu mai vorbiră de el. „Vorbitul nu ajută la nimic“, spusese cândva Nataşa şi, o dată în viaţă, în adâncul inimii ei, Sonja ştiu că sora ei avusese dreptate. Era a cincea zi de la dispariţia lui Dokka.

Când limbile ceasului ajunseră la unsprezece, Sonja se duse la cantină, să ia un pahar cu gheaţă ca să-şi mai liniştească nervii, şi găsi un bilet pe masă. *Dacă îmi găsiţi trupul*, scria, *duceţi-l acasă pentru înmormântare*. Mototoli bileţelul în buzunar, dar apoi îl mai privi o dată. Adresa completă era *Drumul Forestier Eldár, nr. 38*. Satul lui Ahmed. Asta să fi păstrat în pantaloni? Cu şaisprezece ore în urmă, zăcuseră pe patul îngust din maternitate şi se ţinuseră unul pe altul, ca să nu se rostogolească pe jos. Când se ridicase şi-şi trăsese pantalonii, văzuse o ruptură lângă genunchi, pe care el o pusese pe seama unei sârme ghimpate, deşi ea nu întrebase nimic. Netezi cu degetul mare peticul de hârtie. Era penultimul mesaj pe care avea să-l primească de la el. Într-o cutie de pantofi, în dulapul din cantină, deasupra altor şaptezeci la fel, cartea lui de identitate avea să fie ultimul, deşi nu avea să-l găsească timp de alte cinci zile.

Cu biletul împăturit acum în buzunarul hainei, conduse către Eldár. Lipsiţi de frunze, copacii păreau scheletici. Acesta era drumul pe care Ahmed mergea spre şi de la spital. Cel pe care Ahmed merge, se corectă, atentă să îl ţină în viaţă

cât de mult putea. Norii vârstau cerul. Tulpini de grâu se legănau în briza puţină. Pădurea cotropise cea mai mare parte din ogoare, iar când drumul coti către câmp, dădu peste trupul îngheţat a ceea ce fusese un lup.

Pe lângă Volceansk, Eldár era doar o farfuriuţă, genul de loc peste care dai doar când te rătăceşti. În afara portretelor, doar numele îl deosebea de o mie de alte sate distruse. Căută adresa, lucru deloc uşor când atât de puţine uşi mai stăteau în picioare, şi parcă în faţa numărului 38. Peste drum de casa lui Ahmed, cenuşa îngheţată se revărsa peste ruinele carbonizate ale unei fundaţii de casă, peste câmp, în pădure. Aceasta fusese casa Havei şi înţelegerea acestui fapt îi trecu o undă de tristeţe chiar prin stomac. Havaa şi Ahmed deveniseră reali când fuseseră smulşi din neunde şi plantaţi în viaţa ei. Ştia ce se întâmplase cu tatăl Havei şi cu casa ei, dar aici fata i se materializă în minte ca niciodată până atunci. Întoarse spatele casei în ruină.

Uşa de la numărul 38 atârna doar în balamaua de sus. Când intră, i se strânse stomacul, aşa cum i se strângea de fiecare dată când intra în sala de operaţii ştiind că nu putea salva viaţa aceea.

În primii nouă ani de viaţă se ducea la bunica din partea mamei de Crăciun şi de Anul Nou. Bunica se mutase de la Moscova la Groznîi la sfârşitul anilor patruzeci, printre ruşii trimişi să repopuleze republica după deportări, şi luase cu ea salteaua de puf de gâscă pe care o moştenise de la părinţi. Părinţii bunicii, străbunicii Sonjei, ascunseseră salteaua într-o şură de paie timp de trei ani după revoluţie, când posedarea unei astfel de extravaganţe se plătea cu nouă grame de plumb. Pierduseră. Părinţilor bunicii statul le luase tot ce avea o valoare ceva mai mică decât viaţa lor: pământul, ferma, aproape toate hainele şi mobilele, chiar şi măgarul pe care îl botezaseră Vladimir Ilici. Prin toate încercările, salteaua de puf zăcuse

sub şura de paie pe care nici comisarii, nici agenţii cekişti nu se obosiseră să o deranjeze. Când se mutaseră la Moscova, se gândeau la preţioasa saltea ca la o amintire fericită a ceea ce fusese viaţa lor înainte ca o bandă de oameni furioşi excesiv de îndrăgostiţi de podoabele lor faciale să binevoiască să-i elibereze. Chiar şi în timpul Marii Epurări, când ascunseseră salteaua sub pat şi dormeau pe o rogojină subţire de paie, o scoteau la aniversări şi onomastici, ca să-şi amintească cum fusese cândva viaţa. Bunica Sonjei fusese concepută pe salteaua aceea, născută pe salteaua aceea şi, şaizeci şi patru de ani mai târziu, muri pe salteaua aceea. În lunga sa viaţă, o viaţă care o depăşise pe cea a Uniunii Sovietice, salteaua păstrase mirosul rânced al şurei de paie. Marcase primele nouă luni de decembrie ale Sonjei şi acum, în cea de treizeci şi cincea, ea împinse uşa strâmbă a casei lui Ahmed şi găsi înăuntru mirosul saltelei bunicii ei.

Sufrageria fusese răvăşită. O bibliotecă răsturnată se proptea de divan. Pe podea erau douăsprezece pete de mărimea unei copeici, conectate cu raze de lumină de douăsprezece găuri de glonţ în tavan. Îi strigă numele, dar casa nu-i răspunse nici măcar cu un ecou. O dâră de sticlă ducea la bucătărie, unde ceainicul şi două cutii cu lapte praf erau singurele recipiente rămase întregi. În dormitor, un cadavru zăcea printre cearşafuri. Pe podea, lângă pat, zăcea un ac hipodermic. Soţia lui Ahmed, îşi dădu Sonja seama. Trase încet cearşafurile. Din obişnuinţă, îi căută pulsul. Părul femeii mirosea a pere. Mâinile îi erau moi, fără bătături, frumoase. Punându-şi degetele pe fruntea femeii, se regăsi, pentru prima oară în mulţi ani, stând lângă un cadavru fără să se simtă vinovată, mai mult participant la priveghi decât chirurg.

Nu ştia care fusese culoarea favorită a femeii, sau mâncarea ei favorită, sau dacă, în copilărie, prefera compania tatălui sau a mamei; nu cunoştea

vocea femeii, dacă era atât de slabă pe cât te lăsa corpul să bănuieşti, sau puternică, crescând pe măsură ce carnea i se topea. Nici măcar nu îi ştia numele. Dar ştia că această femeie avea un soţ, care fusese un om de treabă, da, *fusese*. Ahmed murise în momentul în care îi văzuse soţia zăcând în pat. Nu se va mai întoarce. Cine va mai veni în casă după aceasta va găsi distrugere, haos şi nu va vedea cum a trăit Ahmed; un străin, un refugiat va descoperi acest loc, dar niciodată pe bărbatul şi femeia care trăiseră în el.

Găsi o mătură şi un făraş în debaraua din bucătărie şi mătură cioburile farfuriilor, cănilor şi paharelor. Îndreptă raftul din sufragerie şi, neştiind cum îşi aranja Ahmed cărţile, le puse în ordine alfabetică. Şterse ghipsul doborât de gloanţe şi bătu în cuie o scândură peste găurile din acoperiş. Frecă jegul de pe chiuvetă cu buretele de sârmă. Timp de două ore aranjă casa. Camerele conţineau atât de puţine lucruri, că fură iute aduse la ordine. Şi, la amiază, nu mai avu încotro şi trebui să înfrunte dormitorul. Praful acoperea biroul, mocheta, podeaua, umplea rama tabloului lor de nuntă. Scoase un pumn de şosete albe, de sport, dintr-un sertar.

— Te superi dacă împrumut astea? întrebă şi luă tăcerea drept încuviinţare.

Curăţă biroul, podeaua, pervazul ferestrei şi geamurile. Rama patului, marginea lămpii şi cărţile care stăteau teanc pe noptieră. *Hagi-Murad* se afla printre ele şi ştiu că de data aceasta o să-şi încalce vechea politică împotriva sfârşiturilor triste. Într-unul din sertarele biroului găsi câteva zeci de portrete în cărbune ale femeii care zăcea moartă în pat. În desene, obrajii îi erau mai plini, ochii deschişi şi limpezi. În fiecare din ele zâmbea.

Când termină de şters praful, îşi întoarse atenţia către pat.

— La câteva ore după deces, muşchii sfincterului şi ai vezicii se relaxează, spuse uşurel.

Nu este corect să îţi petreci eternitatea în chiloţi murdari. O să te spăl, e-n regulă?

Ridică păturile şi îi trase în sus cămaşa de noapte. Punându-şi şosetele ca pe nişte mănuşi, spălă coapsele şi fesele femeii şi apoi o îmbrăcă într-o fustă kaki, un pulover verde ca un furtun de grădină şi un batic ruginiu. Arăta ca un buchet de trandafiri. Ahmed îi spusese că nevasta lui nu mai umblase de peste doi ani aşa că, după ce îi trase pe picioare ultima pereche de şosete curate, o încălţă cu o pereche de pantofi de sport.

— Acum poţi să mergi unde vrei tu.

După ce curăţă şi îmbrăcă femeia, se întoarse către plicul şi colecţia de pagini pe care le găsise ascunse sub trupul ei. Pe plic scria: Lui H., Drumul Forestier Eldár, nr. 56. Acest H, cine-o fi fost, locuia la doar câteva case depărtare. Puse plicul alături şi luă paginile legate. Păreau a fi o scrisoare sau un jurnal. Prima propoziţie suna aşa: *Cele ce urmează sunt despre tatăl tău*. Trecu repede la ultima pagină, ca să citească ultima propoziţie, după cum îi era obiceiul, apoi trecu la ultimul paragraf, apoi la ultima pagină cu totul.

Mai am doar puţină cerneală în stilou, încă şi mai puţină energie în mâna care scrie şi e timpul. Povestea aceasta se termină acolo unde începi tu. Te-ai născut la spital. Eu i-am dus pe mama şi pe tatăl tău la spital cu camioneta pe care i-o cumpărasem fiului meu când împlinise şaisprezece ani. Chipul mamei tale era la fel de roşu ca vopseaua maşinii. Tatăl tău îmi tot spunea să conduc mai repede. Maternitatea era la etajul al patrulea al spitalului. Împreună cu tatăl tău, am ajutat-o pe maică-ta să urce scările. Când n-au mai ţinut-o picioarele, am cărat-o noi pe sus. Era uimitor să vezi cât de tare te iubea chiar înainte să te cunoască. Poate că dragostea noastră cea mai profundă este deja înscrisă în noi, aşa că obiectul ei nu iscă un cuvânt nou, ci ne permite, mai curând, să îl citim pe cel ce stă scris deja. Toată

viaţa lor, chiar înainte de a se întâlni, mama şi tatăl tău şi-au păstrat dragostea pentru tine în inimi, aşa cum ghinda ţine într-însa stejarul. Erai pentru ei soarele şi ploaia, ziua şi noaptea.

La maternitate, asistenta a aşezat-o pe mama ta pe un pat şi eu i-am ţinut mâna stângă, iar tatăl tău pe cea dreaptă. Obiceiul spune că bărbaţii nu trebuie să fie de faţă la naşteri, dar noi l-am nesocotit, am fost acolo. Pe scândurile care acopereau ferestrele era pictat un oraş care nu mai exista. Ai fost născută în amintirile unui trecut mai blând. Ţipând, mama ta deschisese gura atât de tare, că ai fi putut ieşi pe acolo. Nicicând nu l-am văzut pe tatăl tău mai înspăimântat. Apoi, ai venit pe lume. Eram cu toţii acolo, aşteptându-te. Asistenta te-a prins în mâini. Nu respirai. Ne-am ţinut noi respiraţia, aşteptând cât să o găseşti tu pe a ta. Şi, când ai deschis gura şi plămânii ţi-au explodat, am ştiut că nu vor mai fi niciodată goi. Iar tatăl tău – n-am văzut nicicând om mai bucuros.

Asistenta care te-a moşit se numea Nataşa. După toţi anii aceştia şi tot îi mai ţin minte numele pentru că şi ea îl ţinuse minte pe al meu. Citise cartea mea, Originile civilizaţiei cecene*, una dintre cele patru persoane care au citit-o. Ale ei au fost mâinile care te-au atins primele. Când te sufocai, ea te-a învăţat să respiri.*

A doua oară te-au atins mâinile mamei tale. S-a uitat la tine de parcă tu ai fi născut-o pe ea. Te-a dat apoi tatălui tău. Colţurile ochilor lui se încreţiseră. Inima lui fusese ghindă. Acum era un stejar falnic.

Acestea au fost primele trei perechi de mâini care te-au atins. Cât de tare îmi doresc să trăieşti atât de mult, încât să nu aflu care au fost ultimele trei.

— Cum o cheamă? a întrebat asistenta, când tatăl tău te ţinea la piept.

— Havaa.

Ți-a rostit numele ca pe o bătaie de inimă.

Când l-au luat, îţi ţinea numele în adâncul pieptului şi ai fost alături de el, chiar dacă nu ştiai. Când a ajuns la capătul drumului, n-a murit. Ți-a rostit numele şi a început să trăiască în tine.

Puse jos scrisoarea. Dacă inima ei bubuitoare rostea vreun nume, era unul pe care nu-l recunoştea. Sora ei moşise sute de copii în cei şapte ani cât lucrase la maternitate, sute de Havaa şi ei erau pacienţii ei, nu copiii ei, nici mai iubiţi, dar nici mai neiubiţi decât celelalte vieţi începute sau sfârşite, salvate sau pierdute, recuperate sau jelite între pereţii de granit cenuşiu ai Spitalului nr. 6. Dar Sonja nu îi putea numi pe ceilalţi, nenumăraţi, nu împărţise cu ei o saltea sau o cameră sau un baton energizant, nu le-ar recunoaşte chipurile pe stradă sau în bazar sau la cimitir, nu ar fi dorit pentru ei ceea ce dorea pentru Havaa, nevoia, nou-născută, de a salva viaţa aceasta pe care sora ei o adusese pe lume.

Înainte de a pleca, îşi mai aruncă odată ochii prin casă. Soţia lui Ahmed zăcea liniştită, cu mâinile pe lângă trup, cu tenişii de un alb sclipitor gata să o ducă unde voia ea. Sonja propti uşa din faţă cât de bine putu şi se întrebă cine va fi următorul care va intra. Casa pustie va deveni un adăpost pentru refugiaţii care aflaseră că există unul pe la numerele treizeci şi ceva de pe Drumul Forestier Eldár. Nu va mai fi niciodată atât de curată pe cât era în după-amiaza în care a plecat Sonja, aşa cum şi era de aşteptat, căci trei mii de suflete îşi vor mai găsi adăpost acolo.

Merse cu maşina până la numărul indicat pe plic. Camioneta roşie parcată în faţa casei era mai bine întreţinută ca oricare alta din sat. Mărgele verzi de antigel luceau în mâzga de pe aleea pe jumătate curăţată. Bătu la uşă. Trecu un minut până când un bătrân deschise uşa şi rămase cu gura căscată, cu ochii plini de atâta uimire, încât Sonja se întrebă dacă nu cumva văzuse o stafie.

— Scuze că vă deranjez. Sunt…

Ce? Patroana lui Ahmed? Şefa? Colega? Iubita? O cunoştinţă de acum cinci zile? Întinse plicul.

— Sunt prietena lui Ahmed. Dumneavoastră sunteţi H.?

— Hassan, mormăi bătrânul.

Întinse mâna după plic ca şi cum nu ar fi fost acolo, ca şi cum mâna i-ar fi trecut prin hârtie, prin ea, prin veşnicie.

— Unde aţi…

— În casa lui. Am găsit-o acolo. A fost luat azi-noapte.

— Ştiu. Şi Ula?

— Ula?

— Nevasta lui, spuse bătrânul.

— E acolo. Dar şi ea s-a dus.

Bătrânul dădu din cap, ca şi cum nu ar mai fi fost acolo. Strânse plicul maroniu şi urmări adresa cu degetul.

— Vă simţiţi bine? întrebă ea.

Părea că se poate prăbuşi în orice clipă.

— Mulţumesc că mi-aţi adus asta, murmură.

Ajunsese la jumătatea drumului către maşină când auzi sunetul plicului rupt în spatele ei. Camioneta ei şedea chiar acolo, lângă camioneta roşie, şi Sonja voia să plece. Plicul maroniu conţinea un ultim mesaj, dar nu era pentru ea şi nu voia să ştie ce spune. Strecură scrisoarea către Havaa în torpedou, între scrisorile de liberă trecere, fără să bage de seamă că lipseau două. Conducând spre oraş, îşi lipi buzele în jurul numelui rotund, sonor. Ula. U-la. Numele îi strânse buzele, aşteptând să fie sărutate. Dacă ar fi ştiut numele înainte, ar fi îmbrăcat-o pe nevastă într-o rochie şi i-ar fi pus şal, mai degrabă decât fustă şi pulover, ca să arate, pentru totdeauna, la fel de elegantă precum îi suna numele.

Capitolul 27

1994 1995 1996 1997 1998 1999 2000 2001 2002 2003 **2004**

Sub stele, fără interferenţa norilor sau a vântului sau a păturii de frunze, duduitul gros al motoarelor străbătu prin fereastra deschisă a camerei unde Hassan aştepta şi asculta. Când ceasul de pe noptieră arătă 12:15 a.m., farurile răsfirate a trei camioane tăiară noaptea. Un minut mai târziu, în faţa casei lui Ahmed, camioanele erau parcate, motoarele puse în ralenti, iar pasagerii coborâră, bărbaţi din forţele de securitate, pe care Hassan, cu capul scos pe fereastra deschisă, îi vedea doar ca pe nişte siluete negre luminate de faruri când şi când, după care se întorceau în beznă. Era 12:16. Trecuseră ani de când fusese îndeajuns de bogat în timp pentru a neglija trecerea unui minut, dar acum era obsedat de toate, de acest minut, de următorul, de cel care urma, toate fiind nume diferite pentru aceeaşi iluzie. La 12:17, începură bătăile în uşă. Hassan nu putea vedea mascaţii din forţele de securitate bătând mai întâi cu pumnii, apoi cu picioarele în uşa lui Ahmed, la ora asta bubuiturile puteau fi luate drept un act mai puţin violent, vreun tâmplar lovit de insomnie, un cuplu care-şi ţinea de cald în pat, dar peste încă un minut veni spargerea lemnului, strâmbarea balamalelor, care nu mai puteau fi greşit interpretate. Hassan se prinse de pervaz. Nu vedea nimic altceva decât lumina palidă a farurilor. *Eşti un laş*, îi spusese Mirza cu o jumătate de veac în urmă. *Eşti un laş*. Dar ce putea să facă? Să fugă? Să încerce să discute raţional cu mascaţii care îi intrau acum în casă lui Ahmed? În cel mai bun caz l-ar fi arestat şi l-ar fi dus unde l-au dus şi pe Ahmed. În cel mai rău, i-ar fi împuşcat pe amândoi din cauză că se

băgase el în treabă. Şi Havaa, ce se va întâmpla cu ea? Faţa îi fu scăldată într-o sudoare rece şi mâinile i se încleştară şi mai tare pe pervaz. Încercă să-şi mişte picioarele spre uşă, dar nu-i dădură ascultare. Nicicând în cei şaptezeci şi nouă de ani nu se simţise mai nevolnic, mai neputincios, mai înspăimântat. *Eşti un laş*, îi şopti Mirza în ureche, dar ea nu ştia ce le fac oamenilor în Groapă. La 12:22 se auzi o rafală de douăsprezece focuri, destule cât să ucidă doisprezece Ahmezi, dar nici o umbră nu traversă rana deschisă a farurilor. Incapabil să vadă, incapabil să se mişte, îşi acordă urechea pe frecvenţa oaselor frânte ale lui Ahmed, a cărnii lui învineţite, a ochilor lui scoşi din orbite, a organelor rupte, a degetelor frânte, a obrajilor sparţi, a tâmplei strivite, a ţestei înfundate, a suspinelor lui, a capitulării, a înfrângerii, a răsuflării, a implorărilor, a promisiunilor, a rugăciunilor lui, a ultimelor lui suflări, ultimelor amintiri, cea a îmbrăţişării mamei sau a coapsei Ulei sau a lătratului câinelui sau a glonţului care trece prin norul rozaliu al creierului, al oricărui lucru de care Ahmed s-ar putea agăţa atunci când şoaptele amuţesc şi începe tăcuta înălţare. Durerea lui Ahmed ar fi fost singurul sunet suficient de puternic ca să treacă prin incantaţiile Mirzei, *eşti un laş, laş, laş*, dar Ahmed nu scoase nici un ţipăt, nici o implorare, nici o cerere de milă pe care Hassan să o poată auzi. Singurul zgomot care se auzea din casă era zornăitul vaselor, farfuriile albe cu margini ciobite, farfurioarele mai mici pe care Ahmed le folosea ca să-şi păcălească stomacul, ceaşca albastră de ceai, cea cu margine roşie din care Hassan îşi sorbise ceaiul indian simandicos pe care rudele cuiva i-l dăruiseră unuia dintre ei, şi cum se poate sparge o ceaşcă dacă e învelită în atâtea straturi de amintiri, cum de se poate asta întâmpla din nou, cum de poate Hassan sta la aceeaşi fereastră deschisă de unde, cu patru nopţi înainte, auzise aceeaşi

zdrobire a veselei, privise în aceleaşi faruri neclipitoare şi simţise aceeaşi ruşine sfâşiindu-l, când dispăruse Dokka? La 12:27, umbre se năpustiră în lumina farurilor şi printre ele se găsea o formă unduitoare, atât de chircită, că nimeni altcineva în afara lui Hassan nu l-ar fi recunoscut în ea pe Ahmed. O clipă doar şi apoi umbra dispăru din nou în binecuvântatul întuneric şi uşile camioanelor se trântiră şi acuzaţia Mirzei îl ţintui de pervazul ferestrei şi camioanele se întoarseră în lumea subpământeană de unde ieşiseră. Când ultimul camion trecu prin faţa ferestrei deschise a lui Hassan, strigătele înăbuşite ale lui Ahmed ajunseră, în cele din urmă, la el.

Soarele răsărise când mintea lui se linişti atât cât să poată aluneca în somn. Aţipi, dar nu se odihni. În vis, rătăci prin ierburi îngheţate în câmpuri de panglică albă, ţeapănă. Tare mai urâse Kazahstanul. Nu şi-ar fi imaginat niciodată că ar putea privi înapoi, la anii exilului său, ca la cei mai fericiţi ani ai vieţii.

Se trezi la zece şi timp de trei ore privi tavanul, încercând să-şi adune curajul de a se ridica. Casa era tăcută. Se strecură prin uşa pe jumătate deschisă a lui Ramzan, aşa cum făcuse de zeci de ori când avea să-i spună ceva fiului lui. Ramzan dormea pe pat, cu gura deschisă. Hassan se strecură până la birou şi scose din primul sertar kinjalul. Îl primise de la tatăl lui, iar tatăl lui îl primise de la tatăl lui, şi tot aşa, un secol şi jumătate de taţi şi fii. Era cel mai vechi obiect pe care îl deţinuse vreodată, dacă nu socotea şi copacii din fundul curţii. Lângă mâner, lama se coclise de sângele unui recrut imperial sau poate era doar rugină. Tatăl său îl învăţase cum să-l arunce, rotindu-l de lamă, în caz că ţarul Alexandru II s-ar fi trezit din morţi ca să prăduiască Eldárul.

Mânerul se mulă pe liniile din palma lui, linia vieţii, linia inimii. Îl duse către pat şi înveli lama în

pătură, ca să nu-l trezească pe Ramzan înainte de vreme. Inspiră adânc şi aerul îl umplu cu totul. Noaptea de dinainte era un loc de unde nu te mai întorci. După ce farurile dispăruseră, îşi încrucişase şi descrucişase degetele, ridicase şi pusese jos la loc paharul cu apă şi printre aceste gesturi obişnuite, murise.

— Nu eşti nimic fără dragoste şi mândrie şi familie, îi spusese cândva lui Ahmed.

Primele două dispăruseră cu o noapte înainte, în spatele unui camion; îşi continua drumul, pipăind lama care avea să se înfigă curând în cea de-a treia.

— Ţi-am spus vreodată povestea fiului celui beţiv al ciubotarului?

Ramzan nu auzi nimic din toate acestea.

— Când eram mic, satul nostru era chinuit de fiul ciubotarului, un băiat de optsprezece ani care făcuse mai multe stricăciuni decât te-ai fi putut aştepta de la un om care nu era în stare să se ţină pe picioare. Ciubotarul fusese respectat în tot satul până când fii-su descoperise efectele basamacului din sfeclă. Băutura a făcut din amândoi nişte paria, arătând dreptatea celui care a zis cel dintâi că aşa cum feciorul moşteneşte de la tată, tot astfel şi tatăl moşteneşte de la fecior. Ani de zile cârpaciul s-a rugat de imam, şi-a cerut scuze taţilor fetelor pe care fii-su le ruşinase, a înlocuit sau a înapoiat bunurile furate. Se oferise să repare încălţările tuturor acelora pe care fiul lui îi nedreptăţise în vreun fel. Şi aşa şi făcu. Doar că veni momentul în care capacitatea fiului de a face rău a depăşit capacitatea tatălui de a îndrepta. Intrase la datorii. Jumătate din sat umbla cu încălţări plătite de beţiile fiului. Într-o bună zi, fiul dispăru. Nici o pomenire, nici o înmormântare, nici o bârfă cum că ar fi plecat la muncă într-un colhoz îndepărtat; pur şi simplu dispăruse. O lună mai târziu, bunicul meu împreună cu bătrânii satului îl vizitară pe ciubotar. Îi duseră miere şi stafide şi îi urară bun

venit înapoi. Mie, copil încă, mi s-a spus să îl respect pe ciubotar, aşa cum făcea tot satul, pentru că pusese binele micii noastre societăţi, a *teip*-ului nostru, mai presus de propriul bine. Numele fiului devenise un cuvânt de hulă, şters din memoria colectivă, tăiat chiar şi din bârfele femeilor. Când era spusă, povestea se termina mereu la această culme a onoarei şi sacrificiului. Niciodată nu continua ca să spună că ciubotarul, care nu a mai reparat nici o gheată vreodată în viaţa lui, a trăit ca un pustnic până la nouăzeci şi nouă de ani, bându-şi el însuşi minţile zi de zi şi noapte de noapte, singur, doar cu stafia fiului, căruia i se ruga de îndurare în vaiete atât de insuportabile, încât le puteam auzi din capătul celălalt al satului. Niciodată nu ţi se povesteşte partea asta, despre cât trebuie să trăieşti cu ce ai făcut, continuă Hassan.

Prinse degetele inerte ale lui Ramzan. Treizeci de ani şi trei sferturi trecuseră de când ţinuse degetele acelea pentru prima oară şi îl umpluseră de uimire, delicate ca nişte gheruţe de vrabie şi ţinându-se de degetul lui ca şi cum el ar fi fost cea mai solidă ramură din pădure.

— Despre partea asta nu îţi vorbesc niciodată.

Doi ani lungi se urâse imaginându-şi momentul de faţă. Dispariţie cu dispariţie numărase vieţile pe care fiul lui le stinsese – şi dacă nu Ramzan fusese cel care le tăiase fitilul, măcar le ţinuse în bătaia vântului – Alman, Musa, Omar, Aslan, Apti, Mansur, Aslan Bărbosul, Ruslan, Amir, Amir Numărul Doi, Isa, Halid şi Dokka, amânând inevitabilul cu încă o zi, cu încă o dispariţie, până când văzuse umbra zdrobită a lui Ahmed eclipsând lumina farurilor şi ştiuse că a doua zi va fi şi ultima. Cu douăzeci şi unu de ani şi cinci luni în urmă, Ramzan ţâşnise din pat şi afară pe uşă, spre bucătărie, fără cămaşă şi cu ochii măriţi de uimire; îi arătase un singur fir de păr care îi crescuse la subsuoară, bucuros de parcă ar fi găsit acolo o nestemată.

— Ai avut dreptate cu sunetul trâmbiţei, îi spuse Hassan.

Regretul deja exista, un zid orb la care va privi tot restul vieţii.

— Acesta este sfârşitul lumii. După asta nu mai poate urma nimic.

Acum, că venise momentul, toate discuţiile despre sacrificiile pe vârf de munte păreau absurde, fantezii grandioase ale unui bătrân cu mintea înceţoşată. Nu venea nici o voce din cer.

Pieptul lui Ramzan se ridica şi cobora, neştiutor de hotărârea deja luată de mâna care o ţinea pe-a sa. Hassan ţinuse în braţe pieptul acela când era cât al unui pui de găină, îl ţinuse lipit de al lui şi simţise că ceva atât de blând şi de preţios trece printre cele două piepturi, încât ar fi făcut orice pentru acel copil. Dar asta? Dacă flaconul de pastile de dormit n-ar fi stat deschis pe noptieră, ar fi acţionat mai iute. Dar în multele zile în care stătuse de veghe deasupra saltelei învăţase că pastilele îl vor ţine pe Ramzan comatos până spre seară. Putea să aştepte. Acum că păşise, în inima lui, peste buza prăpastiei, nu conta cât de mult avea să dureze până va lovi pământul.

— Vreau să îţi spun ceva. Dar nu ştiu ce. Nu ştiu.

Mândria nu-i îngăduia să ceară iertare, nici măcar acum.

— Eşti fiul meu. Eşti al meu, şopti, ca un descântec, ca un dar, un ultim cântec de leagăn, o însemnare cu fierul roşu.

Ramzan întoarse uşor capul pe pernă şi vederea acestui fior de viaţă aproape că îl frânse pe Hassan. Dormi, încă puţin, atâta tot. Unde altundeva te poţi duce atunci când nu suferi şi nu poţi provoca suferinţă? Hassan se întinse pe pat şi respiră în acelaşi ritm cu fiul lui. Urmă ritmul lui Ramzan. Împreună traseră din aerul comun şi respirară în el, cu palma deschisă peste pieptul lui Ramzan,

ridicându-se şi coborând în această tăcere pe care o făceau împreună.

Trei bătăi în uşă o sparseră. Hassan se ridică şi-şi târî hăul din piept către uşa din faţă. Nimeni din sat, nici măcar Ahmed, nu le mai vizita casa de când se aflase de trădarea lui Ramzan. Oare erau foştii lui prieteni stând de partea cealaltă a uşii, cu miere şi stafide ca să-l primească înapoi în societate? Aţi venit prea devreme, voia să le strige. N-am făcut-o încă. Încă mă mai caţăr spre vârf. Îşi şterse fruntea cu o batistă roşie înainte de a deschide uşa.

De partea cealaltă se afla o femeie, proiectată pe fundalul azuriu al cerului. Purta o haină matlasată gri peste halatul de medic.

— Scuze că vă deranjez. Sunt prietena lui Ahmed. Dumneavoastră sunteţi H.?

Îi înmână plicul maroniu pe care el i-l dăduse lui Ahmed cu două zile înainte. Pulsul i-o luă la goană când îl primi: dacă încă mai era în el scrisoarea către Havaa, ar fi renunţat. Dar adresa lui era scrisă pe plic de mâna lui Ahmed. Conţinutul era mai subţire decât cel pe care-l trimisese el.

— În casa aceea, explică ea. Am găsit-o acolo. L-au luat azi- noapte.

Umbra plutind prin întuneric către malul întunecat de pe partea cealaltă. În nouă ani, demenţa care îi va devora memoria îi va lăsa doar asta. Când orice altceva se va fi destrămat, farurile acelea vor continua să strălucească; vor fi luminiţa de la capătul tunelului. De-abia va mai putea vorbi, gândi, mişca, respira. Ce se întâmplă? Ce e asta? Descoperi numele Ulei pe buze. Femeia îşi plecă ochii şi scutură din cap, respectuoasă, dar fermă, probabil obişnuită să dea veşti proaste. De îndată ce femeia se întoarse la drum, rupse plicul maroniu. În el erau două scrisori. Una era scrisă de un colonel FSB, alta de un comandant al trupelor rebele. Ambele conţineau ordine de trecere nestingherită pentru deţinătorul acelor scrisori,

nenumit. Un al treilea mesaj se găsea la fundul plicului, scris pe un petic de hârtie atât de uşor, că era gata să-l treacă cu vederea. *Îndurare*, scria. *Îndurare*.

Câinii, moţăind pe lângă casă, îşi întinseră picioarele şi se luară după el, cu Şarik la urmă, când porni spre casa lui Ahmed. Ţinea plicul la piept, apărându-l de vânt.

Uşa din faţă era proptită de toc. Trecu peste podeaua curată din sufragerie, pe lângă biblioteca inexplicabil aranjată în ordine alfabetică, şi câinii îl urmară, cu Şarik la urmă, pentru că uşa nu putea fi închisă şi oricum nu conta, erau mai curaţi decât ultimele animale care intraseră.

Ula zăcea complet îmbrăcată pe patul nefăcut. După ce privise, ora trecută, pieptul fiului său ridicându-se şi coborând, ştiu numaidecât că se dusese. Tenişi albi se iţeau de sub fusta verzuie ca şi cum moartă ar fi renăscut perfect sănătoasă, cu întreg sistemul nervos rebobinat, oferindu-i-se în paradisul ei personal o viaţă de apoi plină de maratonuri. Închise uşa dormitorului, de teamă ca nu cumva câinii să ronţăie din cadavru. Tropăitul labelor răsuna prin pereţi. Dacă avea să se întoarcă în lumea asta, ar vrea să fie câine.

Stătu un moment lângă uşă, surprins de mirosul de săpun. Apoi păşi cu un picior. Apoi cu celălalt. Îi îndoi mâinile şi i le împreună pe piept. Camera era curată, aşa cum era şi trupul şi deşi n-avea nici o explicaţie, mirat nu era. Un batic rubiniu îi încadra faţa. Luându-i capul în mâini, ca pe o cupă în care pusese cele mai de preţ avuţii ale sale, îşi puse degetele pe pleoapele femeii şi i le deschise spre lumina moartă a după-amiezii. Privi fix către el, către infiniturile care se derulau şi care îi mărginiseră cei treizeci şi cinci de ani de viaţă, prin el către locul unde aveau a se întâlni curând, când trâmbiţaşul îşi va pierde răsuflarea, când va coborî pe ultimele note ale melodiei spre tăcerea în care îl aştepta Mirza.

Ar fi putut să o înfăşoare într-un cearşaf alb cu elastic, singurul lucru din dulap care aducea a *kafan* de îngropăciune. Trupul era, de regulă, spălat cu apă parfumată, dar martirii se îngropau fără a fi spălaţi, în hainele în care muriseră. Ar fi putut să îi pună un giulgiu. Cântărea atât de puţin. Chiar şi un om de vârsta lui ar fi putut să o care afară, în spatele curţii, ar fi putut să o întindă pe un pat de zăpadă. Pământul era îngheţat. Ar fi putut să înfigă cazmaua, dar pământul ar fi rezistat. Nu ştia nici o rugăciune de înmormântare, dar ar fi putut sta acolo în tăcere, lăsând ca gâfâielile câinilor să marcheze ultimul moment. Îşi petrecuse întreaga viaţă îngropând, dezgropând şi reîngropând morţi, putea să o mai facă o dată. Cazmaua ar fi zgâriat pământul îngheţat. O lopată de zăpadă aruncată pe piept. Cu trei mii de ani înainte de apariţia Imperiului Rus, triburile locale îşi înmormântau morţii în gorgane care creşteau atât de mari, încât deveneau forme de relief, supravieţuind propăşirii şi prăbuşirii civilizaţiilor consecutive. S-ar fi gândit la toate acestea când o înmormânta. Ar fi săpat până când nu ar mai fi putut ridica în mână cazmaua, până când mormântul i-ar fi ajuns până la brâu, până când s-ar fi adunat tot pământul într-un monument care avea să dureze până la dezgheţul de primăvară. Dar nu avea mai multă energie decât să-i închidă pleoapele, să-i înfoaie un pic perna la cap şi să o îndrepte spre Mecca.

Acasă alese trei rânduri de haine. Strat peste strat, cu multă lână; nu se mai putea baza pe confortul oferit de fiul lui. Scormoni în dulap în căutarea a ceva în care să-şi împacheteze hainele, dar nu găsi decât un sac pentru rufe murdare. Niciodată nu se gândise să înlocuiască valiza maronie, după ce o îngropase în fundul curţii, niciodată nu se gândise că va mai părăsi Cecenia. În mijlocul bocceluţei lui cu haine şedea fularul de un roşu rubiniu pe care Mirza îl scosese de la gâtu-i şi i-l dăduse lui, într-o după-amiază, cu mult timp

în urmă. În bucătărie împachetă tampoane, seringi şi fiole de insulină şi toată mâncarea pe care o putu găsi în sacoşele de plastic. Pe masa din bucătărie, cheile lui Ramzan radiau pe breloc şi le luă şi le puse în buzunar. Habar nu avea unde se va duce. Călătorise prin Polonia, Cehoslovacia şi Germania. Cândva, se căcase victorios într-o comodă din Reichstag. Şi de acolo spre stepa kazahă unde, până la orizont, nu se auzea nici un sunet mai putrenic decât bătaia vântului. Bătuse un sfert de lume fără a face nici un pas de capul lui. Asta era casa lui. Pentru fiecare podea de baracă, tranşeu noroios, prelată de avanpost, prici de buncăr sau câmp îngălbenit avusese un singur loc de odihnă: amintirea casei. Când se întorsese, în 1956, jurase că nu mai pleacă niciodată. Mai bine moare aici, îşi zisese, decât să mai îndure un alt surghiun.

Traversă holul către camera lui Ramzan. Nici *kinjal*-ul, nici fiul lui nu se mişcaseră. Dacă ar fi putut da timpul înapoi, şi-ar fi luat fiul în braţe, l-ar fi iubit şi ar fi descâlcit nodul care devenise sufletul lui. Ar fi găsit capetele firului. „De ce eşti tu tatăl meu?“ îl întrebase băiatul într-o după-amiază de august, la douăzeci de secunde după ce întrebase „De ce e cerul albastru?“ şi cu patruzeci de secunde înainte de a întreba „De ce îmbătrânesc oamenii?“. Şedeau afară, Hassan îl învăţase să mănânce seminţe de floarea-soarelui şi-şi ţinu răsuflarea suficient de mult ca să treacă întrebarea. „De ce eşti tu tatăl meu?“ îl întrebase din nou. Era cu doi ani înainte de a se opri din a mai întreba când va primi o bicicletă, cu cinci ani şi un sfert înainte de a-l mai întreba orice pe tatăl lui. Hassan nu găsise nicicând răspunsul. Dacă ar fi putut da timpul înapoi, ar fi inventat unul.

Trase uşa lui Ramzan după el. Timpul răspunsurilor se sfârşise şi pacea după-amiezii întruchipa tot ce îi dorea fiului său. Traistele de cumpărături, sacul de rufe şi cele două scrisori de liberă trecere îl aşteptau lângă uşă şi pe când se

aplecă după ele o întrebare îl lovi în moalele capului. Cine era femeia aceea şi de ce venise ea să-i dea răspunsul lui Ahmed? Ştia că îl va elibera de fiul lui? Şi-o va aminti mereu ca pe un înger îmbrăcat în palton şi halat de spital, trimis să-i oprească mâna.

Încuie uşa în urma lui şi străbătu zăpada bătătorită până la camioneta cea roşie. Câinii îl urmară, amuşinând punga de plastic cu insulină, seringi şi copane de pui. Aşeză pungile pe scaunul pasagerului şi se întoarse către câini, şase cu totul, numai piele şi os şi răpciugoşi şi orbi şi chei.

— Plec, le spuse.

Vocea i se frânse de tristeţe când câinii îşi întoarseră botul spre el. Uciderea fiului părea un lucru mai puţin de condamnat decât abandonarea acestor câini.

— Nu ştiu unde mă duc. Nu ştiu ce o să se întâmple.

Lacrimile i se adunară în barbă. Doi dintre câini începură să alerge după o închipuire de şoarece, în timp ce ceilalţi şezură lângă binefăcătorul lor nefericit cu aceeaşi neînţelegere care se adăpostise şi în capul lui.

— Nu promit nimic, dar voi încerca să am grijă de voi. Dacă vreţi să veniţi, vă iau cu mine.

Se sui în camion, puse cele două scrisori în torpedou şi porni motorul. Trase frâna şi lăsă camionul să ruleze la pas, aşteptând să vadă ce se întâmplă. În oglinda retrovizoare, câinii se linseră unul pe altul, se rostogoliră în zăpadă şi îşi văzură de-ale lor într-o lume fără el. Pietrişul ţâşni de sub roţi când acceleră şi câinele cel chel ciuli urechile. Iar când se întoarse el, băgară de seamă şi ceilalţi câini şi boturile li se întoarseră brusc spre camion şi o luară la fugă după el ca un singur animal, o fiară cu douăzeci şi patru de picioare şi douăsprezece urechi, fugind ca să-şi recupereze cel de-al şaptelea cap. Deschise tăblia camionetei şi, unul câte unul, urcară pe platformă, Şarik la urmă.

Trecând pe lângă portretele dispăruţilor le privi ca pentru prima oară. Nimeni altcineva nu-şi va mai aminti chipul artistului, doar el. Când ajunse în capul străzii, merse înainte. Când ajunse în capul satului, merse înainte. Vântul bătea limbile câinilor şi ei îşi scuturau minunat capetele. Crestele zimţate ale munţilor tăiau orizontul şi conduse spre ele. Refugiaţii care trecuseră pe acolo aveau tot felul de poveşti, crezând orice zvon suficient de mare pentru a-ţi agăţa de el speranţa. El nu ştia ce se află de partea cealaltă. Nu ştia că boala care, peste nouă ani, îi va şterge orice amintire în afara luminii farurilor îi fierbea deja, la foc mic, în neuroni. Nu ştia că fiul lui va trăi singur în sat vreme de trei ani străpunşi de durere, punându-şi întrebări şi aşteptându-i întoarcerea, înainte de a se muta într-un cătun din munţi, unde va continua să se întrebe ce s-a ales de tatăl lui, fără ca să afle vreodată, timp de alţi cincizeci şi şapte de ani. Hassan nu ştia nimic din toate acestea şi conducea înainte. Avea şaptezeci şi nouă de ani. Începea o nouă viaţă.

Capitolul 28

1994 1995 1996 1997 1998 1999 2000 2001 2002 2003 **2004**

„Dacă ai putea da timpul înapoi, ai mai pleca din Londra?“ Nataşa pusese această întrebare într-o dimineaţă rece din martie 1998. Se înţelegeau bine luna aceea, împărţind ultimul rest de ţigară în parcarea spitalului, în timp ce gunoaiele alergau în vânt, sub un cer de un albastru prea frumos. „Dacă ai putea da timpul înapoi, ai mai pleca din Londra?“ Din miile de dăţi în care se gândise şi mai avea să se gândească la asta, aceea fusese singura când întrebarea părea să aibă un răspuns la capătul celălalt. „Dacă ai putea da timpul înapoi…“ Fusese o vreme în care se complăcuse în acest scenariu ipotetic ore la rând, desenând harta care o adusese aici. Dar viaţa nu e o linie dreaptă, iar a ei era o elipsă strâmbă orbitând în jurul unei stele negre, o molie învârtindu-se în jurul unul bec ars, în căutarea luminii care, ştia, fusese acolo cândva.

Vizita la Ahmed îi luase mai mult decât socotise şi, oprind maşina şi traversând parcarea, o cuprinse presentimentul unui dezastru inevitabil. Dar respiraţia grea, de om dormind, era singurul sunet din sala de aşteptare. Sonja îi zgâlţâi scaunul. Andrelele începură să se mişte în mâinile ei înainte ca Deşi să deschidă ochii.

— Ceva? întrebă Sonja.

— Nu, e o săptămână liniştită. Fratele ăluia cu mina a venit de l-a luat, singurul nostru vizitator.

— Doar atât? Nimic altceva?

Se ţinea de marginea tejghelei de la biroul de primiri pe care un pix, de mult uscat, stătea agăţat de un lănţug de metal. Cum se putea ca tocmai azi,

din toate zilele de pe lume, urgenţele Domnului şi ale omului să se potolească?

— Nimic, spuse Deşi, fără să-şi ridice ochii de la vârfurile andrelelor. Nu avem nici măcar un singur pacient în spital.

— Am putea să-l închidem.

Deşi zâmbi; nu trecea zi fără să regrete că o rugase pe Maali să-i aducă cearşafuri curate; nu trecea zi fără să o ia în braţe pe Maali, pe dărâmăturile magaziei de la etajul al patrulea, aşa cum o cuprinsese când căzuse dintr-un balansoar, cu patru ani înainte de deportare, când Maali plângea şi Deşi era singura care îi putea aduce alinare.

— Şi unde s-ar duce? întrebă Deşi.

— În vacanţă.

— După atâta şcoală, iată, zice şi ea ceva deştept.

— Nu-mi aduc aminte să mai fi fost spitalul vreodată gol.

— Nici eu.

— N-o să dureze.

Deşi scutură din cap.

— De ce să strici o după-amiază atât de frumoasă cu chestii din astea?

— Sunt doar realistă.

— Pun pariu că ar fi realistă şi vara, spuse Deşi.

— Credeam că ai terminat-o cu jocurile de noroc.

— Mi-ar fi plăcut să joc cărţi cu Ahmed. I-aş fi câştigat şi izmenele de pe craci.

Ascunzând mica bucurie de a fi înfăptuit deja acel lucru, Sonja zâmbi.

— Mi-ar fi plăcut să văd asta.

— Bănuiesc că nu o să-l mai vedem, nu-i aşa?

— Nu, nu cred.

— Păcat, spuse Deşi.

Acel epitaf simplu va fi singurul lucru pe care îl vor mai vorbi despre Ahmed. Un deget se materializă din vârfurile andrelelor lui Deşi.

— Pentru cine tricotezi? întrebă Sonja.

— Pentru mica noastră prietenă. Şi-a ţinut mâinile ascunse în mâneci toată săptămâna.

Fata. Sonja nu se gândise ce va însemna dispariţia lui Ahmed pentru copila care, în mai puţin de o săptămână, pierduse tot ceea ce cunoscuse. Ziua cruţase picioare de la explozii de mine şi inimi de la infarcte, dar pe ea nu o cruţase.

— Unde e?

— M-am pensionat acum zece ani.

Vor mai trece alţi zece înainte ca Deşi să-şi pună în aplicare decizia de pensionare. La trei ani după aceea va muri de cancer la gât, dar nu înainte de a se îndrăgosti de oncologul care o trata.

— Du-te şi caută-ţi-o singură.

Într-un târziu Sonja găsi fata la etajul al patrulea, şezând turceşte în pragul uşii de unde se vedea decorul ars al oraşului. Sonja se aşează lângă ea.

— Îmi pare rău, spuse Sonja.

— O să se mai întoarcă?

— Nu ştiu, spuse Sonja şi regretă imediat, ştiind cât de multă speranţă deşartă poate cineva cultiva în solul acestor două cuvinte. Probabil că nu.

Fata dădu din cap spre oraş.

— E greu, Havaa, ştiu. Acelaşi lucru s-a întâmplat şi cu sora mea.

Dar asta era o minciună, nu-i aşa? Vorbea de Nataşa ca şi când ar fi fost una dintre cei dispăruţi. Voia şi ea o bucată din durerea naţională, să dea vina pe federali pentru faptul că sora ei nu o iubise îndeajuns pentru a-şi lua rămas-bun. În mijloc, era un miez de întunecime duşmănoasă, în jurul căreia se tot rotea, dar pe care nu o putea atinge.

— Nu ştiu unde e sora mea. Nu ştiu dacă e vie sau moartă. Nu ştiu nimic.

— Cum îi poţi găsi? întrebă fata.

Îşi ridică privirea către Sonja ca şi cum ar fi mers pe marginea unei prăpăstii.

— Nu ştiu, Havaa. Îmi pare rău. Nu ştiu. Poate încercăm să îi găsim în alţi oameni. În blândeţe şi generozitate; lucrurile acelea nu dispar.

Fata îşi trase nasul adânc, zgomtos. Răspunsul nu era acela pe care îl dorea, dar Sonja învăţase să fie realistă când vorbea despre moarte. Chiar dacă răspunsul nu punea nici o distanţă între fată şi golul pe care războiul îl săpase în ea, era, spera Sonja, destul cât să aibă de ce să se agaţe.

Havaa îi prinse mâna şi, fără să se gândească, Sonja îi căută pulsul. Artera radială se ridica şi cobora sub degetul ei ca o dulce amintire. Îşi puse palma pe fruntea fetei.

— Sunt bolnavă? întrebă Havaa.

— Nu, eşti perfect sănătoasă.

Şi cuvintele acelea păreau un mic miracol. O prinse pe Havaa de încheietura mâinii, îndoind-o înainte şi-napoi. Prin treningul de un albastru şters, îi pipăi gambele şi genunchii. Picioarele astea aveau să stea, să umble şi să alerge. Braţele astea aveau să ridice, să îmbrăţişeze şi să dea drumul. Persoana aceasta avea să crească, să se adapteze şi să trăiască; Sonja o să se asigure de asta. „Rudele nu ţi le alegi“, îi spusese taică-său, ca să potolească o ceartă, cu mulţi ani în urmă, şi, fără a ţine neapărat, tot descoperea că avusese dreptate.

— Ce faci? întrebă Havaa.

Valuri de recunoştinţă brută se dezlănţuiră în Sonja. Era o idioată dacă se lăsa astfel impresionată de picioare care merg, de încheieturi care se îndoaie, de mâini care ţin. În loc să-i explice, se concentră pe senzaţia de noroc, de binecuvântare neîndoioasă, ca să se poată întoarce mai târziu la această amintire a minunării în faţa trupului fetei, cât de remarcabilă era ea, cât de material umană.

— Habar nu am ce fac, îi spuse şi o ajută pe fată să se ridice. Ți-ai păstrat valiza împachetată pentru cazul în care ar trebui să pleci din nou, nu?

Havaa dădu din cap că da.

O jumătate de oră mai târziu părăsiră spitalul. Trecură pe lângă bloc după bloc, neschimbate, cu excepţia craterelor, a cărămizilor risipite. Un semn de sens unic arăta spre cer. Trei câini negri emaciaţi le priveau de peste canionul care fusese pivniţa băcăniei. Tot drumul, Sonjei îi vâjâi capul. Ţinea într-o mână valiza fetei, iar în cealaltă mâna copilei. Încerca să-şi amintească numele străzii pe care locuise.

Deci aşa. Urme de arsuri care se deschid pe sol ca nişte scoici mari. Nori adunându-se la orizont. Denivelările pământului. Căldura aceea mică pe care o ţine în palmă. O mână care este mâna ei şi care ţine o mână care este mâna fetei. Asta este.

Picioarele ei îşi aminteau ceea ce ea uitase. O conduceau. Apartamentul ei nu căzuse. Exploziile spărseseră ferestrele, dar clădirea era încă în picioare. Urcară scările.

— Aici locuieşte o femeie de treabă, îi spuse când trecură pe lângă uşa Lainei. Poate poţi sta cu ea cât o să fiu eu la spital.

Fata încuviinţă din cap. Se opriră în dreptul uşii.

— N-am mai fost aici de multe luni, spuse.

Descuie uşa. Praful acoperea tot, mai puţin tavanul. O să se ocupe de asta mâine sau poimâine; făcuse destulă curăţenie pentru o zi. Holul nu dădea semne de spargere. Hoţii emigraseră de mult. Aprinse o lumânare.

Pentru cină, Havaa curăţă doi cartofi şi tăie lăstarii care dădeau din ei, iar Sonja găsi o baterie de maşină care mai avea destulă putere în ea ca să pună la fiert, pe plita electrică, nişte apă cu orez. Când mâncară, Sonja descrise beţişoarele pe care oamenii din Asia le folosesc la mâncatul orezului. Fata încercă şi ea cu două creioane şi după două minute de eşecuri decise că Asia era doar o născocire a Sonjei. Când terminară, Sonja o conduse către camera Nataşei. Din obişnuinţă, bătu înainte de a deschide. Patul era încă aranjat. Scaunul de la birou era un pic sucit, ca şi cum

posesorul lui s-ar putea întoarce în orice clipă pentru a scrie un bilet, o explicaţie, o scuză.

— Aici o să dormi tu, spuse Sonja.

Aşează valiza pe marginea patului şi eliberă sertarul de jos de pantalonii şi puloverele Nataşei. Nataşa luase puloverul de culoarea vinului pe care Sonja i-l făcuse cadou când împlinise optsprezece ani, cel pe care îl ura şi pe care nu-l purtase niciodată şi, oriunde s-ar fi aflat, Sonja spera că temperatura va coborî într-atât încât să o facă să-l probeze.

— Poţi să-ţi pui lucrurile aici.

— Aici o să locuiesc?

Sonja nu se gândise atât de departe.

— Vrei?

Fata cercetă camera, inspectă dulapul, verifică sub pat.

— Primesc toată camera?

— Toată camera.

— Şi nu va trebui să o împart cu nimeni?

— E toată doar a ta.

Fata dădu încetişor din cap şi se lipi de Sonja, ascultând gâlgâitul organelor, acele minunate lucruri pe care le ignorăm, de care uităm şi pe care le considerăm date de-a gata.

— Vino, îi spuse Sonja. Trebuie să despachetezi până nu se răzgândeşte vreuna din noi.

Havaa deschise valiza şi scose nişte ciorapi gri făcuţi ghem, un pulover, o fustă, două basmale, chiloţi albi cu imprimeu cu fundiţe roz. Apoi apărură straniile şi minunatele artefacte. Un permis de căsătorie din 1942, dăruit de un cuplu care fusese căsătorit şaizeci şi doi de ani şi nu mai avea nevoie de document. Fotografia unui bărbat uscăţiv purtând un palton marinăresc care se odihnea acum pe un umeraş în Arabia Saudită. Cele optzeci şi unu de ciorne ale unei scrisori de dragoste. Timbrul încă bun care ar fi trebuit să o trimită pe cea de-a optzeci şi doua, rămasă

nescrisă. O carte de rugăciuni deschisă de două sute şase mâini avide.

— Ce sunt toate astea? întrebă Sonja.

Trei săptămâni mai târziu, când o va ajuta pe Havaa să construiască o vitrină în care să-şi expună colecţia, Sonja îşi va folosi pentru prima oară fierăstrăul chirugical pentru a crea ceva.

— Suvenirele mele, răspunse Havaa.

Le aşează în sertar cu mai multă reverenţă decât arătase hainelor.

— De la refugiaţii care au stat la noi acasă.

Era inelul de argint care o făcuse pe femeia de treizeci şi opt de ani, mama a doi copii, să se simtă cea mai strălucitoare femeie din Groznîi. O agendă pe care un soţ necredincios i-o dăduse Havei pentru ca stafia nevesti-sii să nu i-o găsească printre lucruri. Un căluţ-de-mare uscat pe care un tată îl dăduse fiicei lui de şase ani, în loc de ponei. Un breloc cu Taj Mahal pe care un refugiat din sudul Rusiei regreta că l-a dat. Un ac de cravată pe care un cosmonaut îl dusese în spaţiu şi-napoi. Şi un spărgător de nuci de forma unei gărzi de la Buckingham Palace.

— Ăsta ce e? de-abia reuşi Sonja să îngaime.

— Acesta este Alu, spuse fata.

Peste trei săptămâni şi o zi, cu palma frumos arcuită de la fierăstruitul în lemn, Sonja îi va vorbi de Buckingham Palace.

— E un idiot.

— Cine ţi l-a dat pe Alu?

— Una dintre femeile care au stat la noi.

— O refugiată? întrebă Sonja.

Peste opt luni avea să înceapă să îi spună fetei despre Nataşa şi îi va lua tot restul vieţii ca să termine toată povestea.

— I-am prezentat-o lui Akim, spuse fata. Era drăguţă.

— Cum o chema?

— Nu-mi amintesc. La noi a stat multă lume.

— Dar îţi aduci aminte de Alu.

Peste opt ani şi jumătate, o va fi învăţat deja pe copilă toate lecţiile pe care le scrisese în caietele de liceu. În zece ani şi trei sferturi, fata, la vremea aceea studentă în primul an la biologie la nou construita Universitate de Stat din Volceansk, va începe să o înveţe ea pe Sonja.

— Alu n-a plecat.

— Dar cum arăta?

— Avea toate degetele.

— Şi mai ce? Şi mai ce?

Peste doisprezece ani şi o treime, fata, acum femeie, o va însoţi pe Sonja într-o vacanţă de cinci zile la Londra. Când recepţionistul de noapte va întreba „Poate fiica dumneavoastră doreşte un ceai?“, Sonjei nici nu-i va trece prin minte să îl corecteze; nu-i va mai fi trecut prin minte de mult. La sfârşitul celor cinci zile, vor părăsi Londra. Sonja nu va mai avea să vadă oraşul niciodată. Havaa da.

— Era frumoasă. Eu mă temeam că ea nu o să creadă că eu sunt drăguţă.

— Era fericită?

— Nu ştiu.

— Unde mergea?

Când fata, care pentru Sonja va rămâne mereu o fetiţă, va pleca la lacul Baikal, pentru doi ani, ca să îşi scrie disertaţia despre efectul schimbărilor climatice asupra organismelor de apă dulce, Sonja se va gândi, în treacăt, să doarmă la spital. Numai că lumea va fi încetat de mult să tremure şi nu mai tolera o astfel de excentricitate, nici măcar din partea distinsei şefe a Secţiei de chirurgie.

— Probabil către o tabără de refugiaţi.

— Dar unde? În care tabără?

— Nu ştiu.

— Mai gândeşte-te. Unde?

Peste douăzeci de ani, Sonja va găsi numele Nataşei lângă al său, în ultima propoziţie a mulţumirilor din teza de doctorat a Havei. Lucrarea va fi publicată şi va atrage ceva laude, şi,

pe rafturile prăfoase ale universităţilor din vreo şase ţări, cele două surori vor împărţi viaţa de apoi în acea frază finală, la virgule distanţă de Ahmed şi Dokka.

— Nu ştiu.

— Era singură?

— Da, era singură.

Peste douăzeci şi opt de ani şi şapte luni, la o conferinţă de limnologie din Köln, fata îl va întâlni pe bărbatul cu care se va căsători nouă ani mai târziu. La vârsta de patruzeci şi şase de ani, va naşte primul şi singurul ei copil, în acelaşi salon de maternitate în care se născuse ea, un băiat care va purta numele tatălui ei; a ei va fi a doua pereche de mâini care îl vor ţine. La vârsta de şaizeci şi opt de ani îşi va ţine în braţe primul nepot, care va avea tot numele tatălui ei; a treia pereche de mâini care va ţine copilul va fi a ei.

— Şi a plecat de la voi?

— Eu i-am spus la revedere şi ea a plecat.

— Încotro? În ce direcţie a apucat-o?

— Pe drum. E o singură direcţie în care poţi să mergi.

Fata va trăi mai mult decât soţul ei, fiul şi nepotul şi mai mult decât toate sufletele întâlnite până la vârsta de unsprezece ani. Va trăi mai mult decât douăzeci şi trei dintre dinţii ei, trei dintre degetele de la picioare, unul dintre rinichi şi tot castaniul părului.

— Atunci unde e?

— Nu ştiu.

— Dar ai văzut-o.

Va muri la vârsta de o sută trei ani, în salonul de geriatrie al Spitalului nr. 6, în încăperea care fusese biroul directorului, apoi dormitorul Sonjei şi, în cele din urmă, un salon obişnuit de spital, un salon de care Havaa îşi va aminti aşa cum multe mii de refugiaţi îşi vor aminti de dormitorul ei din copilărie, o cameră care fusese acolo când aveai nevoie de ea.

— Unde e? Te rog, Havaa, te rog.

Fata îşi înfăşură degetele în jurul mâinii Sonjei. Privi în sus. Avea ochii verzi.

— Nu ştim unde s-a dus, spuse.

Nici nu vor afla vreodată.

Capitolul 29

1994 1995 1996 1997 1998 1999 2000 2001 2002 2003 **2004**

Bărbaţii din Puţul B îşi vor aduce aminte de el ca de un om tăcut, dacă îşi vor aduce aminte de el. Îşi vor aduce aminte cum îşi închidea nasturii de la cămaşă cu picioarele, cum învăţase să trăiască fără degete. Era temător, flămând şi speriat, dar aşa erau cu toţii. Noaptea dormeau în zăpada maronie, pe fâşii de mochetă, pe foi de placaj, pe orice puteau găsi. Deşi aveau cu toţii coşmaruri, unii îşi vor aminti cum bărbatul fără degete tot repeta *ea este… ea este… ea este… ea este… ea este…* până când altcineva îl zgâlţâia şi-l trezea.

Patru nopţi după ce ajunsese bărbatul fără degete, un alt bărbat coborî scara cu şaizeci de fuscei. Se făcu covrig lângă zidul de lut şi adormi. A doua zi de dimineaţă se apucă să cerceteze chipurile prizonierilor. Prin mulţime, ochii lui îi găsiră pe cei ai bărbatului fără degete. Era clar că se cunoscuseră în viaţa lor de pe cel de-al şaizeci şi unulea fuscel, dar dacă erau fraţi, sau prieteni, sau rivali, sau duşmani nimeni n-ar fi putut spune. Bărbaţii, aceia care stătuseră acolo cu lunile, văzuseră cum Groapa poate suci simţul onoarei şi al obligaţiei, cum în această lume subpământeană chiar şi un chip pe care îl urai era bine-venit.

Nou-venitul le examină rănile şi, deşi nu făcu el treabă prea bună, îi spuseră Doctorul. Era tăcut. Noaptea nici nu striga, nici nu sforăia, iar ziua arareori răspundea întrebărilor cu mai mult decât cu o aplecare sau o scuturare de cap. Când comentară pe seama reticenţei lui, spuse că face exerciţii pentru interogatoriu. Bărbaţii, aceia care vor pleca fără degete, fără minţi sau fără părţi din sufletul lor, dar vor pleca, şi-ar putea aminti

epitafurile scrijelite în lutul peretelui. Deşi surprinzător de capabil să se descurce singur, bărbatul fără degete nu putu să-şi scrie singur numele. Îl ajută doctorul. Cele două epitafuri erau scrise atât de aproape unul de altul, încât păreau a fi unul singur.

Câteva zile mai târziu, bărbatul fără degete şi doctorul fură chemaţi pe al şaizeci şi unulea fuscel. Bărbatului fără degete îi fu greu să urce. Dar îl ajută doctorul. În următoarea zi şi noapte, bărbaţii din fundul Puţului B, cei care vor supravieţui ca şi cei care nu, s-au rugat lângă epitafurile bărbatului fără degete şi al doctorului. La douăzeci şi patru de ore după ce cei doi urcaseră pe cel de-al şaizeci şi unulea fuscel, bărbaţii din fundul Puţului B, cei care vor ceda ca şi cei care nu, lipiră fiecare un pumn de lut pe zid. Palmele le erau umede şi reci şi erau plini de solemnitate. Când numele celor doi bărbaţi fură îngropate, toţi ştiură că plecaseră.

Dar, dacă ar fi să-şi amintească ceva despre bărbatul fără degete şi despre doctor, şi-ar aminti prima lor discuţie, când nimeni nu ştia ce legătură era între cei doi. Doctorul se apropie de cel fără degete. Un moment stătură pe loc, fiecare nesigur de celălalt. Apoi bărbatul fără degete îşi deschise braţele, iar doctorul se aruncă în ele şi cei doi bărbaţi se legănară aşa îmbrăţişaţi, învârtindu-se într-un *zikr* numai al lor, pe care doar ei îl înţelegeau. Nimeni nu ştia ce să creadă despre aceşti doi bărbaţi care se regăsiseră în mâlul Gropii şi începuseră să danseze. Nimeni nu mai văzuse aşa ceva. Doctorul şopti ceva, temător să nu-l audă ceilalţi bărbaţi şi nimeni n-ar fi putut spune ce a trecut între cei doi în timp ce se roteau, o mărturisire, sau o poveste sau o scuză. Cineva pretinde că l-ar fi auzit pe doctor repetând, de trei ori, *ea este în siguranţă*, dar omul care auzise asta primea regulat vizite de la rudele lui moarte şi nu mai avea încredere în simţurile lui. Ceea ce auziră cu toţii, ceea ce îşi aminteau cu toţii era omul fără

degete, lăsându-se pe spate în braţele doctorului, ridicând faţa spre cer şi râzând, un sunet pe care nimeni nu-l mai auzise de multe zile, cu obrajii umezi şi strigând un nume – Havaa, Havaa, Havaa –, iar cei care erau de faţă îşi vor aminti cum acolo, în puţul B, un bărbat care îşi pierduse libertatea şi degetele, şi care avea să îşi piardă curând şi viaţa, găsise în acest nume o uriaşă, rotitoare bucurie.

NOTA AUTORULUI

În scrierea acestui roman, am utilizat următoarele surse și îi îndemn pe toți cei interesați de Cecenia sau de Rusia modernă să le consulte.

Pentru o imagine asupra vieții de zi cu zi a unui chirurg cecen în timpul războiului m-am bazat pe extraordinarele memorii ale lui Hassan Baiev, *The Oath: A Surgeon Under Fire*. Obsedanta, tulburătoarea carte a Annei Politkovskaia *A Small Corner of Hell: Dispatches from Chechnya* s-a aflat întotdeauna la îndemână și am inclus în cartea mea mai multe din anecdotele sale, în forme modificate. Baiev și Politkovskaia sunt doi dintre eroii conflictului din Cecenia și scrierile lor constituie mărturii fundamentale și curajoase.

Pentru descrierile și informațiile despre viața din Groznîi în timpul războiului, despre deportări și industria petrolieră caucaziană m-am bazat pe *The Angel of Grozny: Orphans of a Forgotten War* de Åsne Seierstad și *Allah's Mountains: The Battle for Chechnya* de Sebastian Smith. În capitolul 12 al romanului meu, o serie de descrieri ale Ceceniei din perioada dintre căderea Uniunii Sovietice și primul război cecen au la bază articolele ale lui Smith; în plus, încercările Sonjei de a recrea pentru Ahmed piața centrală a orașului, aflată în ruine, are la bază relatarea lui Smith despre o femeie care a făcut același lucru pentru el. Atât Smith, cât și Seierstad au petrecut mult timp relatând despre Cecenia și, împreună, cărțile lor oferă o panoramă a ultimelor două decenii din Caucazul de Nord. Când am descris *zacistka,* am folosit descrierea făcută de Andrew Meier în lucrarea lui complexă şi de impact *Black Earth: A Journey Through Russia After the Fall*. În timpul

documentării pentru această carte, Meier a călătorit din Cecenia până în regiunea arctică, de la Oceanul Pacific până la Golful Finic, oferindu-ne cea mai cuprinzătoare descriere într-un singur volum a Rusiei post-sovietice pe care am citit-o.

Pentru călătoria Natașei spre Europa de Vest și datul pe brazdă, am utilizat *The Natashas: The New Global Sex Trade*[19] de Victor Malarek și *Sex Trafficking: The Global Market in Women and Children* de Kathryn Farr.

19. *Natașele: Noua rețea mondială a comerțului sexual*, Humanitas, Bucureşti, 2011.

One Soldier's War In Chechnya de Arkadi Babcenko, *Towers of Stone: The Battle of Wills in Chechnya* de Wojciech Jagielski, *The Chechens: A Handbook* de Amjad Jaimokha și *I Am a Chechen* de Gherman Sadulaev mi-au oferit un context cultural și istoric extrem de valoros. Joseph Barnard Davis și cele 1 474 de cranii ale sale vin din *Human Remains: Dissection and Its Histories* de Helen MacDonald. sunt dator pentru inspirație și influență față de un întreg corp de literatură de ficțiune care tratează dispariițiile motivate politic, în particular *Lost City Radio* al lui Daniel Alarcón și *Anil's Ghost*[20] al lui Michael Ondaatje – ambele romane includ scene în care artiștii readuc în realitate imagini ale celor dispăruți, sursă de inspirație pentru portretele lui Ahmed.

20. *Obsesia lui Anil*, Polirom, Iaşi, 2002.

Scena Sonjei cu Ula a fost inspirată de *Old Boys, Old Girls* de Edward P. Jones. Axul pe care se plasează întreaga carte este format din două narațiuni comune creștinismului și islamului – aceea a unui părinte chemat să-și sacrifice un copil și aceea a unui copil orfan lăsat în grija familiei care i-a omorât părinții – și sunt recunoscător pentru eleganta traducere a Coranului făcută de N.J. Dawood și Noii Biblii Adnotate editate la

Oxford. Și, în final, *Hagi-Murad*, ultimul și unul dintre cele mai puternice romane ale lui Tolstoi, apărut într-o frumoasă traducere realizată de Richard Pevear și Larissa Volohnosky în *Death of Ivan Ilych and Other Stories*[21].

21. Pentru versiunea în limba română a prozelor lui Tolstoi, v. Lev Tolstoi, *Nuvele şi povestiri*, Editura pentru Literatură Universală, Bucureşti, 1965.

MULȚUMIRI

Deplina mea recunoștință față de Programul de scriere creativă al Universității Stanford, Iowa Writer's Workshop, Truman Capote Literary Trust și Patricia Rowe Willrich Fellowship, pentru sprijinul acordat acestui roman și față de Bread Loaf Writer's Conference și Sun Valley Writer's Conference pentru votul lor de încredere.

Cartea de față nu ar fi putut găsi un editor și un susținător mai fenomenal decât Lindsay Sagnette. Multe mulțumiri ei, lui Becky Hardie, în Marea Britanie, lui Anne Collins în Canada, lui Molly Stern, Christine Kopprash, Rachel Rokicki și tuturor celor de la Crown. Le sunt recunoscător lui Tom Jenks, Carol Edgarian și Josh Clark de la revista *Narrative*, unde Sonja, Ahmed și Havaa au apărut prima oară, precum și Olgăi Zilberbourg, pentru a fi făcut față multelor mele întrebări legate de limba rusă. Un mare „mulțumesc" pentru Austin Ratner și Christina Minami, ambii doctori și romaniceri străluciți, pentru a-mi fi semnalat nenumăratele mele inadvertențe medicale.

Cecenia s-a transformat nespus în ultimii zece ani, în mare parte grație eforturilor unei generații tinere, hotărâtă să reclădească republica. Mulțumirile mele celor ale căror ospitalitate și ajutor au făcut posibile călătoriile mele în Cecenia. Toate aceste pagini nu ar fi de ajuns pentru a cuprinde mulțumirile și respectul meu.

La Stanford, le sunt recunoscător pentru ajutor lui Eavan Boland, Adam Johnson, Elizabeth Tallent, Tobias Wolff, precum și celor de la Stegner Workshop, care au citit, plini de amabilitate, fragmente lungi din romanul de față: Josh Foster, Helen Hooper, David Kim, Dana

Kletter, Justin Perry, Shannon Pufahl, Nina Schloesser, Justin Torres, Juliana Xuan Wang. În Iowa: Erika Jo Brown, Scott Butterfield, Ethan Canin, Andres Carlstein, Lan Samantha Chang, Patrick Haas, Michelle Huneven, Allan Gurganus, Alexander Maksik și Elizabeth McCracken. Lui Jay Muraska pentru prietenia lui, Christinei Ablaza, lui Connie Brothers, Krystal Griffiths, Deb West și Jan Zebisek pentru a fi avut răspuns la aproape orice.

Familiei mele, prietenilor din D.C., celor care încă mă mai știu drept Hal: mulțumesc.

Peter Orner, îndrumătorul meu de teză de absolvire, a fost a treia persoană care a citit acest roman.

Janet Silver, a cărei intuiție și generozitate se simt în fiecare pagină, a fost cea de-a doua persoană.

Margaret Reges, eroina din propria mea poveste, a fost prima.

Table of Contents

CONSTELAŢIA FENOMENELOR VITALE
- Prima şi a doua zi
  - Capitolul 1
  - Capitolul 2
  - Capitolul 3
  - Capitolul 4
  - Capitolul 5
  - Capitolul 6
  - Capitolul 7
  - Capitolul 8
  - Capitolul 9
- Ziua a treia
  - Capitolul 10
  - Capitolul 11
  - Capitolul 12
  - Capitolul 13
  - Capitolul 14
  - Capitolul 15
  - Capitolul 16
  - Capitolul 17
  - Capitolul 18
  - Capitolul 19
  - Capitolul 20
  - Capitolul 21
  - Capitolul 22
  - Capitolul 23
- Zilele a patra şi a cincea
  - Capitolul 24
  - Capitolul 25
  - Capitolul 26
  - Capitolul 27
  - Capitolul 28
  - Capitolul 29
- Nota autorului
- Mulţumiri

Table of Contents

CONSTELAŢIA FENOMENELOR VITALE 2
Prima şi a doua zi 7
Capitolul 1 8
Capitolul 2 34
Capitolul 3 44
Capitolul 4 58
Capitolul 5 86
Capitolul 6 109
Capitolul 7 117
Capitolul 8 137
Capitolul 9 149
Ziua a treia 151
Capitolul 10 152
Capitolul 11 176
Capitolul 12 186
Capitolul 13 207
Capitolul 14 215
Capitolul 15 222
Capitolul 16 227
Capitolul 17 243
Capitolul 18 250
Capitolul 19 294
Capitolul 20 301
Capitolul 21 303
Capitolul 22 317
Capitolul 23 326
Zilele a patra şi a cincea 336
Capitolul 24 337
Capitolul 25 357
Capitolul 26 377
Capitolul 27 385

Capitolul 28 397
Capitolul 29 407
Nota autorului 410
Mulţumiri 413